

Vergaderjaar 2001–2002

28 003

Milieuprogramma 2002–2005**Nr. 2****PROGRAMMA****Inhoud**

MILIEUPROGRAMMA 2002–2005	5	DEEL II: ACTOREN EN THEMA'S VAN HET MILIEUBELEID	35
DEEL I: ACCENTEN IN DE UITVOERING VAN HET MILIEUBELEID	7	1. INLEIDING	37
1. INLEIDING	9	2. STRATEGISCHE BELEIDSONTWIKKELING EN MONITORING	38
2. HET VASTGESTELDE MILIEUBELEID	10	2.1 Inleiding	38
2.1 Inleiding	10	2.2 Discussienota Toekomst Wet milieubeheer	38
2.2 NMP3 en Regeerakkoord	10	2.3 Strategische milieubeoordeling	38
2.3 Nota Milieu en Economie	10	2.4 Burgers	39
3. ONTWIKKELINGEN RONDOM HET MILIEU	12	2.4.1 Burger en Milieu	39
3.1 Inleiding	12	2.4.2 De burger als consument	41
3.2 Milieubalans en de kabinetsreactie	12	2.5 Overheden	44
3.3 Economische ontwikkeling en het milieu	20	3. VERSTERKEN LOKALE MILIEUKWALITEIT	46
4. PROGRAMMA 2002–2005	22	3.1. Inleiding	46
4.1 Inleiding	22	3.2. Doelgroep Verkeer en Vervoer	47
4.2 NMP4	22	3.2.1 Brongericht beleid	47
4.3 Versterking van de handhaving	23	3.2.2 Prijsbeleid	49
4.4 Leefomgevingskwaliteit en lokale milieukwaliteit	23	3.2.3 Luchtvaart	49
4.5 Internationaal milieubeleid	24	3.2.4 Nationaal Verkeers- en Vervoersplan	50
4.5.1 Rio+10	24	3.3 Thema verstoring	50
4.5.2 Europees beleid	27	3.4 Gebiedenbeleid	59
4.6 EU Duurzaamheidsstrategie	28	4. VERSTERKEN NATIONALE MILIEUKWALITEIT	62
4.7 Nationale Strategie Duurzame Ontwikkeling	29	4.1 Inleiding	62
5. FINANCIËLE ASPECTEN VAN HET MILIEUBELEID	31	4.2 Ontwikkeling toetsingscriteria	62
5.1 Inleiding	31	4.2.1 Bodemkwaliteitsnormen	62
5.2 Kosten van het milieubeleid	31	4.2.2 Grondstromen	63
5.3 Milieu-uitgaven van de overheid	32	4.3 Doelgroep Landbouw	63
		4.3.1 Vernieuwing instrumentarium stank- en ammoniakbeleid	64
		4.3.2 Stikstof- en fosfaatbeleid	65
		4.3.3 Convenant en wetgeving	66
		4.3.4 Strategie milieubeleid bestrijdingsmiddelen	67
		4.3.5 Duurzame landbouw	68
		4.4 Doelgroep actoren in de waterketen	68
		4.4.1 Drink- c.q. leidingwatervoorziening	68
		4.4.2 Riolering en afvalwaterzuivering	70

4.5	Thema Verontreiniging van de Bodem	71	6.4.5	Energiewinning uit afvalstoffen	120
4.5.1	Nederlandse Richtlijn Bodembescherming				
	bedrijfsmatige activiteiten	71	7.	HANDHAVING	122
4.5.2	Bodembeheer	73	7.1	Inleiding	122
4.5.3	Bodemsanering	74	7.2	Nationale samenwerking	122
4.6	Gebiedsgericht beleid landelijk gebied	75	7.3	Internationale samenwerking	125
5.	TEGENGAAN KLIMAATVERANDERING EN EMISSIE	77	DEEL III: DWARSDOORSNIJDENDE ONDERWERPEN		129
5.1	Inleiding	77	1.	INLEIDING	131
5.2	Doelgroep Industrie	77			
5.2.1	Convenanten en wetgeving	78	2.	INTERNATIONAAL MILIEUBELEID	132
5.2.2	Duurzame bedrijventerreinen	79	2.1	Inleiding	132
5.2.3	Duurzaam ondernemen	79	2.2	Relatie milieu en handel	132
5.2.4	Productenbeleid	80	2.3	Relatie tussen milieuverdragen en andere verdragen	132
5.2.5	Integrated Pollution Prevention and Control (IPPC)-richtlijn	81	2.4	Behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit	133
5.3	Doelgroep Energiebedrijven	82	2.5	Bilaterale en regionale samenwerking	137
5.4	Thema Verandering van het Klimaat	83	2.6	Internationale dimensie Biotechnologie	139
5.4.1	Deel I: binnenlandse maatregelen	84	2.7	Europees beleid	140
5.4.2	Basispakket	84	2.7.1	Ontwikkelingen Europees Milieubeleid	140
5.4.3	Reservepakket	92	2.7.2	EU-richtlijnen	143
5.4.4	Vernieuwingspakket	93	2.7.3	Thema: Luchtkwaliteit en verzuring	143
5.4.5	Deel II: samenwerking met het buitenland	94	2.7.4	Thema: Waterbeheer	147
5.4.6	Joint Implementation	95	2.7.5	Thema: Afval	148
5.4.7	Europese emissiehandel	95	2.7.6	Thema: Energie	149
5.4.8	Clean Development Mechanism	95			
5.4.9	Slotparagraaf broeikaseffect	96	3.	WETENSCHAP EN TECHNOLOGIE	152
5.5	Thema Verzuring en grootschalige luchtveront- reiniging	97	3.1	Inleiding	152
5.5.1	Nationale emissieplafonds	101	3.2	Milieugerichte subsidieprogramma's	152
5.5.2	SO ₂ stationaire bronnen	102	3.3	Onderzoeksprogramma's	153
5.5.3	NO _x stationaire bronnen	102	3.4	Wetenschap en onderwijs	156
5.5.4	VOS	103	3.5	Marktintroductie en Technologie	158
5.5.5	Ammoniak	104	4.	FINANCIËLE EN ECONOMISCHE INSTRUMEN- TEN	160
5.5.6	Fijn stof	104			
5.5.7	Zware metalen en POP's	104	4.1	Inleiding	160
			4.2	Vergroening van het belastingstelsel	160
6.	BEHEERSING MILIEURISICO'S VAN STOFFEN, AFVAL EN STRALING	106	4.3	Fiscale faciliteiten	162
			4.4	Subsidies	167
6.1	Inleiding	106	BIJLAGEN		169
6.2	Doelgroep Afvalverwerkingsbedrijven	106	1.	Afkortingen	171
6.2.1	Ontwikkelingen in het afvalaanbod	106	2.	Overzicht verantwoordelijkheden relevante beleidsacties	176
6.2.2	Storten	107	3.	Milieu-uitgaven Rijk naar departement	178
6.2.3	Liberalisering afvalmarkt	108	4.	Verantwoording klimaatbeleid over 2000	182
6.3	Thema Verspreiding	108	5.	Overzicht van de voortgang van boegbeelden en generiek overheidsbeleid uit de NME	212
6.3.1	Nationale dimensie Biotechnologie	110	6.	Overzicht voortgang perspectieven uit de NME	216
6.3.2	Stoffen	111	7.	Stand van zaken wet- en regelgeving (stand 1 juli 2001)	221
6.3.3	Straling en nucleaire inrichtingen	114	8.	Overzicht beschikkingen	224
6.4	Thema Afvalverwerking	116			
6.4.1	Herziening Wet milieubeheer	116			
6.4.2	Preventie en hergebruik	117			
6.4.3	Gescheiden inzameling	118			
6.4.4	Internationaal Afvalstoffenbeleid	118			

Het Milieuprogramma dat een bijlage is bij de begroting van het ministerie van VROM, geeft de stand van zaken van de uitvoering van het milieubeleid op dit moment en het beleidsprogramma voor de periode 2002–2005. Met ingang van de VROM-begroting 2003 zal het Milieuprogramma geïntegreerd worden in de VROM-begroting c.q. VROM-jaarverantwoording middels een overzichtsconstructie milieu. Het Milieuprogramma 2002–2005 rapporteert over de uitvoering van het milieubeleid zoals dat is vastgelegd in het NMP3 van 1998, het Regeerakkoord uit 1998 en de Nota Milieu en Economie die in 1997 is uitgebracht. Dit Milieuprogramma anticipeert nog niet op het NMP4, dat op 13 juni 2001 aan de Tweede Kamer is aangeboden, behoudens daar waar expliciet een verwijzing naar het NMP4 is opgenomen. Het Milieuprogramma geeft ook een beleidsreactie op de conclusies uit de Milieubalans 2001, die begin september 2001 is verschenen. De Milieubalans, die jaarlijks wordt uitgebracht door het RIVM, beschrijft de ontwikkeling van de milieudruk en milieukwaliteit als resultante van maatschappelijke ontwikkelingen en het milieubeleid. Alle genoemde bedragen staan vermeld in zowel guldens als in euro's. De vermelde euro's die tussen haakjes staan, zijn schattingen. Indien afspraken in euro's zijn gemaakt, dan zijn de guldens tussen haakjes vermeld.

Het Milieuprogramma is opgesplitst in drie delen:

- Deel I beschrijft een aantal accenten in de uitvoering van het milieubeleid.
- Deel II beschrijft de voortgang en het beleidsprogramma met betrekking tot de overheden, de burgers, de doelgroepen en milieuthema's. Dit zijn de actoren die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van (delen van) het milieubeleid. De indeling in dit deel van het Milieuprogramma is gelijk aan de artikelsgewijze indeling van de VROM-begroting volgens de nieuwe systematiek «Van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording» (VBTB). De doelgroepen en milieuthema's uit het NMP3 komen terug onder de diverse beleidsartikelen.
- Deel III bevat een aantal dwarsdoorsnijdende onderwerpen, te weten internationaal milieubeleid, wetenschap en technologie en afsluitend financiële en economische instrumenten. Conform de toezegging van de minister van VROM tijdens de begrotingsbehandeling 2001 is in dit deel een rapportage opgenomen over ontwikkelingen Europees beleid op een aantal belangrijke terreinen.

De Uitvoeringsnota Klimaatbeleid kondigt aan dat het Milieuprogramma rapporteert over de voortgang en programmering van het beleid uit deze nota. In deel II, hoofdstuk 5 Tegengaan klimaatverandering en emissie, wordt gerapporteerd over de voortgang en programmering van de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid. In oktober 2000 heeft de minister van VROM toegezegd de verantwoording, die inzicht geeft in de doorwerking van het klimaatbeleid binnen de verschillende sectoren, jaarlijks te actualiseren. Dit jaar is de geactualiseerde verantwoording opgenomen in bijlage 4 van het Milieuprogramma. In deze bijlage komen tevens de rijksuitgaven ten behoeve van het klimaatbeleid aan de orde. Hiermee wordt voldaan aan de toezegging in deel I van de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid, om jaarlijks een overzicht op te nemen van de voor het klimaatbeleid belangrijke uitgaven die in het voorafgaande kalenderjaar door de verschillende departementen zijn gedaan.

De voortgangsrapportage over de concrete acties uit de Nota Milieu en Economie, zoals die aan de Tweede Kamer is toegezegd, komt in dit Milieuprogramma aan bod in de bijlagen 5 en 6.

DEEL I

ACCENTEN IN DE UITVOERING VAN HET MILIEUBELEID

1. INLEIDING

In dit eerste deel van het Milieuprogramma 2002–2005 komen diverse accenten in de uitvoering van het milieubeleid aan de orde gerelateerd aan het huidige milieubeleid en het beleid dat in ontwikkeling is. De volgende onderwerpen komen achtereenvolgens aan bod:

- Hoofdstuk 2 beschrijft kort het milieubeleid zoals dat is vastgelegd in het Regeerakkoord en het derde Nationale Milieubeleidsplan (NMP3). Ook besteedt dit hoofdstuk aandacht aan de Nota Milieu en Economie (NME). Het Milieuprogramma beschrijft de voortgang van milieubeleid dat in deze nota's en dit besluit is vastgelegd.
- Hoofdstuk 3 gaat in op actuele ontwikkelingen rondom het milieu: het geeft een samenvatting van de Milieubalans 2001 en de eerste kabinetsreactie hierop. Daarnaast komt de relatie aan bod tussen de economische ontwikkeling en het milieu.
- In hoofdstuk 4 staan, onder de kop Programma 2002–2005, meerdere onderwerpen centraal. Achtereenvolgens zijn dat:
 - het vierde Nationale Milieubeleidsplan (NMP4);
 - versterking van de handhaving;
 - leefomgevingskwaliteit en lokale milieukwaliteit;
 - internationaal milieubeleid;
 - de Europese duurzaamheidsstrategie en de Nederlandse duurzaamheidsstrategie.
- Tot slot komen in hoofdstuk 5 de financiële aspecten van het milieubeleid aan de orde. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de kosten van het milieubeleid. Deze zijn uitgesplitst naar milieu-uitgaven per ministerie.

2. HET VASTGESTELDE MILIEUBELEID

2.1 Inleiding

Dit Milieuprogramma rapporteert over de uitvoering van het milieubeleid zoals dat is vastgelegd in het NMP3, het Regeerakkoord en de NME. Hieronder komen in paragraaf 2.2 eerst het NMP3 en het Regeerakkoord aan bod. De NME komt aan de orde in paragraaf 2.3.

2.2 NMP3 en Regeerakkoord

In het NMP3 is «duurzame ontwikkeling» het sleutelbegrip. Dat begrip duidt op een ontwikkeling die voorziet in zowel de behoeften van de huidige als die van toekomstige generaties. Bij duurzame ontwikkeling gaat het niet alleen om milieu, maar ook om economische en sociale belangen zoals welvaart, een goede concurrentiepositie, veiligheid, een rechtvaardige verdeling van hulpbronnen en zorg voor de leefomgeving. Het is hierbij de uitdaging om deze belangen te verenigen op verschillende schaalniveaus (mondiaal, nationaal, lokaal).

Het Regeerakkoord besteedt aandacht aan duurzame ontwikkeling en investeringen in milieu, mede op grond van de vier milieuknelpunten die het NMP3 signaleert: klimaat, mest en ammoniak, NO_x in het verkeer en geluidshinder. Volgens het Regeerakkoord uit 1998 is het streven van het milieubeleid om te komen tot een absolute ont koppeling tussen economische groei en milieudruk.

2.3 Nota Milieu en Economie

De NME, uitgebracht in 1997, schetst een perspectief van duurzame economische ontwikkeling die te bereiken is door absolute ont koppeling van economische groei en milieubelasting. De NME geeft daarbij aan dat niet langer alleen de overheid verantwoordelijk is voor de vormgeving en uitvoering van het beleid; ook de marktpartijen moeten een belangrijke rol krijgen. Naast algemeen beleid beschrijft de NME ook zogeheten «boegbeelden»: gezamenlijke acties van marktpartijen en de overheid. Deze samenwerking van markt en overheid wordt een «nieuwe werkwijze» genoemd.

Eind 2000 is de NME geëvalueerd. Daarbij stond de vraag centraal in hoeverre het beoogde beleid op gang is gekomen en heeft bijgedragen aan de algemene doelstelling van absolute ont koppeling. De evaluatie laat zowel positieve als negatieve resultaten zien.

Een positief resultaat is dat de boegbeeldenaanpak in een aantal gevallen goed op gang gekomen is. De opname van boegbeelden in de NME heeft op verschillende plaatsen een stimulerende werking gehad. Positief is dat het beleid niet alleen financiële prikkels biedt, maar ook de betrokkenheid van alle partijen heeft bevorderd. De NME heeft ervoor gezorgd dat het onderwerp absolute ont koppeling breed op de agenda is geplaatst. De boegbeelden in de cluster industrie en diensten zijn volgens het evaluatie-rapport goed op gang gekomen; de meeste boegbeelden bevinden zich in de implementatiefase. Dit is ook het geval in de cluster landelijk gebied. Bij sommige acties vindt momenteel een heroriëntatie plaats. De cluster verkeer en vervoer en infrastructuur geeft een wisselend beeld. Voor het personenvervoer wordt gewerkt op basis van het boegbeeld, en voor de andere boegbeelden is een nieuwe werkwijze op gang gekomen, maar de voortgang heeft door deze veranderingen vertraging opgelopen. Hoewel de boegbeeldenaanpak tot concrete acties heeft geleid, zijn de resultaten daarvan nog beperkt.

De acties die op gang zijn gekomen leiden vaak tot een relatieve ontkoppeling tussen economische groei en milieudruk, maar slechts zelden tot een absolute ontkoppeling in een omvang die significante verbeteringen van de grote milieuproblemen inhoudt. Er is weinig aansluiting tot stand gekomen tussen het generiek overheidsbeleid en de boegbeelden. Er is dus een zwaardere aanzet van generiek beleid nodig om te komen tot absolute ontkoppeling. Bovendien wordt een werkelijke doorbraak verhinderd doordat in het algemeen de milieukosten niet volledig doorberekend worden in de prijzen van goederen.

Hoewel initiatieven, die een beroep doen op de eigen verantwoordelijkheid van partijen belangrijk zijn, is er daarnaast landelijk overheidsbeleid nodig om tot absolute ontkoppeling te komen.

Dat beleid zou vooral gericht moeten zijn op de internalisering van milieukosten in de prijzen. In het NMP4 worden de aanbevelingen op grond van de evaluatie van de NME verder uitgewerkt.

3. ONTWIKKELINGEN RONDOM HET MILIEU

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk komen enkele relevante actuele ontwikkelingen rond het milieu aan de orde. Paragraaf 3.2 bevat een overzicht van de voornaamste punten uit de Milieubalans 2001 van het RIVM, inclusief de reactie van het Kabinet op dit document. Tot slot komt de Economische ontwikkeling en het milieu aan bod in paragraaf 3.3.

3.2 Milieubalans en de kabinetsreactie

De Milieubalans 2001 geeft een beschrijving van de milieukwaliteit in relatie tot de relevante maatschappelijke ontwikkelingen en in relatie tot het gevoerde beleid. Net als voorgaande jaren bevat de Milieubalans een integrale beschrijving van de milieukwaliteit op mondiale, continentale, regionale en lokale schaal.

De Milieubalans is dan ook langs de volgende lijnen opgebouwd:

- mondiaal: klimaatverandering en ozonlaag;
- continentaal: grensoverschrijdende luchtverontreiniging;
- regionaal: land en water;
- lokaal: de mens in zijn directe omgeving.

Daarnaast komen twee dwarsdoorsnijdende onderwerpen aan bod, te weten risico's en veiligheid, en duurzame ontwikkeling.

Klimaatverandering en ozonlaag

De totale emissie van alle broeikasgassen samen in Nederland is volgens het RIVM in 2000 ongeveer hetzelfde gebleven als in 1999. Er is sprake van een lichte stijging van de emissies van CO₂ (ongeveer 1%) en een forse daling van de emissies van de overige broeikasgassen. De stijging van de CO₂-emissie in 2000 hangt samen met de toename van de inzet van kolen bij elektriciteitscentrales en de groei van het energiegebruik door de industrie, huishoudens en verkeer en vervoer. De emissie van alle broeikasgassen samen lag in 2000 bijna 3% hoger dan in 1990.

Het effect van het overheidsbeleid in de periode 1990–2000 is dat de emissie van broeikasgassen in 2000 ruim 10% lager is dan zonder dit beleid het geval geweest zou zijn.

Het RIVM stelt dat de huidige industriële warmtekrachtkoppeling (WKK) minder energiebesparing heeft opgeleverd dan verwacht.

Verder plaatst het RIVM enige kanttekeningen bij het te verwachten effect van het covenant benchmarking met de industrie.

Het RIVM vraagt aandacht voor de betrouwbaarheid van emissiecijfers in de Milieujaarverslagen van grote bedrijven. Het gaat hierbij overigens om allerlei emissies, dus niet alleen de broeikasgassen. Sinds 1999 spelen de wettelijke Milieujaarverslagen een centrale rol in de emissie monitoring. Het RIVM merkt op dat de cijfers in de verslagen en het toezicht hierop door het bevoegd gezag niet altijd van voldoende kwaliteit zijn, maar dat de kwaliteit de komende jaren zal toenemen als de communicatie tussen de betrokken partijen verbeterd wordt.

De concentraties van ozonlaagaantastende stoffen in de atmosfeer zijn wereldwijd afgenomen dankzij het beleid dat voortvloeit uit het Montreal Protocol. Het broeikaseffect heeft echter een negatieve invloed op het herstel van de ozonlaag. De verwachte effecten door aantasting van de ozonlaag op mens en natuur beginnen net op te treden en zullen over een halve eeuw pas hun maximum bereiken. Het RIVM schat dat volledig herstel van de ozonlaag bij volledige naleving van het voorgenomen

internationale beleid tenminste 50 jaar zal duren, mits het herstel niet wordt vertraagd door interactie met klimaatverandering.

Grensoverschrijdende luchtverontreiniging

Het RIVM constateert dat het Europese reductiebeleid voor verzurende stoffen geleid heeft tot een daling van de verzurende emissies met 32% in de periode 1990–1998, vooral door daling van SO₂. De NMP3-doelstelling voor de emissie van SO₂ in 2000 is met een emissie van 86 mln kg gehaald. Voor VOS zijn de emissies in de periode 1990–2000 bijna gehalveerd maar liggen nog boven de reductiedoelstelling van het NMP3 (– 60%).

Voor ozon is de bestrijding van de piekniveaus succesvol geweest en wordt een verdere verbetering verwacht. Het vereist echter forse internationale inspanningen en vergt lange doorlooptijden om de achtergrondconcentraties te verlagen en daarmee een verbetering van de milieukwaliteit te realiseren. In tegenstelling tot de andere stoffen is het volgens het RIVM, door gebrek aan inzicht in het causale verband tussen de samenstelling van fijn stof en het gezondheidseffect, momenteel onmogelijk om voor fijn stof een kosteneffectief reductiebeleid te voeren. Fijn stof staat daarom zowel in de Verenigde Staten als in de EU volop in de belangstelling.

Op Europese schaal zijn behoorlijke emissiereducties van de grootschalig verspreide luchtverontreinigende stoffen bereikt. De grootste reducties zijn bereikt door nationale en Europese maatregelen die gericht waren op grote industriële bronnen, op de energiesector en op het wegverkeer.

Land en water

De toename van het ruimtebeslag voor stedelijke functies de afgelopen decennia is vooral ten koste gegaan van agrarisch ruimtegebruik. Het RIVM is van mening dat met het in de Vijfde Nota over de Ruimtelijke Ordening voorgestelde beleid, waardevolle landschappen in Nederland de komende 20 jaar vooralsnog onvoldoende worden beschermd tegen de oprukkende verstedelijking.

Het RIVM signaleert dat de druk op de natuur nauwelijks afneemt. Als gevolg van cumulatie van verzuring, vermesting en verdroging neemt de kwaliteit van de natuur in Nederland met name op de zandgronden af. De huidige condities van lucht, bodem en (grond)water zijn niet in overeenstemming met de eisen die tal van planten- en diersoorten stellen aan milieukwaliteit.

De emissies van fosfaat en stikstof zijn gedaald onder invloed van het mestbeleid. Toch blijft de voortgaande verzadiging van de bodem met fosfaat een zorgelijk punt evenals het vermestende effect van fosfaat op het oppervlaktewater. Het nieuwe mestbeleid laat naar verwachting de stikstofemissie naar de bodem in 2005 verder dalen; voorlopige cijfers voor 2000 wijzen ook in deze richting.

Het ingezette bestrijdingsmiddelenbeleid heeft geleid tot een aanzienlijke vermindering van de toegepaste hoeveelheid grondontsmettingsmiddelen. De reductiedoelstelling van het MJP-G is hierdoor vrijwel bereikt. Het gebruik van andere bestrijdingsmiddelen is echter niet gedaald.

De Nederlandse veestapel heeft de afgelopen jaren geleden onder diverse problemen door verontreinigingen en besmettingen, zoals dioxine, BSE en MKZ. De gevolgen hiervan zijn bedreigend voor de voedselveiligheid en met name MKZ heeft grote invloed gehad op het maatschappelijk verkeer.

Doordat de Noordzee steeds meer voor maatschappelijke doeleinden wordt gebruikt, komt de Noordzeenatuur onder druk te staan. Geconstateerd wordt dat zowel in de rijkswateren als in de regionale wateren de kritische depositieniveaus voor stikstof en fosfaat worden overschreden.

De mens in zijn directe leefomgeving

De combinatie van wonen, werken en transport (economische activiteit) in het stedelijk gebied biedt kansen, maar kan ook tot milieuproblemen leiden in de vorm van risico's voor geluiden geurhinder, luchtverontreiniging, bodemverontreiniging en de externe veiligheid.

In het wetsvoorstel Modernisering Instrumentarium Geluidbeleid (MIG) krijgen lokale en provinciale overheden de bevoegdheid en verantwoordelijkheid om eigen geluidbeleid en geluiddoelstellingen op te stellen en geluid af te wegen tegen andere aspecten van de leefomgeving.

Deze decentralisatie heeft tot gevolg dat de geluidsbelasting per gebied hoger of lager zal worden afhankelijk van het type gebied en het beleid van lokale overheden. Geluidsbelasting kan leiden tot hinder. Opvallend is dat in sommige situaties (bijvoorbeeld rond vliegvelden) de geluidsbelasting daalt en tegelijkertijd de hinder toeneemt. De doelstelling voor geluidshinder is zo goed als gehaald.

Verkeer en vervoer spelen een dominante rol bij lokale luchtverontreiniging en geluidsbelasting. Luchtverontreiniging en geluidsbelasting leiden beide tot gezondheidsklachten. Het RIVM laat zien dat de kwaliteit van de leefomgeving in de regio's Amsterdam en Rotterdam door de mainports onder druk staat: zo zijn de luchtverontreiniging en de geluidsbelasting in deze regio's respectievelijk slechter en hoger dan het landelijk gemiddelde. Toch blijkt uit een recent onderzoek naar de leefbaarheid in deze regio dat de gemiddelde omwonende van Schiphol in het algemeen zijn woonomgeving niet beduidend negatiever ervaart dan de gemiddelde Nederlander.

Door de gewijzigde testomstandigheden (onder druk van de auto-industrie) is een groot deel van het effect van geluidbeleid voor personenauto's verloren gegaan. Wegverkeer kan ook leiden tot geurhinder. In 2000 had 15% van de Nederlandse bevolking last van geurhinder. De doelstelling (niet meer dan 12% van de Nederlandse bevolking mag geurhinder van industrie en wegverkeer ondervinden) die hiervoor geformuleerd is, is daarmee bijna gehaald.

Het externe veiligheidsbeleid is gericht op het verminderen en beheersen van risico's van zware ongevallen met gevaarlijke stoffen in inrichtingen en bij het transport ervan. De commissies Oosting en Alders concluderen dat de rampen in Enschede en Volendam nooit in deze omvang hadden kunnen gebeuren als het bestaande beleid zou zijn uitgevoerd en de bestaande regels waren gehandhaafd. De commissies bevelen aan de handhaving te versterken, een compleet overzicht te maken van risicovolle situaties en een debat over risicobeleving, risicoacceptatie en het te voeren beleid te organiseren. Voor verbetering van de externe veiligheid zou dan ook prioriteit gegeven moeten worden aan de uitvoering en handhaving van de huidige wet- en regelgeving boven het maken van nieuw beleid.

Het RIVM benadrukt, gezien de maatschappelijke reacties op de rampen in de Bijlmermeer, Enschede en Volendam, het belang van het berekenen van het groepsrisico ook bij Schiphol.

In de afgelopen jaren is verontrusting ontstaan over de veiligheid in Nederland als gevolg van onder meer de rampen in Enschede en Volendam, de legionella-uitbarsting en de diverse problemen met de voedselveiligheid. Mede dankzij het gevoerde beleid zijn de onvrijwillige risico's in Nederland over het algemeen beperkt.

Gezondheidsrisico's door milieu-invloeden blijven in Nederland waarschijnlijk beperkt tot enkele procenten van het totaal aantal ziekte- en sterfgevallen. Op dit moment leeft de gemiddelde Nederlander langer en gezonder dan ooit. Medische zorg, verbeterde drinkwatervoorziening en rioolwaterzuivering en beleid ten aanzien van gevaarlijke stoffen (zoals PCB's, dioxines en bestrijdingsmiddelen) hebben bewerkstelligd dat de milieugerelateerde gezondheidsrisico's in de afgelopen decennia sterk zijn verminderd.

In het stoffenbeleid is soms anticiperend opgetreden, onder meer door toepassing van het voorzorgbeginsel. Enkele hardnekkige milieugerelateerde gezondheidsproblemen vormen fijn stof, ozon, UV, hinder en slaapverstoring door geluid.

Duurzame ontwikkeling

De huidige milieukwaliteit is de resultante van eerder gemaakte afwegingen tussen ecologische, economische en sociale belangen. Maar, duurzame ontwikkeling reikt verder dan het bereiken van economische continuïteit, ecologische stabiliteit en sociale kwaliteit in het heden van Nederland. Het gaat ook om de komende generaties en om andere landen.

Voor de meeste milieuthema's geldt dat een stijging van het BBP gepaard is gegaan met een daling van de milieudruk oftewel absolute ontkoppeling. Het thema waarvoor dit niet lukt, is klimaatverandering. Hiervoor is wel een relatieve, maar geen absolute ontkoppeling bereikt. Zowel nationaal als internationaal zijn indexen en indicatoren beschikbaar voor duurzame ontwikkeling, die een beeld geven van de mate waarin veelal afgeleiden van duurzame doelen worden bereikt. Door dit afgeleide karakter geeft het verloop van dit type indicatoren echter geen garantie voor duurzaamheid.

De reactie van het Kabinet op de Milieubalans 2001

De ambitie van het milieubeleid is dat het een bijdrage levert aan een gezond en veilig leven, in een aantrekkelijke leefomgeving, temidden van een vitale natuur, zonder de mondiale biodiversiteit aan te tasten dan wel natuurlijke hulpbronnen uit te putten, hier en nu en elders en later. Het Kabinet heeft in het NMP4 vastgelegd dat voor een zevental milieuproblemen een systeeminnovatie (duurzame energiehuishouding; duurzaam gebruik hulpbronnen en biodiversiteit; duurzame landbouw) dan wel beleidsvernieuwing (stoffen; externe veiligheid; milieu en gezondheid; milieubeleid leefomgeving) nodig is om deze problemen op te lossen.

Voortzetting of intensivering van het huidige beleid zal bij deze zeven milieuproblemen namelijk niet tot afdoende oplossingen leiden. Als vervolg op het NMP4 zal het Kabinet verder invulling geven aan de organisatie van de transitie binnen de rijksoverheid.

Daarnaast blijft het NMP3 echter doorlopen voor alle andere milieuonderwerpen.

In het navolgende geeft het Kabinet een reactie op de Milieubalans

volgens de indeling die het RIVM hanteert. De probleemanalyses in de Milieubalans en in het NMP4 stemmen in belangrijke mate overeen. Dat is op zich niet vreemd gezien de betrokkenheid van het RIVM bij de probleemanalyse ten behoeve van het NMP4.

Over klimaatverandering en ozonlaag

Ook in 2000 was sprake van een relatieve ontkoppeling tussen economische groei en de uitstoot van broeikasgassen. Het RIVM geeft ook een positief signaal waar het laat zien dat verschillende onderdelen van het beleid in de afgelopen 10 jaar gezamenlijk een groot reductie-effect hebben op de emissie van broeikasgassen in 2000 (ruim 10% lagere emissies).

Het NMP4 constateert dat voor de lange termijn een grote inspanning nodig is om klimaatverandering tegen te gaan. Hiervoor is een duurzame energiehuishouding nodig. Deze transitie zal via drie sporen worden gerealiseerd: de inzet van hernieuwbare energiebronnen, het verlagen van het energieverbruik per activiteit (onder andere bij gebouwen, elektrische apparaten, voertuigen en productieprocessen) en het ontwikkelen van geavanceerde energietechnologie («schoon fossiel»).

Het RIVM heeft aanzienlijke correcties aangebracht op de emissiecijfers, ook voor jaren uit het verleden, waaronder de cijfers die dienen als referentie voor het Kyoto-doel van – 6% voor Nederland. Dit heeft tot gevolg dat het emissiedoel voor de periode 2008–2012 lager komt te liggen, maar ook dat de emissie tot nu toe ten opzichte van het referentieniveau (1990/1995) minder sterk zijn gestegen.

Bij de evaluatie van de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid begin 2002, zal het Kabinet hier nader op ingaan en wordt het effect van het beleid geanalyseerd en vergeleken met het effect zoals opgenomen in de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid. In de tussenstandsnotitie over het klimaatbeleid heeft het Kabinet geconstateerd dat er voor enkele onderwerpen aanvullend beleid moet worden geformuleerd, zoals WKK, waarvoor inmiddels een aanvullend beleidspakket is gepresenteerd door de minister van EZ.

Emissiehandel of belastingen en heffingen op milieugrondslag zijn onmisbare instrumenten om voor de periode na 2010 vergaande emissiereducties te kunnen realiseren en de beoogde transitie te doen slagen. Het is daarbij van groot belang dat deze instrumenten ook in internationaal verband vorm krijgen. Onder een nationaal systeem vallen emissies van huishoudens, het MKB en de sector verkeer en vervoer. Het Kabinet heeft de Commissie Vogtländer gevraagd een haalbaar nationaal systeem voor emissiehandel in broeikasgassen te ontwerpen.

Tijdens de hervatte zitting van CoP6 in juli 2001 is het Bonn-akkoord gesloten. Dit politieke akkoord stelt regeringen in staat om het Kyoto Protocol te ratificeren. Het Kyoto Protocol is van groot belang om het beleid gericht op de terugdringing van de emissie van broeikasgassen te kunnen voortzetten.

Wat betreft de betrouwbaarheid van de emissiemonitoring en de belangrijke rol van de milieuverslagen van individuele bedrijven hierbij, realiseert het Kabinet zich terdege dat dit vraagt om toezicht op de kwaliteit van de verslagen. Er zijn daarom reeds initiatieven genomen om in samenspraak met het bevoegd gezag de kwaliteit van deze verslagen en het toezicht erop te verbeteren.

Over grensoverschrijdende luchtverontreiniging

Het Kabinet stelt vast dat het Europese reductiebeleid voor verzurende stoffen, waaronder zwaveldioxide resulteert in verbetering van de

milieukwaliteit. Het succes van het beleid, gericht op het bereiken van emissiereducties van grootschalige luchtverontreinigende stoffen, is bemoedigend. Voor het Kabinet is dit een signaal dat moet worden doorgegaan op de ingeslagen weg. In het NMP4 zijn nieuwe nationale verzuringsdoelstellingen opgenomen waarvoor Nederland zich tot het uiterste inspant om deze te halen. Er is hierbij gekozen voor het scherper stellen van de nationale emissiedoelstellingen als inspanningsverplichting dan wat er internationaal is afgesproken (afhankelijk van de stof). De extra aandacht voor de relatie tussen fijn stof en de gezondheidseffecten wordt door het Kabinet onderschreven.

Over land en water

Het Kabinet erkent dat de natuur en de ruimtelijke- en milieukwaliteit van het landelijk gebied onder druk staan als gevolg van de landbouw en het toenemende ruimtebeslag voor stedelijke functies en infrastructuur. Naast de groene contouren, die beperkingen stellen aan verstedelijking, zijn in de Vijfde Nota vanuit de optiek van landschapsbescherming ook nadere voorwaarden gesteld aan uitbreiding van de bebouwing en daarmee aan de ligging van de rode contouren. Een deel van de groene contourgebieden wordt ook al beschermd via de aanwijzing tot EHS-, Habitat- of Vogelrichtlijngebied.

In het NMP4 kondigt het Kabinet een transitie naar een duurzame landbouw aan, waarbij de verduurzaming van de landbouw niet los gezien kan worden van de ontwikkelingen in de natuur in Nederland. De ecologische ambities van de recente nota «Natuur voor mensen, mensen voor natuur» vormen voor het Kabinet een belangrijk uitgangspunt. Voorwaarde is verder dat de ontwikkeling van de landbouw moet aansluiten bij het ruimtelijk beleid zoals beschreven in de Vijfde Nota. Als onderdeel van deze transitie wordt een sterkere samenhang tot stand gebracht tussen het generieke milieubeleid voor de landbouw en het gebiedsgerichte beleid dat zich richt op het realiseren van de gewenste milieukwaliteit voor onder meer de natuur.

Om de huidige milieudoelen voor de landbouw in 2010 zoveel mogelijk te halen, is ook op korte termijn een aanpassing van een deel van het milieubeleid voor de landbouw noodzakelijk. Het gaat hierbij om het generieke beleid voor ammoniak (besluit Ammoniakemissie Huisvesting Veehouderij), stikstof, fosfaat, zware metalen en bestrijdingsmiddelen. Het Kabinet heeft in de nota «Zicht op gezonde teelt» nieuw beleid aangekondigd voor geïntegreerde gewasbescherming in de landbouw. Het gebiedsgericht beleid wordt vernieuwd. Het milieudeel hiervan is gericht op ammoniak, fosfaat en het bestrijden van verdroging en draagt ook bij aan de doelstellingen van het waterbeleid, zoals verwoord in het kabinetsstandpunt «Water in de 21e eeuw», de doelstellingen van de Reconstructiewet concentratiegebieden alsmede de bescherming van het grondwater voor de drinkwatervoorziening.

Het Kabinet geeft in het NMP4 aan dat duurzame landbouw ook betekent dat voedsel veilig moet zijn en op een verantwoorde wijze wordt geproduceerd maar ook dat de wijze waarop dieren in de intensieve veeteelt worden gehouden en vervoerd moet passen binnen maatschappelijk aanvaarde ethische grenzen met betrekking tot dierenwelzijn. Om de toenemende aanspraken op de Noordzee te kunnen afwegen tegen de ecologische waarden wordt door het Kabinet thans een plan van aanpak «Duurzaam gebruik Noordzee» opgesteld en uitgevoerd.

Het Kabinet is zich er van bewust dat de kwaliteit van leven en daarmee ook de kwaliteit van de leefomgeving als gevolg van economische activiteiten extra onder druk komt te staan.

In de Vijfde Nota en in het NMP4 is beleid geformuleerd om de spanning tussen economische activiteiten en milieuproblemen terug te dringen. In het NMP4 is aangegeven dat het Rijk minimumkwaliteiten voor de leefomgeving, die in het hele land gehaald moeten worden, zal vastleggen. De grenswaarden voor luchtkwaliteit, externe veiligheid en geluid zullen daarvan onderdeel uitmaken.

Zo zal voor wat betreft geluid het wetsvoorstel MIG in 2002 aan de Tweede Kamer worden aangeboden. Verder wordt er een forse verbetering gestimuleerd van de akoestische kwaliteit in het stedelijk gebied in 2010, mede door de aanpak van de rijksinfrastructuur. Het streven is erop gericht de gewenste akoestische kwaliteit in 2030 in het stedelijk en landelijk gebied te realiseren.

Zoals in het NMP4 is aangegeven, kunnen de vier overheidsniveaus bestuurlijke afspraken maken, bijvoorbeeld in een bestuursakkoord leefomgeving, over decentralisatie en samenwerking in het milieubeleid, die daarmee het uitgangspunt zijn voor beleid van gemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk.

Als het gaat om het treffen van maatregelen om het verkeer stiller, schoner en zuiniger te maken, geeft het Kabinet naast aandacht voor logistieke efficiency, ruimtelijke ordening en gedrag prioriteit aan de inzet van bronbeleid. Dat is een betere aanpak dan het treffen van dure inpassingsmaatregelen als schermen, luifels, tunnels en omleidingswegen. Echter de omvang van de problematiek is wel zodanig dat aan dergelijke maatregelen niet te ontkomen valt. Het Kabinet heeft in het kader van de miliedrukcompensatie zowel in 2000 als in 2001 geluidmaatregelen geïntensiveerd ter verbetering van de stedelijke leefomgevingskwaliteit. Voor Schiphol ligt ter behandeling bij de Tweede Kamer een wetsvoorstel voor een nieuw stelsel van milieu- en veiligheidsnormen. Voorgesteld wordt als norm voor de sloopzone de ook elders in het externe veiligheidsbeleid gehanteerde grenswaarde van $IR\ 10^{-5}$ voor bestaande situaties toe te passen. Voorts wordt een beperkingengebied voorgesteld dat ongeveer de huidige vrijwaringzone omvat en daarmee een hoger beschermingsniveau biedt dan de elders gehanteerde grenswaarde van $IR\ 10^{-6}$ voor kwetsbare bestemmingen (zoals woningen) in nieuwe situaties. Het Kabinet heeft voorts, als eis voor een gelijkwaardige overgang naar het nieuwe normstelsel, gesteld dat voor het eerste luchthaveninidelingsbesluit aangetoond wordt dat stand-still, vertaald als het niet toenemen van het aantal woningen in de 10^{-6} contour ten opzichte van het referentiejaar 1990, op het vijfbanenstelsel bereikt is. In het binnenkort te verschijnen «MER Schiphol 2003» zal deze eis worden getoetst. Voor wat betreft het groepsrisico heeft het Kabinet besloten om, net als in de PKB Schiphol, in het nieuwe stelsel geen norm te hanteren voor het groepsrisico. Om deze reden heeft het bevoegd gezag afgezien van het vragen van groepsrisicoberekeningen in het MER Schiphol 2003. Het niet opnemen van groepsrisicoberekeningen in het MER betekent niet dat deze berekeningen niet zinvol kunnen zijn in andere kaders, bijvoorbeeld bij de voorbereiding van ruimtelijke ordeningsbesluiten en de rampenbestrijding door regionale en lokale overheden.

In overeenstemming met de constatering van het internationale panel van deskundigen wordt door het beleid op het gebied van interne veiligheid, ruimtelijke beperkingen (sloopzones, beperkingengebied) en rampenbestrijding mede invulling gegeven aan groepsrisicobeleid. Zoals in het

NMP4 gemeld staat heeft het Kabinet besloten dat de minister van VROM het initiatief neemt om in het kader van het algemene ruimtelijk ordeningsbeleid, in nauw overleg met de regio, te bezien welke aanvullende ruimtelijke maatregelen te ontwikkelen zijn, gericht op verdere beheersing van het groepsrisico.

Over risico's en veiligheid

Het Kabinet heeft naar aanleiding van recente calamiteiten in relatie tot voedselveiligheid, gezondheidsbedreigende besmettingen en in relatie tot externe veiligheid extra aandacht voor risico's en veiligheid.

Onlangs is de nota «Veilig voedsel in een veranderde omgeving» uitgekomen. Hierin staat onder meer dat het Kabinet heeft besloten tot een voorlopige instelling van de Nederlandse Voedselautoriteit. Naar aanleiding van onder andere de commissie Oosting heeft het Kabinet mede geconstateerd dat deze ramp niet gebeurd zou zijn als het bestaande beleid zou zijn uitgevoerd en de bestaande regels waren gehandhaafd. De behandeling van het rapport van de commissie Oosting en Alders en de kabinetsreactie daarop in de Tweede Kamer heeft geleid tot de aankondiging om het externe veiligheidsbeleid tot prioriteit te verheffen en om tot de uitvoering van een honderdtal actie- en verbeterpunten over te gaan.

Het Kabinet doet dat conform de zeven door haar in het NMP4 geformuleerde uitgangspunten:

1. burgers krijgen in hun woonomgeving een minimum beschermingsniveau met betrekking tot gevaarlijke stoffen;
2. het bestuur en de politiek zullen veel bewuster omgaan met het accepteren van risico's in relatie tot de omvang van mogelijke rampen, waarbij het beschikbaar zijn van veiliger alternatieven en de mogelijkheden van rampenbestrijding worden meegewogen;
3. de maatschappelijke kosten van gevaarlijke stoffen zullen zoveel mogelijk in het gebruik van die stoffen worden geïnternaliseerd;
4. het beleid ten aanzien van inrichtingen gaat meer rekening houden met de risico's van transport;
5. het aantal routes waarover omvangrijk vervoer van gevaarlijke stoffen plaatsvindt wordt beperkt, waarbij voor de veiligheidseisen die aan het vervoer zelf worden gesteld, wordt aangesloten bij de internationale regelgeving;
6. de afstemming en toedeling van verantwoordelijkheden worden verduidelijkt, zodat daardoor de veiligheidsketen versterkt;
7. er komt een wettelijke registratieplicht voor risicovolle situaties en de uitvoering van de informatievoorziening over risico's aan de burger zal worden verbeterd.

Concreet betekent dit onder meer dat het streven is om einde 2001 het Vuurwerkbesluit van kracht te laten worden. Verder zullen voor november 2001 alle munitieopslagen zijn gecontroleerd.

Daarnaast zal er op termijn duidelijkheid gecreëerd worden over de ruimtelijke consequenties van risicovolle situaties. Er is een verplichte registratie van risicovolle situaties met gevaarlijke stoffen in voorbereiding.

Over duurzame ontwikkeling

Het Kabinet komt eind dit jaar met een Nederlandse Strategie voor Duurzame Ontwikkeling (NSDO). In de NSDO wordt teruggekeken wat er de afgelopen tien jaar op het gebied van duurzame ontwikkeling is gebeurd. Centraal in de NSDO staat de aanpak die het Kabinet voor de

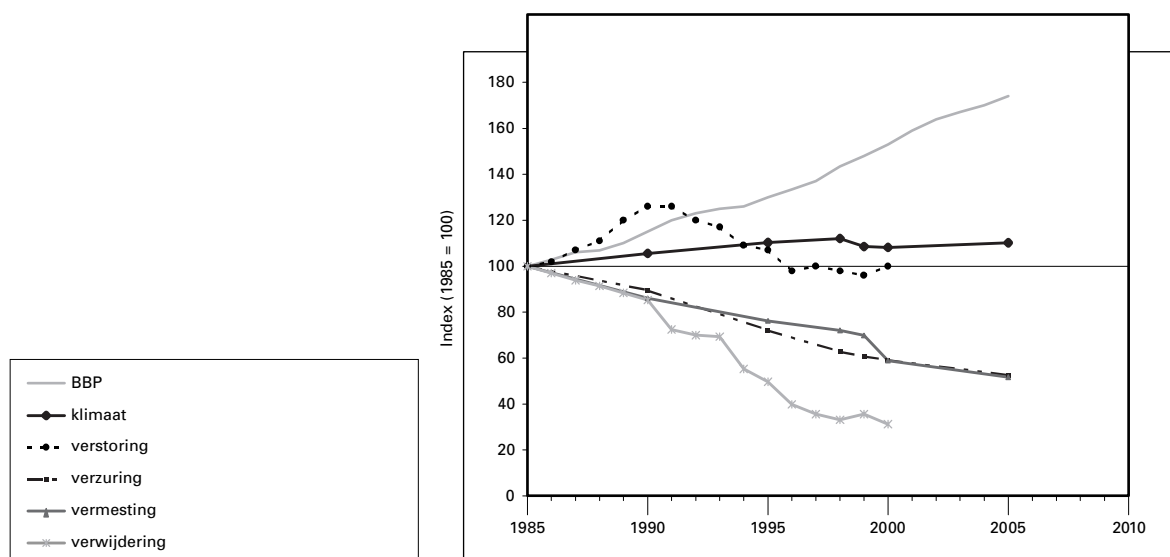
komende jaren voorstaat voor het bereiken van duurzame ontwikkeling. Deze aanpak wordt voor een aantal thema's uitgewerkt. De thema's in de NSDO zijn vergrijzing en immigratie, klimaat, water, duurzame productie en consumptie, biodiversiteit en kenniseconomie. De NSDO sluit aan bij de strategie voor duurzame ontwikkeling van de Europese Unie, die in Göteborg is vastgesteld en die de komende jaren zal worden uitgewerkt en geïmplementeerd. In het kader van de NSDO zullen indicatoren worden ontwikkeld en experimenten worden uitgevoerd met het vormen van meer geaggregeerde duurzaamheids indicatoren, zoals het duurzaam nationaal inkomen.

3.3 Economische ontwikkeling en het milieu

Ook in 2000 was er sprake van een hoge economische groei, die net als in de drie voorgaande jaren in de buurt lag van de vier procent. Dergelijke groeipercentages zijn hoger dan de economische groei waarvan het Kabinet is uitgegaan bij de invulling van het milieubeleid aan het begin van deze kabinetsperiode, namelijk 3,25% groei voor het klimaatbeleid en 2,75% groei voor de rest van het milieubeleid. In het Regeerakkoord is vastgelegd dat de extra milieudruk die ontstaat als gevolg van meer dan verwachte economische groei, zoveel mogelijk zal worden gecompenseerd.

Met behulp van de ontkoppelingsindicator wordt allereerst een globaal beeld gegeven van de samenhang tussen de economische groei en de ontwikkeling van de milieudruk.

Ontkoppelingsindicator

Bron: RIVM

De ontwikkelingen van de indicatoren klimaatverandering, verstoring, verzuring, vermesting en verwijdering worden gespiegeld aan de ontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product (BBP). Voor verzuring is dit de ontwikkeling in de emissies van de verzurende stoffen SO_2 , NO_x en NH_3 , uitgedrukt als de som van hun zuurequivalenten. Verstoring geeft hier de ontwikkeling in het aantal gehinderden door geluid en/of stank. De overige indicatoren zijn rechtstreeks afgeleid van de thema-indicatoren zoals verderop behandeld. Alle indicatoren zijn vervolgens geïndexeerd naar 1985 (= 100).

De figuur laat een gemengd beeld zien. Voor verzuring, vermessing en verwijdering is er al sinds 1985 sprake van een vrijwel voortdurende absolute ontkoppeling tussen economische groei en milieudruk. Bij het thema verstoring, hier weergegeven door de ontwikkeling in het aantal gehinderden door geluid en/of stank, is de ontkoppeling sinds 1996 aan het stagneren; er lijkt zelfs weer herkoppeling op te treden. Voor het thema klimaat is er nog steeds sprake van alleen maar een relatieve ontkoppeling, d.w.z. dat de CO₂-emissies nog steeds stijgen, maar in een lager tempo dan de economische groei. De hiervan afwijkende ontwikkeling in 1999 is vooral toe te schrijven aan de snelle stijging gedurende dat jaar van de importen van elektriciteit onder invloed van de liberalisatie van de elektriciteitsmarkt.

De ontkoppelingsindicator laat niet zien of het feitelijke verloop van de milieudruk in overeenstemming is met het verloop dat werd verondersteld bij de invulling van het beleid aan het begin van de kabinetsperiode. Met andere woorden: de indicator vertelt niet of de lange-termijn reductiedoelen nog voldoende binnen bereik blijven ondanks hoge economische groei. Om dat na te gaan zijn door het RIVM voor het tweede opeenvolgende jaar berekeningen gemaakt van de extra milieudruk volgens dezelfde methode als vorig jaar. Gelijktijdig is deze methode geëvalueerd en is op basis daarvan een voorstel geformuleerd om de extra milieudruk te berekenen die veroorzaakt wordt door meer dan verwachte economische groei in de toekomst.

De groei van de verschillende productie- en consumptie-activiteiten is in 2000 niet overal even hoog geweest: de groei was hoog in dienstensectoren en gemiddeld tot laag in industrie en landbouw; de consumptie van diensten en apparaten was bovengemiddeld; er was minder groei bij de voedingsmiddelen. Deze ontwikkelingen hebben ertoe geleid dat vooral extra uitstoot is geconstateerd van NO_x en VOS door verkeersactiviteiten en extra afvalproductie door bouwactiviteiten en particuliere consumptie. De gemiddelde kosten voor de samenleving als geheel om de extra milieudruk ten gevolge van de hoge groei in 2000 weer ongedaan te maken, liggen op ongeveer 375 mln gld (170,1 mln euro). Deze opgave is vervolgens vertaald in een pakket van maatregelen waarmee de overheid haar bijdrage aan de compensatie van de extra milieudruk kan leveren. Mede onder invloed van de gewijzigde begrotingssituatie is het accent hierbij sterker nog dan vorig jaar gelegd op fiscale maatregelen. Voor 2002 wordt 315 mln gld (142,9 mln euro) extra beschikbaar gesteld voor fiscale lastenverlichtingen. Structureel gaat het om 320 mln (145,2 mln euro) per jaar. In de besteding hiervan ligt het accent op de stimulering van zuinige auto's (125 mln gulden, 56,7 mln euro), de ondersteuning van WKK (130 mln gulden, 58,9 mln euro) en het structureel maken van de regeling DUBO voor woningen (25 mln gulden, 11,3 mln euro).

Voor nieuwe uitgaven wordt 75 mln gulden (34,0 mln euro) per jaar uitgetrokken, te besteden aan zowel compensatie van de extra milieudruk als aan het NMP4. Hiervan zal in 2002 45,5 mln gulden (20,6 mln euro) besteed worden aan (vooral) de volgende activiteiten: extra projectfinanciering van maatschappelijke organisaties (5 mln gulden, 2,3 mln euro); advisering energiebesparingsbeleid op lokaal niveau (10 mln gulden, 4,5 mln euro); versterking van het afvalstoffenbeleid (7,6 mln gulden, 3,4 mln euro) en versterking sanering verkeerslawaaai (16,9 mln gulden, 7,7 mln euro).

4. PROGRAMMA 2002–2005

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat een aantal accenten centraal die de komende jaren relevant zijn voor het milieubeleid. In paragraaf 4.2 komt eerst het vierde Nationale Milieubeleidsplan (NMP4) aan de orde waarin externe veiligheid en gezondheid een belangrijke rol spelen. Daarna wordt in paragraaf 4.3 ingegaan op de Versterking van de handhaving. In paragraaf 4.4 zijn de onderwerpen de Leefomgevingskwaliteit en de lokale milieukwaliteit opgenomen. In paragraaf 4.5 staat het Internationaal milieubeleid centraal; daarbij wordt ingegaan op Rio+10 en op het Europees beleid. In paragraaf 4.6 komt de Europese Duurzaamheidsstrategie aan bod en tot slot gaat paragraaf 4.7 in op de Nationale Strategie Duurzame Ontwikkeling (NSDO).

4.2 NMP4

Het is de ambitie van het milieubeleid, voor iedereen een gezond en veilig leven mogelijk te maken, in een aantrekkelijke leefomgeving, temidden van vitale natuur. En dit alles wordt nagestreefd zonder daarmee de biodiversiteit aan te tasten of natuurlijke hulpbronnen uit te putten. De centrale doelstelling van het NMP4, dat op 13 juni 2001 aan de Tweede Kamer is aangeboden, is om zeven grote milieuproblemen op te lossen die ondanks alle inzet en successen van de afgelopen jaren nog zijn blijven bestaan. De beleidshorizon van het NMP4 is 2030. In de periode tot 2030 zullen de grote milieuproblemen worden aangepakt door middel van systeeminnovatie, omdat voortzetting of intensivering van het huidige beleid niet tot afdoende oplossingen zal leiden. Systeeminnovatie betekent vernieuwing van beleid, het scheppen van nieuwe instituties, het ontwikkelen van nieuwe soorten instrumenten, en het formuleren van andere rollen, bijvoorbeeld van de overheid.

De problemen waar het NMP4 zich op richt, zijn gegroepeerd rond clusters van maatregelen. De volgende clusters worden onderscheiden:

- het realiseren van een duurzame energiehuishouding;
- duurzaam gebruik van mondiale biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen;
- een duurzame landbouw die bijdraagt aan natuur en biodiversiteit in Nederland.

Bij deze problemen zal de innovatie vorm moeten krijgen door middel van een transformatieproces van lange duur, dat als een transitie kan worden gezien. Deze transformatie houdt technologische, economische, sociaal-culturele en institutionele veranderingen in, die op elkaar inwerken en elkaar moeten versterken, en die tot de gewenste einddoelen leiden.

De overige clusters uit het NMP4 die een beleidsvernieuwing inhouden hebben betrekking op het stoffenbeleid, de externe veiligheid, het beleid met betrekking tot milieu en gezondheid en de vernieuwing van het milieubeleid voor de leefomgeving.

Het doel is om binnen één decennium de noodzakelijke randvoorwaarden te creëren om het transitieproces te versnellen. Noodzakelijke randvoorwaarden daarvoor zijn onder meer dat barrières worden weggenomen, dat er (internationale) afspraken komen over doelstellingen en instrumenten, dat taakstellingen worden ontwikkeld voor verschillende doelgroepen en dat nieuwe initiatieven worden uitgewerkt op het gebied van onderzoek, ontwikkeling en doorwerking.

Er zal zo spoedig mogelijk, in ieder geval in 2002, een start gemaakt worden met het in gang zetten van de genoemde transities.

4.3 Versterking van de handhaving

De doeltreffendheid van het beleid wordt uiteraard mede bepaald door een goede uitvoering ervan. Dit betekent dat regelgeving en het beleid uit rijksnota's moeten worden nageleefd en uitgevoerd. Naleving van regelgeving en uitvoering van rijksbeleid en daarmee de handhaving zijn immers van cruciale betekenis: het niet naleven ondermijnt het vertrouwen van de burger in de overheid en kan het rechtsgevoel van de burger nadelig beïnvloeden met alle consequenties van dien.

Per 1 januari 2002 worden de huidige drie inspecties (volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieu en de Dienst Recherchezaken van VROM) samengevoegd tot het Inspectoraat-Generaal VROM. Deze samenvoeging zal in belangrijke mate bijdragen aan het versterken van de handhaving-functie. Er wordt synergie bereikt door deskundigheden op handhaving-gebied uit te wisselen en door geïntegreerde handhavinginspanningen op diverse terreinen. Handhaving is onmisbaar om de doelstellingen van het ministerie van VROM te bereiken. Voor het Inspectoraat-Generaal VROM is de kerntaak «het handhaven van wet- en regelgeving en de doorwerking van nota's op het VROM-beleidsterrein».

Tot de handhavingstaak horen de deeltaken opsporing, handhaving van beleidsnota's en eerste- en tweedelijns toezicht. Eerstelijns toezicht houdt in dat bewaakt wordt dat de wet- en regelgeving, waarvoor de minister van VROM het bevoegd gezag is, wordt nageleefd. Het tweedelijns toezicht bestaat uit het toezicht houden op de uitvoering van VROM-wet- en regelgeving door de mede overheden.

4.4 Leefomgevingskwaliteit en lokale milieukwaliteit

Leefomgevingskwaliteit is een koepelbegrip dat betrekking heeft op ruimtelijke, sociaal-culturele, economische en milieuaspecten van de leefomgeving. Het milieubeleid is erop gericht om de druk op de milieukwaliteit van de leefomgeving terug te dringen. In de stedelijke gebieden gaat het om aspecten als luchtkwaliteit, geluid, externe veiligheid en bodemverontreiniging. De belangrijkste actoren die daarbij een rol spelen zijn verkeer en vervoer en industrie. In het landelijke gebied gaat het om geluid en geurhinder.

In het overheidsbeleid verschuift de aandacht van «langer leven» naar «kwaliteit van leven», nu in termen van levensverwachting al veel is bereikt onder meer door verbetering van de gezondheidszorg en nieuwe wet- en regelgeving op het gebied van voedsel, consumptieproducten en arbeidsomstandigheden. Bij de versterkte aandacht voor de kwaliteit van het leven speelt de kwaliteit van de leefomgeving een belangrijke rol. Het Rijk gaat met de mede overheden bestuurlijke afspraken maken over de inzet die gewenst is voor de kwaliteit van de leefomgeving. De afspraken worden uitgewerkt in een handreiking voor de mede overheden waarmee verdere invulling kan worden gegeven aan het lokale leefomgevingsbeleid. Om de voorbereiding van de bestuurlijke afspraken en de handreiking voor te bereiden, wordt in 2001 een werkgroep ingesteld.

Ondertussen staat de kwaliteit van de leefomgeving nog altijd onder toenemende druk. Oorzaken zijn onder andere de groei van de bevolking, van werkgelegenheid en van mobiliteit die leiden tot een grotere vraag naar ruimte voor wonen, werken, recreatie en infrastructuur. Enerzijds komt zo de kwaliteit van de leefomgeving onder druk te staan, anderzijds wordt door de groei van de welvaart ook de vraag naar (meer) kwaliteit van leven groter. Het beleid is erop gericht zowel aan de vraag naar ruimte als de vraag naar kwaliteit tegemoet te komen, zo blijkt uit de

beleidsintenties van de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening en het NMP4. Daarbij is uiteraard wel een zorgvuldige afweging van de mogelijkheden op de locatie van belang.

Om de gewenste milieukwaliteit te bereiken, wordt in het kader van Interdepartementale Coördinatiecommissie voor de Economische Structuurversterking (ICES) gediscussieerd over de mogelijkheid om de risicolocaties in stedelijke gebieden op te heffen en (economische) potenties van locaties te benutten door de leefomgeving te verbeteren. Dit betekent onder meer dat de luchtkwaliteit wordt verbeterd, geluidsoverlast wordt teruggedrongen, barrières worden opgeheven die worden veroorzaakt door infrastructuur, en dat spoorelementen en milieu-hinderlijke bedrijven worden verplaatst.

Tegelijkertijd ontwikkelen mede overheden integraal leefomgevingsbeleid, bijvoorbeeld geïnitieerd door het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV) en het gebiedsgerichte beleid voor de landelijke gebieden. Het is echter onzeker in welke mate de milieu- en duurzaamheidsaspecten in dit leefomgevingsbeleid een plaats krijgen en wat hiervoor de oorzaken zijn. Onderzoek bij mede overheden moet uitwijzen welk beleid in ontwikkeling is en welke belemmeringen mede overheden ervaren. De resultaten kunnen leiden tot aanpassing van instrumentatie.

4.5 Internationaal milieubeleid

4.5.1 Rio+10

Achtergrond

In 2002 wordt in Johannesburg de conferentie Rio+10 gehouden, tien jaar na de United Nations Conference on Environment and Development in Rio de Janeiro en vijf jaar na Rio+5 in New York. Er is een breed gevoel dat de aandacht voor duurzame ontwikkeling in de jaren '90 na de top van Rio de Janeiro is weggezakt en dat aan het begin van de 21e eeuw een nieuw politiek elan nodig is. Dat nieuwe politiek elan is nodig om ook de Agenda 21 weer te zien als een duurzame ontwikkelingsagenda, een agenda van milieu én ontwikkeling. Sinds de vaststelling van Agenda 21 in Rio de Janeiro in 1992 lijkt die Agenda immers steeds meer gezien te worden als een milieu agenda, terwijl het een milieu én ontwikkelingsagenda is, getuige ook beginsel 1 van de verklaring van Rio: «Mensen hebben recht op een gezond en productief leven in harmonie met de natuur». Tegen deze achtergrond zal World Summit on Sustainable Development terugkijken op de uitvoering van het in 1992 vastgestelde actieprogramma Agenda 21 door vast te stellen wat de successen, knelpunten en nieuwe uitdagingen zijn en oplossingen voor de knelpunten aan te dragen. Daarbij is het van belang dat de Top van Johannesburg niet opnieuw gaat onderhandelen over Agenda 21 zelf. Veeleer zal publieke en politieke aandacht gemobiliseerd moeten worden om duurzame ontwikkeling hoger op de nationale en internationale agenda's te krijgen.

Nederland is er voorstander van dat de Top van Johannesburg een impuls geeft aan de implementatie van Agenda 21. Daartoe dient op een aantal nader te selecteren prioriteiten significante, politiek herkenbare en maatschappelijk aansprekende stappen vooruit te worden gezet in het realiseren van duurzame ontwikkeling. Dit moet bijdragen aan vermindering van de grote kloof tussen woorden en daden.

Overigens is de discussie over de onderwerpen voor de agenda van de

Johannesburg bijeenkomst onlangs gestart; deze zal pas vermoedelijk eind 2001 of begin 2002 tot een «vastgestelde» agenda voor de Top leiden.

Belangrijk uitgangspunt voor de te kiezen prioriteiten is de wens om ook in ontwikkelingslanden duurzame ontwikkeling tot stand te brengen. In die landen kunnen een verbetering van milieucondities, behoud van biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen een rechtstreekse bijdrage leveren aan de gewenste sociaal-economische ontwikkeling.

Nederland is voorstander om de Top te concentreren op de volgende prioritaire thema's:

- duurzame productie en consumptiepatronen;
- armoedebestrijding;
- duurzame draagkracht van ecosystemen (voor menselijke ontwikkeling);
- gezondheid, kwetsbaarheid, veiligheid, risico-management;
- doelmatig mondiaal bestuur en goede financieringsstructuren.

Onder deze prioritaire thema's vallen een aantal subonderwerpen; deze worden in tabel 1 opgesomd. De Nederlandse inzet is om de genoemde thema's op de Rio+10-agenda te krijgen en daarbij concrete en aansprekende resultaten te boeken.

Tabel 1 Overzicht prioritaire thema's met subonderwerpen

Prioritaire thema's	Subonderwerpen
Duurzame productie en consumptiepatronen	Energie voor duurzame ontwikkeling Duurzame landbouw Maatschappelijk verantwoord ondernemen
Armoedebestrijding	Verbetering van de levensstandaard van kwetsbare groepen door stedelijke en plattelandsontwikkeling Handel en duurzame ontwikkeling Verwoestijning
Duurzame draagkracht van ecosystemen (voor menselijke ontwikkeling)	Water Biodiversiteit Klimaat
Gezondheid, kwetsbaarheid, veiligheid, risico-management	Chemicaliën Risico-management, waaronder toepassing van het voorzorgsprincipe bij nieuwe technologische ontwikkeling HIV/Aids
Doelmatig mondiaal bestuur en goede financieringsstructuren	Versterking internationale architectuur op het gebied van milieu en duurzame ontwikkeling Financiering duurzame ontwikkeling Toegang tot informatie en besluitvorming Tijdens voortraject: campagne voor 0,7–0,1% ODA

De achtergrond van de keuze van de prioritaire onderwerpen die Nederland kiest is hieronder nader uitgewerkt.

Duurzame productie- en consumptiepatronen

Duurzame productie- en consumptiepatronen hebben betrekking op een vermindering van gebruik van grondstoffen en energie. Voor ontwikkelingslanden betekent dit de uitdaging om de toegang tot energie voor mensen op de juiste wijze vorm te geven. Voor de westerse landen ligt hier de indringende opgave een transitie naar een duurzame energievoorziening daadwerkelijk invulling te geven. Voor alle landen is de boodschap dat minder gebruik van grondstoffen en energie zowel leidt tot econo-

mische ontwikkeling (efficiëntere economie) als tot vermindering van de milieubelasting.

Tegelijkertijd moet wel bedacht worden dat verdergaande dematerialisatie en energie-extensivering zijn weerslag kan hebben op inkomsten van een aantal G77-landen (ontwikkelingslanden). Er zal daarom ook nagedacht moeten worden hoe (nieuwe of betere benutting van bestaande) verdelings- en compensatiemechanismen, en een rechtvaardige verdeling van de baten van het gebruik van de natuurlijke hulpbronnen, bij kunnen dragen aan duurzame ontwikkeling in ontwikkelingslanden. Dit kan echter alleen als er vanuit westerse landen middelen beschikbaar worden gesteld om ontwikkelingslanden te helpen hun natuurlijke hulpbronnen duurzamer te beheren, en als die landen bovendien een betere prijs voor hun goederen ontvangen door vergroting van de toegang tot de koopkrachtige OESO markten. Overigens kan duurzame landbouw zowel voedselzekerheid als de bescherming van natuurlijke hulpbronnen bevorderen; zo kan de landbouw een bijdrage leveren aan de duurzame ontwikkeling van ontwikkelingslanden.

Het bedrijfsleven wordt steeds internationaler, economieën worden meer aan elkaar gekoppeld, de geldstromen over de wereld nemen toe. Het bedrijfsleven kan eraan bijdragen dat (minimum)eisen die de overheid stelt aan producten, kinderarbeid, milieu en arbeid, ook elders in praktijk worden gebracht. Bij de vaststelling van de genoemde minimumeisen dient een koppeling aangebracht te worden met vraagstukken rondom labelling, verantwoordings- en rapportageplicht van bedrijven. Aandacht is gewenst voor duurzaam transport, waarbij wordt getracht de toegang tot transport voor velen te combineren met een vermindering van het energiegebruik, emissies en geluidsoverlast.

Armoedebestrijding

Een belangrijke bouwsteen om duurzame ontwikkeling mogelijk te maken is bestrijding van armoede. Daardoor krijgen mensen mogelijkheden om hun leven op een gezonde en productieve manier in te vullen.

Een probleem dat hiermee te maken heeft is de achteruitgang van bodemvruchtbaarheid door landdegradatie en de daaraan gekoppelde armoedevraagstukken. Dit is met name voor ontwikkelingslanden een belangrijk vraagstuk waarvoor zij tot nu toe onvoldoende steun hebben ontvangen van ontwikkelde landen.

Om de ontwikkelingslanden beter te kunnen ondersteunen, is het noodzakelijk dat randvoorwaarden in het economisch systeem van de steeds verder globaliserende wereld worden ingebouwd die rekening houden met een eerlijkere verdeling van de baten. «Fair free trade» is daarbij een belangrijk issue: vrijhandel en globalisering moeten zo georganiseerd zijn dat de baten daarvan breed gedeeld kunnen worden en G77-landen in staat zijn om te voldoen aan (minimum-)eisen op het gebied van onder andere milieu, veiligheid, kinderarbeid, arbeidsomstandigheden zonder dat er sprake is van protectionisme. Van belang bij dit vraagstuk zijn aspecten als capaciteitsopbouw, technische assistentie en technologieoverdracht. Daartoe is een doeltreffende overdracht van financiële middelen, technologie en capaciteit noodzakelijk alsmede een vergroting van de toegang tot de markt en de afbouw van niet duurzame subsidies en belastingvrijstelling. Een nieuwe handelsronde dient bij te dragen aan duurzame ontwikkeling.

Duurzame draagkracht van ecosystemen (voor menselijke ontwikkeling)

Duurzaam gebruik van natuurlijke hulpbronnen (zoetwater, biodiversiteit

zoals bodemvruchtbaarheid, vis, hout) en het instandhouden van regulatiesystemen is één van de thema's die in diverse beleidsnotities nader zijn uitgewerkt. Het gaat hierbij enerzijds om de snelle achteruitgang van deze hulpbronnen en anderzijds om de ongelijke verdeling van het gebruik van deze natuurlijke hulpbronnen en de opbrengsten. Niet-duurzame welvaartsgroei leidt tot een verdere aantasting van biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen. Tevens drukt niet-duurzame exploitatie armere bevolkingsgroepen naar marginale gebieden waardoor de druk op biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen verder toeneemt. Omkering van deze ontwikkelingen leidt tot een situatie waar duurzaam beheer van biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen bijdraagt aan armoedebestrijding.

Gezondheid, kwetsbaarheid, veiligheid, risico-management

Goede gezondheid van mensen is een belangrijke voorwaarde voor een menswaardig bestaan. Een goed gezondheidsniveau onder de bevolking levert ook een bijdrage aan economische ontwikkeling en betekent ook minder kosten in de gezondheidszorg. Op dit moment dragen vervuiling van (drink)water en luchtverontreiniging bij aan slechte gezondheid in ontwikkelingslanden. Daarnaast is het van belang de gezondheidsproblemen als gevolg van belasting door toxische stoffen zo veel mogelijk te voorkomen. Daarmee zijn voorzorg en risico-management belangrijke vertrekpunten voor een chemicaliënstrategie. Eind juni 2001 is een VN-conferentie gehouden over AIDS in New York.

Doelmatig mondiaal bestuur en goede financieringsstructuren

Al deze bovengenoemde thema's kunnen pas daadwerkelijk nationaal en internationaal slagen, als er een adequate internationale «institutionele architectuur» bestaat voor duurzame ontwikkeling, en als er voldoende financiële middelen zijn om acties te implementeren. Een voorwaarde daarvoor is wel, dat duurzame ontwikkeling sterker binnen het huidige stelsel van internationale organisaties verankerd wordt. Daarbij is het noodzakelijk, de coherentie te bevorderen tussen milieuverdragen en andere internationale verdragen, en waar nodig de geschillenbeslechting van de mondiale milieuverdragen te versterken. Hierbij is het bovendien noodzakelijk, te bevorderen dat alle beschikbare financiële middelen efficiënt en effectief worden ingezet. Deze noodzaak geldt zowel bilateraal als multilateraal, voor activiteiten die gericht zijn op duurzame ontwikkeling en op naleving van verplichtingen die destijds tijdens Rio zijn aangegaan. Doelmatig en effectieve inzet van middelen sluit ook aan bij het proces rond Financing for Development en de derde replenishment van het Global Environment Facilityfund (GEF). Tevens is het noodzaak om helderheid te verschaffen over de beleidsontwikkeling, en om de betrokkenheid van maatschappelijke organisaties en burgers te bevorderen. Een daadwerkelijk commitment van de ontwikkelde landen aan het naleven van 0,7% BNP voor ODA is van belang. Om voortgang tijdens de Top van Johannesburg niet te belemmeren zal de discussie hierover in het voortraject moeten worden gevoerd.

4.5.2 Europees beleid

Tijdens de behandeling van de begroting 2001 van het ministerie van VROM op 19 oktober 2000 in de Tweede Kamer heeft de minister van VROM toegezegd dat jaarlijks zal worden gerapporteerd over het

Europees beleid op een aantal milieuterreinen. Voor meer informatie over het Europees beleid wordt verwezen naar deel III van dit Milieu-programma, hoofdstuk 2 Internationaal milieubeleid, paragraaf 2.7 Europees beleid.

In die paragraaf wordt een overzicht gegeven van de ontwikkelingen op Europees milieubeleid in het algemeen; daarna wordt meer specifiek ingegaan op de thema's luchtkwaliteit en verzuring; waterbeheer; afvalbeleid en energiebeleid.

De genoemde terreinen worden verbonden met doelstellingen zoals geformuleerd in het NMP3; ook worden doelstellingen voor de komende jaren weergegeven.

4.6 EU Duurzaamheidsstrategie

De EU en de overige ondertekenaars van de Rio-verklaring van 1992 hebben zich er toe verbonden strategieën voor duurzame ontwikkeling uit te werken voor de in 2002 te houden Wereldconferentie inzake Duurzame Ontwikkeling (Top van Johannesburg). Dat is afgesproken tijdens de 19^e bijzondere zitting van de Algemene Vergadering van de VN in 1997. Iets meer dan een jaar geleden heeft de in Lissabon gehouden Europese Raad (bijeenkomst van EU-regeringsleiders) een nieuw strategisch doel voor de Unie vastgelegd: «de meest concurrentiele en dynamische kenniseconomie van de wereld te worden die in staat is tot duurzame economische groei met meer en betere banen en een hechtere sociale samenhang». De Europese Raad van Stockholm heeft toen besloten dat de duurzame ontwikkelingsstrategie van de EU deze politieke verbintenis zal moeten aanvullen en uitbouwen door hieraan een milieudimensie toe te voegen. Aldus wordt erkend dat op langere termijn economische groei, sociale cohesie en milieubescherming hand in hand moeten gaan. In de duurzaamheidsstrategie van de EU concentreert de Europese Commissie zich op een beperkt aantal problemen welke een ernstige of onomkeerbare bedreiging vormen voor het toekomstige welzijn van de Europese samenleving. Om deze niet-duurzame trends te kunnen aanpakken, zullen urgente maatregelen, geëngageerd en toekomstgericht politiek leiderschap, een nieuwe benadering van beleidsvorming, een grootschalige participatie en internationale verantwoordelijkheid nodig zijn. In de mededeling benoemt de Europese Commissie een zestal problemen die urgent zijn: klimaatverandering; gezondheid; armoede; vergrijzing; verlies aan biodiversiteit; transport en congestie. Om een duurzame ontwikkeling tot stand te brengen zijn er veranderingen nodig in de manier waarop het beleid, zowel op EU-niveau als in de lidstaten, wordt uitgestippeld en geïmplementeerd. In de duurzaamheidsstrategie wordt hiervoor een aantal voorstellen gedaan. De strategie formuleert doelstellingen en er worden bovendien concrete maatregelen voorgesteld om de genoemde voornaamste problemen aan te pakken. Deze problemen betreffen verscheidene beleidsterreinen. Er is dan ook behoefte aan een veelomvattende multi-sectorale benadering. De Europese Commissie heeft een aantal voorstellen gedaan om aan de implementatie van de strategie invulling te geven. Dat heeft zij enerzijds gedaan door aan te kondigen dat zij tijdens de Top van Laken (Europese Raad van Laken) in haar actieplan voor een betere regelgeving, mechanismen zal opnemen die ervoor zorgen dat alle belangrijke beleidsvoorstellen een duurzaamheidseffectbeoordeling omvatten. Die effectbeoordeling heeft betrekking op de mogelijke economische, sociale en milieuconsequenties van de voorstellen. Anderzijds zal de Europese Commissie de uitvoering van de strategie in haar jaarlijkse samenvatting beoordelen op basis van een

aantal algemene indicatoren waarover de Europese Raad tijdig, voor de Europese Raad van voorjaar 2002, overeenstemming moet bereiken. De duurzaamheidsstrategie van de EU vormt een onderdeel van de voorbereiding van de EU voor de Top van Johannesburg. De Europese Commissie verbindt zich ertoe uiterlijk januari 2002 een mededeling voor te leggen over de vraag hoe de EU bijdraagt en in de toekomst moet blijven bijdragen aan een mondiale duurzame ontwikkeling. Tijdens de Europese Raad in Göteborg (15–16 juni 2001) heeft de Europese Raad positief gereageerd op het feit dat de Europese Commissie een duurzaamheidsstrategie uit gaat brengen. De strategie is niet in haar geheel door de Europese Raad bekrachtigd. De Raad (van de vakministers) heeft wel een aantal conclusies verbonden aan de bespreking van de strategie. Zo zal de Europese Raad tijdens zijn jaarlijkse voorjaarsbijeenkomst een evaluatie verrichten van de vorderingen bij de ontwikkeling en uitvoering van de strategie. Tevens heeft de Europese Raad voor een viertal prioritaire gebieden (klimaatverandering, vervoer, volksgezondheid en natuurlijke hulpbronnen) een reeks doelstellingen en acties vastgesteld. Zo verzoekt de Europese Raad de Europese Investeringsbank de strategie inzake duurzame ontwikkeling te bevorderen en met de Europese Commissie samen te werken bij de uitvoering van het EU-beleid inzake klimaatverandering. Daarnaast verzoekt de Europese Raad het Europees Parlement tegen 2003 herziene richtsnoeren voor transeuropese vervoersnetwerken aan te nemen met als doel, waar zulks passend is, voorrang te geven aan infrastructuurinvesteringen voor openbaar vervoer, spoorwegen, binnenwateren, kustvaart, intermodaal vervoer en daadwerkelijke interconnectie. De Europese Raad besloot voorts dat het gemeenschappelijk landbouwbeleid en zijn toekomstige ontwikkeling moet bijdragen tot het bereiken van een duurzame ontwikkeling door meer nadruk te leggen op de bevordering van gezonde producten van hoge kwaliteit, ecologisch duurzame productiemethodes waaronder biologische productie en hernieuwbare grondstoffen, en de bescherming van biodiversiteit.

4.7 Nationale Strategie Duurzame Ontwikkeling

Het Kabinet heeft op 2 februari 2001 het startschot gegeven voor de ontwikkeling van de Nationale Strategie voor Duurzame Ontwikkeling (NSDO). NSDO zal een strategie zijn die laat zien wat er is bereikt na Agenda 21 in Rio en hoe het Kabinet denkt in de toekomst aan duurzame ontwikkeling te werken.

Duurzame ontwikkeling is een breed begrip. Het gaat over «hier en nu» en over «daar en straks». Over de erfenis van de huidige samenleving voor de toekomstige generaties: het is de bedoeling hun wel de lusten, maar niet de lasten te geven. De NSDO zal gebruik maken van bestaande (rijks)nota's en ideeën uit de samenleving. De strategie moet een verbinding vormen tussen verschillende beleidsvelden: tussen economie, sociaal-maatschappelijk welzijn, ecologie, cultuur, veiligheid en zorg. De NSDO wil een aantal handreikingen aanbieden om duurzame ontwikkeling in Nederland te versterken. Zo wordt een afwegingsmatrix geïntroduceerd, die naast de drie pijlers (economie, ecologie en sociaal-cultureel) ook inzicht kan verschaffen in de effecten van bijvoorbeeld beleid in het hier en nu, de effecten op het «elders» en op het «later». Bij de NSDO wordt gewerkt langs drie aangrijpingspunten: «security» (het veiligstellen van een basis), «opportunity» (het bieden van mogelijkheden) en «empowerment» (het in staat stellen om mogelijkheden te gebruiken). Deze aangrijpingspunten zijn eerder geïntroduceerd in enkele nota's. In de nationale strategie worden bovendien, op basis van een terugblik op

eerder beleid en de resultaten daarvan, enkele lessen getrokken waar het gaat om de aanpak van duurzaamheidsvraagstukken. De aanpak wordt geconcretiseerd in vooralsnog de volgende thema's: vergrijzing en immigratie, water, klimaat (waarbij aandacht voor energie en mobiliteit), duurzame productie en consumptie, biodiversiteit en kenniseconomie. Het streven is de strategie in oktober aan de Tweede Kamer aan te bieden.

5. FINANCIËLE ASPECTEN VAN HET MILIEUBELEID

5.1 Inleiding

Milieubeleid brengt kosten met zich mee, zowel bij de overheid in de vorm van uitgaven voor beleidsvoorbereiding en -uitvoering, als bij de doelgroepen voor de uitvoering van milieumaatregelen. De inzet van financiële middelen wordt gerechtvaardigd door de positieve milieu-effecten die ermee bereikt worden. Een maatstaf voor de effectiviteit van het beleid is de kosteneffectiviteit: de kosten per eenheid emissiereductie. Naast andere aspecten vormt de kosteneffectiviteit een belangrijk criterium in de besluitvorming.

Er worden daarnaast ook pogingen gedaan om de positieve milieu-effecten in geld uit te drukken, met de bedoeling om de kosten en baten van milieubeleid tegen elkaar te kunnen afwegen. De baten van het beleid bestaan dan uit de vermeden schade, nu en in de toekomst, aan mens en milieu door emissies, afvalstoffen, (onnodig) ruimtebeslag en vormen van overlast. In een zakelijker benadering van het milieubeleid past een zo goed mogelijke afweging van kosten en baten van het milieubeleid. Dit hoofdstuk blijft evenwel beperkt tot de kosten van het milieubeleid en gaat niet in op de daarmee gerealiseerde emissiereducties of baten. De hiervoor noodzakelijke berekeningen zijn gemaakt door het RIVM, dat zich voor definities en methoden baseert op «Kosten en baten in het milieubeleid: definities en berekeningsmethoden», VROM-Publicatiereeks Milieustrategie, Nr. 1998/6. In dit rapport wordt uitgelegd welke uitgaven wel en niet zijn meegenomen in de kosten van het milieubeleid en welke waarnemingsproblemen zich voordoen bij het vaststellen van deze kosten.

In paragraaf 5.2 worden de totale Kosten van milieubeheer voor alle doelgroepen tezamen behandeld en in paragraaf 5.3 staan de Milieuitgaven van de overheden centraal. Beide registraties zijn te beschouwen als een minimum-opgave, omdat de milieukosten in toenemende mate «verborgen» kunnen zitten in de totaalbedragen van bredere uitgaaf-categorieën en dan moeilijk afzonderlijk zichtbaar zijn te maken. Dit is te beschouwen als een van de onvermijdelijke gevolgen van de internalisatie van milieu-overwegingen in andere beleidsterreinen.

5.2 Kosten van het milieubeleid

De milieukosten omvatten de jaarlijkse kosten van maatregelen in het kader van het milieubeleid welke overheid, bedrijfsleven en huishoudens gezamenlijk maken. In tabel 1 wordt naast de presentatie van de kosten van enkele historische jaren en die van het eerstvolgende begrotingsjaar ook een vooruitblik gegeven van de kostenontwikkeling over vier jaar. Bij de berekening hiervan gaat het RIVM uit van enerzijds het middellange termijn-scenario van het CPB met een behoedzame raming van de economische groei en anderzijds van het milieubeleid zoals het nu al bestaat, resp. concreet is voorgenomen.

Tabel 1 Jaarlijkse milieukosten (mld gld/euro, prijspeil 2001)*

	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Milieukosten (gld)	13,6	19,6	24,1	24,1	25,2	26,3	26,8	27,4
(euro)	6,2	8,9	10,9	10,9	11,5	11,9	12,2	12,4
BBP (gld)	694,0	770,0	926,0	956,0	982,0	1.002,0	1.022,0	1.043,0
(euro)	314,9	349,4	420,2	433,8	445,6	454,7	463,8	473,3
Milieukosten/BBP (%)	2,0	2,5	2,6	2,5	2,6	2,6	2,6	2,6

* Bron RIVM

Na een relatieve teruggang dit jaar komen de milieukosten in 2002 weer op 2,6 % van het BBP. In de jaren daarna stijgen de milieukosten mee met de groei van de economie. De stabilisatie van de kosten dit jaar is onder meer toe te schrijven aan lagere (reële) rentekosten en lagere milieu-uitgaven van het ministerie van LNV.

5.3 Milieu-uitgaven van de overheid

In tabel 2 staan de milieu-uitgaven van het Rijk, verdeeld over de verschillende departementen. Het betreft uitgaven aan maatregelen, subsidies, onderzoek en apparaatskosten, voor zover besteed aan milieu. Het overzicht is niet compleet. De gepresenteerde milieu-uitgaven omvatten alleen de begrotingsposten die eenduidig en direct betrekking hebben op milieu. Vooral bij de ministeries van Defensie en V&W worden daarnaast nog substantieel meer uitgaven gedaan aan milieu, zoals milieuvriendelijke(r) materiaal-aanschaffingen, duurzaam bouwen en inpassing van infrastructuur. De uitgaven hieraan zijn geïntegreerd in andere begrotingsposten en slechts met veel extra onderzoek apart zichtbaar te maken. Ook bij het ministerie van VROM geldt dat een deel van de milieu-uitgaven sinds 2001 is opgenomen in de veel breder gerichte Investeringsregeling stedelijke vernieuwing (ISV) en daarom niet meer in het overzicht van tabel 2 is opgenomen. Een meer gedetailleerd overzicht van de Rijksuitgaven staat in Bijlage 3. Voor een gedetailleerd overzicht van de fiscale faciliteiten wordt verwezen naar deel III, hoofdstuk 4 Financiële en economische instrumenten.

Tabel 2 Milieu-uitgaven van het Rijk, naar departement (mln gld/euro, prijspeil 2002)*

	2002		2003		2004		2005	
	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro
BuZa	942	427	987	448	1.020	463	1.111	504
EZ	566	257	637	289	659	299	693	314
LNV	362	164	294	133	253	115	232	105
OC&W	29	13	29	13	29	13	29	13
V&W	455	206	413	187	330	150	324	147
VROM	1.343	609	1.175	533	1.198	543	1.327	602
Overige	236	107	239	108	237	108	235	106
TOTAAL	3.932	1.784	3.775	1.713	3.727	1.691	3.951	1.793
Fiscale faciliteiten	1.345	610	1.335	606	1.345	610	1.365	619

* Bron: RIVM

Tabel 3 geeft de milieu-uitgaven van de andere overheden. Het gaat vooral om investeringsuitgaven en lopende kosten voor de verwijdering van afval en de zuivering van afvalwater.

Tabel 3 Milieu-uitgaven andere overheden (mln gld/euro, prijspeil 2002)*

	2002		2003		2004		2005	
	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro
Openbaar bestuur en sociale verzekeringen	58	26,3	63	28,7	67	30,6	72	32,6
Gemeenten	6.436	2.920,6	6.894	3.128,5	7.066	3.206,3	7.208	3.270,9
Provincies	332	150,5	332	150,6	332	150,6	332	150,8
Waterschappen	2.697	1.223,8	2.916	1.323,0	2.971	1.348,3	3.023	1.371,7
TOTAAL	9.523	4.321,0	10.205	4.631,0	10.436	4.736,0	10.635	4.826,0

* Bron: RIVM

De milieu-uitgaven uit tabel 3 worden voor een groot deel gefinancierd door huishoudens en bedrijven via de reinigings- en rioolrechten en de waterzuiveringsheffing. Deze heffingen belopen in 2002 naar schatting respectievelijk 3,0, 1,7 en 2,3 mld gld (resp. 1,4, 0,8 en 1,0 mld euro, prijspeil begroting 2002) en zullen naar verwachting in 2005 ten opzichte van 2002 gestegen zijn met in totaal resp. 11, 24 en 8%. Deze toenames zijn geschat op basis van de gemiddelde groei in de periode 1996–2000 (CBS gegevens).

DEEL II

ACTOREN EN THEMA'S VAN HET MILIEUBELEID

1. INLEIDING

Deel I van dit Milieuprogramma gaf een overzicht van de accenten van de uitvoering van het milieubeleid. Dit tweede deel van het Milieuprogramma geeft in de eerste plaats de huidige stand van zaken weer in de voortgang van de uitvoering van het milieubeleid 2000–2001. In de tweede plaats komt de toekomst aan de orde: de programmering voor de periode 2002–2005.

In dit deel II van het Milieuprogramma worden de activiteiten uitgewerkt van de actoren in het milieubeleid en de milieuthema's.

Actoren van het milieubeleid zijn de groepen die verantwoordelijk zijn voor de formulering en de uitvoering (van delen) van het milieubeleid.

Concreet gaat het om de burgers, overheden en doelgroepen.

In dit tweede deel komen de volgende actoren aan de orde:

- Burgers
- Overheden

en de doelgroepen:

- Verkeer en Vervoer
- Landbouw
- Actoren in de waterketen
- Industrie
- Energiebedrijven
- Afvalverwerkingsbedrijven

en de milieuthema's:

- Verstoring
- Verontreiniging van de bodem
- Verandering van het klimaat
- Verzuuring en grootschalige luchtverontreiniging
- Verspreiding
- Afvalverwerking

De doelgroep Detailhandel is opgenomen in hoofdstuk 2 Strategische beleidsontwikkeling en monitoring. Het thema Verdroging en de indicator Vermesting komen beide aan de orde in hoofdstuk 4 Versterken nationale milieukwaliteit. De doelgroep Bouw is opgenomen in hoofdstuk 6 Beheersing milieurisico's van stoffen, afval en straling.

Voor zover die beschikbaar zijn, presenteert elk hoofdstuk één of meerdere indicatoren: cijfers voor de milieudruk en de milieukwaliteit, zoals die zich door de jaren heen ontwikkelt, als gevolg van maatschappelijke ontwikkelingen en milieubeleid.

In het volgende deel van dit Milieuprogramma (deel III, Dwarsdoorsnijdende onderwerpen), komt de programmering aan de orde op het gebied van de zogenaamde dwarsdoorsnijdende onderwerpen.

2. STRATEGISCHE BELEIDSONTWIKKELING EN MONITORING

2.1 Inleiding

In paragraaf 2.2 komt de discussienota Toekomst Wet milieubeheer aan bod. Vervolgens wordt in paragraaf 2.3 ingegaan op de Strategische milieubeoordeling. Tot slot gaat het om de betrokkenen bij het milieubeleid. Allereerst gaat het in paragraaf 2.4 om de Burgers. De Overheden (gemeenten, provincies, waterschappen en het Rijk) zijn belangrijke actoren in het milieubeleid, zij komen aan de orde in paragraaf 2.5.

2.2 Discussienota Toekomst Wet milieubeheer

Op 3 april 2001 is de discussienota «Met recht verantwoordelijk!» aangeboden aan de Staten Generaal. In deze discussienota wordt een visie uiteengezet op de toekomst van de milieuwetgeving in een verantwoorde samenleving, waarover een brede discussie wenselijk wordt geacht. Aanleiding voor de discussienota zijn onder meer de beleidsvoornemens ten aanzien van de Wet milieubeheer zoals beschreven in het NMP3, het rapport uit 1998 «De toekomst van de Wet milieubeheer», de rapporten van de Evaluatiecommissie Wet milieubeheer en het NMP4. In de discussienota staat de vraag voorop of de milieuwetgeving nog wel aansluit op ontwikkelingen in het milieubeleid, op ontwikkelingen in relatie met andere beleidsterreinen zoals de ruimtelijke ordening, op ontwikkelingen in het internationale milieurecht en op algemene maatschappelijke ontwikkelingen. Dit laatste betekend bijvoorbeeld een toenemende aandacht voor zelfregulering en een steeds grotere behoefte aan een kwalitatief hoogwaardige, gezonde en veilige leefomgeving. Doel van de discussienota is brede overeenstemming te bereiken over de richting van de milieuwetgeving en de daarbij te stellen prioriteiten. Daartoe zijn in de nota 22 voorstellen opgenomen die op 14 juni 2001 in de Tweede Kamer zijn besproken. De Tweede Kamer kan zich vinden in lijn zoals die is ingezet in de discussienota. Op 27 juni 2001 is een congres over de discussienota gehouden en in september en oktober zijn nog een aantal bijeenkomsten gepland. Eind 2001 zal een nader kabinetsstandpunt worden bepaald en een uitvoeringsprogramma worden opgesteld waarin het traject tot wijziging van de Wet milieubeheer zal zijn opgenomen.

2.3 Strategische milieubeoordeling

Recentelijk is de EU-richtlijn voor de milieubeoordeling van plannen en programma's vastgesteld. Na de EU-richtlijn voor de milieu-effectrapportage voor concrete projecten gaat deze EU-richtlijn in op de milieugevolgen van beleid dat is neergelegd in (beleids)plannen en programma's voor bepaalde sectoren, waaronder de ruimtelijke ordening, telecommunicatie, energie en waterhuishouding. De richtlijn richt zich niet alleen op de rijksoverheden, ook op de provincies, gemeenten en waterschappen. De richtlijn dient binnen drie jaar geïmplementeerd te zijn. De implementatie biedt de kans om een nieuwe impuls te geven aan het proces van externe integratie van het milieu op het terrein van strategische beslissingen van overheden. De richtlijn geeft de mogelijkheid om in een relatief vroeg stadium zicht te krijgen op relevante milieugevolgen van in plannen en programma's voorgenomen beleid. Wel is het van belang om een daartoe geschikt instrumentarium te ontwikkelen. Hierbij wordt nadrukkelijk de mogelijkheid gezien of er aansluiting kan worden gevonden bij de NSDO. Door de richtlijn en de nationale strategie goed op elkaar te laten aansluiten, kan het draagvlak worden vergroot en wordt de

afweging op milieuaspecten geplaatst in een breder kader, waardoor meer recht wordt gedaan aan de samenhang tussen de gevolgen van beleidsbeslissingen. De richtlijn zal in nauwe samenwerking met de andere departementen en mede overheden geïmplementeerd worden. Daarbij staan maatwerk en een flexibele toepassing centraal.

2.4 Burgers

2.4.1 Burger en Milieu

Uitwerking thema Burger en Milieu

Met het project Burger en Milieu wordt beoogd het beleid dichter bij de burger te brengen en beter te laten aansluiten bij wat de burger beweegt. Het doel is op deze manier de effectiviteit van en het draagvlak voor het beleid te verbeteren. Dit kan er toe leiden dat de overheid minder snel een keuze bij de burger zal leggen als die leidt tot lastige dilemma's voor de burger en daardoor niet tot het beoogde milieuvriendelijke gedrag tot stand brengt. Omgekeerd kan de overheid soms juist meer aan de burger overlaten, in die gevallen waar deze zonder overheidsbemoeienis duurzame keuzen maakt.

Centraal in 2001 staat het nader concretiseren, operationaliseren en verstevigen van de aanpak binnen het rijksmilieubeleid. De Burger en Milieu-benadering is daartoe in een aantal beleidsthema's uitgewerkt: duurzaam consumeren, afvalstoffenbeleid, waterbeleid, leefomgevingsbeleid en internationale «comparable information»-strategie. De doorwerking van het thema «Burger en Milieu» in de verschillende beleidssectoren moet de komende jaren verder gestalte krijgen. De inzet voor 2002 is daar zodanige vorderingen mee te maken dat het thema «Burger en Milieu» een vaste en vanzelfsprekende plek in het milieubeleid heeft verworven. Daarnaast is het doel, het gedachtegoed zodanig te concretiseren en operationaliseren, bijvoorbeeld in de vorm van handreikingen, dat de toepassing ervan in alle relevante beleidssectoren mogelijk is.

Sociaal Instrumentarium

Om inzicht te krijgen in de volle breedte van het sociaal instrumentarium dat de overheid ter beschikking staat, is afgelopen jaar een inventarisatie gemaakt van sociale instrumenten. Lokale overheden staan het dichtst bij de burger. Zij hebben direct te maken met de mogelijkheden en onmogelijkheden om het gedrag van burgers in de gewenste richting te sturen en om burgers bij beleidsontwikkelingen te betrekken. Bovendien hebben zij veel ervaring met de inzet van sociale instrumenten. Daarom heeft het ministerie van VROM de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) ondersteund bij het opzetten van een VNG-website met voorbeelden van toepassingen van sociaal instrumentarium. Ook heeft de VNG via deze website de informatie ontsloten van de genoemde VROM-inventarisatie van sociaal instrumentarium.

Klimaatmaatregelen

Communicatie klimaatbeleid komt aan de orde in Deel II, hoofdstuk 5 Tegengaan klimaatverandering en emissie, paragraaf 5.4.9 onder Communicatie klimaatverandering.

De maatschappelijke organisaties worden steeds meer betrokken bij milieubeleid. Dat komt naar voren bij de voorbereiding van het NMP4, maar ook in regulier overleg en samenwerking bij diverse onderdelen van het milieubeleid. Inmiddels is ervaring opgedaan met het Groene Polderoverleg.

Op grond van de Subsidieregeling Maatschappelijke Organisaties en Milieu (SMOM) is in 2001 opnieuw subsidie verleend voor activiteiten die een bijdrage leveren aan de duurzame ontwikkeling. Deze activiteiten betreffen een groot aantal onderwerpen van het milieubeleid, waaronder de integratie van duurzame ontwikkeling in het hoger onderwijs.

Daarnaast voert de regering de motie Augusteijn-Esser (Tweede Kamer, vergaderjaar 2000–2001, 27 400XI, nr. 31) uit, wat betekent dat de komende jaren substantieel extra middelen beschikbaar worden gesteld voor projecten op het terrein van bewustwording en educatie die gericht is op het bevorderen van duurzame productie en consumptie.

Jongeren

Jongeren zijn op verschillende wijzen (actief) betrokken bij het milieubeleid. De aanpak en communicatie worden steeds geactualiseerd. Zo worden voor 2002 onder andere nieuwe educatieve middelen voor scholen en prijsvragen voor studenten ontwikkeld rondom de grote nota's zoals het NMP4.

Het streven is de bestaande Milieuprijs voor de Industrie («Het ei van Columbus») een bredere basis te geven door ook andere ministeries dan VROM te laten participeren. De nominaties van de Jeugdjury in 2001 dingen in 2002 mee naar de Europese prijs. In 2003 wordt in Nederland weer een Milieuprijs uitgereikt; daarbij wordt opnieuw een landelijke Jeugdjury ingesteld.

Jongerenorganisaties nemen deel aan het overleg tussen het ministerie van VROM en de maatschappelijke organisaties. Verder hebben enkele jongerenorganisaties het initiatief genomen om een Nationale Jeugdraad op te richten. Het voornemen is dat de betrokken departementen deze jeugdraad financieel ondersteunen; een en ander wordt gecoördineerd door het ministerie van VWS. Daarnaast subsidieert het ministerie van VROM jaarlijks een aantal jongerenprojecten.

Leren voor duurzaamheid

De uitvoering van het vierjarig programma Leren voor Duurzaamheid is in 2000 gestart en in volle gang. Het programma is erop gericht om in de praktijk concreet te leren werken met het gedachtegoed van duurzame ontwikkeling. De uitvoering wordt gecoördineerd door een interdepartementale stuurgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van de ministeries van LNV, VROM, BZ/OS, en OC&W, en het IPO, de VNG en de UvW. Ook heeft deze stuurgroep voor het landelijke programma een Landelijk Ambitie Statement opgesteld. Speerpunten daarvan zijn maatschappelijke integratie van het leren voor leefbaarheid en duurzaamheid; versterking van bestuurlijke verankering van NME in het (overheids)beleid; versterking van structurele inbedding van NME in het onderwijs; voortgaande professionalisering en kwaliteitszorg in de NME-sector; optimalisering kennismanagement en ondersteuningsstructuur voor NME. Ook de twaalf provincies hebben hun ambities geformuleerd en in provinciale programma's uitgewerkt die in 2001 in uitvoering zijn genomen. Overheden, maatschappelijke organisaties en burgers kunnen

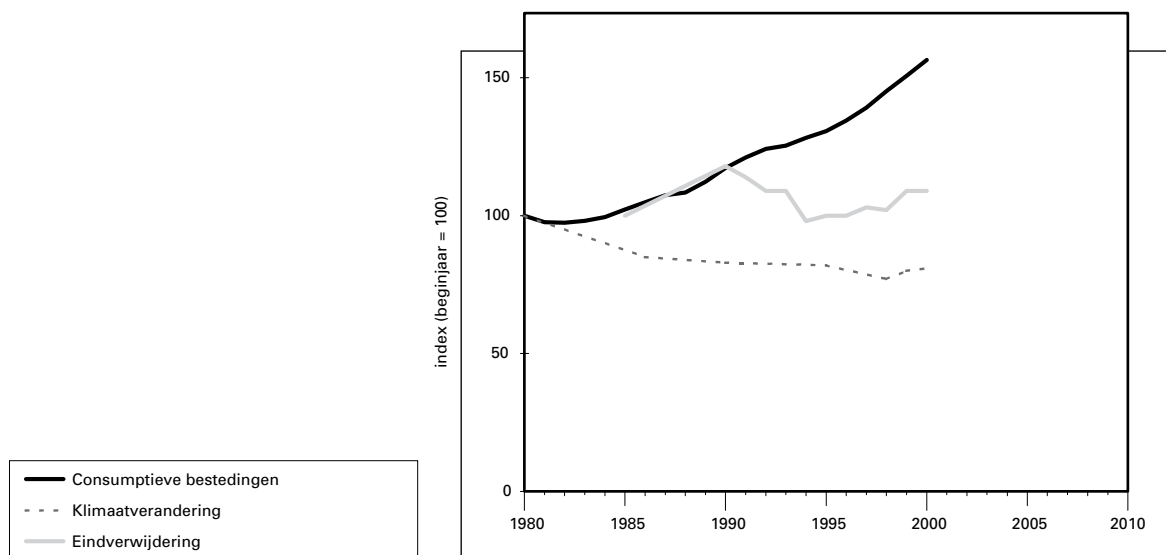
bij de provincies terecht voor ondersteuning van projecten die passen binnen het gedachtegoed van duurzame ontwikkeling. Er zijn inmiddels vele projecten gestart. Een overzicht hiervan komt via internet en in gedrukte vorm beschikbaar.

Om de landelijke ambities te realiseren, zoekt het programma aansluiting bij de NSDO. Tevens is gestart met de uitwerking van het kennismanagement op het gebied van leren voor duurzaamheid.

2.4.2 De burger als consument

Hieronder is de doelgroepindicator consumenten afgebeeld. Deze indicator geeft inzicht in de consumptieve bestedingen in relatie tot de milieuthema's klimaatverandering, vermesting en verwijdering vanaf 1980.

Indicator Consumenten

Bron: RIVM

De bijdrage van consumenten aan het thema klimaatverandering betreft hier alleen de directe bijdrage door energiegebruik voor verwarming en warmwatervoorziening. Het langzaam afnemen van deze bijdrage in de afgelopen 20 jaar is het gevolg van twee ontwikkelingen die elkaar tegenwerken. Enerzijds wordt de CO₂-emissie gedrukt door efficiëntieverbeteringen (hoger rendement van verwarmingsketels, betere woningisolatie en structurele effecten van vervanging van oude door nieuwe woningen). Anderzijds wordt een deel van deze besparingen teniet gedaan door volumeontwikkelingen (het groeiend aantal huizen en de stijging van het warmwatergebruik per hoofd). De bijdrage aan klimaatverandering door het autogebruik van consumenten is weergegeven bij de doelgroepindicator Verkeer en Vervoer en de bijdrage van het elektriciteitsgebruik van consumenten bij de doelgroep energiebedrijven. Deze bijdragen nemen wel gestaag toe doordat de consumptieve bestedingen sterk toenemen. De hoeveelheid afval van huishoudens die voor eindverwerking is aangeboden (verbranden en storten) is, na een sterke daling vooral door introductie van gescheiden GFT-inzameling in de eerste helft van de jaren 90, de laatste jaren weer licht toegenomen. De totale hoeveelheid afval uit huishoudens is vanaf 1995 sterker gegroeid, maar dit is bijna geheel gecompenseerd door de groei in het hergebruik. Behalve door de hiervoor geschetste directe bijdrage aan de milieudruk leveren consumenten ook een aanzienlijke indirecte bijdrage, omdat het maken van de producten en diensten die de consument afneemt ook milieudruk veroorzaakt.

Duurzaam consumeren

Het beleid dat zich richt op duurzaam consumeren is bedoeld om consumptiepatronen te bevorderen waarbij de consumptie niet langer nadelige maatschappelijke gevolgen heeft voor huidige en toekomstige generaties, hier en in andere landen.

Inmiddels zijn verkenningen uitgevoerd op het gebied van wonen, kleden, voeden, recreëren en persoonlijke verzorging. Daaruit blijkt dat de mogelijkheden voor milieuwinst met name in de domeinen wonen, voeden en recreëren groot is. Inmiddels is een aanvang gemaakt met overleg met actoren in diverse productie/consumptieketens over de implementatie van duurzame consumptie.

Voor de ketenoverleggen wonen, voeden en recreëren wordt ernaar gestreefd om in 2002 afspraken te maken over de bijbehorende beleidsagenda en uitvoeringsplannen. Bij het ketenoverleg voeden is duurzame landbouw een voorwaarde. Het gaat hier om milieuaspecten die breder gaan dan vermessing en verspreiding van bestrijdingsmiddelen: direct en indirect energiegebruik in de gehele keten en nieuwe voedingspatronen, producten en diensten die aansluiten op veranderende wensen en zorgen van de consument zullen een belangrijke rol in de beleidsagenda spelen. Voor de effectiviteit van ketenoverleg recreëren is een goede afstemming tussen de ministeries van EZ, LNV en VROM, onder meer wat betreft het gebiedsgericht beleid, noodzakelijk.

Voor de kledingketen is inmiddels een beleidsagenda en een concept uitvoeringsplan in voorbereiding waarover in 2001 afspraken kunnen worden gemaakt met de actoren in de keten.

Het thema duurzaam consumeren levert ook een bijdrage aan het klimaatbeleid. In het kader van de tenderregeling Enter van het ministerie van EZ worden in de periode 2001 door de ministeries van EZ en VROM enkele praktijkexperimenten ondersteund die lopen tot 2003. Doel van de experimenten is een blijvende gedragsverandering te bereiken op een schaalgrootte van tenminste 100 huishoudens, bijvoorbeeld in een wijk. De inzet is dat met deze gedragsverandering een besparing wordt gerealiseerd van 5% op het directe energiegebruik van die huishoudens; daarnaast is besparing op het indirecte energiegebruik een aandachtspunt. Al deze inspanningen hebben tot doel, inzicht te krijgen in de mogelijkheden om energiebesparing te bereiken bij huishoudens en om kennis te genereren over milieurelevant gedrag van huishoudens in het algemeen.

Gedragspraktijkenmodel

Consumptie is meer dan alleen individuele behoeftebevrediging. Het is ook een sociale praktijk, bijvoorbeeld bij voeden, verplaatsen, wonen, kleden, sporten en recreëren. Zonder de dynamische sociale context erbij te betrekken, is de groei van consumptie niet te verklaren. Consumptief gedrag wordt niet alleen «veroorzaakt» door behoeften, maar is in sterke mate ook aanbodgestuurd. Belangrijk zijn de gedragspraktijken van mensen in hun sociale context.

Uit onderzoek blijkt dat werkelijke gedragsverandering waarschijnlijk effectiever te bereiken is door belemmeringen weg te nemen die mensen verhinderen om tot milieuvriendelijker gedrag te komen in een bepaalde

sociale praktijk, dan door een te eenzijdige nadruk op het individu zelf. Dit inzicht helpt de overheid om de communicatie gericht op duurzaam consumeren te versterken. In het voorjaar van 2001 is het ministerie van VROM gestart met de uitvoering van cases om het gedragspraktijken-model verder voor toepassing in het beleid uit te werken. De resultaten zijn eind 2001 beschikbaar.

Consument en bouwen

Het tweede Plan van Aanpak Duurzaam Bouwen (DuBo), dat midden in de uitvoeringsfase is, heeft veel aandacht voor de consument. Om de effectiviteit van maatregelen in het kader van DuBo te verhogen, is de informatie-overdracht verbeterd. In het voorjaar van 2001 is een informatie-instrument operationeel geworden, bedoeld om de consument op de hoogte te stellen van milieurelevante eigenschappen van nieuwe en bestaande woningen, die voor de consument een rol spelen bij koop, huur en verbouwingen. Samen met de reeds langer bestaande WoonWijzer-Wizzard bevordert ook dit nieuwe informatie-instrument zowel het wooncomfort als het rendement van de milieuvoorzieningen. Het Platform «DuBo en de Consument» heeft de DuBo-raad en de begeleidingscommissies van de Nationale Pakketten zijn eerste adviezen gegeven over een optimale afstemming van de DuBo-pakketten op de wensen van de consument. In de komende periode richt het Platform zich op transparantie van woningkeuren en profilering van de rol van gemeenten.

Milieuproductinformatie

Eind 2000 is besloten om voor de Stichting Milieukeur opnieuw voor een periode van vier jaar (2001 tot en met 2004) een exploitatiesubsidie te reserveren, die per jaar wordt toegekend. Per 31 december 2000 bedraagt het aantal producten met milieukeur 450, verdeeld over 48 certificeringsschema's. Geconcludeerd kan worden dat er sprake is van een constante groei gedurende de afgelopen jaren. Verwacht wordt dat deze trend zich zal doorzetten.

Bij het Europese ecolabel zijn er sinds maart 2001 87 milieukeurhouders, verdeeld over 10 productgroepen.

In het voorjaar van 2001 is een inventarisatie afgerond van de bestaande beeld- en keurmerken. Het betreft in totaal zo'n 100 ideële keurmerken en daarnaast zo'n 180 groene logo's/merknamen. Voorts heeft een aantal organisaties, door het zetten van een handtekening, de opvatting gesteund dat er sprake is van verwarring voor de consument en het gewenst is actie te ondernemen om hieraan iets te doen.

Op dit moment beziet het ministerie van VROM, in overleg met andere ministeries, welke acties zouden kunnen worden ondernomen die tot meer duidelijkheid voor consumenten leiden. In het najaar van 2001 zal VROM zijn voornemens voor advies aan de SER voorleggen.

Stichting Milieu Centraal

De Stichting Milieu Centraal heeft passieve taken, zoals beantwoording van vragen van het publiek. Daarnaast zijn er actieve taken, die inhouden dat de stichting op commerciële basis projecten uitvoert. Uit een evaluatie van de actieve taken, zoals het voeren van campagnes en dergelijke, blijkt dat de omvang van deze taken in belangrijke mate wordt bepaald door de impulsen die de overheid geeft met haar milieu- en energiebeleid. In het najaar 2001 zullen de passieve taken worden geëvalueerd. De

oorspronkelijke exploitatiesubsidie-garantie voor de Stichting Milieu Centraal loopt tot en met 2002. Voor de periode daarna zal het ministerie van VROM begin 2002 besluiten in hoeverre er basis is om het initiatief van de overheid betreffende de oprichting van de Stichting Milieu Centraal voort te zetten.

Assortiment detailhandel

Om de gewenste verduurzaming van het assortiment van de detailhandel te bereiken, zal het ministerie van VROM in 2002 initiatieven van de detailhandel ondersteunen om de inkoopfunctie te verduurzamen. In dit verband overwegen het Hoofdbedrijfschap Detailhandel en de Raad voor de Nederlandse Detailhandel of een brede aanpak kan worden ingepast in onderdelen van het ICES/KIS-programma, waarvoor eind 2001 een tender zal worden uitgeschreven.

2.5 Overheden

Duurzame ontwikkeling op lokaal niveau

In steeds meer gemeenten zijn de publieke en private partijen in hun denken en doen gericht op een duurzame ontwikkeling. Milieubelangen worden in een vroeg stadium van planvorming en besluitvorming geïntegreerd in andere beleidsterreinen die voor de milieukwaliteit van belang zijn (bij voorbeeld ruimtelijke ordening, verkeer, stedelijke en plattelandsvernieuwing). Het besef groeit dat voor een duurzame gemeente evenwicht vereist is tussen economische, ecologische, sociale en ruimtelijke kwaliteit. In toenemende mate wordt het van uitzondering tot regel dat beleid wordt geformuleerd en uitgevoerd; maatschappelijk draagvlak is onontbeerlijk. Het gedachtegoed van (Lokale) Agenda 21 krijgt zo op verschillende manieren zijn vertaling in de hoofdstroom van beleid. De VNG heeft in de recente publicatie «Kansen voor duurzaamheid» talrijke mogelijkheden geschetst om invulling te geven aan het brede begrip duurzame ontwikkeling.

Gemeenten zijn door hun beperkte schaal en bevoegdheden niet volledig in staat te voorkomen dat milieugevolgen van lokale activiteiten worden afgewenteld op latere generaties en andere regio's. Maar ook hiervoor geldt, dat met verantwoordelijkheidsgevoel, creativiteit en inspanning van velen concrete stappen kunnen worden gezet. Diverse mogelijkheden zijn beschreven in het boekje «Grenzenloos duurzaam», eveneens een recente VNG-publicatie.

Het ministerie van VROM subsidieert een aantal lokale duurzaamheid-projecten van maatschappelijke organisaties. Daarnaast kunnen gemeenten voor initiatieven die op duurzame ontwikkeling zijn gericht, een bijdrage krijgen van de Gemeenschappelijk Initiatief realisatie Duurzame Ontwikkeling Stichting (GIDO Stichting) De GIDO Stichting is een samenwerkingsverband van overheden, maatschappelijke groeperingen, bedrijven en kennisinstituten. Deze samenwerkende partijen willen duurzaamheid concreet maken op lokaal niveau. Daartoe werkt de GIDO Stichting aan een praktische werkwijze en een theoretische verdieping om op een interactieve manier leefbaarheid en duurzaamheid gebiedsgericht te combineren, met de burger centraal. Het ministerie van VROM heeft dit werk financieel mogelijk gemaakt met een meerjarige bijdrage. In 2000 is de praktische kant ingevuld met een tiental lokale pilots inzake gebiedsgerichte projecten om ervaring op te doen. In wisselwerking daarmee worden onderwerpen uitgediept die in deze pilots een rol spelen. Enkele voorbeelden hiervan zijn de gebiedstypologie

(welke kwaliteiten horen bij welk gebiedsgebruik); de rol van de diverse overheden bij het bepalen van de gebiedskwaliteiten en de (milieu-)normen; de relatie tussen leefbaarheid en duurzaamheid; de invulling van de prestatievelden duurzaamheid, omgevingskwaliteit en zuinig ruimtegebruik in de ISV-ontwikkelingsprogramma's; vernieuwende vormen van publiek-private samenwerking waarin het duurzaam beheer centraal staat. In 2001 verdubbelt de GIDO Stichting het aantal pilots en intensificeert de daarbij passende verdiepende activiteiten.

De rijksoverheid wil duurzame ontwikkeling op lokaal niveau niet alleen financieel-instrumenteel ondersteunen, maar ook beleidsinhoudelijk stimuleren. In de uitwerking van onder meer het NMP4 ter voorbereiding van de conferentie Rio+10 krijgen diverse handreikingen voor verbreding en verdieping van lokaal duurzaamheidsbeleid gestalte.

Uitvoering van de milieutaken: aandachtsgemeenten

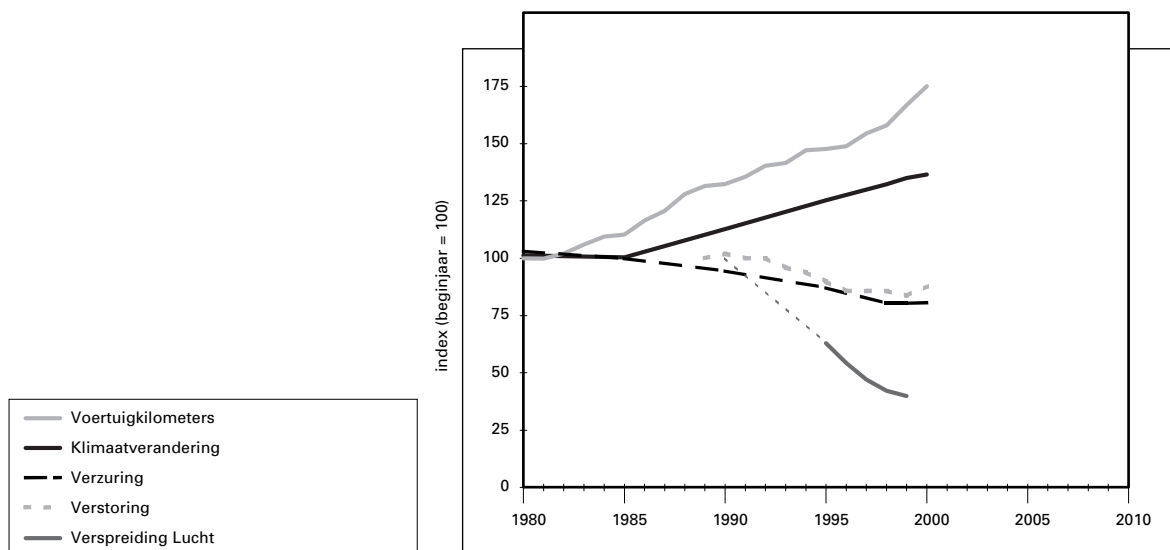
De Inspectie Milieuhygiëne heeft onderzoek gedaan naar de uitvoering van de milieutaken in enkele tientallen gemeenten, de zogenaamde aandachtsgemeenten, waar in de afgelopen tijd knelpunten waren geconstateerd. De uitvoering van de wettelijke en de niet-wettelijke taken is in veel gevallen onder de maat, hoewel de taakuitvoering al jaren door het Rijk wordt ondersteund. Dezelfde constatering geldt voor de mate van institutionalisering, dat wil zeggen de organisatie van de uitvoering van het milieubeleid en de inbedding van het milieubeleid in het totale gemeentelijke beleid. De meeste van de desbetreffende gemeente-besturen herkennen zich in deze bevindingen; een minderheid acht de rapportage te negatief. In een aantal gemeenten zijn afspraken gemaakt over maatregelen ter verbetering van de geconstateerde situatie. Daarnaast beziet de Inspectie Milieuhygiëne de mogelijkheden om de milieuprogrammering en -verslaglegging bij gemeenten te verbeteren. De uitkomsten worden in de eerste helft van 2002 voorzien.

3. VERSTERKEN LOKALE MILIEUKWALITEIT

3.1. Inleiding

In dit hoofdstuk gaat het om de lokale luchtkwaliteit. Naast de doelgroep Verkeer en Vervoer staan het milieuthema Verstoring en het Gebiedenbeleid in dit hoofdstuk centraal. De doelgroep Verkeer en Vervoer komt aan bod in paragraaf 3.2. Deze doelgroep bestaat uit producenten, oliemaatschappijen en pomphouders, toeleverende bedrijven, verladers, transport- en vervoerbedrijven, garages, plannende en regulerende overheden en bezitters en gebruikers van alle mogelijke voertuigen. Het thema Verstoring heeft betrekking op de milieu-aspecten die de directe leefomgeving van burgers beïnvloeden (paragraaf 3.3) en in paragraaf 3.4 wordt ingegaan op het Gebiedenbeleid. De doelgroepindicator Verkeer en Vervoer geeft inzicht in de relatie tussen het aantal voertuigkilometers en de milieuthema's klimaat, verzuring en verstoring vanaf 1980.

Indicator Verkeer en Vervoer

Bron: RIVM

De toename van het aantal verreden voertuigkilometers zet gestaag door. Dat geldt ook voor de toename van het broeikasgas CO_2 door het verkeer. Daarmee draagt het verkeer steeds sterker bij aan de klimaatverandering. Ondanks de lichte toename van SO_2 -emissie door de groei van de zeescheepvaart is de bijdrage van het verkeer en vervoer aan de verzuring de laatste jaren verder afgenomen. Dit komt vooral door penetratie van «schonere» voertuigen met lagere NO_x -emissie. Het aantal geluidgehinderden door wegverkeer is sinds 1990 licht gedaald. Echter het laatste jaar laat weer een stijging zien. Door de verkeerstoename en aanleg van nieuwe wegen heeft geluid zich breder over Nederland uitgespreid.

3.2 Doelgroep Verkeer en Vervoer

3.2.1 Brongericht beleid

Aanpak emissies verkeersgeluid

Het geluid van het verkeer bepaalt voor een groot deel de geluidssituatie in Nederland. Op veel plaatsen overschrijdt het geluidsniveau het gewenste niveau. In verschillende onderzoeken is aangetoond dat met brongerichte maatregelen de geluidsoverlast effectief kan worden bestreden. In de nieuwe doelstellingen voor het geluidsbeleid (zie paragraaf 3.3) en de strategie om de geluidsoverlast aan te pakken wordt dan ook het zwaartepunt bij bronmaatregelen gelegd. Dit is in lijn met de verantwoordelijkheidsverdeling zoals deze in het programma Modernisering Instrumentarium Geluidsbeleid (MIG) is uitgewerkt. Het Rijk heeft vooral een verantwoordelijkheid bij de ontwikkeling en toepassing van bronmaatregelen bij de rijksinfrastructuur. Hieronder volgen maatregelen die specifiek toepasbaar zijn om de emissies van verkeersgeluid in te dammen. Juist in de komende periode zal de ontwikkeling van bronmaatregelen moeten worden versneld om wijdverbreide implementatie, voor 2010 te bewerkstelligen.

Wegverkeer

Er wordt ingezet op een effectieve typekeuring voor het wegverkeer, die gebaseerd is op feitelijke geluidsproductie en hinder, en het afschaffen van de inmiddels overbodige toeslagen voor bedrijfswagens. Waar het gaat om banden, is het streven om de geluidsnormen van de bandenrichtlijn in de toekomst aan te scherpen, waarbij uiteraard ook de veiligheid een rol speelt.

Basis voor verdere stimulering van stillere voertuigen en banden is een heldere definitie van wat precies onder stil wordt verstaan, bijvoorbeeld aan de hand van een keurmerk.

Spoorverkeer

Het ministerie van V&W werkt aan een regelgeving voor gebruiksbepkeringen voor spoormaterieel op basis van classificatie. In vervolg op het technologieproject Stiller Treinverkeer is een haalbaarheidsstudie afgerond naar potentiële proef-/demonstratie-projecten met stillere goederenwagens.

Geluidsarme wegdekken

Toepassing van geluidsarme wegdekken is een goed, maar kostbaar middel om het wegverkeerslawaai terug te dringen. Vaak is de toepassing van stil asfalt kosteneffectiever dan geluidsschermen. Er worden nieuwe wegdektypen ontwikkeld, zoals dubbellaags zeer open asfaltbeton (ZOAB). Naar verwachting levert dit een geluidsreductie van 2 à 3 dB(A) op ten opzichte van enkellaags ZOAB. Uit praktijkproeven zal moeten blijken hoe dubbellaags ZOAB scoort op levensduur, kosteneffectiviteit en veiligheid. Op het moment dat het op deze criteria gelijk of beter scoort dan enkellaags ZOAB, zal het worden toegepast bij de aanpak van knelpunten. Het gebruik van geluidsarme wegdekken wordt op twee manieren gestimuleerd. In de eerste plaats is door het ministerie van VROM een financiële bijdrageregeling opgesteld om provincies en gemeenten in staat te stellen om met geluidsarme wegdekken te experimenteren. In de

tweede plaats ontwikkelt het ministerie van V&W een innovatieprogramma, waarin een verdere ontwikkeling en toepassing (pilots) van geluidsarme wegdekken (voor het hoofdwegennet) een prominente plaats inneemt.

Optimale brandstofmix en covenant bussen op gas

In 1997 verscheen een studie van het Centrum voor Energiebesparing (CE) over de optimale brandstofmix voor voertuigen; deze studie is geactualiseerd. Deze nieuwe studie laat onder andere de resultaten zien van de aanscherping van typekeuringseisen aan benzine- en dieselveertuigen, zowel personen- als bestelauto's, vrachtwagens en bussen, die sinds 1997 heeft plaatsgehad. Deze aanscherping heeft ertoe geleid dat de voordelen van LPG in vergelijking met benzine verder zijn afgenomen. Verder is gebleken dat de nadelen van diesel in vergelijking met benzine (in absolute termen) eveneens kleiner worden met de introductie van voertuigen die aan de eisen van 2005 en later voldoen. Tijdens de overgangperiode worden voorzieningen voor bestaande bussen gesubsidieerd in het kader van de milieuvriendelijke technieken in bussen (MIBU), zoals roetfilters. Voor de uitvoering van de met Mobis gesloten intentieverklaring over bussen op gas blijkt het draagvlak onder de betrokken OV-bedrijven zover afgenomen, dat de intentieverklaring niet wordt omgezet in een covenant en dat de afgesproken doelen niet zullen worden gehaald.

Introductie verbeterde conventionele brandstoffen

Per 1 maart 2001 is een accijnskorting voor het wegverkeer ingevoerd. Op grond daarvan is sinds begin 2001 vrijwel uitsluitend nog zwavelarme dieselolie te koop.

Ook voor zwavelarme benzine wordt een vervroegde introductie beoogd, dat wil zeggen eerder dan 1 januari 2005, het moment waarop die kwaliteit op grond van Richtlijn 98/70/EG wordt voorgeschreven. Ten behoeve hiervan wordt op 1 oktober 2002 de accijns van zwavelarme benzine met 3 cent (0.0136 euro) verlaagd.

Normering en stimulering schonere motoren binnenvaart

Op 1 januari 2002 treedt de eerste fase normstelling van de Centrale Rijnvaartcommissie in werking voor nieuwe motoren voor binnenvaartschepen. Inmiddels wordt gewerkt aan een tweede fase normstelling, die naar verwachting omstreeks 2006 in werking zou moeten treden. Met de EU wordt overlegd om te bezien of deze normen voor alle binnenwateren van de EU moeten gaan gelden. Daarbij is ook de vraag aan de orde of in plaats van in Rijnvaarkader, niet beter in EU-kader eisen gesteld kunnen worden aan de uitstoot van scheepsmotoren. De eisen van de Rijnvaartcommissie zijn tot dusverre beperkt tot nieuwe motoren en nieuwe schepen. De lange levensduur van binnenvaartschepen en hun motoren maakt het nodig dat ook aandacht wordt besteed aan de emissies van de motoren in de bestaande vloot.

Hiertoe worden de komende jaren de emissiekenmerken van de bestaande schepen in kaart gebracht, en tezamen met andere milieu-relevante gegevens in een registratiesysteem opgeslagen. Het ministerie van V&W heeft daarom eind 2000 opdracht gegeven tot het opzetten van een systeem van emissieregistratie en -monitoring voor de zee- en binnenvaart. Op basis van zo'n essentieel beleidsinformatiesysteem kan worden bepaald hoe de vanaf 2003 beschikbare middelen om schonere motoren in de binnenvaart te stimuleren, optimaal kunnen worden

ingezet. Tegelijkertijd wordt ook de haalbaarheid onderzocht van NO_x-emissiehandel als instrument om te komen tot een doelmatige en doeltreffende investering in schonere motoren in binnenvaartschepen.

Versterkte handhaving snelheidslimieten op autosnelwegen

De maatregelen omtrent versterkte handhaving van snelheidslimieten op autosnelwegen komen aan de orde in dit tweede deel, hoofdstuk 5 Tegengaan klimaatverandering en emissie, paragraaf 5.4.2 Basispakket.

3.2.2 Prijsbeleid

Stimuleringsregeling voor schone auto's

Op 1 juli 2001 is een stimuleringsregeling voor de aankoop van schone personenauto's en bestelauto's in werking getreden. Deze maatregel is bedoeld om een vervroegde introductie te stimuleren van personen- en bestelauto's die al voldoen aan de nieuwe Europese emissiegrenswaarden voor het jaar 2005. De stimuleringsbedragen nemen jaarlijks af, de stimulering stopt met ingang van 1 januari 2005.

De overige maatregelen in het kader van het prijsbeleid zoals kilometerheffing personenauto's en kilometerheffing vrachtauto's komen aan de orde in dit deel, hoofdstuk 5 Tegengaan klimaatverandering en emissie, paragraaf 5.4.2 Basispakket.

3.2.3 Luchtvaart

Schiphol

Begin februari 2001 is bij de Tweede Kamer een voorstel ingediend tot wijziging van de Luchtvaartwet. Dit wetsvoorstel bevat de basis voor een stelsel van nieuwe milieunormen voor de luchthaven Schiphol. De nieuwe milieunormen voor geluid, externe veiligheid en lokale luchtkwaliteit zullen gelijkwaardig zijn aan die van de planologische kernbeslissing (PKB) Schiphol op basis van de Luchtvaartwet, maar zullen beter meetbaar en beter te handhaven zijn. De normen zullen worden geconcretiseerd in het Luchthavenverkeersbesluit en voor wat betreft de ruimtelijke component in het Luchthavenindelingsbesluit. Voor deze besluiten zal een milieueffectrapportage worden uitgevoerd. Ten behoeve van de handhaving wordt een meetsysteem ontwikkeld om de geluidbelasting van het vliegverkeer beter te kunnen bepalen. Met dit systeem kan de geluidbelasting rechtstreeks worden bepaald dan wel door middel van een combinatie van meten en rekenen.

Als de besluiten in werking treden, komen de aanwijzingen op basis van de Luchtvaartwet voor Schiphol te vervallen en wordt de PKB Schiphol ingetrokken.

Voor de lange termijn is van belang dat het Kabinet na het uitbrengen van de nota Toekomst van de Nationale Luchthaven (TNL, december 1999) een besluit moet nemen over de opzet en inhoud van een formele (vervolg-)procedure voor de locatie Schiphol. In de nota TNL is aangegeven dat alleen ruimte blijft bestaan voor beperkte aanpassingen van het vijfbanenstelsel en dat een eventuele uitbreiding van het banenstelsel moet passen binnen de milieu- en veiligheidsnormen zoals vastgelegd voor de middellange termijn. In het licht van de nieuwe rolverdeling heeft de luchtvaartsector zelf een eerste aanzet gegeven in de vorm van een business case «redesign». Daarin worden twee banenstelsels (6P en 7PK) voorgedragen om te betrekken in de maatschappelijke economische afweging. In de

komende periode zal een beslissing worden genomen over het al dan niet voortzetten van het in 1999 in gang gezette PKB/MER-traject. Die beslissing wordt gebaseerd op een Kengetallen Kosten Baten Analyse die het Rijk zal uitvoeren.

Structuurschema Regionale en Kleine Luchthavens

In november 1999 verscheen de hoofdlijnennotitie voor het Structuurschema Regionale en Kleine Luchthavens (SRKL). Daarin is het voornemen vastgelegd om taken en bevoegdheden ten aanzien van de regionale en kleine vliegvelden te decentraliseren. Ook is aangegeven dat een «stand-still» (een bevrozing) zal worden ingesteld ten aanzien van de milieuruimte die de kleine luchthavens opeisen. Concreet wordt deze stand-still ingevuld met een plafond voor geluid, een plafond voor de externe veiligheid en een CO₂-emissieplafond voor al het vliegverkeer dat plaatsvindt van en naar de Nederlandse regionale en kleine velden, voor zover de emissie plaatsvindt in het Nederlandse luchtruim. De hoofdlijnennotitie is in het voorjaar van 2000 behandeld in de Tweede Kamer, waarbij zeven moties zijn aangenomen. Het principe van decentralisatie met als randvoorwaarde stand-still is door de Tweede Kamer wel op hoofdlijnen onderschreven. Bij brief van 14 februari 2001 heeft het Kabinet aangegeven hoe met de genoemde moties zal worden omgegaan. De PKB deel 4 zal uiterlijk in december 2003 gereed moeten zijn.

3.2.4 Nationaal Verkeers- en Vervoersplan

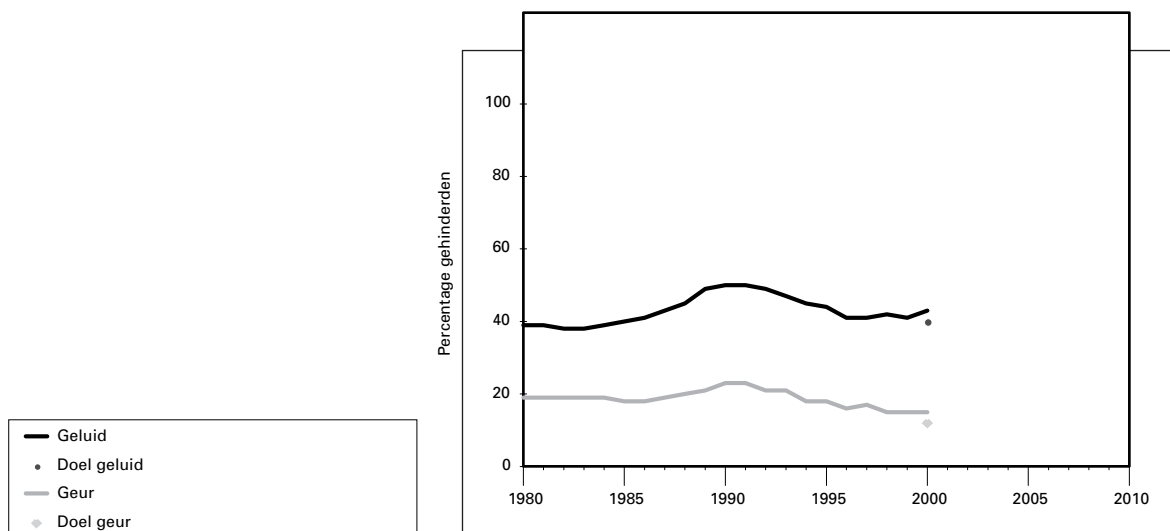
Deel 3 (het kabinetsstandpunt) van het Nationaal Verkeers- en Vervoersplan (NVVP) is op 22 mei 2001 gepubliceerd. De inspanningen zijn erop gericht om naast de verbetering van de bereikbaarheid ook de milieukwaliteit en de veiligheid te verbeteren. Uit het NVVP spreekt een groot vertrouwen in de techniek om bepaalde luchtmissies terug te dringen; daarnaast wordt echter onderkend dat vooral de CO₂, lokale luchtkwaliteit, externe veiligheid en het geluid problematisch blijven. Extra maatregelen en financiële inspanningen zullen op deze problemen gericht moeten zijn. Verder is gestart met de ontwikkeling van een innovatieprogramma voor de reductie van de geluidsbelasting van verkeer, zoals dat in het NVVP is aangekondigd. Met dit programma worden vooral de bronmaatregelen (zoals geluidsarme wegdekken) gestimuleerd. Er wordt een forse verbetering gestimuleerd van de akoestische kwaliteit in het stedelijk gebied in 2010, mede door de aanpak van de rijksinfrastructuur. Het streven is erop gericht de gewenste akoestische kwaliteit in het stedelijke en landelijke gebied in 2030 te realiseren.

Niet alleen worden de genoemde bronmaatregelen genomen; ook worden geluidsschermen geplaatst. In het kader van ICES wordt hierover gediscussieerd. Bij het bepalen welke prioriteit het plaatsen van geluidsschermen krijgt, speelt de kosteneffectiviteit een belangrijke rol.

3.3 Thema verstoring

De onderstaande thema-indicator voor verstoring geeft inzicht in het percentage mensen dat gehinderd wordt door geluid en geur vanaf 1980.

Indicator Verstoring

Bron: RIVM

Het percentage gehinderden door geluid is vanaf 1990 gedaald als gevolg van ruimtelijk beleid, kwaliteitseisen voor nieuwe woningen, geluidsisolatie, aangescherpte typekeureisen voor geluid voor motorvoertuigen en aanleg van wegschermen en ZOAB. Het laatste jaar ligt het percentage weer hoger. Dit is mogelijk deels toe te schrijven aan de groei van het verkeer. Het totaal aan gehinderden door geluid of stank is nagenoeg gelijk aan het aantal in 1980.

Geluidbeleid

In het NMP4 zijn nieuwe doelstellingen opgenomen voor het geluidbeleid. De doelstellingen zijn gericht op het bereiken van de gewenste geluidskwaliteit in geheel het land in 2030. Dat betekent dat de akoestische kwaliteit overeenkomt met de functies van gebieden: stil waar het stil moet zijn, en hogere geluidsniveaus zijn toegestaan zolang er geen sprake is van lawaai. Er kan dus sprake zijn van differentiatie.

Verder wordt een grenswaarde geïntroduceerd die voor alle geluidsoorten gelijk is. In 2010 zijn er geen situaties meer waar nabij een geluidsgevoelige bestemming (bijvoorbeeld woningen) een hoger geluidsniveau dan 70 dB is, behoudens enkele incidentele gevallen. De hoogte van de grenswaarde wordt in het project MIG bepaald en maakt onderdeel uit van het wetsvoorstel MIG dat in het voorjaar 2002 aan de Tweede Kamer wordt aangeboden.

Een tweede element betreft de verbetering van de akoestische kwaliteit in het stedelijk en landelijk gebied, mede door aanpak van de rijksinfrastructuur. Onderdeel hiervan vormt de aanpak van het zogenaamde handhavingsgat door het ministerie van V&W. Een belangrijk deel zal met innovatieve maatregelen moeten worden bereikt. Het ministerie van VROM ondersteunt het innovatie-programma Geluid van het ministerie van V&W. Het laatste onderdeel van de doelstelling betreft de akoestische kwaliteit van natuurgebieden (EHS; ecologische hoofdstructuur). Ook de geluidbelasting van EHS-gebieden zal bij ongewijzigd beleid toenemen. Door ruimtelijke maatregelen en generieke bronmaatregelen, vooral bij verkeer en infrastructuur, is het de ambitie om in 2010 een stand-still te bereiken

van het geluidbelast oppervlak EHS-gebied en in 2030 een verbetering, zodat de gewenste akoestische kwaliteit kan worden bereikt. Het Kabinet heeft besloten de mogelijkheid om traumahelikopters in te zetten in het kader van de ongevallenbestrijding te verduidelijken en in de komende tijd de regelgeving hierop aan te passen. Dit besluit is genomen naar aanleiding van de publiciteit die is ontstaan rond de inzet van de traumahelikopter van het VU medisch centrum bij de ramp in Volendam tijdens de nieuwjaarsnacht. Vooruitlopend op de wijziging in de regelgeving is de Handreiking industrielawaai en vergunningverlening aangepast. Met deze aanvulling wordt onder meer beoogd om de inzet van helikopters gedurende de avond en de nacht in het kader van de ongevallenbestrijding mogelijk te maken.

Modernisering Instrumentarium Geluidbeleid

Binnen het programma MIG wordt een effectief en eigentijds instrumentarium voor het geluidbeleid ontwikkeld, dat door een andere verdeling van bevoegdheden en verantwoordelijkheden mogelijkheden biedt voor (lokaal) maatwerk ten aanzien van het aspect geluid als onderdeel van de kwaliteit van de leefomgeving.

Via het programma MIG worden de beleidsvoorstellen uit de nota Vernieuwing Geluidhinderbeleid (de nota MIG) uitgewerkt en geïmplementeerd. Deze nota met beleidsvoorstellen is in het najaar van 1998 met de Tweede Kamer besproken.

De Tweede Kamer heeft bij de bespreking van de nota in een tweetal moties om enkele aanpassingen van het voorgestelde systeem verzocht. Op basis van de nota MIG en deze moties is een stelsel uitgewerkt, dat in een wetsvoorstel is vastgelegd. In juni 2001 heeft het Kabinet ingestemd met het wetsvoorstel MIG. Naar verwachting zal het wetsvoorstel in het voorjaar van 2002 worden aangeboden aan de Tweede Kamer.

Met de invoering van MIG zal de Wet geluidhinder grotendeels komen te vervallen. De nieuwe regelgeving voor geluid wordt opgenomen in de Wet milieubeheer. Na de zomer van 2001 zal worden gestart met het opstellen van AMvB's. Voor de invoering van de nieuwe regelgeving zal in 2002 een begeleidingstraject worden opgezet.

Sanering verkeers- en industrielawaai

De saneringsoperatie verkeerslawaaï wordt voortgezet. De financiering van gevelmaatregelen loopt via het ISV. Het treffen van afschermende maatregelen heeft in 2000 een forse impuls gekregen doordat extra budget beschikbaar is gesteld. Vanaf 2001 zullen de budgetten voor afschermende maatregelen, verkeersmaatregelen en technische maatregelen aan spoorwegen gezamenlijk circa 40 mln gulden (18,1 mln euro) bedragen. Ook voor de komende periode zullen de normbedragen voor de maatregelen worden aangepast aan het huidige prijspeil, inclusief de marktomstandigheden.

De saneringsoperatie voor industrielawaai nadert voor de meeste industrieterreinen het einde. De meeste voorgenomen maatregelen zijn getroffen en de vergunningen zijn aangepast. Met de provincies en het IPO zullen de komende jaren de administratieve handelingen worden verricht om de saneringsoperatie af te ronden.

Een van de acties die nog moet worden uitgevoerd, is de afhandeling van de claim van de provincie Zuid-Holland in samenwerking met de gemeente Rotterdam over een financiële bijdrage aan bedrijfsverplaatsingen die mede zijn uitgevoerd om de geluidssituatie te verbeteren.

Er zijn situaties waaruit blijkt dat de geluidsniveaus de afgesproken waarden overschrijden omdat het wegverkeer meer is toegenomen dan was geprognosticeerd. De afgesproken waarden zijn vastgelegd in een provinciale of ministeriële beschikking. Deze waarden zijn gebaseerd op prognoses ten aanzien van de verkeersomvang, samenstelling en tijdstip van rijden. De verkeersgroei blijkt in sommige gevallen hoger te zijn uitgevallen dan in de prognoses waardoor ook het geluidsniveau hoger is dan voorspeld. Bij het treffen van maatregelen aan de weg wordt het verschil aangepakt. Indien het verschil tot stand is gekomen door de zogenoemde sluipende groei is in de wet- en regelgeving niemand verantwoordelijk gesteld. Uit jurisprudentie is echter gebleken dat de wegbeheerder als verantwoordelijke kan worden aangewezen. Voor het ministerie van V&W is een verduidelijking van de verantwoordelijkheden de belangrijkste opgave voor het beleid op dit punt, niet in de laatste plaats in verband met de financiële belangen. Met het ministerie van V&W wordt nagegaan hoe deze beleidsopgave in lijn kan worden gebracht met de doelstellingen in het NMP4 en het NVVP.

Binnenstedelijke spoorwegemplacements

In het kader van het project dEMP is een studie verricht naar maatregelen die noodzakelijk zijn om de emplacementen aan de geldende regelgeving te laten voldoen. Gebleken is dat daarvoor niet alleen bronmaatregelen nodig zijn op het gebied van veiligheid en geluid, maar in bepaalde situaties ook grootschalige afschermingen en overkappingen. Dergelijke vergaande maatregelen zijn met name noodzakelijk om ook in de lastigste situaties te voldoen aan de gebruikelijke eis voor piekgeluiden. Het ministerie van VROM bereidt een inhoudelijke notitie voor over dit aspect van de normstelling. Dit kan ertoe leiden dat de genoemde vergaande maatregelen niet of minder vaak nodig zijn.

Overigens wordt ook een nadere studie verricht naar mogelijkheden om een beperkt aantal emplacementen uit te plaatsen of activiteiten te bundelen. Op deze wijze kunnen gebieden met een hoog ontwikkelingspotentieel beschikbaar komen voor andere bestemmingen, terwijl dan tevens een deel van de geluidsproblematiek wordt opgelost.

In het wetsvoorstel MIG worden emplacementen aangewezen als inrichtingen van nationaal belang waarvoor het Rijk plafonds voor de geluidsproductie zal vaststellen.

Laagfrequent geluid

Door de Nederlandse Stichting Geluidhinder (NSG) is in 1999 met steun van het ministerie van VROM een laagfrequent geluid opgesteld. Deze richtlijn is bedoeld als hulpmiddel bij de behandeling van klachten. Aansluitend is er in april 2001 een evaluatieonderzoek uitgevoerd om na te gaan of de richtlijn in de praktijk goed functioneert en om meer inzicht te krijgen in de omvang van deze specifieke problematiek. De conclusie uit het onderzoek is dat de richtlijn een in de praktijk goed bruikbaar criterium biedt bij het behandelen van klachten. Bovendien is de indruk bevestigd dat het aantal mensen gering is dat hinder ondervindt van laagfrequent geluid.

Europees beleid

De EU richtlijn inzake omgevingslawaaï is in eerste lezing aanvaard door

de lidstaten in de Raad. Met het Europees Parlement zal nu overeenstemming bereikt moeten worden over een definitieve tekst; wellicht zal dit voor het eind van 2001 het geval zijn. De richtlijn is niet alomvattend, maar richt zich op die omgevingen waar de meeste mensen last hebben van omgevingslawaai: bij drukke wegen en spoorwegen, rond grote luchthavens en in de grotere stedelijke gebieden (agglomeraties). Daarbij wordt ervan uitgegaan dat de aanpak van omgevingslawaai het beste kan gebeuren in en door de lidstaten, in samenspraak met de burgers. Om de Europese vergelijkbaarheid te bevorderen, worden er Europese dosismaten voor omgevingslawaai gedefinieerd (jaargemiddelden voor een etmaal en voor de nacht), en worden er eisen gesteld aan geluidskaarten en actieplannen, en aan de inspraak op dit gebied. De verplichtingen worden gefaseerd ingevoerd. Zo geldt in de eerste fase (die in 2004–2007 zijn beslag moet krijgen) een ondergrens van 250 000 inwoners voor de agglomeraties; in de tweede fase (vijf jaar later) ligt die grens op 100 000. In aanvulling op het nationale beleid is een krachtige Europese aanpak nodig van lawaaibronnen zoals verkeersmiddelen (weg, spoor, lucht) en machines. De Nederlandse initiatieven in dit opzicht worden onderschreven door de Raad en de Europese Commissie. In de praktijk is hiervan ten aanzien van verkeersmiddelen onvoldoende terug te vinden. Nederland zal er dan ook bij de Europese Commissie op blijven aandringen passende initiatieven te nemen.

In het kader van het EU Noise Policy Project is een begin gemaakt met vormgeving van het bronbeleid voor weg- en spoorverkeer. De voortgang wordt vertraagd door de grote, maar tegengestelde belangen van de autobandenindustrie en het milieu, en bij het spoor door de enorme kosten van ombouwen van het huidige goederenpark. In de «bandenrichtlijn» heeft het EP ingezet op strengere geluidnormen. Ondanks de inzet van het EP heeft de co-decisieprocedure voor milieu een mager resultaat opgeleverd.

In internationaal verband (ECE; Economic Commission for Europe) heeft het ministerie van VROM zich sterk gemaakt voor een voor geluid en hinder effectieve typekeuring voor wegvoertuigen.

Voor het geluid van machines die buitenshuis worden gebruikt is de Europese richtlijn 2000/14/EG aanvaard. Deze richtlijn verplicht de fabrikanten van 57 soorten machines het geluid van deze machines vast te stellen en middels een etiket op de machine bekend te maken. Daarnaast geldt voor 22 soorten (van de 57) dat het geluidsniveau aan een maximum is gebonden. Deze richtlijn zal nog in 2001 in de nationale wetgeving ten uitvoering worden gebracht.

Besluit kwaliteitseisen externe veiligheid inrichtingen milieubeheer

In het Besluit kwaliteitseisen externe veiligheid inrichtingen milieubeheer worden op grond van artikel 5.1 van de Wet milieubeheer de tot dusverre in het beleid gehanteerde normen voor het plaatsgebonden risico voor kwetsbare objecten en geprojecteerde kwetsbare objecten ten gevolge van inrichtingen waar gevaarlijke stoffen worden vervaardigd, bewerkt, opgeslagen of overgeslagen, wettelijk verankerd. De normen voor het plaatsgebonden risico worden in deze AMvB geformuleerd als grenswaarde in de vorm van een risicogetal dan wel voor inrichtingen waarvoor een standaard risicoanalyse is uitgevoerd, in de vorm van een veiligheidsafstand. De vastlegging van de kwaliteitseis als grenswaarde heeft tot gevolg dat bij de uitoefening daarvan in de AMvB niet mag worden afgeweken. De bevoegdheden die in de AMvB worden aangegeven, zijn bevoegdheden op het gebied van de vergunningverlening

krachtens de Wet milieubeheer en bevoegdheden in het kader van de Wet op de Ruimtelijke Ordening.

Bij de voorbereiding van de AMvB is voor LPG tankstations opnieuw gekeken naar de factoren die van invloed zijn op de risico's, en daarmee op de aan te houden veiligheidsafstanden. Ook voor andere typen inrichtingen en installaties worden in de AMvB veiligheidsafstanden vastgelegd. Voor niet-categoriale risicovolle inrichtingen blijft het nodig specifieke risicoanalyses te maken om het bevoegd gezag in staat te stellen de risico's aan de grenswaarden te toetsen.

Voor het groepsrisico zal naar verwachting geen wettelijke kwaliteitseis worden geformuleerd; in plaats daarvan blijft de thans gehanteerde (buiten-wettelijke) oriënterende waarde gelden. Wel wordt in de AMvB inzake de ontwikkeling van het groepsrisico een verantwoordingsplicht opgenomen voor het bestuursorgaan dat een ruimtelijke ordeningsbesluit vaststelt welke gevolgen kan hebben voor de omvang van het groepsrisico.

In het kabinetsstandpunt naar aanleiding van het rapport van de Commissie Onderzoek Vuurwerkrap (Commissie Oosting) heeft de regering aangekondigd dat een AMvB terzake nog in 2001 aan de ministerraad zal worden voorgelegd.

Vuurwerkbesluit

De aanleiding voor de voorbereiding van het Vuurwerkbesluit ligt in de invoering van de Wet gevaarlijke stoffen in 1996. De regels met betrekking tot het bezigen, afleveren en ter aflevering aanwezig houden van professioneel vuurwerk zouden uit de Wet Gevaarlijke Stoffen overgebracht worden naar het Vuurwerkbesluit Wet milieugevaarlijke stoffen. De vuurwerkrap in Enschede heeft ertoe geleid dat de besluitvorming over dit besluit in een stroomversnelling is geraakt. Het besluit heeft tot doel betere waarborgen te scheppen voor de bescherming van mens en milieu tegen mogelijke effecten van opslag, bewerking en afsteken van vuurwerk. Daarnaast moet het besluit een einde maken aan de veelheid van regels op dit gebied en de bestuurlijke handhaving daarvan zo veel mogelijk in één hand brengen.

Dit geschiedt door in het besluit integrale regels op te nemen voor consumentenvuurwerk en professioneel vuurwerk, die de gehele vuurwerkketen beslaan. Het besluit bevat regels voor handelingen met vuurwerk binnen en buiten inrichtingen. Daarnaast worden veiligheidsafstanden voorgeschreven die bij de vergunningverlening krachtens de Wet milieubeheer en bij de vaststelling van lokale ruimtelijke ordeningsbesluiten in acht moeten worden genomen (kwaliteitseisen). Hierbij is sprake van aanscherping ten opzichte van de tot dusverre gehanteerde, deels buitenwettelijke, regels.

Het ligt in de bedoeling dat het besluit eind 2001 of begin 2002 in werking treedt.

Seveso II richtlijn

De eerste evaluatie van de implementatie van de Seveso II richtlijn wordt in 2001 uitgevoerd. Deze evaluatie van de Seveso II-implementatie zal in 2002 verder worden aangevuld. Naar aanleiding van het gereedkomen van de beoordeling van veiligheidsrapporten door het bevoegde gezag Wet milieubeheer. Verwacht wordt dat de Europese Commissie in 2002 een aantal wijzigingen in de Seveso II richtlijn zal voorstellen. Deze hebben betrekking op de aanwijzing van opslagen van vuurwerk en explosieven, op opslagen van milieutoxische stoffen (R50, R51 stoffen), op

aardolieproducten en op bepaalde carcinogene stoffen. Deze voorgestelde wijzigingen zullen resulteren in een aanpassing van de richtlijn. Als deze zijn vastgesteld, zal opnieuw een implementatietraject moeten worden ingezet, dat dan in de periode 2003–2004 zijn beslag zal krijgen.

Registratieplicht risicosituaties gevaarlijke stoffen

Eerder in 2001 is de registratieplicht risicosituaties gevaarlijke stoffen aangekondigd, evenals de daarmee samenhangende regelgeving. Deze regelgeving zal in 2002 na de besluitvorming in de Ministerraad in procedure worden gebracht. Dan zal ook de implementatie van deze regeling verder worden voorbereid door het ICT-traject en door de risico-informatie van inrichtingen en transportroutes te verzamelen. In 2003 kan de regeling in werking treden. Daarmee krijgen gemeenten, provincies en andere overheden een taak om risico's met betrekking tot inrichtingen en risicovolle transportroutes waarvoor zij beleidsverantwoordelijkheid dragen, te melden aan het register. Overheden, maar ook burgers zullen het register kunnen raadplegen om na te gaan welke gevaarlijke activiteiten en transportroutes er in een bepaald gebied zijn, en onder andere welke risico-afstanden en effect-afstanden daarmee verbonden zijn.

Afbouw van chloortransporten

Naar aanleiding van een ongeval met een chloortrein op het terrein van Akzo Nobel in Delfzijl begin 2000 heeft de minister van VROM in augustus 2000 het initiatief genomen om gesprekken te voeren met Akzo Nobel over de mogelijkheden van het geografisch bijeenbrengen van productie en gebruik van chloor met als doel het transport van chloor tot een minimum te beperken. De inzet van het ministerie van VROM is hierbij dat Akzo Nobel, conform toezeggingen uit het verleden, actief investeert in een substantiële en structurele vermindering van chloortransporten waarbij een minimaal transport van chloor in de toekomst mogelijk blijft om lange termijn verplichtingen jegens Akzo's klanten na te kunnen komen. Een redelijke overgangsperiode om productie en gebruik op verschillende locaties (Delfzijl, Hengelo en Rotterdam) in balans te brengen is daarbij acceptabel.

Akzo Nobel heeft aangegeven dat het bedrijf, onder acceptabele economische condities, bereid is om de chloortransporten in een periode van 3 jaar te verminderen tot maximaal 10 000 ton (reductie van 80% tot opzichte van de huidige transporten). Akzo Nobel vraagt de rijksoverheid hiervoor een financiële bijdrage. De onderhandelingen zijn gaande en moeten voor mei 2002 het gewenste resultaat, een minimaal transport van chloor, opleveren.

Besluit luchtkwaliteit

Op 19 juli 2001 is het Besluit luchtkwaliteit in werking getreden. Het besluit strekt tot implementatie van Europese regelgeving (1^e dochter-richtlijn van kaderrichtlijn luchtkwaliteit). Met deze 1^e dochterrichtlijn zijn luchtkwaliteitsgrenswaarden vastgelegd voor de stoffen zwaveldioxide (SO₂), stikstofdioxide (NO₂) en fijn stof (PM₁₀). Met het Besluit luchtkwaliteit wordt vastgelegd op welke wijze de overheden de luchtkwaliteitsnormstelling in het emissie- en ruimtelijk beleid gaan hanteren. Als het landelijk beleid ontoereikend blijkt om in concrete lokale situaties tijdig de norm voor NO₂ te bereiken, zal de oplossing vooral gezocht moeten worden in op de individuele situatie toegesneden ruimtelijk beleid

en/of lokaal verkeers- en vervoersbeleid. In de regelgeving wordt het initiatief hierbij om te komen tot planvorming bij gemeenten gelegd. Het feit dat het initiatief bij de gemeente berust, laat echter onverlet dat ook van andere betrokken overheden bijdragen aan de planvorming verwacht mogen worden. Uiteraard kan in situaties dat de problematiek breder ligt dan een individuele gemeente niet verwacht worden dat de maatregelen uitsluitend door de gemeente gefinancierd worden. Ook van de andere betrokken overheden mag dan een bijdrage verwacht worden. Bij PM₁₀ doet zich de situatie voor dat de concentraties in geheel Nederland dermate boven de grenswaarden liggen dat ze naar verwachting niet binnen afzienbare tijd daarmee in overeenstemming te brengen zijn. Het betreft hier een problematiek die op nationale schaal speelt. De verantwoordelijkheid voor het opstellen van een plan om de normen van de Europese Unie te realiseren, is daarom in dit geval bij het Rijk gelegd.

Nota Luchtkwaliteit

Als gevolg van de problematische haalbaarheid van de Europese normen voor PM₁₀ en NO₂ is bij de voorbereiding van het Besluit luchtkwaliteit nadrukkelijk aandacht besteed aan de betekenis van de Europese normstelling voor het nationale beleid. De belangrijkste keuzes op dit punt zijn dan ook al vastgelegd in het Besluit zelf en de Nota van Toelichting bij het besluit. Om deze reden wordt niet, naast het Besluit ook de geplande Nota luchtkwaliteit uitgebracht. Wel zal nader beleid vastgelegd worden dat gericht is op de problematiek van (grensoverschrijdende) luchtverontreiniging in het NMP4. Bij de haalbaarheidsstudie zijn de kosten voor sanering gebaseerd op het uitgangspunt dat Nederland en Europa de NO_x-emissies in 2010 terugbrengen tot de emissieplafonds zoals vastgelegd in het Gemeenschappelijk standpunt over de NEC-richtlijn en het Göteborgprotocol. In het NMP4 is een strenger NO_x-plafond voor Nederland vastgelegd, namelijk 231 kton in plaats van 260 kton. Op dit moment wordt onderzocht in welke mate dit tot een vermindering van de problematiek leidt. Daarnaast wordt, om de uitvoering van het Besluit luchtkwaliteit te faciliteren, een handreiking voor de mede overheden uitgebracht.

Haalbaarheid normstelling stikstofdioxide langs snelwegen

Uit onderzoek is gebleken dat langs ongeveer 150 wegvakken in het Nederlandse snelwegennet sprake is van normoverschrijding voor stikstofdioxide. Langs 25 wegvakken worden woningen aan een hoeveelheid stikstofdioxide blootgesteld die boven de norm ligt. Afhankelijk van de gemaakte keuzen kunnen de kosten voor sanering van deze 25 knelpuntlocaties variëren van circa 2 tot 6 mld gulden (van 0,9 mld tot 2,7 mld euro).

De geraamde kosten voor het realiseren van de NO₂-grenswaarde zijn veel groter dan werd ingeschat ten tijde van het vaststellen van de richtlijn door de Europese Commissie. De belangrijkste oorzaak hiervan is dat in de analyses van de Europese Commissie geen ingrepen met betrekking tot infrastructuur of sanering van woningen noodzakelijk geacht werden, terwijl uit het Nederlandse onderzoek blijkt dat dit voor het onverkort en tijdig realiseren van de grenswaarde wel het geval zal moeten zijn. Om deze reden heeft het Kabinet de Europese Commissie verzocht om de richtlijn op zo kort mogelijke termijn te evalueren. Tot de evaluatie van de richtlijn hanteert het Kabinet de volgende lijn:

- hoewel de normstelling voor NO₂ in de richtlijn dwingend is, betekent

dit niet dat in alle bestaande situaties onmiddellijk maatregelen getroffen dienen te worden. In 2003 dienen de eerste plannen beschikbaar te komen en in de daaropvolgende jaren uitgevoerd te worden. Met de definitieve besluitvorming over het treffen van dure saneringsmaatregelen moet zo veel mogelijk gewacht worden totdat de uitkomsten van de evaluatie van de richtlijn bekend zijn;

- bij nieuwe ontwikkelingen (bouw op VINEX-locaties; wijzigingen aan het hoofdwegennet) dient na inwerkingtreding van de regelgeving de Europese regelgeving voor stikstofdioxide direct te worden toegepast (dus ook in de periode tot aan de evaluatie van de richtlijn). Dat betekent dat voor die nieuwe situaties al zodanig rekening wordt gehouden met de NO₂ grenswaarde dat daar geen nieuwe problemen ontstaan en in 2010 aan de Europese grenswaarde voor stikstofdioxide kan worden voldaan.

Smogregeling 2001

De smogregeling 2001 is op 11 juni 2001 in werking getreden. Met de smogregeling 2001 is invulling gegeven aan de eisen die de Europese regelgeving stelt aan publieksvoorlichting en aan tijdelijke maatregelen bij overschrijdingen van alarmdrempels, zoals die voor SO₂ en NO₂ vastgesteld zijn. In lijn met het bestaande beleid tijdens smogepisoden ligt de nadruk in het beleid op het feit dat de bevolking structureel wordt geïnformeerd over de luchtkwaliteitsituatie en daarmee samenhangende gezondheidsrisico's. Voor wat betreft maatregelen is aansluiting gezocht bij al bestaande algemene coördinatiestructuren (crisisregeling).

Nieuwe EU-richtlijnen

Op 13 december 2000 is de tweede Europese dochterrichtlijn luchtkwaliteit in werking getreden. Deze richtlijn stelt normen voor de stoffen koolmonoxide (CO) en benzeen. De voorschriften uit deze richtlijn zullen in nationale regelgeving vastgelegd worden door middel van een wijziging van het Besluit luchtkwaliteit dat uiterlijk 13 december 2002 moet zijn gerealiseerd. Wat betreft de haalbaarheid van de Europese normen worden op dit moment voor Nederland geen problemen voorzien.

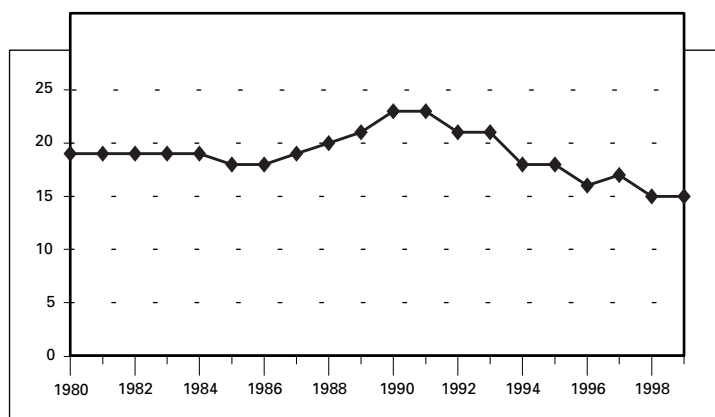
Daarnaast is op 8 maart 2001 een gemeenschappelijk standpunt over de derde dochterrichtlijn (ozon) bereikt. Deze richtlijn bevat streefwaarden voor ozon (richtwaarden in de terminologie van de Wet milieubeheer) die in 2010 zo veel mogelijk moeten worden gehaald en lange termijn-doelstellingen (overeenkomend met de advieswaarden van de Wereldgezondheidsorganisatie) waaraan geen doeljaar is gekoppeld. De verwachting is dat de streefwaarden voor 2010 in het algemeen haalbaar zijn in Nederland. Ook deze richtlijn zal via een wijziging van het Besluit luchtkwaliteit in nationale regelgeving worden vastgelegd. Naar verwachting zal de richtlijn in 2001 na de zomer worden vastgesteld, waarna deze uiterlijk na anderhalf jaar in wetgeving moet zijn geïmplementeerd. Momenteel zijn bij de Europese Commissie nog voorstellen voor dochterrichtlijnen in voorbereiding voor polycyclische koolwaterstoffen, cadmium, arseen, nikkel en kwik.

Geur

Sedert 1995 is het geurbeleid gedecentraliseerd. De haalbaarheid van de NMP-doelstellingen voor geur hangt dan ook mede af van de inspanningen en afwegingen die op lokaal niveau plaatsvinden. Daarbij gaat het

met name om de geurbelasting door industriële bronnen en het wegverkeer. Om deze reden is in het NMP3 vastgelegd dat er een evaluatie van het geurbeleid plaats zal vinden. Het aantal geurgehinderde vertoont de laatste jaren een dalende trend (gegevens RIVM/CBS).

Percentage Nederlanders door geur gehinderd (doel 2000: 12%)

Het aantal gehinderde als gevolg van wegverkeer en industrie is gedaald van 24% begin jaren 90 tot circa 15% in 1999. De doelstelling voor het jaar 2000 (12% gehinderde) wordt hiermee dicht benaderd.

Op dit moment wordt afgezien van een afzonderlijke evaluatie van het in 1995 vastgestelde stankbeleid. Deze beslissing is gebaseerd op de positieve ontwikkeling van de vermindering van de geurhinder, op het door het Rijk gevoerde beleid inzake de bronnen industrie, verkeer en landbouw, en de signalen uit de uitvoeringspraktijk.

3.4 Gebiedenbeleid

Stad en Milieu

In het najaar van 2000 is de besluitvorming afgerond omtrent de instelling en samenstelling van de (onafhankelijke) Evaluatiecommissie Stad en Milieu. De Commissie heeft tot taak om zowel de tussentijdse evaluatie als de eindevaluatie van het project Stad & Milieu vorm te geven.

Doordat de samenstelling en juridische regeling van de Evaluatiecommissie meer tijd heeft geleverd dan aanvankelijk was voorzien, bleek het niet haalbaar om de tussentijdse evaluatie voor eind 2000 af te ronden. Het advies van de Evaluatiecommissie Stad & Milieu is in september 2001 aan de Staten-Generaal aangeboden. Het kabinetsstandpunt zal volgen. De Commissie heeft besloten om de evaluatie primair in te vullen vanuit een verantwoordings- en leerperspectief. Daardoor zullen de verschillende aspecten en effecten van de Stad & Milieu-benadering als geheel in beeld worden gebracht en wordt de evaluatie niet beperkt tot de ervaringen met stap 3-besluiten. Met dat laatste wordt bedoeld dat gemeenten onder bepaalde voorwaarden kunnen afwijken van bestaande wet- en regelgeving.

Het uitgangspunt van onderzoek is om aanbevelingen te doen ten behoeve van de organisatie en de succes- en faalfactoren van het project Stad & Milieu in zijn totaliteit. Op dit moment zijn er, gezien het stadium waarin de meeste Stad & Milieu-experimenten zich bevinden, nog weinig effecten te verwachten. Daarom besteedt de Commissie in de tussen-evaluatie relatief veel aandacht aan de doelmatigheid van de verschil-

lende processen op project- en experimentniveau, om zo voor de projectorganisatie aanbevelingen te kunnen doen over de proceskant. Onderdeel van het onderzoek is ook de toekomstverwachting die gemeenten hebben ten aanzien van de relatie met de verwante beleidsontwikkelingen waarbij decentralisatie en deregulering belangrijke doelen zijn. Gedacht kan worden aan de ontwikkelingen in het milieubeleid, zoals het geluid- en bodembeleid (MIG en Beleidsvernieuwing bodemsanering (BEVER)) en het integrale beleid in ISV-kader en het Grote Stedenbeleid. Overwogen wordt om aansluitend op de tussenevaluatie een tweede tussenevaluatie te starten waarbij de nadruk zal komen te liggen op de relatie tussen het project Stad & Milieu en de ontwikkelingen die daarmee verwant zijn.

In het kader van het project Stad & Milieu zullen de voorbereiding, toetsing en afhandeling van stap 3-besluiten in 2001 de nodige aandacht vragen. Naast het stap 3-besluit van Den Haag dat eind 2000 in procedure is gebracht, geldt dat ook voor het besluit van Arnhem, dat in de tweede helft van 2001 ter goedkeuring aan de minister van VROM voorgelegd zal worden.

Het Grote Stedenbeleid en het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing

Eind december 1999 heeft het Rijk met de rechtstreekse gemeenten die vallen onder het Grote Stedenbeleid (GSB) afzonderlijk een convenant Stedelijke Vernieuwing afgesloten. Een aantal van deze gemeenten moest het meerjarenontwikkelingsprogramma (MOP) op een aantal punten aanpassen. Dit is gebeurd en eind 2000, nadat de Wet Stedelijke Vernieuwing en de Invoeringswet door de Tweede en Eerste Kamer waren goedgekeurd, zijn de beschikkingen geslagen voor 29 van de 30 gemeenten. Een van de G-30 had niet aan de verplichting voldaan. Met deze gemeente zijn nadere afspraken gemaakt.

Er worden drie inhoudelijke prestatievelden onderscheiden: duurzaamheid, omgevingskwaliteit en zorgvuldig ruimtegebruik. In alle convenanten is een algemene aantekening opgenomen waarin staat dat de gemeenten samen met het Rijk bezig gaan met een nadere uitwerking van deze prestatievelden. In alle MOP's zijn deze prestatievelden onderbelicht gebleven. Met name de prestatievelden omgevingskwaliteit en duurzaamheid hebben een milieucomponent. Uitgangspunt is dat voor de bepaling van de omgevingskwaliteit de milieukwaliteit een volwaardige rol speelt. Op basis van het prestatieveld duurzaamheid dienden de gemeenten aan te geven hoe zij hun doelstellingen met betrekking tot duurzaamheid integreren in het stedelijke vernieuwingsbeleid. Daarnaast was gevraagd in de MOP's aan een vijftal sectorale componenten in ieder geval aandacht te geven: bodemsanering, duurzaam bouwen, watersystemen, sanering geluidhinder en energiebesparing. Begin 2001 is een onderzoek gestart in samenwerking met gemeenten en andere marktpartijen met als doel de kwaliteit van de stedelijke vernieuwing te verhogen door concrete handvatten en kaders te ontwikkelen voor het (in onderlinge samenhang) bereiken van een hoge omgevingskwaliteit, duurzaamheid en zorgvuldig ruimtegebruik in de stad.

In het kader van het GSB zal eind dit jaar een rapportage aan de Tweede Kamer worden aangeboden. Daarbij wordt de impact en rol van het stedelijk beleid aan de hand van een aantal thema's inhoudelijk uitgediept. Ook aan rijkszijde vindt dit jaar een GSB-analyse plaats. Centraal thema is de totstandkoming van de stadsconvenanten en de voortgang van de inspanningen waartoe het Rijk zich in de stadconvenanten heeft verplicht. Op verzoek van het Kabinet wordt in de eerste helft van dit jaar onder-

zocht hoe harmonisering van de financiële verantwoordingen kan plaatsvinden.

De fysieke pijler van het GSB is het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV). In 2000 is de ISV-monitor naar tevredenheid afgerond. Uit pilots blijkt dat de werklast voor gemeenten beperkt blijft. Indien de resultaten uit de lopende evaluatie daartoe aanleiding geven zal de set voor een volgende meting worden aangepast.

Het jaar 2001 staat wat het ISV betreft met name in het teken van de ontwikkeling van het Innovatie Programma Stedelijke Vernieuwing (IPSV). Momenteel is hiertoe een AMvB in ontwikkeling die met terugwerkende kracht tot 1 juni 2001 in werking zal treden. Het IPSV kent niet, zoals het ISV, een generieke verdeelsleutel, maar gelden worden toebedeeld op basis van een kwalitatieve beoordeling van ingediende plannen.

Uitgangspunt is dat vernieuwende ideeën, plannen en initiatieven worden gestimuleerd die bijdragen aan het bereiken van een kwaliteitssprong op het gebied van de stedelijke vernieuwing. Deze projecten dienen binnen één of meer van de ISV-prestatievelden te vallen. Daarnaast verdient het project een voorkeur bij de beoordeling indien het expliciet bijdraagt aan aspecten van gezond en veilig wonen, werken en recreëren. Te denken valt aan het verlagen van gezondheidsrisico's en hinder door verkeer of het voorkomen van blootstelling aan gevaarlijke stoffen.

Project Mainportontwikkeling Rotterdam

In mei 2001 heeft het Kabinet de planologische kernbeslissing-plus over het Project Mainportontwikkeling Rotterdam uitgebracht, en de rapporten die daaraan ten grondslag liggen, onder andere de kostenbatenanalyse Landaanwinning.

Met de planologische kernbeslissing-plus toont het Kabinet zich bestuurlijk bereid om mee te werken aan projecten en maatregelen uit deze beslissing. Ook reserveert het Kabinet hiervoor ruimte, en geeft het de randvoorwaarden aan op het gebied van inpassing, milieu, leefbaarheid en economie. Drie deelprojecten staan centraal in deze planologische kernbeslissing-plus: het deelproject Bestaand Rotterdams Gebied; het deelproject Landaanwinning met bijbehorende zandaanwinning; het deelproject aanleg 750 hectare groen.

Naar de mening van het Kabinet realiseren deze drie deelprojecten alleen in samenhang met elkaar de dubbele doelstelling van het project Mainportontwikkeling Rotterdam. Enerzijds is het doel versterking van de positie van de mainport door het ruimtetekort op te lossen voor haven- en industriële activiteiten dat in het Rotterdamse havengebied is gesignaleerd. Anderzijds is het doel de kwaliteit van de leefomgeving in Rijnmond te verbeteren door de mogelijkheden te benutten die het oplossen van het ruimtetekort biedt.

De planologische kernbeslissing-plus doorloopt thans de bijbehorende procedure («het ruimtelijk spoor»). De inspraak- en adviesronde wordt afgesloten met de publicatie van deel 2 (naar verwachting in oktober 2001). Vervolgens verwerkt het Kabinet de inspraak in het kabinetsstandpunt (deel 3, naar verwachting publicatie in januari 2002), waarna de Staten-Generaal zich uitspreken. De resultaten, neer te leggen in deel 4, het Regeringsbesluit, zullen naar verwachting worden gepubliceerd in april 2002.

De beslissing om de deelprojecten daadwerkelijk te realiseren wordt genomen in het zogenaamde «projectenspoor». Deze beslissing kan genomen worden na afronding van de procedure van de planologische kernbeslissing. Onderwerpen in het projectenspoor zijn institutionele verhoudingen in de mainport, financiering en timing van realisatie.

4. VERSTERKEN NATIONALE MILIEUKWALITEIT

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat de versterking van de nationale milieukwaliteit centraal. Achtereenvolgens komen de volgende onderwerpen aan bod. Paragraaf 4.2 behandelt de ontwikkeling van toetsingscriteria: er wordt ingegaan op bodemkwaliteitsnormen en grondstromen. Paragraaf 4.3 gaat in op de doelgroep Landbouw. Deze omvat alle primaire agrarische productiebedrijven, de landbouworganisaties en overige schakels in de keten. De (drink)watervoorziening, de riolering (inzameling en transport van afvalwater) en de zuivering van afvalwater in rioolwaterzuiveringsinstallaties vormen gezamenlijk de waterketen. In paragraaf 4.4 staat de doelgroep Actoren in de waterketen centraal. In deze paragraaf komt ook het onderdeel legionella aan de orde dat voorheen onder de doelgroep Bouw viel. Vervolgens behandelt paragraaf 4.5 het thema Verontreiniging van de bodem dat betrekking heeft op situaties waarbij verontreinigende stoffen in de bodem kunnen raken en bedreigend kunnen zijn voor mensen en ecosystemen. In paragraaf 4.6 ten slotte komt Gebiedsgericht beleid landelijk gebied aan bod.

4.2 Ontwikkeling toetsingscriteria

4.2.1 Bodemkwaliteitsnormen

Interventiewaarden bodemsanering worden gebruikt om te bepalen of er sprake is van ernstige bodemverontreiniging. Inmiddels zijn interventiewaarden vastgesteld voor ruim honderd stoffen voor grond en grondwater. De interventiewaarden zijn in belangrijke mate gebaseerd op een wetenschappelijke risico-evaluatie. Bij de vaststelling van de interventiewaarden bodemsanering in 1994 is aangegeven dat na een periode van circa vijf jaar een evaluatie zou moeten plaatsvinden.

In het project Evaluatie interventiewaarden bodemsanering zijn twee fasen te onderscheiden: een wetenschappelijke fase en een beleidsmatige fase. De wetenschappelijke evaluatie is door het RIVM uitgevoerd en is inmiddels afgerond. Momenteel wordt invulling gegeven aan de beleidsmatige evaluatie, waarin de doorwerking en consequenties van de nieuwe wetenschappelijke voorstellen worden onderzocht, alvorens de interventiewaarden per circulaire begin 2003 zullen worden vastgesteld. Bodemgebruikswaarden (BGW) geven per onderscheiden bodemgebruiksvorm aan bij welke bodemkwaliteit het gewenste bodemgebruik niet wordt belemmerd. BGW zijn ontwikkeld ten behoeve van het vernieuwde functiegerichte bodemsaneringsbeleid en functioneren daar als terugsaneerwaarde en kwaliteitseis voor de bovengrond. BGW kunnen tevens worden gebruikt als kwaliteitseis bij het verspreiden van bagger op de kant, en bij het hergebruik van licht verontreinigde grond. Daarmee krijgen de BGW een bredere betekenis bij bodembeheer. Er zijn BGW beschikbaar voor de functies wonen, recreatie en openbaar groen. De ontwikkeling van BGW voor landbouw en natuur is onlangs gestart en zal in 2002 worden gecontinueerd.

Daarnaast zal in 2002 verder worden gewerkt aan het opstellen van een databestand van gehalten van stoffen in relatief onbelaste gebieden in samenwerking met de ministeries van VROM, LNV, V&W, de mede overheden en het bedrijfsleven. Op basis van het databestand zullen in 2005 de toetsingsregels voor het toetsen van gehalten aan de streefwaarden worden geëvalueerd.

4.2.2 Grondstromen

Voortvloeiend uit de nota «Grond grondig bekeken» van september 1999, zal in de eerste helft van 2002 het stortverbod voor schone en licht verontreinigde grond in werking treden.

De definitieve richtlijn voor het opstellen en toepassen van bodemkwaliteitskaarten ten behoeve van het hergebruik van licht verontreinigde grond als bodem zal in 2002 worden opgenomen in de Vrijstellingsregeling grondverzet. De definitieve richtlijn vervangt de huidige interim-richtlijn bodemkwaliteitskaarten.

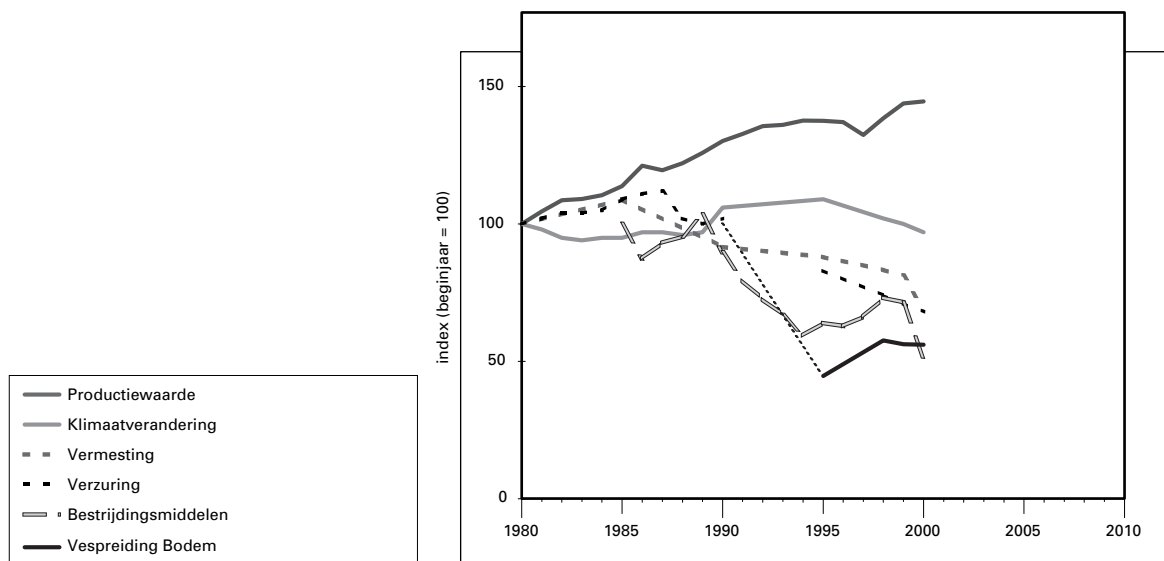
De Vrijstellingsregeling grondverzet zal in 2002 worden geëvalueerd in samenwerking met de betrokken overheden Voorts is een systeem in ontwikkeling voor partijkeuring, certificering en registratie van ernstig verontreinigde grond. Het doel van dit systeem is te komen tot een beter beheer van de keten bij het omgaan met ernstig verontreinigde grond en de handhaving op dit gebied te faciliteren.

In overleg met de betrokken overheden wordt een handavingsuitvoeringsmethode (HUM) grondstromen ten behoeve van de handhavers voorbereid.

4.3 Doelgroep Landbouw

De onderstaande doelgroepindicator landbouw geeft inzicht in de ontwikkeling van de hoeveelheden verzurende stoffen, vermestende stoffen, emissies van broeikasgassen en landbouwbestrijdingsmiddelen vanaf 1980.

Indicator Landbouw

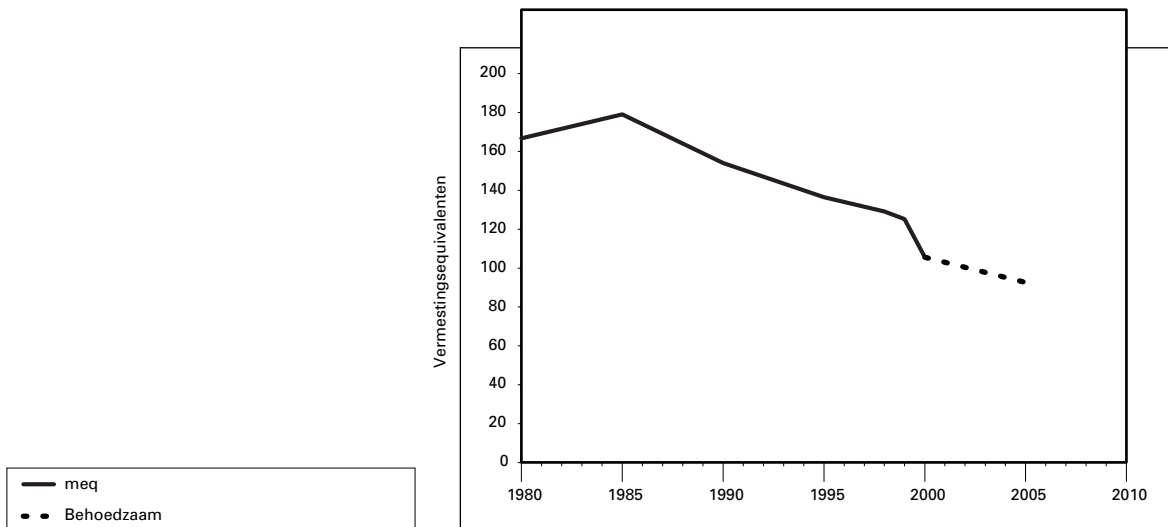
Bron: RIVM

De productiewaarde van de landbouw vertoont na een forse teruggang door onder andere de varkenspest weer een stijging. De afname van verzurende stoffen stagneert de laatste jaren. Taakstelling voor de verzurende stof ammoniak is een reductie tot 70 kton in 2005 en 86 kton in 2010. De emissie van broeikasgassen door de landbouw, uitgedrukt in CO₂-equivalenten, vertoont een grillig verloop doordat de samenstellende componenten (CO₂, CH₄ en N₂O) elk hun eigen dynamiek in de tijd vertonen. De afname van vermestende stoffen wordt voornamelijk veroorzaakt door een reductie van het gebruik van

fosfor en stikstof, zowel in dierlijke mest als kunstmest. Zo wordt de daling voor stikstof in 2000 voor meer dan de helft veroorzaakt door verlaging van het gebruik van stikstof-kunstmest. Het gebruik van de hoeveelheid landbouwbestrijdingsmiddelen is tussen 1985 en 2000 flink gedaald. De relatieve piek in het gebruik van eind negentiger jaren is vooral toe te schrijven aan natte zomers in die periode met als gevolg een hoge plaagdruk door schimmels. De verspreiding van de zware metalen naar de bodem door de landbouw daalt licht sinds 1990. Dit wordt onder andere veroorzaakt door de afname van de emissies van cadmium en lood. Voor zink is de emissie daarentegen toegenomen.

De onderstaande thema-indicator vermesting geeft inzicht in de emissies van de vermestingsequivalenten vanaf 1980.

Indicator Vermesting

De totale emissie van de vermestende stoffen stikstof en fosfor naar het Nederlandse milieu vertoont sinds de tweede helft van de jaren 80 een dalende trend. Deze daling was tot op heden vooral het gevolg van een dalende fosfaatemissie. Voor een aantal jaren ontbreken gegevens waardoor jaarlijkse fluctuaties niet zichtbaar zijn. Fluctuaties worden veroorzaakt door onder meer variatie in de gewasafvoer. In 2000 was sprake van verdergaande verlaging van de stikstofkunstmestgift en een hogere gewasafvoer in vergelijking met het voorgaande jaar. Met het komende mestbeleid wordt de emissie van stikstof naar de bodem aangepakt en zal naar verwachting verdere afname van vermesting voor het grootste deel worden veroorzaakt door dalende stikstofemissies naar de bodem. Het fosfaatkunstmestgebruik zal voorlopig verder weinig afnemen. Hierin is in de komende mestwetgeving (nog) niet voorzien.

4.3.1 Vernieuwing instrumentarium stank- en ammoniakbeleid

Het afgelopen jaar heeft in het teken gestaan van het uitwerken van de afspraken die op 15 maart 2000 zijn gemaakt over het toekomstig ammoniak- en stankbeleid en het overleg dat hierover met de Tweede Kamer op 25 mei en 31 mei 2000 is gevoerd.

Stankbeleid

Om een succesvolle uitvoering van de reconstructie mogelijk te maken is voor de landbouwontwikkelings- en verwevingsgebieden, die in het kader van de reconstructie van de concentratiegebieden worden aangewezen, de Richtlijn Veehouderij en Stankhinder 1996 wettelijk verankerd. Het wetsvoorstel is nog voor het zomerreces voor behandeling aan de Tweede Kamer aangeboden en moet per 1 januari 2002, of zo spoedig mogelijk daarna, in werking treden.

Voor de rest van Nederland wordt gewerkt aan een algehele herziening van het beoordelingskader voor stank uit stallen, mede op basis van het hinderbelevingsonderzoek dat in 1999 en 2000 is uitgevoerd. Over de hoofdlijnen van de herziening is in juli een brief aan de Tweede Kamer gezonden. Momenteel wordt gewerkt aan het instrumentarium waarin het nieuwe beoordelingskader wordt vorm gegeven.

Ammoniakbeleid

De hierboven al genoemde overleggen met de Tweede Kamer van 25 en 31 mei 2000 over de voorstellen voor het toekomstig ammoniakbeleid hebben geleid tot een beleidsaanpassing, waarover de Tweede Kamer is geïnformeerd per brief van 7 september 2000 (Kamerstukken II 1999/2000, 26 356, nr. 8).

Bij het nieuwe ammoniakbeleid staat een maximale inzet op het emissiespoor voorop: gestreefd wordt naar een vergaande emissiereductie door bij AMvB eisen te stellen aan stallen. In aanvulling daarop wordt ter bescherming van de kwetsbare natuur een beperkt zoneringsbeleid gevoerd: voor bedrijven binnen de zones gaat een bedrijfs-emissieplafond gelden, dat wordt vastgesteld na toepassing van de stand der techniek. Dit is vastgelegd in het wetsvoorstel Wet ammoniak en veehouderij, dat voor het zomerreces voor behandeling aan de Tweede Kamer is aangeboden. Dit laatstgenoemde wetsvoorstel kent een anticipatiebepaling, die voorkomt dat ondernemers, vooruitlopend op de inwerkingtreding van de wet, hun referentie voor het bedrijfs-emissieplafond nog gaan verhogen. De Tweede Kamer is hierover bij brief van 8 december 2000 geïnformeerd (Kamerstukken II, 2000/2001, 24 445, nr. 59).

Bovengenoemde AMvB en de Wet ammoniak en veehouderij moeten per 1 januari 2002, of zo spoedig mogelijk daarna, in werking treden.

Deze maatregelen zijn tevens noodzakelijk om te kunnen voldoen aan de in voorbereiding zijnde Europese emissierichtlijn inzake nationale emissieplafonds (de NEC-richtlijn).

4.3.2 Stikstof- en fosfaatbeleid

Implementatie EU-nitraatrichtlijn

De Europese Commissie heeft op 30 augustus 2000 een procedure aangespannen tegen Nederland wegens de gebrekkige implementatie van de Europese Nitraatrichtlijn. Dit heeft geresulteerd in een procedure bij het Europese Hof.

De punten van kritiek van de Europese Commissie hebben betrekking op het mestbeleid zoals dit op de datum van het met redenen omkleed advies gold (6 december 1999) of in voorbereiding was en op het niet tijdig voldoen aan de eisen van de Nitraatrichtlijn.

Nederland heeft op 25 april 2000 een verzoek ingediend om in afwijking van de Nitraatrichtlijn, het gebruik van dierlijke mest op grasland in Nederland toe te staan in een hoeveelheid tot 300 kg per ha in 2002 en

250 kg per ha met ingang van 1 januari 2003 (in plaats van 170 kg per ha). Deze afwijking van de richtlijn wordt ook wel derogatie genoemd. De Europese Commissie bestudeert momenteel de inhoudelijke onderbouwing van dit voorstel.

In februari 2001 heeft de Europese Commissie per brief aangegeven het stelsel van wettelijke maatregelen voor de implementatie van de Nitraatrichtlijn en het stelsel van mestafzetovereenkomsten te beschouwen als belangrijke bouwstenen die op hun plaats moeten zijn, alvorens de gesprekken over de implementatie van de Nitraatrichtlijn, inclusief de derogatie, voortgezet kunnen worden.

Implementatie Mineralen Aangiftesysteem (MINAS)

In de Meststoffenwet is vastgelegd dat de werking van deze wet tweejaarlijks zal worden geëvalueerd.

Om het gebruik van mest en de onder andere daaruit voortvloeiende milieubelasting te reguleren, is sinds 1 januari 2001 MINAS van kracht geworden voor alle landbouwbedrijven. De evaluatie in 2000 heeft zich vooral gericht op het beleidsinstrument MINAS en met name op efficiëntie, controle en handhaving. Deze evaluatie is op 18 augustus 2000 aan de Tweede Kamer gezonden. De belangrijkste conclusies waren dat het instrument MINAS door de boeren kritisch wordt beoordeeld omdat in de onderliggende milieuproblematiek niet wordt onderschreven dat het uitgezette normentraject als bedreigend wordt ervaren en dat grote behoefte bestaat aan consistentie van het beleid. Voorts worden kritische kanttekeningen geplaatst bij het functioneren van het Bureau Heffingen en worden suggesties gedaan om het systeem te verbeteren.

In de evaluatie 2002 zullen ondermeer de verliesnormen worden geëvalueerd. Belangrijk punt daarbij zal zijn de noodzaak tot aanscherping van de normen in 2003 zoals die in de Meststoffenwet worden aangekondigd. Zoals afgesproken met LTO Nederland zijn de lacunes bij de bestaande activiteiten op het gebied van onderzoek en monitoring geïnventariseerd. Aanvullende actie is ondernomen om de belangrijkste lacunes weg te nemen zodat bij de evaluatie in 2002 kan worden beschikt over een zo volledig mogelijke kennisbasis.

Relatie met aanvullend stikstofbeleid

Voor de besteding van de 150 mln gulden (68,0 mln euro) is het Actieplan Nitraatprojecten opgesteld dat in februari 2001 aan de Tweede Kamer is gezonden (Kamerstukken II 2000/2001, 24 445 en 26 729, nr. 60). Voor de besteding van de 450 mln gulden (204,2 mln euro) is advies gevraagd aan de Commissie herstructurering melkveehouderij. Het kabinetsstandpunt is in april 2001 aan de Tweede Kamer gezonden.

4.3.3 Convenant en wetgeving

Integrale milieu aanpak in de melkveehouderij

Tussen LTO-melkveehouderij, de Nederlandse Zuivelorganisatie, de ministeries van VROM, LNV en V&W, mede overheden en maatschappelijke organisaties wordt overleg gevoerd over de mogelijkheden om een integrale milieuafpraak te maken. Doordat het nieuwe mestbeleid veel aandacht heeft gevraagd in 1999 en 2000 heeft het werk aan een integrale afspraak vertraging opgelopen. Er zijn vier thema's geïdentificeerd die zich lenen voor afspraken. Bestaand en voorgenomen beleid staat daarbij niet ter discussie. Het gaat nadrukkelijk om mogelijke afspraken op langere

termijn. Er is gewerkt aan de opstelling van een intentieverklaring. Ten gevolge van de behandeling van wetgeving in de Tweede Kamer, maar ook ten gevolge van de MKZ-crisis, heeft er in de eerste helft van 2001 geen verder overleg plaatsgevonden. Het is de bedoeling dit overleg in de loop van 2001 weer op te pakken.

Glastuinbouw

In 2000 is het ontwerpbesluit glastuinbouwbedrijven voorbereid; zo zijn de benodigde bedrijfs- en milieueffectentoets en de wetgevingskwaliteits-toets voltooid. Op verzoek van het ministerie van VROM heeft het College van Procureurs-Generaal zijn commentaar gegeven op de voorschriften van het ontwerpbesluit voor het meten, registreren en rapporteren en de verbruiksnormen voor energie, meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen. Naar aanleiding hiervan is het ontwerpbesluit aangepast.

In juni 2000 heeft, naar aanleiding van de evaluatie van het Convenant Glastuinbouw en Milieu, een algemeen overleg plaatsgevonden met de Vaste Commissies van de Tweede Kamer van LNV en VROM. Daarbij is tevens de voorbereiding van het ontwerpbesluit aan de orde geweest. Het ontwerpbesluit is in oktober 2000 behandeld in de RMC en in november 2000 behandeld in de RROM/ministerraad. Voorpublicatie vond plaats in december 2000 en januari 2001. In februari 2001 heeft naar aanleiding van de voorpublicatie een algemeen overleg plaatsgevonden met de Vaste Commissies van de Tweede Kamer van LNV en VROM. Tot mei 2001 zijn de reacties verwerkt en zijn deze afgestemd met de convenantpartijen. Begin juni 2001 is het ontwerpbesluit voor advies aan de Raad van State gezonden.

4.3.4 Strategie milieubeleid bestrijdingsmiddelen

Gewasbeschermingsmiddelenbeleid

Het ministerie van LNV heeft op 9 juli 2001 samen met andere ministeries waaronder VROM het gewasbeschermingsbeleid na 2000 gepresenteerd (Nota «Zicht op Gezonde Teelt»). In februari 2001 is, conform de toezegging van het Kabinet eind 1999, een regeling voor landbouwkundig onmisbare middelen gepubliceerd. In januari 2001 heeft de Eerste Kamer ingestemd met een wijziging van de Bestrijdingsmiddelenwet om een voorziening voor onmisbare bestrijdingsmiddelen op te nemen. In de tweede helft van 2001 zal een eindevaluatie van het Meerjarenplan Gewasbeschermingsmiddelen (MJPG) aan de Tweede Kamer worden gezonden. Het MJPG liep eind 2000 af. In de EU beoordeling van bestaande bestrijdingsmiddelen is versnelling opgetreden. Duidelijk is nu dat toelatingshouders een aanzienlijk aantal middelen niet meer gaan verdedigen. Voor niet-verdedigde stoffen vervalt de toelating per juli 2003. In 2003 zal een heffing worden ingevoerd op het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen. Het Kabinet bepaalt in de tweede helft van 2001 de hoogte en systematiek van de heffing. Gelet op de mogelijke consequenties wordt in EU-kader gewerkt aan een onmisbaarheidregeling. Met het per 1 januari 2000 verzelfstandigde College voor de Toelating van Bestrijdingsmiddelen (CTB) zijn afspraken gemaakt over financiering, te leveren prestaties, verslaglegging en toezicht.

Stimulans duurzame landbouw (verbreding Groen Label)

Er wordt een systeem ontwikkeld om een duurzame ontwikkeling in de landbouw te stimuleren. Om bedrijven die investeren in maatregelen binnen verschillende duurzaamheidsthema's positief te onderscheiden, wordt gewerkt aan een certificeringssysteem. Criteria die hierbij een rol spelen zijn ammoniakemissie, mineralen/mest, energie en klimaat, dierenwelzijn en diergezondheid. Het bestaande instrument Groen Label, dat erop gericht is de ammoniakemissie van stallen te verminderen, vormt het vertrekpunt. Waar eerst werd gesproken over «Verbreding Groen Label», gaat het nu om «Stimulans Duurzame Landbouw» (SDL). Bedrijven komen volgens dit systeem in aanmerking voor SDL-stimulering als zij op elk van de voor hun sector relevante thema's een voldoende vergaand pakket van maatregelen uitvoeren. Het betreft maatregelen die verder gaan dan wat wettelijk verplicht is. De deelnemers kunnen kiezen voor maatregelen die het beste passen bij de eigen bedrijfssituatie. Eind 2000 is een certificatiesysteem ingesteld voor de fruitteeltsector. Voor de veehouderij en andere sectoren wordt nu gewerkt aan een invulling waarbij de overheid het beleidskader stelt, maar de sectoren zelf het certificatiesysteem verder gestalte geven en uitvoeren. De overheid zal aan deze gecertificeerde bedrijven een aantal fiscale voordelen bieden: VAMIL-regeling, milieu-investeringsaftrek, Groen Beleggen en Duurzame Ondernemingsaftrek. Wat betreft deze laatste geldt dat de Europese Commissie instemt met deze regeling. Voorts is besloten het convenant Groen Label per 1 januari 2002 te beëindigen, met name gelet op de inwerkingtreding van de AMvB Huisvesting per die datum.

Verdroging

De subsidies voor verdroging, het belangrijkste onderwerp waarover in het verleden is gerapporteerd, maken nu deel uit van de Subsidieregeling Gebiedsgericht Beleid (SGB). Voor dit onderwerp wordt verwezen naar paragraaf 4.6. van dit hoofdstuk Gebiedsgericht beleid landelijk gebied.

4.4 Doelgroep actoren in de waterketen

Optimale waterketen

De waterketen omvat de elementen drink- en leidingwatervoorziening, riolering en afvalwaterzuivering. Een optimale waterketen houdt in dat de (potentiële) synergie tussen deze elementen maximaal wordt benut. Drinkwatervoorziening en riolering behoren tot de verantwoordelijkheid van de minister van VROM. De afvalwaterzuivering valt onder de verantwoordelijkheid van de minister van V&W.

4.4.1 Drink- c.q. leidingwatervoorziening

Herziening Waterleidingwet

De Waterleidingwet wordt herzien. Deze herziening wordt uitgevoerd in drie tranches, mede in verband met de implementatie van Richtlijn 98/83/EG inzake de kwaliteit van voor menselijke consumptie bestemd water (Drinkwaterrichtlijn).

De drie tranches zijn:

1. implementatie van de Drinkwaterrichtlijn, met hieraan gekoppeld een ministeriële regeling voor Legionellapreventie in leidingwater;
2. wettelijke regeling overheidseigendom van waterleidingbedrijven;
3. algehele herziening en regeling van benchmarking, kwaliteitssystemen, bedrijfsplannen; leveringszekerheid en nooddrinkwatervoorziening.

De eerste tranche is afgerond met de inwerkingtreding van de Wijziging Waterleidingwet; de Tijdelijke regeling Legionellapreventie leidingwater (najaar 2001); de Wijziging Waterleidingbesluit (9 februari 2001) en de Regeling materialen en chemicaliën leidingwater (najaar 2001).

In 2001 en 2002 worden diverse activiteiten ondernomen om de invoering van de nieuwe regelgeving te ondersteunen. In 2002 zal de Tijdelijke regeling Legionellapreventie worden opgenomen in het Waterleidingbesluit. De ministeriële regeling materialen en chemicaliën zal in de periode 2001–2004 worden uitgebreid. Beide regelingen worden hieronder afzonderlijk toegelicht.

Legionellapreventie leidingwater

Doel van de tijdelijke regeling Legionellapreventie is legionellabesmetting door gebruik van leidingwater in collectieve systemen zoals ziekenhuizen, hotels en kampeerterreinen zo veel mogelijk te voorkomen. De preventie van risico's door bijvoorbeeld whirlpools in zwem- en badinrichtingen is overigens al geregeld via een wijziging van het Besluit hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden (op basis van de gelijknamige wet), waarbij de provincie toezichthouder is. De eigenaren van collectieve watersystemen moeten binnen een jaar na inwerkingtreding (zorginstellingen binnen een half jaar) een risicoanalyse uitvoeren en zo nodig een beheersplan opstellen. Voor de aanpak van andere mogelijke besmettingsbronnen (zoals koeltorens, luchtbehandelingsinstallaties, proceswater, sproeiwater en de watervoorziening op schepen) gelden specifieke wettelijke kaders waar andere departementen het voortouw hebben. Voor de aanpak van de – over het algemeen kleine – besmettingsrisico's in particuliere woningen wordt voorlichting van bewoners als instrument ingezet. Ten behoeve van de coördinatie is medio 2001 door het ministerie van VROM een interdepartementaal overlegplatform Legionella ingesteld.

In 2001 zal het ministerie van VROM de praktijkervaringen met de regeling onderzoeken. Speciale aandacht wordt daarbij gegeven aan zorginstellingen en hotels. In april 2002 zal de Tweede Kamer hierover worden geïnformeerd. De minister van VROM heeft op grond van een onderzoek naar de bedrijfseffecten aangegeven geen reden te zien om vanuit het Rijk subsidie te verlenen voor maatregelen die genomen moeten worden. In zeer uitzonderlijke gevallen (zorginstelling waar gevoelige groepen continu aan besmettingsrisico's worden blootgesteld, terwijl de instelling niet over voldoende middelen kan beschikken om maatregelen te nemen) zou mogelijk een uitzondering kunnen worden gemaakt. Het praktijkonderzoek kan hiervoor informatie opleveren.

Begin 2001 is ook een rapport uitgebracht over technieken en desinfectantia die beschikbaar zijn om legionellagroei in installaties te voorkomen. Daarbij heeft de minister aangegeven dat er vanuit milieuoogpunt een voorkeur is voor methoden waarbij geen stoffen aan het water worden toegevoegd (anodische oxidatie, membraanfilters, pasteurisatie en ultraviolet licht). Nog in 2001 zal het ministerie van VROM nader onderzoek naar deze technieken laten uitvoeren.

De Inspectie Milieuhygiëne is aangewezen als toezichthouder voor de Tijdelijke regeling Legionellapreventie, waarbij de waterleidingbedrijven

een controlerende taak hebben voor wat betreft de aangesloten collectieve installaties. Aangezien het een groot aantal installaties betreft (zo'n 600 000) is uitbreiding van het toezichthoudende en controlerende apparaat bij het ministerie van VROM en waterleidingbedrijven noodzakelijk. Er wordt naar gestreefd deze uitbreiding eind 2002 gerealiseerd te hebben.

Wettelijke regeling overheidseigendom waterleidingbedrijven

De Tweede Kamer heeft aangedrongen op wettelijke maatregelen om het overheidseigendom van waterleidingbedrijven te verzekeren. Een hiertoe strekkend wetsvoorstel (Tweede Tranche) zal nog in 2001 voor advies aan de Raad van State worden voorgelegd. Kern van het wetsvoorstel is dat uitsluitend waterleidingbedrijven die volledig in handen zijn van de overheid drinkwater mogen leveren. Het is op grond van het wetsvoorstel niet toegestaan om enige zeggenschap over een waterleidingbedrijf over te dragen aan niet-overheden. Ook essentiële activa van een waterleidingbedrijf mogen niet aan niet-overheden worden overgedragen. Naar verwachting zal de Regeling inzake de eigendom van waterleidingbedrijven medio 2002 in werking kunnen treden.

Algehele herziening Waterleidingwet

De derde tranche van de herziening van de Waterleidingwet omvat enerzijds de algehele herziening en anderzijds regelingen voor de eerder genoemde nieuwe onderwerpen. Het Kabinet streeft ernaar om het wetsontwerp in de loop van 2002 naar de Tweede Kamer te sturen. Eén van de onderwerpen is de introductie van een wettelijk verplichte benchmarking voor waterleidingbedrijven om de doelmatigheid te bevorderen. In 1998 heeft de VEWIN een benchmarkstudie uitgevoerd; de ervaringen daarmee worden gebruikt om verbeteringen aan te brengen in de toe te passen methodiek en te hanteren prestatie-indicatoren op het gebied van doelmatigheid, kwaliteit, milieu en klantenservice. De VEWIN zal naar verwachting in september 2001 een tweede benchmarkstudie publiceren. Voor het eind van 2001 zal, mede op basis van de daarmee opgedane ervaringen, een nadere uitwerking plaatsvinden van de methodiek die in de Waterleidingwet wordt vastgelegd.

Uitvoering Beleidsplan Drink- en Industriewatervoorziening

De Tweede Kamer zal nog in 2001 geïnformeerd worden over de stand van zaken rond de uitvoering van het Beleidsplan Drink- en Industriewatervoorziening (BDIV) dat in 1996 door het Parlement is goedgekeurd. Daarbij zal worden aangegeven op welke punten het BDIV-beleid ongewijzigd blijft en op welke punten nieuw beleid zal worden geformuleerd.

4.4.2 Riolerings- en afvalwaterzuivering

Rioleringsbeleid

Het rioleringsbeleid is gericht op het duurzaam verwijderen van het gemeentelijk afvalwater. De doelstellingen zijn in belangrijke mate bepaald door de Europese regelgeving terzake (Richtlijn stedelijk afvalwater). Om een beeld te krijgen van de mate waarin de gemeenten erin zullen slagen om in 2005 aan de zogenaamde basisinspanning te

voldoen, zal in 2002 een tussenevaluatie van de gemeentelijke rioleringsplannen worden uitgevoerd.

Overstortproblematiek

Het rioleringsbeleid zal de komende jaren sterk gericht zijn op het saneren van overstorten. Het Actieprogramma dieergezondheid en waterkwaliteit heeft als doelstelling dat in 2005 alle risicovolle overstorten zijn gesaneerd. Op termijn is het de meest duurzame oplossing voor de totale overstortproblematiek om regenwater af te koppelen van de riolering; deze oplossing draagt ook bij aan andere doelen, zoals verbetering van de leefomgeving en bestrijding van verdroging. Om deze aanpak grootschalig te realiseren, is een financiële impuls van het Rijk noodzakelijk. Om nadere besluitvorming op dit gebied voor te bereiden wordt ernaar gestreefd in 2002 een aantal pilot-projecten uit te voeren.

Afvalwater in het buitengebied

In november 2000 heeft de minister van VROM overlegd met de Tweede Kamer over de lokale lasten. Dit overleg heeft geleid tot het verzoek van de Tweede Kamer om na te gaan of de problematiek van het huishoudelijke afvalwater in gebieden waar geen riolering hoeft te worden aangelegd, «meer integraal» kan worden benaderd. Uitgangspunt is dat met deze aanpak kosten bespaard kunnen worden en dat alle lozers een gelijke behandeling zullen krijgen. Na de zomer van 2001 zal hierover worden gerapporteerd.

Het studietraject om individuele systemen voor de behandeling van afvalwater (iba's) te kunnen certificeren, is afgerond. Eind 2001 worden de eerste gecertificeerde systemen op de markt verwacht.

De aanpassing van het Lozingenbesluit op grond van de Wet bodembescherming (Wbb) en de bijbehorende uitvoeringsregeling is in maart 2001 voorgepubliceerd en is voor behandeling aan de Tweede Kamer aangeboden. De belangrijkste aanpassing betreft de introductie van het begrip «gelijkwaardige voorziening». Om de gelijkwaardigheid van voorzieningen te bepalen, wordt gesteund op certificeringsregelingen. De discussie met de Tweede Kamer zal er mogelijk toe leiden dat het gemoderniseerde Lozingenbesluit pas in 2002 in werking zal treden.

Optimalisatie van de waterketen

De ministeries van VROM, V&W, BZK, Financiën en EZ zijn bezig met de voorbereiding van een beleidsvisie ten aanzien van de gewenste samenwerking in de waterketen (waterleidingbedrijven, gemeenten en waterbeheerders) om zo de doelmatigheid te verbeteren. Hiertoe wordt het komende jaar onderzoek verricht om de nog aanwezige kennislacunes op te vullen. Het is de bedoeling het beleidsstandpunt voor de zomer van 2002 beschikbaar te hebben.

4.5 Thema Verontreiniging van de Bodem

4.5.1 Nederlandse Richtlijn Bodembescherming bedrijfsmatige activiteiten

De Nederlandse Richtlijn Bodembescherming bedrijfsmatige activiteiten (NRB) is voor bedrijven en bevoegd gezag een hulpmiddel voor duidelijke, adequate en kosteneffectieve bodembescherming. De NRB geeft antwoord op het waar, wat en hoe van bodembescherming: waar is sprake van bodemrisico, wat is dat risico, en hoe kan de bodem

beschermd worden (welke technieken zijn beschikbaar). De NRB is de basis voor vergunningen Wet milieubeheer, voor AMvB's ex art. 8.40 Wet milieubeheer (MDW-operatie) en voor het Stortbesluit (EG-Richtlijn storten) en het Bouwstoffenbesluit (IBC-maatregelen).

Vanaf 1993 verschijnen, via InfoMil, hoofdstukken voor de NRB in samenwerking met de doelgroepen. Nieuwe onderwerpen in 2002 zijn bodemonderzoek Wet milieubeheer; incidentenmanagement bij ondergrondse buisleidingen (NEN 3650); bodembescherming bij duurzame bedrijventerreinen en herstellplicht. Vanaf 2002 wordt als sluitstuk de effectiviteit en implementatie van de NRB gemonitord.

Voor bodembeschermende voorzieningen is er het Plan Bodembeschermende Voorzieningen (PBV), een PPS-constructie met het bouwbedrijfsleven die kwaliteitsontwikkeling, -beschrijving en -borging realiseert. Het PBV in huidige opzet eindigt in 2003.

Bouwstoffenbesluit

Er zijn afspraken gemaakt over een monitorings- en evaluatieprogramma voor het Bouwstoffenbesluit met de diverse partijen die bij de uitvoering van het Bouwstoffenbesluit betrokken zijn: bedrijfsleven, mede overheden, OM en politie. Dat programma is eind 2000 gestart. Bij de uitvoering van het programma, dat zich over meerdere jaren uitstrekt, worden de volgende onderdelen onderscheiden: hoeveelheden en economische gevolgen, kwaliteit van bouwstoffen, praktijkervaringen van producenten en gebruikers en handhaving. Ten behoeve van het monitorings- en evaluatieprogramma wordt aan handhavers (gemeenten en waterschappen), producenten en gebruikers van bouwstoffen gevraagd naar hun ervaringen met het Bouwstoffenbesluit. Najaar 2001 zullen de resultaten van een eerste evaluatie beschikbaar zijn. Het onderdeel handhaving richt zich daarbij onder andere op te bezien of er wijzigingen nodig zijn in het bedrag dat het ministerie van VROM toevoegt aan het Gemeentefonds als bijdrage in de financiering van de uitvoering van het Bouwstoffenbesluit door gemeenten. Op dit moment gaat het om 30 mln gulden (circa 13,6 mln euro) per jaar.

De uitvoering van het programma richt zich ook op de vraag hoe met het oog op toekomstige evaluaties een langjarige monitoring van het besluit het beste kan worden vormgegeven.

In de beleidsdiscussies over de baggerspecieproblematiek heeft zich een beleidslijn afgetekend met politiek draagvlak, die erop gericht is minimale hoeveelheid baggerspecie te storten en baggerspecie maximaal te hergebruiken, door vooral eenvoudige verwerkingstechnieken in te zetten. De milieuhygiënische kwaliteit van bagger uit de Nederlandse wateren is over het algemeen niet goed genoeg om met een eenvoudige en relatief goedkope verwerkingsmethode als bouwstof toepasbare producten te maken. De verwerkingsproducten kunnen stuiten op enkele eisen die het Bouwstoffenbesluit stelt ter bescherming van de bodem en het grondwater. Dit geldt vooral voor de uitloging van sulfaat, maar in mindere mate ook voor de uitloging van fluoride, chloride en het gehalte aan minerale olie. Om een oplossing te zoeken voor deze problematiek is door de ministeries van VROM en V&W een project gestart met als doel oplossingen te inventariseren en beleidskeuzen voor te bereiden, die het spanningsveld moeten doorbreken tussen de verwerking en toepassing van baggerspecie en de bodembeschermingseisen van het bouwstoffenbesluit.

De sinds april 1998 geldende wettelijke nazorgregeling voor bestaande en nieuwe stortplaatsen heeft als doel dat de stortplaatsen (óók na sluiting) geen risico opleveren voor de verontreiniging van de bodem. Inmiddels is een evaluatie over de periode 1 april 1998 tot 1 april 2001 gestart. Eind 2001 zal de minister van VROM de Tweede Kamer over de resultaten daarvan informeren. Bij opzet van de evaluatie zullen in ieder geval de provincies, verantwoordelijk voor de uitvoering van de nazorgfase, en de Vereniging Van AfvalVerwerkers (VVAV) betrokken worden.

Nazorg voormalige stortplaatsen

Bij de circa 4000 voormalige stortplaatsen waarvoor nog geen wettelijke regeling van de nazorg bestaat, loopt tot en met 2002 een monitoringsprogramma waarbij het grondwater periodiek wordt bemonsterd. Daarnaast wordt éénmalig een onderzoek uitgevoerd naar de kwaliteit van de afdekklagen. Het doel is om eind 2002 voor het hele land uitspraken te doen over aard en mate van verontreiniging van grond en grondwater rond de voormalige stortplaatsen, over de beheersmaatregelen die nodig zullen zijn en de organisatie en financiering daarvan (voor zover het reguliere bodemsaneringsbeleid daarin niet reeds voorziet). Eind 2001 zal een tussenrapportage worden uitgebracht. Er is al een pilot uitgevoerd bij 80 voormalige stortplaatsen naar de rol van natuurlijke afbraakprocessen. In het kader van de tussenrapportage zal worden gezien of het zinvol is deze pilot verder uit te breiden, en hoe dat zou moeten gebeuren, om – in aanvulling op grondwatermonitoring – meer inzicht te krijgen in de potentiële bedreiging die de stortplaatsen opleveren.

Waterbodems en baggerspecie

In het kader van het Tienjarensценario Waterbodem werken het Rijk en mede overheden nauw samen aan oplossingen voor de problematiek van verontreinigde waterbodems. In de zomer van 2001 is in dit kader het Basisdocument Tienjarensценario Waterbodem gereed gekomen, dat een actueel beeld geeft van aanbod en mogelijke bestemmingen van (verontreinigde) baggerspecie. Het Basisdocument Tienjarensценario Waterbodem is het uitgangspunt wanneer er besluiten worden genomen hoe de knelpunten moeten worden opgelost die zich momenteel voordoen bij de verwijdering van baggerspecie. Ook zal het document gebruikt worden om de financiële middelen zo effectief mogelijk in te zetten, onder meer in het kader van de ICES-gelden.

In juli 2001 is een ministeriële regeling voor het storten van baggerspecie in depots op land in werking getreden. Deze regeling is een uitvloeisel van de implementatie van de EG-richtlijn storten.

Het lange termijn beleid voor de verspreiding van onderhoudsspecie op land zal worden afgestemd met de beleidsvoornemens om verontreinigde waterbodems functiegericht te saneren en om actief waterbodembeheer uit te voeren. Vanuit dit oogpunt zullen in 2002 bodemgebruikswaarden voor de functies landbouw, natuur en waterbodem worden ontwikkeld.

4.5.2 Bodembeheer

Kwaliteit uitvoering en handhaving bodembeheer

Om adequaat bodembeheer te kunnen uitvoeren, is een systeem van kwaliteitsborging nodig bij alle betrokken partijen in alle schakels van de

bodembeheerketen. Daartoe wordt allereerst zelfregulering bevorderd door de in 2000 opgerichte Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB), waarin wordt samengewerkt door IPO, VNG, SCG, NNI, VNO/NCW, en organisaties van adviesbureaus, laboratoria, aannemers, grondbanken, stichtingen bodemsanering en grondreinigers. De Stichting heeft inmiddels een meerjarenprogramma opgesteld. Om dit programma versneld (in een periode van 6 jaar) uit te kunnen voeren, is een financiële bijdrage van het ministerie van VROM nodig. Subsidie is in beginsel toegezegd, maar de toekenning is eerst aan de Europese Commissie voorgelegd. Inmiddels is wel een begin gemaakt met een aantal projecten die uit andere bronnen worden gefinancierd. Aanvullend op de zelfregulering zal – zoals in het vorige Milieuprogramma al is aangegeven – aanvullende wettelijke regelgeving worden ontworpen, waarin de werking van het zelfreguleringsstelsel wordt geborgd en zo nodig gesanctioneerd. De beoogde regelgeving zal onder andere gericht zijn op een verplichting voor de overheden om hun besluiten uitsluitend te baseren op rapportages van intermediairs die een geborgde kwaliteit hebben. Voor het voorbereiden van de regelgeving is in 2001 een project gestart, waarin allereerst de reikwijdte van de regeling aan de orde komt, en afstemming op hetgeen in de branche zelf gereguleerd wordt. Besluitvorming over het projectresultaat wordt in 2002 voorzien, waarna dit zal worden omgezet in (ontwerp-)regelgeving.

4.5.3 Bodemsanering

Beleidsvernieuwing Bodemsanering

In het eindrapport Beleidsvernieuwing Bodemsanering (BEVER) dat in september 2000 is gereedgekomen, staan de contouren van het nieuwe bodemsaneringsbeleid. Versnelling van bodemsanering wordt enerzijds bereikt door het goedkoper maken van bodemsaneringsgevallen waarbij sprake is van immobiele verontreinigingen in de bovengrond en anderzijds door in de bodemsanering zo veel mogelijk aan te haken bij projecten die uitgevoerd moeten worden (bijvoorbeeld woningbouw). De sanering van de bovengrond kan afgestemd worden op de huidige of toekomstige functie van de locatie in plaats van multifunctioneel te saneren. Om bodemsanering te laten aanhaken bij ruimtelijke initiatieven van derden wordt de bodemsaneringsoperatie in segmenten opgedeeld die zo goed mogelijk aansluiten bij de specifieke omstandigheden in dat segment. De belangrijkste zijn: stedelijk gebied, landelijk gebied en in bedrijf blijvende bedrijfsterreinen. De bevoegde gezagen, de provincies en 30 rechtstreekse gemeenten, zullen sturing geven aan de bodemsaneringsoperatie door vijfjaarlijkse programma's op te stellen. Op basis van een gezamenlijk monitoringsprogramma wordt gezien of de resultaten conform het programma verlopen en of daarmee de doelstelling om binnen 25 jaar de bodem te beheren wordt gehaald. De kwaliteit van de bodemsaneringsoperatie wordt gewaarborgd door middel van afspraken over controle en handhaving.

Om zo spoedig mogelijk duidelijkheid te verschaffen over de richting van het nieuwe beleid is het eindrapport naar de Tweede Kamer en de bevoegde gezagen gestuurd. Het kabinetsstandpunt zal in het derde kwartaal van 2001 gereedkomen en zal dan aan de Tweede Kamer worden gestuurd. Het kabinetsstandpunt bevat niet alleen de beleidsmatige overwegingen ten aanzien van de nieuwe koers van het bodemsaneringsbeleid, maar het verschaft ook meer duidelijkheid over aspecten die nog niet gereed waren ten tijde van het eindrapport BEVER, zoals de bedrijvenregeling, de verdere invulling van de saneringsdoelstelling voor

mobiele verontreiniging in de ondergrond en de wijze waarop het nieuwe beleid wordt vastgelegd in wet- en regelgeving. Op 11 juni 2001 is het convenant met het bedrijfsleven over de bedrijvenregeling afgesloten. Bedrijven krijgen met deze regeling enerzijds de verplichting om te saneren, maar anderzijds krijgen ze ook duidelijkheid vooraf over de financiële bijdrage in de saneringskosten. Het convenant moet genotificeerd worden in Brussel (in verband met mogelijke staatssteun). Voor voormalige gasfabrieksterreinen zullen de bevoegde gezagen eind 2001 aparte programma's indienen conform de intentieverklaring eind 1999. Na toekenning van beschikbare gelden kan dan vervolgens een aanvang worden gemaakt met de uitvoering van de bodemsanering bij deze locaties.

Het nieuwe bodemsaneringsbeleid zal met spoed worden vastgelegd in wet- en regelgeving, om zo spoedig mogelijk een juridische basis te bieden aan de beleidsvernieuwing. Tussenproducten van wetgevings-tranches Wet bodembescherming zullen in de loop van de komende jaren gereed komen.

4.6 Gebiedsgericht beleid landelijk gebied

In november 1999 is tussen het Rijk en provincies overeenstemming bereikt over een nieuwe verdeling van verantwoordelijkheden en wijze van sturing in het gebiedsgericht beleid voor het landelijk gebied: het zogeheten «sturingsmodel landelijk gebied». Dit model behelst in grote lijnen de volgende afspraken:

- de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het gebiedsgericht beleid in het landelijk gebied ligt primair bij de provincies;
- het Rijk stuurt op afstand, dat wil zeggen: niet meer op het niveau van individuele projecten, maar op het niveau van provinciale programma's en landelijke doelstellingen;
- jaarlijks maken het Rijk en provincies afspraken over de doelen die men wil bereiken en de middelen die partijen daarvoor beschikbaar stellen; deze afspraken hebben een geldigheidsduur van 4 jaar;
- de afspraken worden vastgelegd in een bestuursovereenkomst gebiedsgerichte inrichting landelijk gebied, in 12 provinciale uitvoeringsprogramma's (PUP) en in een landelijk uitvoeringscontract.

In december 2000 is de eerste bestuursovereenkomst gesloten. Deze overeenkomst biedt nog slechts in beperkte mate zicht op doelen en middelen. Afgesproken is dat in de loop van 2001 de doelen en middelen verder ingevuld worden en er duidelijkheid zal komen over de wijze van monitoring en afrekening. Het streven is om nog in 2001 een bestuurs-overeenkomst af te sluiten waarin het Rijk en provincies samen de doelen en de daarvoor beschikbare middelen voor het gebiedsgerichte beleid voor het landelijk gebied afspreken.

In de komende jaren zal het gebiedsgericht beleid een steeds belangrijkere rol gaan spelen bij het oplossen van de problematiek van de landbouw in relatie tot natuur en leefomgeving. Het algemene overheidsbeleid is maar tot op zekere hoogte geschikt om een duurzame landbouw tot stand te brengen, al is het maar omdat niet alle maatregelen overal in Nederland even effectief en efficiënt zijn. Juist als het gaat om duurzaamheid, is een gelijktijdige aanpak van ecologische, sociaal-economische en ruimtelijke aspecten nodig, die inspeelt op de kenmerken van een gebied. Hiervoor is gebiedsgericht beleid nodig dat als uitgangspunt de integrale kwaliteit van een gebied heeft. Vanuit die integrale kwaliteit zal een per

gebied verschillende balans gevonden moeten worden tussen de belangen van landbouw, natuur en leefomgeving.

Het is daarbij een uitdaging om de positieve verbanden tussen landbouw en natuur in het beleid te betrekken door behoud en duurzaam gebruik van de agrarische biodiversiteit (agrobiodiversiteit). Zo kan de bodemvruchtbaarheid bevorderd worden door het bodemleven te stimuleren. De aanleg van houtwallen, keverstroken en akkerranden (groen-blauwe dooradering) bevordert de natuurlijke ziekten- en plaagregulatie, waardoor verminderde inzet van gewasbeschermingsmiddelen mogelijk wordt. Als de genetische variatie in landbouwrassen breder benut wordt, verhoogt dat de weerbaarheid van de gewassen en biedt dat nieuwe marktkansen.

Het gebiedsgericht beleid zal worden geïntensiveerd, verbreed en meer doelgerichter worden gemaakt. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de ervaringen die opgedaan zijn en nog worden opgedaan in de ROM-gebieden, de milieubeschermingsgebieden, de waardevolle cultuurlandschappen en met de reconstructie van de veehouderij in de zandgebieden. Het gebiedsgericht beleid in combinatie met het generieke beleid zal ertoe moeten leiden dat boerenbedrijven een duurzame plek in gebieden krijgen, de economische structuur van de gebieden in het algemeen en de landbouw in het bijzonder wordt versterkt, de doelstellingen van het natuurbeleid in beeld komen, de agrobiodiversiteit optimaal wordt benut en een leefomgevingskwaliteit wordt bereikt zoals men zich die in het betreffende gebied wenst.

5. TEGENGAAN KLIMAATVERANDERING EN EMISSIE

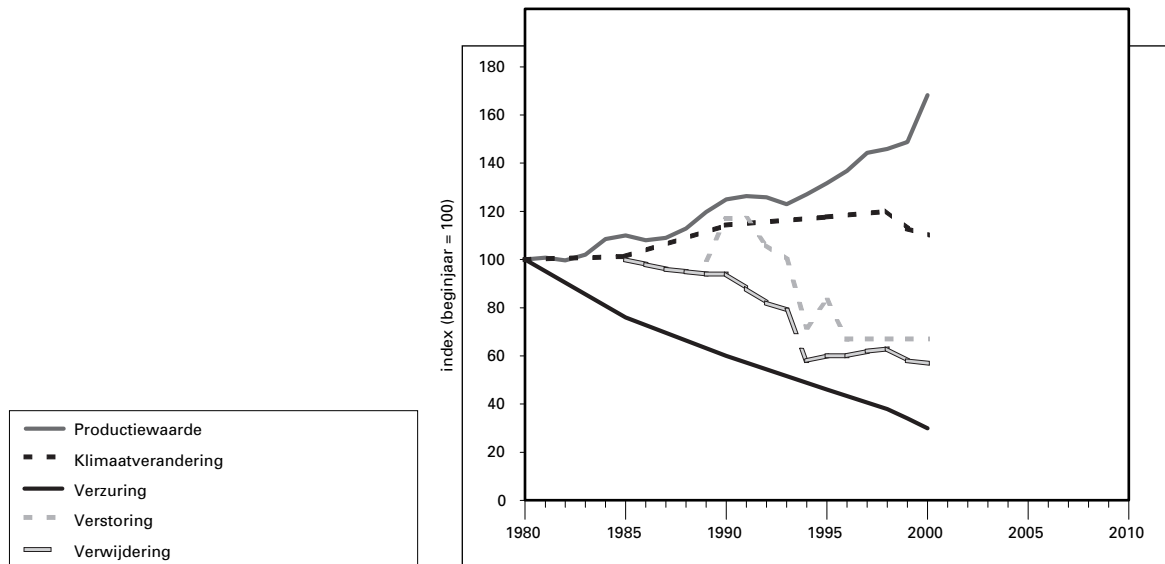
5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staan twee doelgroepen centraal: Industrie en Energiebedrijven. Tevens komen de volgende milieuthema's aan bod: Verandering van het Klimaat, Verzuring en grootschalige luchtverontreiniging. In paragraaf 5.2 komt de doelgroep Industrie aan de orde. De milieubelasting van de industrie wordt bepaald door met name de grotere bedrijven, waaronder de raffinaderijen. Een klein gedeelte van de milieubelasting van de industrie wordt veroorzaakt door vele kleinere bedrijven. De doelgroep Energiebedrijven komt aan bod in paragraaf 5.3. Het thema Verandering van het Klimaat staat centraal in paragraaf 5.4, waarbij het zowel om de problematiek van het broeikaseffect gaat als om de aantasting van de ozonlaag. Specifieke aandacht gaat uit naar de voortgang van de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid, waarin het klimaatbeleid is vastgelegd dat zich richt op beperking van het broeikaseffect. Hierbij wordt het klimaatbeleid voor alle doelgroepen besproken en het beleid op het realiseren van reducties in het buitenland. Overigens bevat bijlage 4 van dit Milieuprogramma in aanvulling hierop een verantwoording van het klimaatbeleid over 2000. Tot slot komt in paragraaf 5.5 het thema Verzuring en grootschalige luchtverontreiniging aan bod. Onder het thema Verzuring vallen de verschillende beleidsinitiatieven die erop gericht zijn de effecten te voorkomen die zure depositie, stikstofdepositie en ozonvorming op leefniveau (smog) hebben, door de uitstoot van verschillende stoffen te reduceren.

5.2 Doelgroep Industrie

De onderstaande doelgroepindicator industrie geeft inzicht in de relatie tussen de doelgroep Industrie en de thema's Klimaat, Verzuring, Verstoring, Verwijdering en Verspreiding vanaf 1980.

Indicator Industrie (inclusief Raffinaderijen)

Bron: RIVM

De uitstoot van broeikasgassen, uitgedrukt in equivalenten CO₂, is in deze doelgroep in 1999 en 2000 afgenomen door forse reducties bij de groep «overige broeikasgassen»

(vooral F-gassen). De emissie van verzurende stoffen, uitgedrukt in equivalenten potentieel zuur, zet de dalende lijn voort. Het laatste jaar is vooral een grote reductie in de SO₂-emissie van raffinaderijen opgetreden. De verstoring is na 1994 gedaald door minder overlast van stank.

5.2.1 Convenanten en wetgeving

Convenanten

In het kader van het doelgroepbeleid Milieu en Industrie zijn met 10 verschillende bedrijfstakken convenanten afgesloten. In deze convenanten zijn voor een groot aantal milieuthema's afspraken vastgelegd over te realiseren emissiereducties tot 2010.

Over het algemeen kan worden gesteld dat het goed gaat met het realiseren van emissiereducties door de industrie. Mede met het oog op de moeilijk realiseerbare doelstelling voor NO_x voor 2010, wordt momenteel gewerkt aan het instrument NO_x-emissiehandel, waarmee op een kosteneffectieve wijze reducties behaald kunnen worden.

Om de kwaliteit van de milieujaarverslagen te verbeteren en de administratieve lasten voor het bevoegd gezag te verlagen wordt een elektronische milieuaangifte ontwikkeld. Het streven is om dit systeem december 2002 operationeel te hebben.

Marktwerking, deregulering en wetgeving (MDW)

Voor de sectoren Inrichtingen voor motorvoertuigen en Opslag- en transportbedrijven zijn per 1 oktober 2000 nieuwe regels in werking getreden en voor de Bouw- en transportbedrijven per 1 december 2000. Het Besluit textielbedrijven milieubeheer is op 1 april 2001 in werking getreden. Het Besluit voorzieningen en installaties milieubeheer ligt voor advies bij de Raad van State en wordt eind 2001 verwacht. Voor de overige sectoren zullen de regels naar verwachting eind 2001 danwel begin 2002 van kracht worden. Het implementatieplan voor het MDW-project openbare inrichtingen wordt in de loop van 2001 verwacht.

Defensievergunningen

De minister van VROM geldt op grond van de Wet milieubeheer als bevoegd gezag voor circa 150 inrichtingen merendeels eigendom van het ministerie van Defensie. In circa 60% gaat het om geheime vergunningen. Inmiddels is een actualisatieprogramma gestart met als doel dat eind 2003 alle inrichtingen beschikken over een actuele vergunning op grond van de Wet milieubeheer vergunning. De vuurwerkramp te Enschede is oorzaak van enige vertraging in de afwikkeling van aanvragen. Deze achterstand is naar verwachting eind 2001 ingelopen.

Voor het opslaan van munitie is een separaat actieprogramma opgezet waarover de Kamer in april 2001 is geïnformeerd. De voortgangsrapportage over de eerste fase van dit programma komt tegen het einde van 2001 beschikbaar.

Vergunning op hoofdzaken/op maat

In oktober 2000 is het nieuwe meldingenstelsel (artikel 8.19 Wet milieubeheer) in werking getreden. In december 2000 is een drietal workshops georganiseerd over de vergunning op hoofdzaken (VOH) en vergunning op maat (VOM) en het nieuwe meldingenstelsel. Deze workshops zijn in

juni 2001 herhaald. Naar aanleiding van de discussienota Toekomst milieuwetgeving zal in 2001 nog gestart worden met het aanpassen van de Wet milieubeheer. Hierbij zal worden gekeken of de vergunning op hoofdzaken kan worden verankerd in de Wet milieubeheer.

5.2.2 Duurzame bedrijventerreinen

Door samenwerkingsprojecten op bedrijventerreinen te stimuleren, kan een bijdrage worden geleverd aan een betere milieukwaliteit, efficiënter ruimtegebruik en verbeterde concurrentiepositie van bedrijven. Het stimuleren van duurzame bedrijventerreinen krijgt door samenwerking tussen de ministeries van EZ en VROM gestalte via een «Handreiking voor het management van bedrijven en overheid», een brochure «Terreinwinst voor milieu én economie» met praktijkvoorbeelden en het EZ stimuleringsprogramma «Samen actief werken aan duurzame bedrijventerreinen». Dit programma wordt door Novem uitgevoerd en loopt tot en met 2002. In 2000 is voor 86 projecten een bijdrage gevraagd. Het aantal aanvragen is daarmee vrijwel gelijk aan het vorig jaar. De belangstelling blijft dus onverminderd groot. Inmiddels is in het kader van de doelfinanciering TNO van het ministerie van VROM een onderzoek naar faalfactoren en oplossingsrichtingen gestart. Tevens wordt in opdracht van het ministerie van EZ een studie naar aspecten rond parkmanagement uitgevoerd. Beide onderzoeken worden nog in 2001 afgerond.

5.2.3 Duurzaam ondernemen

Duurzaam ondernemen is een benadering waarbij bedrijven het milieubeleid integreren in hun strategisch ondernemingsbeleid, waaronder het financieel-economisch beleid. Hiermee kunnen bedrijven zowel hun concurrentiepositie versterken, als hun milieuprestaties verder verbeteren. Duurzaam ondernemen versterkt de relatie tussen grondstoffen, energie en emissies aan de ene kant en processen, producten en diensten aan de andere kant. Bij het beleid dat zicht richt op duurzaam ondernemen wordt ook het concept eco-efficiency nader uitgewerkt.

Om duurzaam ondernemen beleidsmatig vorm te geven, is er een aantal activiteiten uitgevoerd. Zo is de rapportage «Op weg naar duurzaam ondernemen. Milieu hóórt in de ondernemingsstrategie» uitgebracht. Ook wordt het benutten van indicatoren en worden de mogelijkheden van het concept eco-efficiency onderzocht. Daarnaast zijn zes pilots bij bedrijven uitgevoerd. Inmiddels is ook een evaluatie over de pilots gestart. Met een aantal bedrijfstakken wordt in het kader van de 3^e ronde bedrijfsmilieuplannen overlegd om verbredingelementen zoals bijvoorbeeld effecten in de keten mee te nemen. Zo wordt met de chemie gesproken over mogelijkheden en hulpmiddelen om duurzaam ondernemen verder vorm te geven. Inmiddels heeft de staatssecretaris van EZ aan de SER advies gevraagd over maatschappelijk verantwoord ondernemen. Op basis van het SER-advies «De winst van waarden» (december 2000), is in april 2001 het kabinetsstandpunt «Maatschappelijk verantwoord ondernemen: het perspectief vanuit de overheid» aan de Tweede Kamer gezonden. Daarin zijn verscheidene nieuwe initiatieven opgenomen om maatschappelijk verantwoord ondernemen te stimuleren en te faciliteren.

Wat de milieucomponent betreft zullen de ministeries van VROM en EZ samen met het bedrijfsleven, de wetenschap, de financiële wereld, de milieubeweging en mede overheden duurzaam ondernemen verder helpen vorm te geven in de periode naar 2003. Dit zal gebeuren door onderzoek uit te voeren, workshops te organiseren, voorlichting te geven,

het concept eco-efficiency verder uit te werken en ervaring op te doen via praktische onderzoekspilots.

5.2.4 Productenbeleid

Productenbeleid algemeen

In februari 2001 is het Europees groenboek over integraal productenbeleid verschenen. Deze publicatie markeert een belangrijke stap naar een Europese aanpak. De uitgangspunten van het groenboek komen in grote lijnen overeen met het Nederlandse productenbeleid, te weten zelfregulering, marktgerichte aanpak, continue verbetering, procesgerichte aanpak en geen taakstellingen. Alleen productgerichte milieuzorg krijgt (vooralsnog) een minder prominente plaats in vergelijking met het Nederlandse beleid terwijl milieu-informatie als instrument juist meer wordt aanbevolen. Eind 2001 is er zicht op de concrete vervolgstappen van de Europese Commissie.

Omdat producten sterk variëren en omdat ook bedrijven onderling sterk verschillen, wordt geen uniforme aanpak nagestreefd. In overleg met het bedrijfsleven willen de ministeries van VROM en EZ komen tot een procesmatige aanpak. Een belangrijk element in deze aanpak is een transparante en reguliere verantwoording door bedrijven van hun productgerichte activiteiten. Met het bedrijfsleven is afgesproken dat in 2001 voor tenminste vijf sectoren, waaronder de chemie, verantwoording wordt afgelegd van alle activiteiten en milieuverbeteringen op het gebied van hun productassortiment.

Provincies, gemeenten en waterschappen stimuleren in het kader van het uitvoeringsprogramma «Met preventie naar duurzaam ondernemen» ook product- en ketengerichte activiteiten. Dit programma loopt van 2001 tot 2005 en heeft met name tot doel om preventie zo integraal mogelijk op te pakken: proces en product, energie en afval, transport en keten.

Voorbeelden van relevante activiteiten zijn het ontwikkelen en toepassen van een scan of handleiding waarmee bestaande en nieuwe bedrijven inzicht krijgen in hun fase van ontwikkeling, in de milieubelasting en in de verbetermogelijkheden.

Productgerichte milieuzorg

De evaluatie van 60 proefprojecten, die in de periode 1996–1999 opgestart zijn, laat zien dat de motivatie voor bedrijven om productgerichte milieuzorg op te pakken vooral intern gelegen is. De belangrijkste drijfveer voor bedrijven om productgerichte milieuzorg op te pakken is dat zij inzicht willen krijgen in en grip op de milieuaspecten van de eigen producten. Naast sterke betrokkenheid van het management is het hebben van een milieu- of kwaliteitszorgsysteem een noodzakelijke voorwaarde. Ook blijkt dat subsidie in veel gevallen de nodige laatste zet heeft gegeven.

Om de implementatie van productgerichte milieuzorg een extra stimulans te geven zullen nieuwe activiteiten ontplooid worden waarbij de uitkomsten van de sectorgewijze verantwoording van de voortgang in het productenbeleid als richtsnoer worden gebruikt. Eén van de voorgenomen activiteiten is in mei 2001 al opgepakt namelijk een zogenaamd instapmodel specifiek voor bedrijven waarvoor een volledig productgericht milieuzorgsysteem te omvangrijk is.

Levenscyclus analyse

Levenscyclus analyse (LCA) wordt steeds meer als een cruciaal hulpmiddel gezien om productenbeleid te onderbouwen. In 2001 verschijnt een nieuwe LCA-handleiding, zowel in het Nederlands als in het Engels, in opdracht van de ministeries van VROM, LNV, EZ en V&W. Hiermee kunnen eenvoudige en meer gedetailleerde LCA's uitgevoerd worden. Daarnaast komt in 2001 een brochure om LCA te introduceren bij leken.

Milieugerichte diensten ontwikkeling

Er is in juni 2001 een handreiking gereedgekomen om bij milieugerichte productverbetering ook de milieugerichte verbetering van diensten te betrekken. Daarnaast zijn en worden in Europees en UN Environment Programme kader (UNEP-kader) enkele grote proefprojecten op het gebied van product-dienstcombinaties uitgevoerd, waarbij onder andere de milieucomponent van diensten in kaart gebracht wordt. Vanaf eind 2001 zal vooral bekeken worden in hoeverre diensten een rol kunnen vervullen bij het vormgeven van het onderwerp dematerialisatie.

Dematerialisatie

Dematerialisatie is erop gericht dat bij het maken van een product minder materiaal en energie wordt gebruikt, terwijl de behoeftevervulling gelijk blijft.

Er bestaat inmiddels globaal inzicht in de milieudruk die materialen opleveren en de uitputting van grondstoffen en energie. Inmiddels zijn over dematerialisatie twee rapportages verschenen op basis waarvan een analyse wordt uitgevoerd door de Stichting Natuur en Milieu (SNM). Met het RIVM is afgesproken dat per sector een dematerialisatie-index opgesteld wordt, die vervolgens de basis gaat vormen voor een monitoringsstrategie. Eind 2001 zal inzicht zijn verkregen over de mogelijkheden van het labelen van materialen, bijvoorbeeld op basis van de energie-inhoud.

Programma Schoner Produceren

Het programma Schoner Produceren (SP) heeft als doel milieumaatregelen bij MKB-bedrijven te stimuleren vanuit een bedrijfseconomisch perspectief.

Voor de regeling Voorlichting en doorlichting schoner produceren is 4,5 mln gulden (2,0 mln euro) beschikbaar. Er zijn circa 61 projectvoorstellen ingediend en eind 2000 zijn ongeveer 28 projecten toegekend. In het kader van de Regeling Energie-efficiency en milieuidvies (EMA) Schoner Produceren zijn ongeveer 500 subsidieaanvragen toegekend. Per 1 januari 2001 is het beleidsbudget van de EMA nihil. Het energieadvies is opgenomen in de Energie Investerings Aftrek (EIA). Het milieuidvies wordt opgenomen in de Milieu Investerings Aftrek (MIA). Het programma SP wordt dit jaar geëvalueerd. Deze evaluatie zal naar verwachting eind september 2001 zijn afgerond.

5.2.5 Integrated Pollution Prevention and Control (IPPC)-richtlijn

Programmering 2001–2005

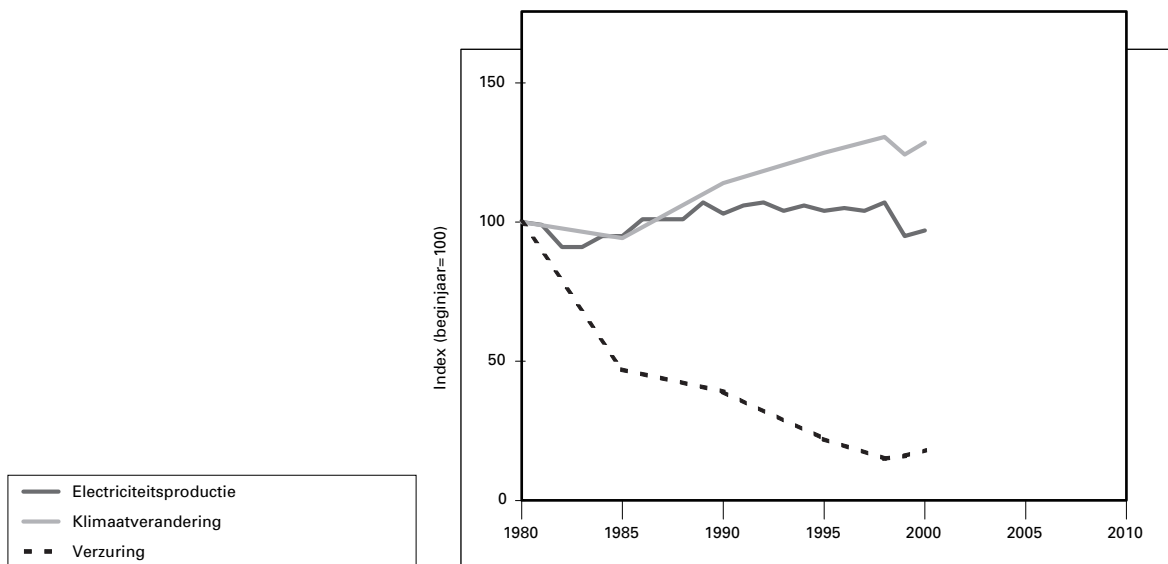
In 2000 zijn voor 8 industriële sectoren zogenaamde BREF's gemaakt (BAT

Reference documenten; Best Available Technique (BAT)). In de periode 2001–2004 zullen de overige 22 BREF's worden gepubliceerd. Daarmee beschikken de vergunningverleners in de Europese Unie voor vrijwel alle industriële activiteiten over documenten die de stand der techniek laten zien op het gebied van vervuilingspreventie en -bestrijding. In deze periode zal duidelijk worden hoe de BREF's de vergunningverlening beïnvloeden en of de doelstellingen ten aanzien van Europese harmonisatie en een hoog niveau van bescherming van het milieu worden gehaald. Omdat technieken steeds veranderen, heeft de Europese Commissie toegezegd de BREF's regelmatig te herzien. Deze kwestie wordt opportuun aan het eind van de programmaperiode. Nederland zal zich intensief bezighouden met de vraag hoe de BREF's op de meest efficiënte wijze kunnen worden geactualiseerd.

5.3 Doelgroep Energiebedrijven

De doelgroep energiebedrijven bestaat uit de elektriciteitsproductiebedrijven, de energiedistributiebedrijven en de NV Gasunie. De klimaatmaatregelen rond beleid ten aanzien van WKK, duurzame energie en CO₂ reductie worden behandeld in paragraaf 5.4 thema Verandering van het Klimaat. De NO_x-kostenverevening komt aan bod in paragraaf 5.5 thema Verzuring en grootschalige luchtverontreiniging. De doelgroepindicator elektriciteitsproducerende bedrijven geeft inzicht in het handelen van deze bedrijven in relatie tot de milieuthema's Klimaat en Verzuring.

Indicator Elektriciteitsproducerende bedrijven

Bron: RIVM

De belasting van het milieu door de emissie van broeikasgassen, in het bijzonder van CO₂, is tussen 1980 en 2000 fors gestegen door stijging van de elektriciteitsproductie en een toename van de koleninzet. Na 1998 is door de liberalisering van de elektriciteitsmarkt de import van elektriciteit sterk gestegen. In 1999 is de binnenlandse elektriciteitsproductie en de daarmee samenhangende CO₂-uitstoot fors gedaald. In 2000 was de maximale capaciteit van de elektriciteitsimport bereikt en leidde de groei in de elektriciteitsconsumptie tot een groei van de binnenlandse productie en bijbehorende CO₂-emissie.

De emissie van de verzurende stoffen SO_2 en NO_x is sterk teruggedrongen door de vervanging van oude centrales door nieuwe die efficiënter en schoner zijn en door het treffen van maatregelen bij bestaande centrales.

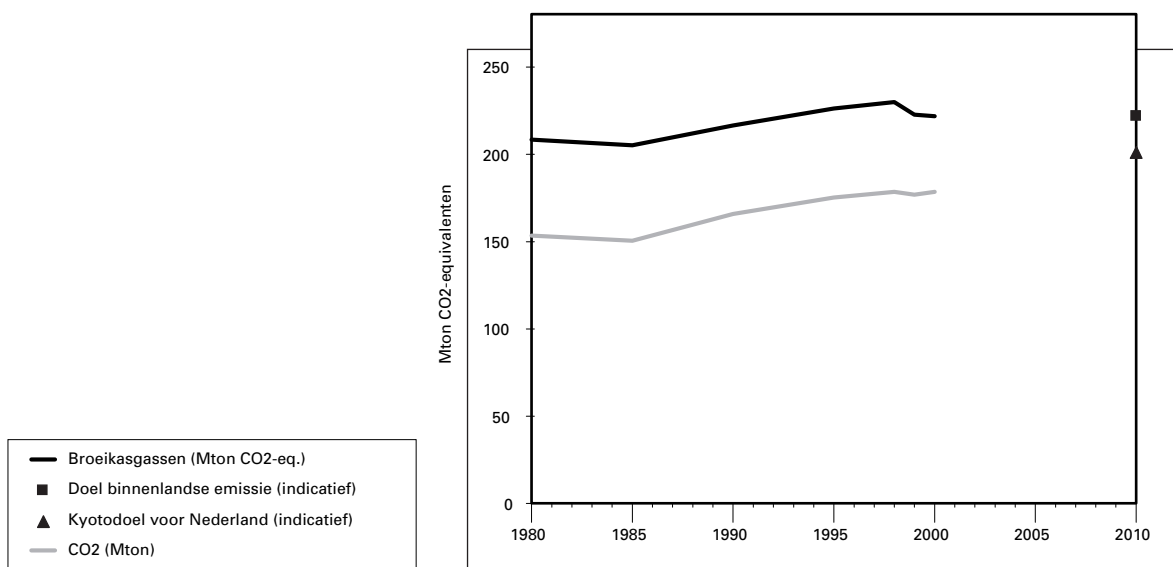
MilieuActiePlan energiedistributiebedrijven

De liberalisering van de energiesector heeft ertoe geleid dat er geen vervolg is gegeven aan de beëindiging van het MAP van de energiebedrijven per 1 januari 2001. De MAP-reserves die ultimo 2000 aanwezig zijn zullen nog wel worden besteed. Over de resultaten van het MAP (periode tot en met 2000) is gerapporteerd.

5.4 Thema Verandering van het Klimaat en Uitvoeringsnota Klimaatbeleid

De onderstaande thema-indicator geeft inzicht in de emissies van broeikasgassen vanaf 1980.

Indicator Verandering van het Klimaat

Bron: RIVM

De emissie van broeikasgassen laat de laatste twee jaar een daling zien, waar voorheen sprake was van een stijgende trend. Op basis van voorlopige gegevens over het energiegebruik over het jaar 2000, stijgt de emissie van CO_2 in Nederland naar verwachting wel met ongeveer 1 procent ten opzichte van de emissie in 1999. Daar staat echter een behoorlijke daling van de overige broeikasgassen tegenover. De stijging van de CO_2 -emissie in 2000 wordt onder andere veroorzaakt door een groei van de koleninzet in de elektriciteitssector en het oliegebruik in de sectoren industrie en verkeer. Bij verkeer heeft de trend van verschuiving van benzine en LPG naar diesel zich in 2000 voortgezet; in 2000 is de afzet van benzine zelfs licht gedaald. Over de afgelopen 10 jaar is de stijging van de CO_2 -emissies beduidend kleiner dan de 3-4% economische groei over dezelfde periode. De verwachting is dat deze trend de komende jaren zal doorzetten. De emissie van de overige broeikasgassen daalt de laatste 3 jaar. Met name de emissie van fluorhoudende gassen (HFK, PFK, SF6) daalt vanaf 1998 substantieel door de

toepassing van nageschakelde reductietechnieken na jarenlang een gestage stijging te hebben vertoond. De emissies van CH₄ namen vanaf 1980 aanvankelijk toe; de laatste jaren is echter sprake van een afname. Ook de emissie van N₂O is in 2000 licht gedaald. De klimaatdoelstelling van – 6% voor het jaar 2010 is inclusief de reductie van 25 Mton die volgens de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid in het buitenland gerealiseerd moet worden met de zogenaamde Kyoto-mechanismen.

5.4.1 Deel I: binnenlandse maatregelen

Het klimaatbeleid voor de komende jaren is vastgesteld in de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid. Op 23 mei 2001 is de Tweede Kamer via de zogenoemde «Tussenstandnotitie» geïnformeerd over de stand van zaken: hoe zijn de toezeggingen uit de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid ingevuld? De systematiek van de Uitvoeringsnota voorziet in ijkmomenten in 2002 en 2005. Dan zal worden beoordeeld of de uitvoering van het beleid en de daadwerkelijke terugdringing van emissies op schema liggen. De voorbereidingen voor het eerste ijkmoment zijn begin 2001 van start gegaan. De evaluatienotitie zal in het eerste kwartaal van 2002 naar de Tweede Kamer worden verzonden. In de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid is uitgegaan van een emissiedoel van 206 Mton CO₂-equivalent in 2010. In de Milieubalans 2001 zijn de emissiecijfers voor de referentiejaar voor de Kyoto-doelstelling (– 6%) herzien. De nieuwe cijfers voor 1990 en 1995 liggen aanzienlijk lager dan de oude cijfers (voor details zie bijlage 4 verantwoording klimaatbeleid over 2000). Dit betekent dat het doel voor 2010 ook aanzienlijk lager komt te liggen (op circa 199 Mton CO₂-equivalent). Bij de evaluatie van de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid begin 2002 zal het Kabinet nader ingaan op de mogelijke consequenties hiervan voor het binnen- en buitenlandse klimaatbeleid.

5.4.2 Basispakket

CO₂-reductie verkeer (totale beoogde reductie in 2010 is circa 2,2–2,9 Mton)

EU-afpraak met autoproducenten

De Europese, Japanse en Koreaanse autofabrikanten (verenigd in resp. ACEA, JAMA en KAMA) hebben met de Europese Commissie afgesproken om in het jaar 2008/2009 de gemiddelde CO₂-uitstoot van nieuwe personenauto's terug te brengen tot 140 g/km. Dit komt overeen met een verbruik van 1 op 20 voor benzineauto's en 1 op 22 voor dieselauto's. In oktober 2000 is het eerste jaarlijkse verslag van de Europese Commissie over de voortgang van dit convenant met de auto-industrie verschenen. Volgens dit verslag ligt de auto-industrie op koers om in 2008/2009 het einddoel van 140 g/km te halen, maar de tot nu toe gerealiseerde jaarlijkse afname van de gemiddelde CO₂-uitstoot is minder dan de 2% per jaar, die nodig is om het einddoel te halen. Voor het geval de auto-industrie het einddoel niet na mocht komen, zijn door de Europese Commissie verdergaande maatregelen zoals normering van de CO₂-uitstoot van nieuwe personenauto's in het vooruitzicht gesteld.

Stimulering zuinige personenauto's en etikettering

Op 18 januari 2001 is in Nederland het energielabel voor personenauto's ingevoerd. Op dit label wordt voor elke auto het brandstofverbruik en de

CO₂-uitstoot vermeld. In aanvulling op de minimale eisen van de EU-richtlijn wordt op dit label verder ook de relatieve zuinigheid vermeld ten opzichte van auto's die in grootte gelijk zijn. Evenals op het energielabel voor koelkasten en wasmachines wordt de relatieve zuinigheid hierbij aangegeven door 7 categorieën van A tot en met G en met een kleur verlopend van groen, via geel, oranje naar rood. Eind 2001 en eind 2002 zal het energielabel voor auto's in overleg met de autobranche en consumentenorganisaties worden geëvalueerd. In het Belastingplan 2002 is een voorstel opgenomen om per 1 januari 2002 de aankoop van zuinige auto's fiscaal te stimuleren door aankooppremies op zuinige auto's. Deze stimulering is gekoppeld aan de etikettering.

Kilometerheffing personenauto's

Het Kabinet heeft besloten dat in 2004 wordt begonnen met de invoering van de kilometerheffing. In 2006 zal de kilometerheffing landelijk ingevoerd kunnen zijn. Doel van de invoering van een kilometerheffing is de bereikbaarheid verbeteren en positieve effecten te genereren op milieuprestaties van het voertuigenpark. De kilometerheffing moet de gebruiker de mogelijkheid geven een bewuste afweging te maken ten aanzien van aanschaf en type voertuig, het gebruik van de weg en het gebruik van alternatieve vervoersmodaliteiten. De automobilist wordt bewust gemaakt van de neveneffecten van zijn rijgedrag op milieu en bereikbaarheid. Het invoeren van een kilometerheffing is voor wat betreft de totale opbrengsten voor personenauto's een budgettair neutrale operatie, maar op individueel niveau ligt dat anders. Degene die veel kilometers rijdt, betaalt beduidend meer dan iemand die weinig kilometers rijdt. Op deze wijze wordt ook invulling gegeven aan vergroening van de bestaande vaste lasten en wordt het principe «de vervuiler betaalt» consequent toegepast. Uitgangspunt is dat de vergroeningseffecten van de huidige MRB en BPM minimaal worden gehandhaafd. Dit betekent dat de kilometerheffing wordt gedifferentieerd naar gewicht en brandstofsoort, tenminste in dezelfde mate als het huidige stelsel dit doet.

Kilometerheffing vrachtauto's

Het is van belang dat het prijsbeleid ook wordt ingezet voor het wegvervoer omdat in deze sector volgens de prognoses een grote volumegroei optreedt en omdat de externe kosten relatief hoog zijn. Voor het vrachtverkeer loopt ook een traject voor invoering van kilometerheffing, mede in relatie tot het vervallen van het Eurovignet in Duitsland. Duitsland vervangt in 2003 het Eurovignet door een kilometerheffing voor het internationale vrachtvervoer over de weg (>12 ton) van DM 0,25. Nederland zal zo mogelijk in 2003/2004, in aansluiting op landen als Duitsland, Zwitserland en Oostenrijk, een kilometerheffing invoeren voor vrachtauto's. Anders dan bij personenauto's geldt voor het vrachtvervoer het uitgangspunt van budgetneutraliteit niet zonder meer. In een parallel traject zal bezien worden hoe ook de vrachtwagens van minder dan 12 ton en bestelauto's meegenomen kunnen worden.

Versterkte handhaving snelheidslimieten

Het Kabinet heeft besloten af te zien van wijziging van het limietenstelsel in de Randstad nadat gebleken was dat de nachtelijke geluidhinderproblemen moeilijk oplosbaar waren. Hiermee is het belang van de extra

handhaving voor het milieu toegenomen. De uitvoerende organisaties, KLPD en OM, zijn het afgelopen jaar voortvarend te werk gegaan om die extra capaciteit zo effectief mogelijk in te zetten. De extra middelen worden primair ingezet voor mobiele radarcontroles, onopvallende video-eenheden en trajectcontrole. Invoering van deze laatste methode heeft vertraging ondervonden door de verplichte Europese aanbestedingsprocedure, maar is in juli 2001 van start gegaan.

In-car instrumenten

De fiscale stimuleringsregeling in de BPM die per 1 mei 2000 is ingegaan begint vruchten af te werpen, nu steeds meer nieuwe auto's standaard of tegen geringe meerkosten met een boordcomputer of cruise control worden uitgerust. Deze actie maakt onderdeel uit van het met onder andere RAI en BOVAG afgesloten convenant in het kader van het programma Het Nieuwe Rijden (zie ook hieronder). Met RAI en BOVAG zal worden geïnventariseerd of deze actie in 2001 voldoende navolging vindt bij importeurs die nog geen standaardmontage toepassen. Daarnaast wordt in EU-kader initiatief genomen om autofabrikanten op Europese schaal snel tot standaardmontage van één of meer van deze apparaten te komen. Verder vindt onder leiding van Novem onderzoek plaats naar feedbackinstrumenten die bestuurders tijdens het rijden nog preciezer informeren over een milieuvriendelijker en efficiëntere rijstijl. De eerste onderzoeksresultaten zijn hoopgevend en wijzen op een groter besparingspotentieel dan nu al bereikt worden. Met name de combinatie van in-car instrumenten met een praktische training van beginnende en ervaren automobilisten in de nieuwe rijstijl kan goede resultaten opleveren.

Programma Het Nieuwe Rijden

Het programma Het Nieuwe Rijden (HNR) heeft de laatste jaren in toenemende mate aandacht gekregen en begint geaccepteerd te raken als een milieu sparende rijstijl, in zowel de zakelijke automarkt als in het privé-autogebruik.

Het programma blijft sterk op communicatieve acties gericht maar zal ook, bijvoorbeeld door initiëring en ondersteuning van onderzoek, de mogelijkheden voor verbruiksbesparende maatregelen vergroten. Novem heeft het voortouw of stuurt namens de betrokken ministeries de uitvoering aan bij onder andere de volgende acties: specifieke publieksacties zoals de wintertips; integratie van HNR in de rijopleiding; beïnvloeding rijgedrag van rijbewijsbezitters, zoals door trainingen op de weg en in simulatoren; beïnvloeding aankoopgedrag en introductie energielabel personenauto's; bevordering in-car apparatuur, waaronder snelheids- en toerenbegrenzers in bestelauto's en lichte trucks.

Deze activiteiten worden verder uitgebouwd met de in de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid beschikbaar gestelde middelen op basis van het Meerjarenplan HNR 1999–2005. Uitbouw van het HNR-netwerk zal het draagvlak in met name de professionele brancheorganisaties kunnen vergroten; een groot deel van de communicatie is dan ook gericht op die organisaties en hun leden of achterbannen. De effectiviteit van HNR in termen van bereik, draagvlak, gedragsverandering en CO₂-reductie wordt op basis van een specifieke monitoringsmethode regelmatig geëvalueerd en gerapporteerd.

Verhoogde bandenspanning

Onder leiding van Novem en in nauwe samenwerking met de autobranche en organisaties als de ANWB en de Consumentenbond zijn een uitvoeringsplan en een communicatieplan «bandenspanning personenauto's» opgezet. Tevens is een aantal samenhangende activiteiten gebundeld op het gebied van verhoging «bandenbewustzijn» om een regelmatigere controle door automobilisten te bereiken. Het doel hiervan is, de onderspanning tegen te gaan die in de praktijk massaal voorkomt. Dat vergt inschakeling van diverse organisaties, die de individuele automobilisten effectief in houding en gedrag kunnen beïnvloeden.

Aan TNO is opdracht gegeven om met een representatief aantal verschillende autotypen praktijkproeven in kaart te brengen met verschillende bandenspanningen en beladinggraden en de effecten daarvan nauwkeurig in kaart te brengen. Dat onderzoek wordt voor de zomer afgerond en zal naar verwachting inzicht geven in die effecten en in de mate waarin een hogere bandenspanning voor verschillende autotypen geoptimaliseerd kan worden.

Korte Ritten

Het interdepartementale (V&W, VROM en EZ) programma Korte Ritten wordt met behulp van Novem verder uitgebouwd en uitgevoerd in samenwerking met intermediaire organisaties als ANWB, Fietzersbond en RAI/BOVAG, SNM. Inmiddels zijn voor de verschillende bestemmingen van korte (auto)ritten acties opgezet en communicatiemiddelen ontwikkeld die met genoemde intermediaire organisaties worden uitgezet om de mogelijkheden voor lopen en fietsen te verbeteren en het bewustzijn te vergroten over de nadelen van autogebruik op korte afstanden. Het thema korte verplaatsingen krijgt een verdere inbedding in het NVVP. De verantwoordelijkheid voor het terugdringen van autogebruik op de korte afstanden ligt in belangrijke mate bij de decentrale overheden. De rol die het Rijk heeft na afronding van het project Korte Ritten in april 2002 zal worden ingevuld in overleg met de verschillende bij dit thema betrokken actoren.

Subsidieprogramma Transportpreventie

Begin 2000 is het subsidieprogramma Transportpreventie van start gegaan. Hiermee worden voorbeeldprojecten gestimuleerd die ertoe bijdragen de behoefte aan goederenvervoer te verminderen op een economisch verantwoorde manier. De aandacht gaat uit naar projecten waarbij het ontwerp van producten, de inrichting van productieprocessen en de keuze van productielocaties wordt bekeken.

Transportpreventie is niet alleen goed voor het milieu; ook bereikbaarheid, veiligheid en bedrijfseconomische voordelen spelen een rol.

De eerste tender heeft veel verschillende voorbeelden opgeleverd van oplossingen voor het transportprobleem, van opvouwbare kledinghangers tot het drogen van mest en van elektronische krantendistributie tot digitale materieverplaatsing.

CO₂-reductie overige sectoren

Energiebesparing in de industrie (beoogde reductie in 2010 2,3 Mton)

Tot het convenant benchmarking energie-efficiency, dat op 6 juli 1999 is

ondertekend, zijn inmiddels 224 inrichtingen toegetreden die gezamenlijk 93% van het totale energiegebruik van potentiële benchmarkbedrijven voor hun rekening nemen. Op 1 januari 2001 hadden de energie-efficiency plannen van de bedrijven gereed moeten zijn. Deze datum is door veel bedrijven niet gehaald omdat het convenant complexer is dan gedacht en veel bedrijven pas laat zijn toegetreden. Veel bedrijven hebben uitstel gekregen voor hun plannen, maar de commissie Benchmarking heeft toegezegd dat de rest van het tijdschema van het convenant gehandhaafd blijft.

De ministeries van EZ, VROM en LNV hebben met bedrijven die een energieverbruik hebben van minder dan 0,5PJ per jaar een nieuwe meerjarenafspraak energie-efficiency vastgelegd. De bedrijven zullen zelf het initiatief nemen voor het uitvoeren van energiebesparingsmaatregelen conform de uitvoeringspraktijk van de Wet milieubeheer. Naast de energie-efficiencymaatregelen met een terugverdientijd korter dan 5 jaar (resultaatverplichting) kunnen bedrijven als inspanningsverplichting aan de slag met nieuwe thema's (duurzame energie, duurzame producten, duurzame bedrijventerreinen en optimalisatie van logistiek, transport en ketens).

De inventarisatie van het energiebesparingspotentieel in het MKB is eind 2000 afgerond.

Provincies hebben 15 mln gulden (circa 6,8 mln euro) ontvangen om het aspect energiebesparing in de milieuvergunningen te versterken. Voor gemeenten is een programma en subsidieregeling van circa 12 mln gulden per jaar (5,4 mln euro) opgezet voor het stimuleren van energiebesparing en afvalpreventie bij bedrijven met gelijktijdig aanpassing van de milieuvergunningen.

Klimaatconvenant (BANS)

Binnenkort kan worden overgegaan tot ondertekening van het klimaatconvenant met provincies en gemeenten als uitwerking van het Bestuursakkoord Nieuwe Stijl (BANS). Middelen voor de uitvoering van het klimaatconvenant zijn in de begroting 2002 beschikbaar gesteld. Deze middelen komen beschikbaar voor gemeenten en provincies die toetreden tot het convenant, ter ondersteuning bij de uitvoering van hun klimaat-taken. De mate waarin men financiële ondersteuning ontvangt hangt samen met het gekozen ambitieniveau.

Energiebesparing in de glastuinbouw (beoogde reductie in 2010 2,0 Mton)

Het afgelopen jaar is de meerjarenafspraak energie-efficiency voor de glastuinbouw opgenomen in het Glami-convenant dat tot 2010 loopt. De energie-efficiencyindex van deze sector over 2000 bedroeg 56, terwijl het doel voor 2000 een index van 50 was. Een tussentijdse evaluatie heeft uitgewezen dat externe ontwikkelingen (verminderde rentabiliteit WKK, een gewijzigde structuur voor energie) de realiseerbaarheid van de doelstelling voor 2010 (een index van 35) negatief beïnvloeden. In het belastingplan 2001 waren daarom enkele extra stimuleringsmaatregelen voor WKK opgenomen. Op 23 mei heeft de minister van EZ in een brief aan de Tweede Kamer aanvullend beleid aangekondigd. Zie ook hieronder bij «Beleid ten aanzien van warmtekrachtkoppeling».

Het komende jaar zal het Besluit Glastuinbouwbedrijven in werking moeten treden waarin ondermeer gewasnormen voor energiegebruik per individuele tuinder zijn opgenomen.

Eind 2000 is de overdracht van de energiebesparingstaken voor de gebouwde omgeving van het ministerie van EZ naar het ministerie van VROM afgerond. Met ingang van 2001 is het ministerie van VROM hiermee verantwoordelijk voor de aansturing van de betreffende Novem-programma's. Er wordt gewerkt aan het integreren en bundelen van deze programma's tot één programma Energiebesparing in de gebouwde omgeving, dat aansluit bij het overige bouw- en woonbeleid. Per 1 januari 2001 is in de Energie-PremieRegeling (EPR) een premie opgenomen voor het (laten) aanbrengen van zonnecellen en -boilers. Begin 2002 zal de toegezegde evaluatie van de Energiepremie aan de Tweede Kamer worden verzonden.

Na de introductie van het generieke EPA-W(oningbouw) traject op 1 januari 2000 zijn het afgelopen jaar voor naar schatting zo'n 23.000 woningen EPA's uitgebracht. De kwaliteit van de uitgebrachte EPA's is geëvalueerd. De resultaten hiervan waren bevredigend en in 2001 wordt het instrument verder verbreed en geoptimaliseerd. De koppeling tussen het EPA en het laten uitvoeren van de maatregelen via de EPR om in aanmerking voor subsidie te komen, vormt een drempel voor het aanvragen van een EPA, zo blijkt uit onderzoek. EPA en EPR zullen worden losgekoppeld mits wordt voldaan aan de voorwaarde dat de kwaliteit van het adviesproces is gewaarborgd. Daarom is inmiddels een certificeringstraject gestart dat eind 2001 zal worden afgerond. Om het EPA onder de aandacht van het brede publiek te brengen staat voor begin 2002 een campagne in de massamedia op stapel. Daarnaast wordt dit jaar via gemeenten een aantal lokale EPA-campagnes opgezet.

Het ontwikkelingstraject voor EPA-U(utiliteitsbouw) loopt iets achter bij dat voor EPA-W. Om EPA-U van de grond te krijgen wordt gepoogd aan te sluiten bij de Energiezorgplicht waaraan bedrijven in een aantal sectoren moeten voldoen. In 2001 wordt vanuit het Besluit Subsidies op Energiebesparing een aantal experimenten ondersteund.

Vanuit de Tweede Kamer ligt er een motie voor aanscherping van de EnergiePrestatie Norm (EPN). Na de zomer zal aan de staatssecretaris van VROM advies worden uitgebracht over de consequenties van het aanscherpen van de normen voor woning- en utiliteitsbouw. Hierbij zal rekening gehouden worden met ontwerp vrijheid, gezondheid, energiebesparing en kostenconsequenties.

Op 1 mei 2001 is het Besluit Aanleg Energie Infrastructuur (BAEI) in werking getreden. Hierin is de gemeentelijke Energievisie wettelijk vastgelegd. Deze energievisie speelt een belangrijke rol bij het realiseren van locatiegebonden maatregelen voor energiebesparing.

In 2001 zal de Tender Energiebesparing huishoudens met Lage Inkomens (TELI) in werking treden. Vanuit de tender zullen projecten worden ondersteund die huishoudens met lage inkomens helpen met advies over energiebesparing, het aanbrengen van (kleine) energiebesparende voorzieningen en ondersteuning bij subsidieaanvragen.

Beleid ten aanzien van warmtekrachtkoppeling (geen additionele reductie ten opzichte van referentiescenario)

De concurrentiepositie van warmtekrachtkoppeling (WKK) is niet gunstig door de hoge gasprijs, de lage elektriciteitsprijzen en de huidige overcapaciteit op de Europese elektriciteitsmarkt. In haar brief aan de Tweede Kamer van 23 mei 2001 heeft de minister van EZ aangegeven welke extra maatregelen worden genomen om WKK-installaties een extra impuls te

geven. Belangrijkste maatregel is de aanpassing van de afdrachtkorting voor WKK in de Regulerende Energiebelasting (REB). De korting is verhoogd met 0,75 ct/KWh (0,34 eurocent), de rendementseis – het zogenaamde SENTER-rendement – is verlaagd van 65% naar 60% en de bovengrens voor de afdrachtkorting is verhoogd van 200 GWh per jaar naar 1000 GWh. Daarnaast is aangekondigd dat er in het Energierapport 2002 gerapporteerd zal worden over de vraag of er naast het huidige fiscale instrumentarium ook andere vormen van WKK-stimulering mogelijk en wenselijk zijn.

De AMvB Voorzieningen en installaties, met daarin ondermeer rendementseisen voor WKK wordt eind 2001 gepubliceerd.

Hernieuwbare energie (beoogde reductie in 2010 2 Mton)

Het doel is om in 2010 in 5% van het nationale energiegebruik te voorzien door middel van hernieuwbare energiebronnen. Het afgelopen jaar zijn de fiscale faciliteiten voor het gebruik van deze bronnen via de REB sterk verhoogd. Op 10 juli 2001 is met de provincies een convenant getekend over het plaatsingsbeleid voor 1500 MW windenergie in 2010 en er is een plan gepresenteerd met extra stimulansen voor zonne-energie. Per 1 juli 2001 zijn afnemers van groene stroom die binnen de categorie gebonden klanten vielen, vervroegd vrije klant geworden. Daarmee is een extra markimpuls tot stand gekomen. Het beleid ten aanzien van hernieuwbare energie voor de komende jaren wordt uiteengezet in het begin 2002 uit te brengen Energierapport 2002.

CO₂-reductie bij kolencentrales (beoogde reductie in 2010 0,1 Mton)

Het afgelopen jaar is de Beleidsafspraken op hoofdlijnen (augustus 2000) omgevormd tot een convenant dat in concept gereed is en waarover momenteel afrondende besprekingen worden gevoerd. Overeengekomen is om de jaarlijkse CO₂-emissie van de kolencentrales van de Nederlandse elektriciteitsproducenten over de periode 2008–2012 met gemiddeld 6 Mton CO₂ terug te brengen. Belangrijkste maatregelen zijn de inzet van biomassa en deelname aan benchmarking. De komende jaren zullen de bedrijven starten met de uitvoering van de maatregelen. Het convenant voorziet in een eerste evaluatie in 2002.

Ook is een eindconcept gereed van de circulaire waarin het nieuwe emissiebeleid voor de inzet van biomassa is omschreven. De publicatie van deze circulaire is gekoppeld aan de afronding van de besprekingen over het convenant over de kolencentrales.

CO₂-vastlegging in bos en natuur (beoogde reductie in 2010 0,1 Mton)

Boscificaten zijn op te vatten als een verbijzondering van CO₂-certificaten. Met boscificaten wordt de omzetting van CO₂ uit de lucht naar koolstof in duurzaam beheerd bos verzekerd en verhandelbaar gemaakt. De boscificaten kunnen dienst doen als het tastbare bewijs dat CO₂ uit de lucht is of wordt genomen. Daarmee kunnen CO₂-emissies van consumenten en andere doelgroepen gecompenseerd worden.

De Stichting Nationaal Groenfonds zet het systeem van boscificaten op. De staatssecretaris van LNV heeft op 16 mei 2001 de eerste boscificaten uitgereikt aan Staatsbosbeheer en de ANWB.

Het Kabinet wilt het systeem van boscificaten fiscaal ondersteunen. Een voorstel terzake is ter goedkeuring voorgelegd aan de Europese Commissie.

Het reductieprogramma overige broeikasgassen (ROB) kent 3 typen projecten. Dat zijn projecten uit het basispakket, één project uit het reservepakket en overige projecten zonder reductiedoelstelling. De overige projecten zijn in eerste instantie gericht op het verbeteren van het inzicht in de gebruiks- en emissiecijfers, en het verkleinen van de onzekerheden daarin. Daarnaast verkennen deze projecten de mogelijkheden voor het reduceren van de emissies, met het oog op besluitvorming bij het eerste ijkmoment.

Vanaf 2000 is er onder de Subsidieregeling Milieugerichte Technologie een apart subsidieprogramma voor de ontwikkeling van reductiemogelijkheden van de overige broeikasgassen. Ook in 2001 en de komende jaren zal dit subsidieprogramma worden opengesteld. Medio 2001 wordt ook de vierde tender van het CO₂-reductieplan opgesteld. In deze tender kunnen ook investeringsprojecten worden ingediend die gericht zijn op het reduceren van emissies van overige broeikasgassen. Mede op basis van de evaluatie van het klimaatbeleid in het eerste kwartaal van 2002, kunnen nadere besluiten worden genomen over verdere vormgeving van het ROB voor 2002 en later.

In de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid deel 1 was aangegeven dat implementatie van maatregelen zoveel mogelijk vorm krijgt langs de lijn van vrijwilligheid. In de zomer van 2001 hebben de verschillende sectoren van het bedrijfsleven die deelnemen in het ROB beargumenteerd aangegeven welke voorkeuren zij hebben voor beleidsinstrumenten om emissies van overige broeikasgassen te reduceren. Mede op basis van deze voorkeuren zal de besluitvorming over de ijkmomenten in 2002 (bij het ijkmoment) worden voorbereid.

N₂O-emissies van autokatalysatoren (beoogde reductie in 2010 0,5 Mton)

In 2000 is een meet- en literatuuronderzoek uitgevoerd naar de N₂O-uitstoot van personenauto's. Het meetonderzoek heeft inmiddels aangetoond dat de uitstoot van N₂O door auto's minder hoog is dan aanvankelijk gedacht. Daarmee is een extra beleidsinzet zoals aangekondigd overbodig.

Wel wordt de vinger aan de pols gehouden door N₂O-metingen aan nieuwe en gebruikte auto's uit te voeren. Op deze wijze wordt gemonitord of de uitstoot van N₂O bij auto's zich zo ontwikkelt als wordt verwacht.

PFK-emissies bij de aluminiumproductie (beoogde reductie in 2010 1,2 Mton)

Eén van de producenten van aluminium heeft inmiddels maatregelen getroffen om de uitwerp van PFK drastisch te beperken. De maatregelen zijn begin 2001 in de milieuvergunning vastgelegd. In de loop van 2001 zal de reductie door metingen worden vastgesteld.

De andere producent neemt in de tweede helft van 2001 de beslissing om de elektrolyseovens om te bouwen waardoor de PFK-emissie sterk wordt beperkt. De ombouwbeslissing hangt samen met het afsluiten van een energiecontract. De maatregelen zullen worden beschreven in het bedrijfsmilieuplan-3 en aansluitend vastgelegd in de milieuvergunning.

HFK als procesemissie (beoogde reductie in 2010 2,5 Mton)

De verbeterde versie van de naverbrander bij de enige Nederlandse producent van HCFK's is inmiddels geïnstalleerd. Het verwachte reductie-

potentieel hierbij is 2,5 Mton ten opzichte van het Global Competition scenario.

Gebruikstoepassingen HFK's en PFK's (beoogde reductie in 2010 4 Mton)

Ook bij gebruikstoepassingen van HFK's en PFK's wordt geprobeerd de emissies terug te dringen. Het gaat hier om stationaire en mobiele koelinstallaties (waaronder autoairco's), schuimen, brandblus-, oplos- en reinigingsmiddelen en aerosolen. In werkgroepen met vertegenwoordigers uit de doelgroep, bevoegd gezag en milieuplanbureau zijn en worden afspraken voorbereid om de emissies te meten, te monitoren en om reductieopties te ontwikkelen.

Van de sector oplos- en reinigingsmiddelen is de nulsituatie nog niet bekend. De andere sectoren lopen volgens planning. In 2002 wordt overgegaan op het ontwikkelen van alternatieven en/of andere reductie-opties.

Overige projecten

Het ROB heeft in 2000 een aantal kansrijke projecten gesubsidieerd en opdrachten tot onderzoek gegeven. Dit heeft geresulteerd in betere emissiecijfers (onder andere voor productie van halfgeleiders- en de sterkstroomindustrie). De werkwijze is dat gezamenlijk met de doelgroep gezocht wordt naar reductiemogelijkheden.

5.4.3 Reservepakket

Verhoging regulerende energiebelasting (REB)

De werkgroep Vergroening van het fiscale stelsel II heeft, in haar onlangs uitgebrachte eindrapport, de resultaten gepresenteerd van onderzoek naar varianten voor verbreding en verhoging van de REB.

CO₂-opslag

Om kennis en ervaring op te doen met ondergrondse CO₂-opslag zal als eerste gestart worden met een demonstratieproject. Bij dit zogeheten Bufferproject wordt industriële CO₂ tijdelijk in de ondergrond opgeslagen, om in de zomer weer aan de glastuinbouw geleverd te worden als groeibevorderaar. Het project bestaat uit twee fasen. In de eerste fase wordt een potentiële bufferbeheerder gezocht en in de tweede fase wordt daadwerkelijk gestart met het inrichten van de buffer. Het selecteren van de toekomstige bufferbeheerder gebeurt door een tender uit te schrijven. Verschillende marktpartijen hebben reeds hun belangstelling voor het project getoond. Gestreefd wordt naar een consortium van partijen om zoveel mogelijk organisaties kennis te laten opdoen met ondergrondse CO₂-opslag. Begin 2002 moet bekend zijn welke partij(en) de buffer gaat dan wel gaan beheren en aan welk kader het project getoetst gaat worden, in verband met de noodzakelijke (milieu)vergunningen en veiligheidsrisico's. In het voorjaar van 2001 is besloten om het trekkerschap van het project over te dragen van het ministerie van VROM aan het ministerie van EZ.

N₂O-reductie in de chemie

In het reservepakket wordt voorzien in de ontwikkeling en implementatie van technologie voor de reductie van lachgasemissies (N₂O) in de

salpeterzuurindustrie. Deze reductiemaatregel staat als «bijzonder» geval genoteerd. Hiermee wordt bedoeld dat de maatregel wordt doorgevoerd wanneer er een goed werkende en kosteneffectieve technologie is ontwikkeld.

Er lopen op diverse plaatsen onderzoeken naar reductieopties, waarin technologieën worden ontwikkeld die op verschillende punten in het productieproces aangrijpen. Een aantal onderzoeken toont hoopvolle resultaten. Op basis van de resultaten zal uiterlijk in 2002 geëvalueerd worden welke technologie(ën) geïmplementeerd kan (kunnen) worden. Voorts is het de bedoeling een intentieverklaring te ondertekenen met de salpeterzuurindustrie.

5.4.4 Vernieuwingspakket

Technologische vernieuwing

Gasvormige en Vloeibare Energiedragers

Novem heeft halverwege 1998 de opdracht gekregen om voor de ministeries van VROM en EZ een veldverkenning uit te voeren voor nieuwe, schone GASvormige en Vloeibare Energiedragers (GAVE). De eerste fase had als hoofddoel om te inventariseren óf en welke klimaatneutrale gasvormige en vloeibare energiedragers perspectief bieden om geïntroduceerd te worden in de Nederlandse markt met behulp van demonstratieprojecten. Deze introductie zou moeten bijdragen aan het versneld bereiken van een trendbreuk in de CO₂-uitstoot en aan het verduurzamen van de energievoorziening. Voor het totale programma is in 1997 een reservering gemaakt van 35 mln gulden (circa 15,8 mln euro). De eerste fase heeft 4 mln gulden (circa 1,8 mln euro) gekost en er is dus nog 31 mln gulden (circa 14,0 mln euro) beschikbaar voor het resterende deel van het GAVE-programma.

Novem heeft eind oktober 2000 haar eindadvies over het vervolg van GAVE uitgebracht. De betrokken ministeries hebben besloten dat het door Novem geschetste traject zal worden gevolgd.

In mei 2001 is Novem dan ook gestart met de voorbereidingen voor het vervolg: het maken, beheren en ondersteunen van een tenderregeling. Het doel van dit vervolg is aansprekende en haalbare demonstratie projecten te realiseren die op lange termijn kunnen bijdragen aan een substantiële emissiereductie van broeikasgassen en aan een verantwoorde, vergrote inzet van hernieuwbare energiebronnen. De tender is medio 2001 gepubliceerd.

Schoon fossiel

In de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid (deel I, 1999) werd een nieuwe pijler van het klimaatbeleid aangekondigd: naast energiebesparing en hernieuwbare energie is ook de ontwikkeling nodig van schone en klimaatneutrale energiedragers uit fossiele energiebronnen. Het Energie-rapport van 1999 heeft deze nieuwe ontwikkeling expliciet benoemd en het begrip «schoon fossiel» voor de derde pijler geïntroduceerd. In het NMP4 is deze beleidsontwikkeling verder uitgewerkt: in het kader van de beoogde transitie naar een duurzame energiehuishouding is het onderwerp schoon fossiel nog sterker in het rijksbeleid verankerd. De ministeries van VROM en EZ zijn bezig stapsgewijs te komen tot een programma van onderzoek, ontwikkeling en demonstratie op dit terrein. Voorjaar 2001 is een eerste (programmerings)studie op dit terrein uitgekomen. Met de conclusies uit die studie, aangevuld met de

ervaringen van internationale partners en overleg met maatschappelijke partijen, zal een programma opgesteld worden om de acties uit het NMP4 in te vullen. Besluitvorming over het programma zal door het volgende kabinet gebeuren.

Instrumentele vernieuwing

In het NMP3 is aangegeven dat het Kabinet meent dat verhandelbare CO₂-rechten kunnen helpen om zo kosteneffectief mogelijk emissie-reductiemaatregelen te laten nemen. Om dit idee nader uit te werken heeft de minister van VROM, overeenkomstig de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid, een adviescommissie ingesteld die de haalbaarheid moet onderzoeken van het instellen van CO₂-emissieplafonds (Instellingsbesluit Adviescommissie plafonnering CO₂-emissies, Staatscourant 7 september 2000, nr. 173). De Adviescommissie plafonnering CO₂-emissies (commissie Vogtländer) onderzoekt de zogenoemde centrale variant. In deze variant wordt onderscheid gemaakt tussen afgeschermdde sectoren en niet-afgeschermdde sectoren. Onder afgeschermdde sectoren worden sectoren verstaan waarvan de internationale concurrentiepositie niet structureel wordt verstoord door maatregelen ter beperking van de CO₂-emissies. Bij de centrale variant wordt een plafonnering van afgeschermdde sectoren voorgestaan, terwijl daarnaast gebruik gemaakt kan worden van emissierechten die bij de niet-afgeschermdde sectoren vrijkomen. Deze emissierechten van niet-afgeschermdde sectoren kunnen voortkomen uit de extra inspanningen ter beperking van CO₂-emissies ten opzichte van bestaande regelgeving en/of convenanten. Het onderzoek van de Adviescommissie richt zich met name op het instellen van een nationaal systeem van emissiehandel. De commissie moet er echter rekening mee houden dat dit systeem moet aansluiten bij eventueel in andere lidstaten van de Europese Unie ontwikkelde systemen. Overigens is de opdracht aan de Adviescommissie breder dan de uitgezette lijn in de Uitvoeringsnota. Voor deze verbreding is mede gekozen naar aanleiding van een advies van de SER over dit onderwerp (Emissiehandel in klimaatbeleid, SER-advies nr. 00/06). Als de centrale variant naar het oordeel van de Adviescommissie onvoldoende mogelijkheden biedt, staat het de Adviescommissie vrij om ook andere varianten voor te stellen. Daarbij dient de Adviescommissie de realisatiemogelijkheden van de varianten onderling te vergelijken. De Adviescommissie heeft de opdracht uiterlijk 1 oktober 2001 advies uit te brengen. Daarbij dienen de voorstellen te worden onderbouwd met berekeningen door een algemeen erkende onderzoeksinstituten.

5.4.5 Deel II: samenwerking met het buitenland

In het Kyoto protocol worden drie instrumenten gepresenteerd voor het verkrijgen van emissiereductie-eenheden in het buitenland. Joint Implementation (JI), emissiehandel en het Clean Development Mechanism (CDM). Nederland heeft besloten om op basis van de afspraken in het Kyoto protocol vanaf 2000 een start te maken met de instrumenten JI en CDM. Het instrument emissiehandel bevindt zich nog in de onderzoeks- en ontwikkelfase. Hieronder wordt de voortgang op de inzet en ontwikkeling van de drie instrumenten beschreven. Daarbij komen ook de verwachtingen voor de toekomst aan de orde. Tijdens de hervatte zitting van CoP6 (16–27 juli 2001) is het Bonn-akkoord gesloten. Dit akkoord stelt regeringen in staat om het Kyoto Protocol te ratificeren. Het gehele pakket besluiten zal nu worden aangenomen tijdens CoP7 in Marrakesh (29 oktober – 9 november 2001).

Het feitelijk ratificatieproces zal gezamenlijk met de EU en haar lidstaten plaatsvinden. De voorbereiding hiervan is inmiddels gestart. De Uitvoeringsnota Klimaatbeleid deel II wordt, evenals de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid deel I, per 1 januari 2002 geëvalueerd. Op basis daarvan kunnen het beleid en de meerjarenramingen eventueel worden bijgesteld.

5.4.6 Joint Implementation

Aanbestedingsprocedure

Een eerste tender voor de aankoop van Emission Reduction Units (ERUPT) is in mei 2000 uitgeschreven door Senter. Voor de tweede fase zijn 9 projecten geselecteerd. Op 17 april 2001 zijn de contracten getekend voor vijf projecten met een totale reductie van circa 4Mton CO₂ in de periode 2008 – 2012, dat wil zeggen 0,8 Mton per jaar. De gemiddelde prijs per ton CO₂ bedraagt 18 gulden (8,2 euro). De tweede tender, die voorzien was voor mei 2001, wordt uitgesteld tot na CoP7 in Marrakesh. Inmiddels heeft het ministerie van EZ een Memorandum of Understanding (MoU) voor ERUPT getekend met Roemenië, Bulgarije, Slowakije en Kroatië. Er zijn onderhandelingen gestart met Polen, Rusland en Letland.

Prototype Carbon Fund

In het kader van het Prototype Carbon Fund (PCF) is tot op heden het contract getekend voor één JI project. Daarnaast zijn er 5 projecten in een vergevorderd stadium van afhandeling. Tenslotte zijn er circa 35 serieuze projectvoorstellen bij PCF ingediend.

Zes landen en 17 bedrijven zijn deelnemers in het PCF. Het afgelopen jaar is er veel ervaring uitgewisseld over het JI en CDM instrument op basis van de projecten. De lessen die zijn geleerd worden gedeeld met de klimaatonderhandelaars in de verwachting dat daar mee de praktische uitvoerbaarheid van de instrumenten zal toenemen.

Overleg met EBRD en private banken

De ministeries van EZ en VROM zijn in gesprek met de European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) en private banken over de mogelijkheden om samen te werken op het gebied van JI en CDM. Gedacht wordt aan een contract, waarin Nederland CO₂ opkoopt van projecten van de banken, die daarvoor moeten zorgen dat de projecten een JI/CDM status krijgen, alsmede de goedkeuring van het ontvangende land voor overdracht van emissiereducties naar Nederland. De Europese aanbestedingsregels zullen hierbij in aanmerking worden genomen.

5.4.7 Europese emissiehandel

De Europese Commissie zal met een antwoord komen op reacties van de lidstaten op het Groenboek Emissiehandel. Vervolgens zal worden bepaald of en wanneer er een voorstel voor een richtlijn zal komen.

5.4.8 Clean Development Mechanism

Bij de besteding van de op de VROM-begroting geplaatste gelden voor de aankoop van CO₂ kredieten via het CDM (2001: 200 mln gulden (circa 90,7 mln euro), 2002: 300 mln gulden (circa 136,1 mln euro)) wordt

een driesporen aanpak gevolgd. De stand van zaken bij elk van deze drie sporen komt hieronder aan de orde.

Multilaterale spoor

Overleg met de Wereldbank en International Finance Corporation (IFC) zullen zo mogelijk nog in 2001 tot principeakkoorden leiden. De Wereldbank en IFC hebben inmiddels met het PCF de nodige ervaringen opgedaan. Op basis van de ervaringen die deze instellingen hebben gedaan op een zich nog ontwikkelende markt geven zij aan dat zij voor het ministerie van VROM respectievelijk 25 en 10 Mton CO₂-equivalenten kunnen aankopen. Daarbij gaan zij uit van een gemiddelde aankoopprijs van \$ 4–6 per Mton CO₂. In totaal is met beide voorstellen circa \$ 155 mln gemoeid. Gesprekken met de Asian Development Bank (ADB), EBRD en de Inter-American Development Bank lopen voorspoedig. Met ADB is afgesproken eind dit jaar tot de oprichting van een CDM-faciliteit bij die bank te komen.

Bilaterale spoor

Gesprekken met Senter over de uitvoering van een internationale tender voor de aankoop van CO₂-kredieten hebben geresulteerd in CERUPT; een internationale tender voor de aankoop van CO₂-kredieten. Senter heeft met ERUPT/JI inmiddels enige ervaring opgedaan. Als een streefprijs wordt gehanteerd van gemiddeld 5 euro (circa 11 gulden) per ton CO₂, kan Senter 10 Mton CO₂-equivalenten aankopen voor een bedrag van in totaal 55 mln euro (circa 121,2 mln gulden). Hierbij wordt gedacht aan een kleine experimentele tender in het najaar van 2001 voor 3 Mton CO₂-equivalenten en voorjaar 2002 een grote tender voor 7 Mton CO₂-equivalenten.

Private Financiële spoor

Tezamen met het ministerie van EZ zijn gesprekken gaande met private financiële instellingen over de modaliteiten van aankopen van CERs/ERUs via opkoopcontracten, garantiestellingen, put-opties en dergelijke. Begin 2002 zal een internationale tender worden gepubliceerd voor de aankoop van CDM en JI-kredieten.

Met een aantal landen voert het ministerie van VROM gesprekken over een MoU om de CDM-samenwerking te formaliseren, zodat de CERs uiteindelijk aan Nederland kunnen worden overgedragen. Met name de Midden-Amerikaanse landen, Zuid-Afrika, Bolivia, Kazachstan en Indonesië hebben inmiddels te kennen gegeven met VROM op dit gebied te willen samenwerken. Bij de uitvoering van het Nederlandse CDM-programma zal mede met de in het kader van het proefprojecten-programma JI in ontwikkelingslanden opgedane ervaringen rekening worden gehouden.

5.4.9 Slotparagraaf broeikaseffect

Monitoring van emissie van broeikasgassen

In 2000 zijn twee nationale werkgroepen van start gegaan onder de Werkgroep Emissiemonitoring Broeikasgassen (WEB), met als doel te onderzoeken hoe de onzekerheden in de emissies van broeikasgassen per gas en sector kunnen worden verkleind. Prioriteiten hiervoor zijn bepaald op basis van de omvang van de onzekerheden per gas en sector en op

grond van de maatregelen die worden uitgewerkt in het kader van de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid deel I. De resultaten van deze onderzoeken zullen worden opgenomen in protocollen, waarin de te hanteren methode voor monitoring worden vastgelegd. Daarbij wordt een afweging gemaakt tussen enerzijds de haalbare/wenselijke betrouwbaarheid van de emissiecijfers per gas en sector (uitgangspunt: zo mogelijk 95% betrouwbaarheid) en anderzijds de daarvoor te maken kosten. Verder zullen de procedures voor verzameling, bewerking, rapportage en archivering worden beschreven. Bij het ontwikkelen van de protocollen worden voor zover mogelijk ook de doelgroepen betrokken. De protocollen zullen eind 2002 of begin 2003 gereed zijn.

Tijdens CoP5 van het Klimaatverdrag, eind 1999, zijn afspraken gemaakt over een uitgebreider rapportage format voor broeikasgasemissies. Doel van dit «Common Reporting Format» (CRF) is dat beter inzicht wordt verkregen in de kwaliteit van de emissie-inventarisaties van verschillende landen. Dit format vraagt een gedetailleerde rapportage van emissies per sector, gehanteerde emissiefactoren en activiteiten gegevens. Alhoewel Nederland dit format sinds 2000 toepast, zal het pas in 2002 mogelijk zijn integraal aan de rapportage eisen te voldoen.

Communicatie Klimaatverandering

Voor het jaar 2002 staat opnieuw een publiekscampagne in de massamedia gepland over het thema klimaatverandering. In die campagne wordt aangegeven dat het probleem moet worden aangepakt en dat een individueel huishouden daar ook zelf aan kan bijdragen.

Naast deze thematische publiekscampagne, zullen op actie gerichte campagnes worden georganiseerd rondom de introductie van beleidsmaatregelen zoals zuinige auto's en het EnergiePrestatieAdvies. In deze campagnes worden handelingsperspectieven gepresenteerd waarmee individuen een positieve bijdrage leveren aan de aanpak van klimaatverandering. Het doel is om, door laagdrempelige handelingsperspectieven aan te reiken, de betrokkenheid te vergroten onder een breed publiek.

National Communication

Eind november 2001 zal Nederland een derde National Communication onder het Klimaatverdrag uitbrengen. Deze rapportage is bedoeld om aan de Conferentie der Partijen onder het Klimaatverdrag te rapporteren hoe Nederland invulling geeft aan zijn verplichtingen.

Eind 2000 is het review rapport van de 2^e National Communication ontvangen. Het review team bleek erg tevreden over de manier waarop Nederland over het klimaatbeleid rapporteert.

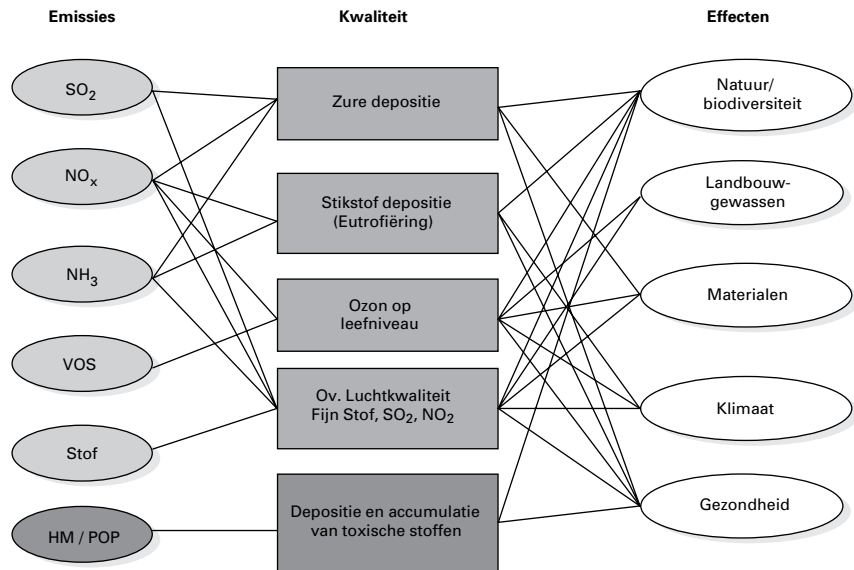
Verantwoording klimaatbeleid over 2000

Bijlage 4 van dit Milieuprogramma bevat de integrale verantwoording van het klimaatbeleid over 2000 zoals die toegezegd is in de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid.

5.5 Thema Verzuring en grootschalige luchtverontreiniging

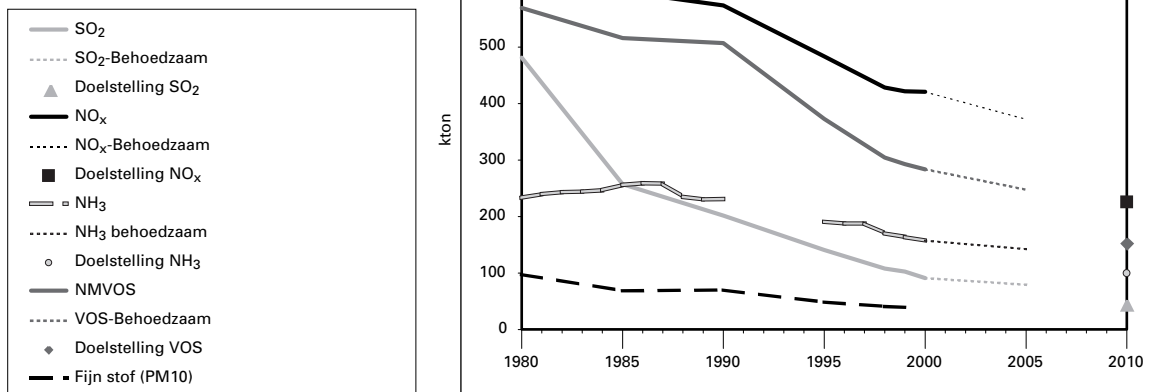
Sinds 1989 heeft het thema verzuring een ontwikkeling doorgemaakt naar het bestrijden van grensoverschrijdende luchtverontreiniging in het algemeen en daarmee ook de luchtkwaliteit van fijn stof, stikstofdioxide (NO₂) en zwaveldioxide (SO₂). Dit omdat de problematiek vergelijkbaar is

voor wat betreft de effecten, de verspreiding, de stoffen en hun bronnen. Daarom is de naam van het thema uitgebreid tot «Verzuring en grootschalige luchtverontreiniging».

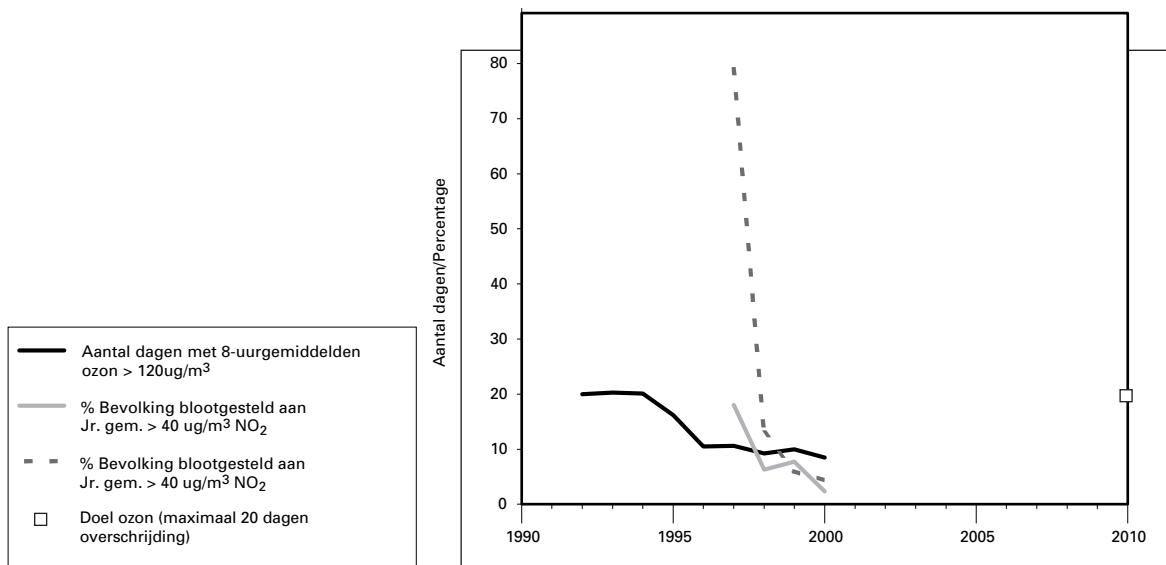
Het thema verzuring en grootschalige luchtverontreiniging omvat verschillende nadelige effecten op de volksgezondheid en op het milieu. In de praktijk kunnen deze effecten (aantasting van de volksgezondheid, schade aan de natuur en aan gewassen, verslechtering van de grondwaterkwaliteit, schade aan gebouwen en materialen) niet afzonderlijk worden toegeschreven aan bepaalde oorzaken. Het beleid richt zich dan ook op het op een samenhangende wijze tegengaan van deze ongewenste en nadelige effecten. Het thema integreert daarom het beleid gericht op het voorkomen van de effecten die ontstaan door de uitstoot van SO₂, NO_x, ammoniak (NH₃) en vluchtige organische stoffen (VOS). Emissiereductie van deze stoffen voorkomt zure depositie, stikstofdepositie, ozonvorming op leefniveau (smog) en te hoge concentraties van de overige stoffen die de luchtkwaliteit «grootschalig» beïnvloeden. Fijn stof, NO₂ en SO₂ vallen ook onder dit thema. Sinds kort maken ook zware metalen (HM) en persistente organische stoffen (POP) deel uit van het thema, vooral vanwege hun grootschalige verspreiding en hun bronnen. In bovenstaand figuur is de relatie tussen de emissies, de milieukwaliteit en de effecten schematisch weergegeven. Voor de stoffen worden emissiedoelen geformuleerd, behalve voor HM en POP. Voor de gewenste kwaliteit worden milieukwaliteitsdoelen geformuleerd.

Indicator Verzuring en Grootschalige milieuverontreiniging milieudruk

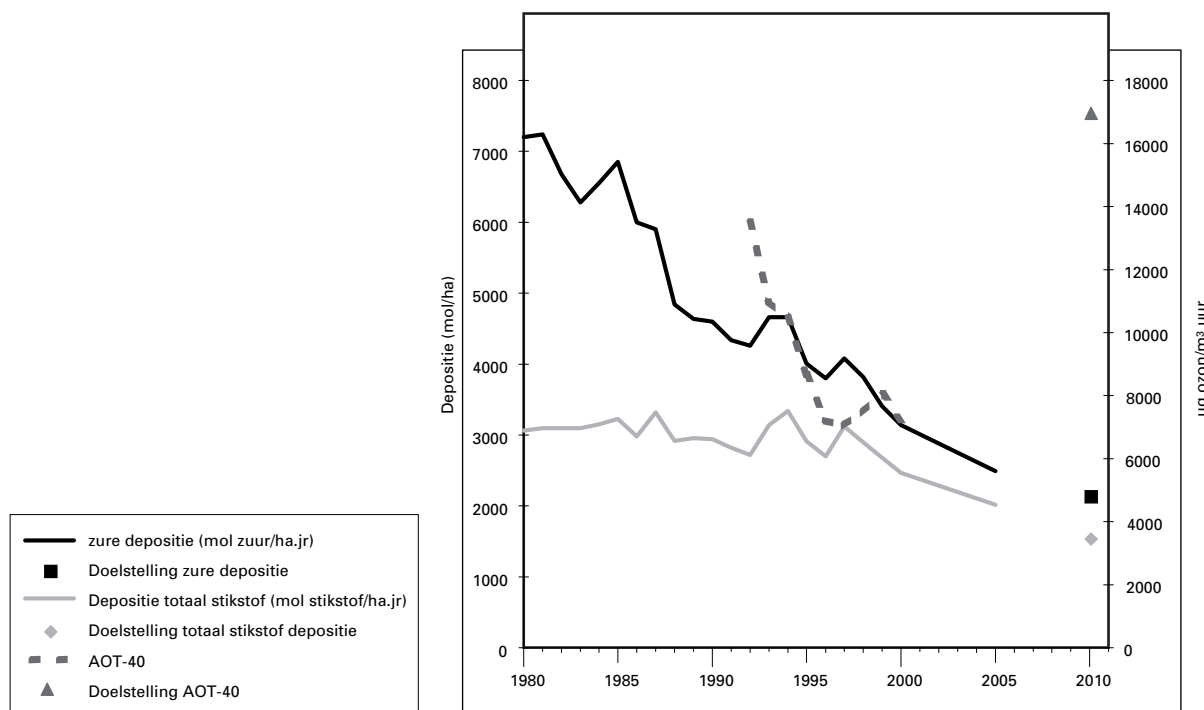
Met name de industrie, elektriciteitsbedrijven en de raffinaderijen hebben bijgedragen aan de emissiereducties van SO₂. De daling van NO_x is de laatste jaren vooral veroorzaakt door afname van de emissie door verkeer en vervoer, maar ook industrie, elektriciteitsbedrijven en de raffinaderijen hebben hieraan bijgedragen. De emissie van VOS vertoont een dalende trend, met name de industrie en het verkeer hebben aan deze daling bijgedragen. Voor NH₃ is enkele jaren geleden de berekeningsmethodiek herzien. Omdat de aanpassingen vooral betrekking hadden op de emissiearme aanwending van dierlijke mest was een herziening van de reeks tot 1990 weinig zinvol. Voor de jaren 1991 t/m 1994 heeft RIVM nog geen herberekening gemaakt. De totale emissie van verzurende stoffen bedroeg in 1980 circa 40 mld zuurequivalenten en was in 2000 ongeveer gehalveerd. De totale emissie van fijn stof is sinds 1980 met ruim 60% gedaald. De industrie heeft hieraan de grootste bijdrage geleverd. Verkeer draagt voor ongeveer de helft bij aan de fijn stof-emissie in Nederland. In de figuur staan de nieuwe doelstellingen voor 2010, zoals opgenomen in het NMP4.

Indicator Verzuring en Grootschalige Luchtverontreiniging milieukwaliteit met betrekking tot gezondheid

De concentraties van de grootschalige luchtverontreinigende componenten fijn stof, stikstofdioxide en ozon worden hier getoetst aan de normstelling uit het NMP4. De gemiddelde concentraties van fijn stof (deeltjes met een diameter $<10\text{ }\mu\text{m}$, vaak aangeduid als PM_{10}) dalen de laatste jaren licht, onder andere ten gevolge van het internationale verzuringsbeleid, het Nederlandse ammoniakbeleid en specifieke maatregelen bij de Nederlandse industrie. Het percentage van de bevolking dat is blootgesteld aan een jaargemiddelde concentratie fijn stof boven de norm van $40\text{ }\mu\text{g}/\text{m}^3$ is de laatste jaren sterk gedaald, omdat het jaargemiddelde zich aanvankelijk boven en vanaf 1998 onder de $40\text{ }\mu\text{g}/\text{m}^3$ bevond. Voor NO_2 ligt de jaargemiddelde concentratie, gemiddeld over Nederland, reeds lang onder de norm van (eveneens) $40\text{ }\mu\text{g}/\text{m}^3$. Wel wordt deze norm langs drukke straten overschreden. In 1998 en 1999 vond overschrijding plaats langs een weglengte van circa 2200 km. Dit is terug te vinden in het lagere bevolkingspercentage dat aan overschrijding is blootgesteld. De blootstellingnorm voor ozon wordt in verband gebracht met het aantal dagen waarin het 8-uurgemiddelde van $120\text{ }\mu\text{g}/\text{m}^3$ wordt overschreden. Dit mag, gemiddeld over drie jaar, op maximaal 20 dagen per jaar gebeuren. Begin jaren 90 lag het aantal dagen met overschrijding rond de norm. Door een dalende trend in het aantal dagen met overschrijding van het 8-uurgemiddelde is overschrijding van de norm de laatste jaren niet meer voorgekomen. Als meest waarschijnlijke oorzaak voor de afnemende trend wordt de reductie van vluchtige organische stoffen in Europa genoemd. In de figuur staan de nieuwe doelstellingen voor 2010, zoals opgenomen in het NMP4.

Indicator Verzuring en Grootschalige Luchtverontreiniging milieukwaliteit met betrekking tot natuur

De depositie van potentieel zuur neemt gestadig af, hoofdzakelijk door de vermindering van SO_2 -emissies in Nederland en het buitenland. De stikstofdepositie blijft onverminderd hoog. Wel is te zien dat de reducties bij vooral NH_3 leiden tot enige afname van deze depositie. In de figuur staan de nieuwe doelstellingen voor 2010, zoals opgenomen in het NMP4. Voor ozon is dit uitgedrukt als AOT-40 (Accumulated Ozone exposure over a Threshold of 40 ppb), berekend als gemiddelde over 5 jaar om te corrigeren voor weersinvloeden. Hoge ozonconcentraties zijn namelijk behalve van NO_x - en VOS-emissies,

afhankelijk van zonlicht en meteorologische omstandigheden. Mooie zomers (hoge luchtdruk) leiden tot hoge concentraties. Sinds 1990 is een dalende trend aanwezig in de vijf jaars voortschrijdende gemiddelde AOT-40 waarde. De meest waarschijnlijke oorzaak van deze afnemende trend is de emissiereductie van precursors, voornamelijk NO_x en VOS.

5.5.1 Nationale emissieplafonds

Op 1 december 1999 heeft Nederland een nieuw protocol onder de UN/ECE Convention on Long Range Transboundary Air Pollution getekend. De procedure om dit zogenaamde Göteborgprotocol, genoemd naar de plaats van ondertekening, te ratificeren start nadat het NMP4 is uitgebracht en kan in 2002 worden afgerond. De Europese Richtlijn Nationale Emissieplafonds (NEC-richtlijn) zal naar verwachting in het derde kwartaal van 2001 in werking treden waarna Nederland 1 jaar de tijd heeft om de richtlijn te implementeren. De emissieplafonds zijn voor alle landen gemiddeld iets scherper dan de plafonds in het Göteborgprotocol. Ook voor Nederland is dit het geval voor NO_x en VOS. Meer informatie over de NEC-richtlijn staat in deel III, hoofdstuk 2 Internationaal milieubeleid, paragraaf 2.7 Europees beleid.

De nationale emissieplafonds van het Göteborgprotocol en de EU-Richtlijn zijn resultaatsverplichtingen, dat wil zeggen dat deze plafonds moeten worden gerealiseerd op straffe van ingebrekestelling en passende sancties.

In het NMP4 zijn de nationale doelstellingen opgenomen waarvoor Nederland zich tot het uiterste inspant om deze te halen. Deze doelstellingen reiken verder dan hetgeen in internationaal verband is overeengekomen. Het nakomen van deze inspanningsverplichtingen leidt er niet alleen toe dat de internationale resultaatsverplichtingen worden nagekomen, maar ook dat het milieu en de gezondheid van burgers zowel in Nederland als in de omringende landen hiervan profiteren.

Indien Nederland de nationale doelstellingen in 2010 haalt en het buitenland de afgesproken nationale emissieplafonds realiseert, dan is berekend dat dit leidt tot:

- 30% volledige bescherming van het totale areaal aan natuur tegen zure depositie, respectievelijk N-eutrofiering;
- stabilisatie of afname van het aantal voortijdige sterfgevallen en extra spoedopnamen in het ziekenhuis als gevolg van verontreiniging van de omgevingslucht door fijn stof en ozon, ondanks de verwachte vergrijzing in de bevolking.

Tabel 1 Emissies, prognoses en emissiedoelen voor Nederland (kton/jaar)

	1980	1990	1997	Göteborg- Protocol 2010	NEC-richtlijn 2010	NMP4 doelstel- ling 2010
SO ₂	481	202	117	50	50	46
NO _x	596	579	459	266	260	231
VOS	569	500	323	191	185	163(155)*
NH ₃	234	231	188	128	128	100

* Voor de VOS tussen haken zijn EU-Richtlijnen noodzakelijk voor VOS-houdende producten zoals verf, lakken, lijmen, cosmetica en voor motoren, scooters en bromfietsen.

Zowel het Göteborgprotocol als de NEC-richtlijn bevatten verplichtingen ten aanzien van de jaarlijkse monitoring van de emissies, het jaarlijks opstellen van prognoses, alsmede het rapporteren daarover. Met ingang

van 2002 wordt, vooruitlopend op de definitieve inwerkingtreding van deze verplichtingen, het eerste jaarlijkse rapport opgesteld dat ook aan de Tweede Kamer wordt aangeboden. Het rapport wordt opgesteld op basis van zowel beleids- en doelgroepmonitoring als de emissieregistratie. Het RIVM zal daar een prognose voor 2010 aan toevoegen. Het rapport vervult echter ook een belangrijke functie voor overheden en doelgroepen, omdat het inzicht geeft in de stand van zaken en het resultaat dat op basis van passende inspanningen nog moet worden waargemaakt. Het Göteborgprotocol en de NEC-richtlijn worden, hoogst waarschijnlijk in 2004, geëvalueerd op basis van nieuwe gegevens over het verwachte energieverbruik en kosten van bestrijdingstechnieken. Daarnaast zal ook de fijn stof problematiek in de modelberekeningen worden meegenomen. Alle landen leveren in 2002 en 2003 hiervoor de benodigde informatie. Voor de politieke besluitvorming blijkt dat niet alleen informatie over de kosten meeweegt, maar in toenemende mate ook informatie over de baten van het bestrijdingsbeleid. Nederland zal in 2002 een internationale workshop organiseren over de baten van natuurbehoud. Andere landen zijn meer betrokken bij andere onderwerpen zoals gezondheid of schade aan materialen en cultuurgoeieren.

5.5.2 SO₂ stationaire bronnen

In februari 2001 heeft de Vereniging van de Nederlandse Petroleum Industrie (VNP) aan de minister van VROM een emissie van 33 kton gerapporteerd. Daarmee blijven de raffinaderijen onder een totale emissie van 36 kton op basis van het akkoord dat hierover in 1993 is gesloten. In 2001 wordt de SO₂-uitwerp van de verschillende industriële bedrijven geïnventariseerd en wordt een plan van aanpak opgesteld waarin wordt aangegeven welke reductiemaatregelen moeten worden getroffen. Het plan van aanpak dat in het vierde kwartaal van 2001 gereed zal komen, geeft ook antwoord op de vraag met welk beleidsinstrumentarium de emissiereducties het best gerealiseerd kunnen worden. Het gaat daarbij om de keus tussen marktconforme instrumenten, zoals emissiehandel, of de bestaande instrumenten, zoals vergunningverlening en AMvB's.

5.5.3 NO_x stationaire bronnen

NO_x-emissies zijn met name afkomstig van de industrie en het verkeer. Maatregelen en NO_x-beleid met betrekking tot verkeer (mobiele bronnen) staan in dit deel van het Milieuprogramma, hoofdstuk 3 Versterken lokale milieukwaliteit, paragraaf 3.2 Doelgroep Verkeer en Vervoer. Zonder aanscherping van het beleid kan de NO_x-emissie van gasmotoren in 2010 aanmerkelijk oplopen. Momenteel wordt gewerkt aan een beleidsvoorstel om deze emissies te verlagen. Het gaat hierbij om een reductie van maximaal 5kton bij bestaande en nieuwe motoren door toepassing van zogenoemde nageschakelde technieken. Verwacht wordt dat in 2001 gestart kan worden met de aanpassing van het Besluit Emissie Eisen Stookinstallaties (BEES). Bestudeerd wordt of het NO_x-beleid voor gasmotoren gecombineerd kan worden met het beleid voor stimulering van warmtekracht.

NO_x-subsidieregeling

In het jaar 2000 is 0,6 mln gulden (circa 0,3 mln euro) subsidie gegeven aan NO_x-nageschakelde technieken (1 project). Geavanceerde energie-systemen zijn voor 4,6 mln gulden (circa 2,0 mln Euro) gesubsidieerd.

Deze energiesystemen hebben minimaal 50% minder NO_x- en 5% minder CO₂-uitstoot dan conventionele systemen.

In 2001 en 2002 is het nog mogelijk om subsidie te krijgen voor NO_x-nageschakelde technieken, mits de maatregelen vóór 1 januari 2003 worden getroffen. Daarna gaat het systeem van emissiehandel van start en zal geen subsidie meer worden verstrekt. Na de zomer van 2001 zal besloten worden of het subsidieprogramma voor geavanceerde energiesystemen zal worden voortgezet.

NO_x-emissiehandel

Op 19 februari 2001 heeft de minister van VROM in een brief aan de Tweede Kamer verslag gedaan van het akkoord op hoofdlijnen dat in december 2000 met de industrie werd bereikt. Het akkoord houdt in dat in 2003 een systeem van verhandelbare NO_x emissies zal worden ingevoerd. Partijen zijn het er over eens dat emissiehandel een kosteneffectief instrument is om de NO_x taakstelling voor de grote industriële bedrijven van 55 kton in 2010 te realiseren. Het systeem zal worden gebaseerd op prestatienormen per inrichting. De taakstelling van 55 kton in 2010 komt neer op een prestatienorm in 2010 van 50 g/GJ. In 2006 wordt geëvalueerd of met de norm van 50 g/GJ de 2010 taakstelling van 55 kton wordt bereikt. Mocht in 2006 blijken dat die taakstelling niet wordt gerealiseerd met de prestatienormen voor de periode 2007–2010, dan zullen deze normen in die periode met maximaal 20% worden aangescherpt. Om emissiehandel mogelijk te maken is het nodig om de Wet milieubeheer aan te passen. Daarnaast zijn er verschillende andere wettelijke en organisatorische maatregelen nodig, waaronder het uitvoeren van een AMvB met prestatienormen per inrichting om emissiehandel van start te laten gaan. Het tijdpad voor de wetgeving is voor een belangrijk deel afhankelijk van zaken die nog dienen te worden uitgewerkt, onder meer op het gebied van de monitoring, de handhaving en de wetgeving zelf (zoals de relatie met de Europese regelgeving). Een adequate wetgeving, monitoring en handhaving zijn essentieel om het systeem goed te kunnen laten functioneren. Wat dat betreft dienen de verschillende eindproducten aan hoge kwaliteitseisen te voldoen. Zo nodig wordt het tijdpad daaraan ondergeschikt gemaakt. Het is de verwachting, mede in verband met het oog op de genoemde risicofactoren, dat dit wetsvoorstel medio 2003 bij de Tweede Kamer kan worden ingediend. Het ontwerp van een AMvB inzake NO_x-emissiehandel, die op deze wet zal worden gebaseerd, zal daarna aan de beide Kamers der Staten-Generaal worden overgelegd. Dat betekent dat NO_x-emissiehandel niet zoals gehoopt in 2003, maar waarschijnlijk pas eind 2004 ingevoerd kan worden.

De medewerking en expertise van het bedrijfsleven bij de meeste activiteiten is van groot belang. Het dient echter bij het bedrijfsleven evenzeer duidelijk te zijn dat de overheid, meer specifiek de minister van VROM, de eindverantwoordelijkheid draagt voor het geheel.

5.5.4 VOS

In 2001 wordt de discussie afgerond over de keuze van het beleidsinstrumentarium om de VOS-emissies terug te dringen tot onder de niveaus die het NMP4 daarvoor geeft. Het is daarbij van belang of gekozen wordt voor een marktconform instrument zoals bijvoorbeeld emissiehandel of voor een meer traditioneel instrument. Afhankelijk van deze keuze zal de nationale taakstelling voor de industrie doorvertaald worden naar sub-sectoren.

Monitoring en emissierapportage van VOS is een complexe zaak. Er dient

bekeken te worden welke extra kwaliteitseisen gesteld moeten worden mede in het licht van de Nederlandse rapportage over de uitvoering van de NEC-richtlijn. Er dient vervolgens een project gestart te worden om de verbeteringen te initiëren.

5.5.5 Ammoniak

In dit deel, hoofdstuk 4 Versterken nationale milieukwaliteit, paragraaf 4.3.1 Vernieuwing instrumentarium stank- en ammoniakbeleid komt ammoniak aan bod.

5.5.6 Fijn stof

De EU-luchtkwaliteitsgrenswaarden voor fijn stof van de 1^e dochter-richtlijn, die nu ook via het besluit luchtkwaliteit in de Nederlandse wetgeving zijn opgenomen, maken een streng bestrijdingsbeleid voor fijn stof noodzakelijk. Het lijkt zeer moeilijk om op afzienbare termijn aan de grenswaarden te voldoen. Ten aanzien van fijn stof bestaan er echter nog belangrijke wetenschappelijke onzekerheden. Zo zijn er hiaten in de kennis ten aanzien van bronbijdragen aan de niveaus die in de buitenlucht worden gemeten. Op grond van de EU-dochterrichtlijn is Nederland echter wel verplicht om medio 2003 een bestrijdingsplan voor fijn stof vast te stellen. Op dit moment loopt een onderzoekprogramma (gefinancierd door de ministeries van VROM, V&W en EZ) dat er op gericht is om vóór de evaluatie van de normstelling in Europees verband (uiterlijk eind 2003 gereed) de bron-effectketen van fijn stof goed in kaart te brengen. Op basis van dit onderzoek zal op termijn nader beleid voor fijn stof geformuleerd kunnen worden ten behoeve van de door de EU vereiste planvorming. Tot die tijd zal het bestrijdingsbeleid voor fijn stof gebaseerd zijn op de toepassing van de stand der techniek/ALARA. Voor secundair gevormd fijn stof, met name gevormd uit SO₂, NO_x en NH₃, vindt bestrijding plaats via het verzuringsbeleid.

5.5.7 Zware metalen en POP's

Twee protocollen onder de UN-CLTRP-Conventie uit 1979, het «Protocol on Persistent Organic Pollutants» (POP's) en het «Protocol on Heavy Metals» (HM), zijn in 1998 te Aarhus, Denemarken getekend. De toevoeging van deze protocollen betekent een belangrijke uitbreiding van de werkingssfeer van de Conventie.

Beide protocollen zijn in 1998 door 36 landen in Aarhus, Denemarken getekend. Het HM-Protocol is thans door 8 landen (inclusief Nederland) geratificeerd. De verwachting is dat in de loop van dit jaar of begin volgend jaar tenminste 16 landen ratificeren, waarna het Protocol daadwerkelijk in werking kan treden en een aanvang kan worden gemaakt met de review. Op dit moment wordt door Nederland bevorderd dat de Critical Loads benadering ook voor zware metalen gehanteerd gaat worden.

Het POP-Protocol is thans door 6 landen (inclusief Nederland) geratificeerd. De verwachting is dat in de loop van dit jaar of begin volgend jaar tenminste 16 landen ratificeren, waarna ook dit Protocol daadwerkelijk in werking kan treden. Na ratificatie vindt er een review van het Protocol plaats en kunnen emissie-eisen worden aangescherpt. Vooruitlopend daarop wordt veel energie geïnvesteerd in het toevoegen van nieuwe stoffen aan het Protocol op basis van risico analyses met PTB-criteria (Persistentie, Toxiciteit en Bio-accumulatie). Nederland doet thans onderzoek naar het toevoegen van 4 nieuwe stoffen op basis van

risicoprofielen met PTB-criteria. Het betreft de stoffen Poligechloreerde naftalenen, Dicofol, Hexachloorbutadiëen en Pentachloorbenzeen. Nederland is tezamen met Canada co-lead land van de Expert Group on POP's. In het najaar worden de resultaten van het Nederlandse onderzoek in de Expert Group gepresenteerd.

In het nieuwe traject, van de uitbreiding van het protocol, zal het interessant zijn om te zien of de stoffen die niet door de eerste onderhandelingen kwamen, nu wel in het protocol worden opgenomen. In ieder geval speelt Nederland een actieve rol in het internationale POP-beleid.

6. BEHEERSING MILIEURISICO'S VAN STOFFEN, AFVAL EN STRALING

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk komen de doelgroepen en milieuthema's aan bod die te maken hebben met stoffen, afval en straling. In de Wet milieubeheer is voor het afvalstoffenbeleid aangesloten bij de Europese terminologie. Dat houdt in dat de term «verwijdering» niet meer op het gehele afvalstoffenbeleid slaat, maar alleen op het storten en verbranden in de zin van vernietiging. Vandaar dat hierna gesproken wordt over «verwerking» van afvalstoffen. Deze term slaat wel op het gehele afvalstoffenbeleid. In paragraaf 6.2 van dit hoofdstuk komt de doelgroep Afvalverwerkingsbedrijven aan bod. Deze doelgroep bestaat enerzijds uit inrichtingen die opereren in de vrije markt van nuttige toepassing en anderzijds uit inrichtingen die zich richten op het storten van en verbranden van afvalstoffen binnen een door de overheid gestuurde geconditioneerde markt.

Bij het thema Verspreiding, paragraaf 6.3, gaat het om biotechnologie en in het bijzonder om genetisch gemodificeerde organismen (ggo's), de verontreiniging van het milieu met (radioactieve) stoffen en straling. In deze paragraaf komen eveneens de onderdelen asbest en straling aan de orde die voorheen onder de doelgroep Bouw vielen. In paragraaf 6.4 staat het thema Afvalverwerking centraal waarbij het gaat om het volledig beheersen van de keten grondstof-proces-product-afval.

6.2 Doelgroep Afvalverwerkingsbedrijven

6.2.1 Ontwikkelingen in het afvalaanbod

De jaarlijkse hoeveelheid afval die in Nederland ontstaat, is de afgelopen jaren gestegen van ruim 46 Mton in 1985 naar ruim 56 Mton in 1998 (inclusief fosforzuurgips, exclusief niet reinigbare grond), een stijging van circa 22% (RIVM, 1999). Deze toename blijft achter bij de ontwikkeling van het BBP, dat in dezelfde periode met circa 43% is gestegen (RIVM, 1999). Als het totale afvalaanbod was gegroeid overeenkomstig het BBP, dan zou in 1998 circa 66 Mton afval zijn ontstaan.

Deze cijfers tonen aan dat er sprake is van een relatieve ontkoppeling tussen het totale afvalaanbod in Nederland en de economische groei. Deze ontkoppeling is het gevolg van een combinatie van onder meer overheidsbeleid, technologische ontwikkelingen, efficiënter produceren en verwijderingskosten.

Structuur en ontwikkelingen in de afvalmarkt

Naar aanleiding van vragen uit de Tweede Kamer heeft de minister van VROM in maart 2000 een eerste rapportage naar de Kamer toegestuurd met een beschrijving van de structuur van de Nederlandse afvalmarkt en ontwikkelingen daarin. De belangrijkste ontwikkeling is de sterke concentratie van deelmarkten zoals de afvalverbranding, gft-verwerking, glaszameling en verwerking, papier- en textielverwerking. Op deze terreinen beheersen nog maar een beperkt aantal spelers de hele markt. Op een aantal andere deelmarkten is nog sprake van fragmentatie, zoals bij de inzameling van diverse afvalstromen en de autodemontage. Het belangrijkste groeimodel in de afvalmarkt is de verticale integratie, namelijk het aanbieden van diensten in de hele afvalketen van inzameling tot verwijdering. Eigendom of zeggenschap over de gehele keten verkleint

immers het risico van deelmarkten. Met name de inzameling van huishoudelijk en gevaarlijk afval blijkt momenteel een belangrijke groeimarkt voor de grote spelers (integrators) op de afvalmarkt. Omdat de ontwikkelingen in de afvalmarkt snel gaan zal de rapportage voor de Tweede Kamer jaarlijks worden geactualiseerd.

6.2.2 Storten

Ontwikkeling stortsector

De hoeveelheid gestort afval is tussen 1985 en 1998 afgenomen van ruim 16 Mton naar ruim 5,4 Mton. In 1999 heeft een lichte toename plaatsgevonden tot ruim 5,5 Mton afval. Hiervan is circa 2 Mton brandbaar afval. Eind 1999 waren 38 stortplaatsen in exploitatie, 23 in afwerking en 3 in procedure. De restcapaciteit bedroeg circa 70 mln m³ en de capaciteit in procedure was 6,7 mln m³. Deze restcapaciteiten komen ongeveer overeen met respectievelijk 77 Mton en 7,4 Mton, uitgaande van de in de Wet belasting op milieugrondslag genoemde volumieke massa van 1100 kilogram per m³.

Ontheffingen stortverbod

In 1999/2000 is het Besluit stortverbod afvalstoffen voor meer stromen van toepassing geworden en ook geëvalueerd. Daarbij stonden de uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid van het besluit centraal. De evaluatie laat zien dat er een aantoonbare verschuiving heeft plaatsgevonden van storten naar verbranden en dat het besluit in zijn algemeenheid goed uitvoerbaar en handhaafbaar is. De verhoging van de stortbelasting heeft het mogelijk gemaakt de procedure bij het verlenen van de ontheffingen van het stortverbod aanmerkelijk te vereenvoudigen. Als gevolg van de groei van het afvalaanbod en het achterblijven van hergebruik is in 2000 zo'n 2 à 3 Mton brandbaar afval, met een ontheffing van het stortverbod, alsnog gestort. In het Landelijk Afvalbeheersplan (LAP) wordt hiervoor nader beleid geformuleerd, gericht op versnelde afbouw van de stort van brandbaar afval.

Verhoging stortbelasting

De Wet belastingen op milieugrondslag is de basis voor het belasten van storten en verbranden. Voor het verbranden geldt een nihil-heffing. Het storttarief voor brandbaar afval is in het kader van de vergroening met 75 gulden (circa 34 euro) verhoogd: met ingang van 1 januari 2000 is de prijs circa 140 gulden (63,5 euro) per ton. Het doel van deze maatregel is om storten financieel minder aantrekkelijk te laten zijn dan verbranden, wat aansluit bij de voorkeursvolgorde van verwerking.

In het LAP wordt een verdere verhoging van de storthetffing voorzien om het storten van brandbaar afval te voorkomen en initiatieven voor het nascheiden van hoogcalorische stromen ter bevordering van nuttige toepassing van afvalstoffen financieel aantrekkelijk te maken. Per 1 januari 2002 wordt de stortbelasting met 25 gulden (circa 11,3 euro) verhoogd. Het in het voorontwerp beleidskader van het LAP voorgesteld sturingsinstrumentarium wordt op de korte termijn nader beschouwd in een IBO/MDW-onderzoek. De voorlopige resultaten van dit onderzoek zullen in oktober 2001 gereed zijn en worden dan betrokken bij het verder invullen van het ontwerp LAP dat eind dit jaar de inspraakprocedure ingaat en aan de Staten-Generaal wordt aangeboden.

In juli 2001 is de EU Richtlijn storten geïmplementeerd. Deze richtlijn harmoniseert de regelgeving rond stortplaatsen. In Europees verband vindt vervolgens nog een nadere uitwerking plaats van de acceptatievoorwaarden.

Verbranden

De hoeveelheid afval die wordt verbrand tussen 1985 en 1999 is toegenomen van ruim 3 Mton naar bijna 7 Mton. Daarnaast is in 1999 bijna 2 Mton en in 2000 tussen de 2 en 3 Mton brandbaar afval gestort. Eind 1999 waren de volgende installaties in exploitatie:

- 11 verbrandingsinstallaties voor huishoudelijk en daarmee vergelijkbaar afval (5,5 Mton):
- 1 installatie voor specifiek ziekenhuis afval (8 kton)
- 1 installatie voor gevaarlijk afval (100 kton)
- 3 installaties voor slib (300 kton)

6.2.3 Liberalisering afvalmarkt

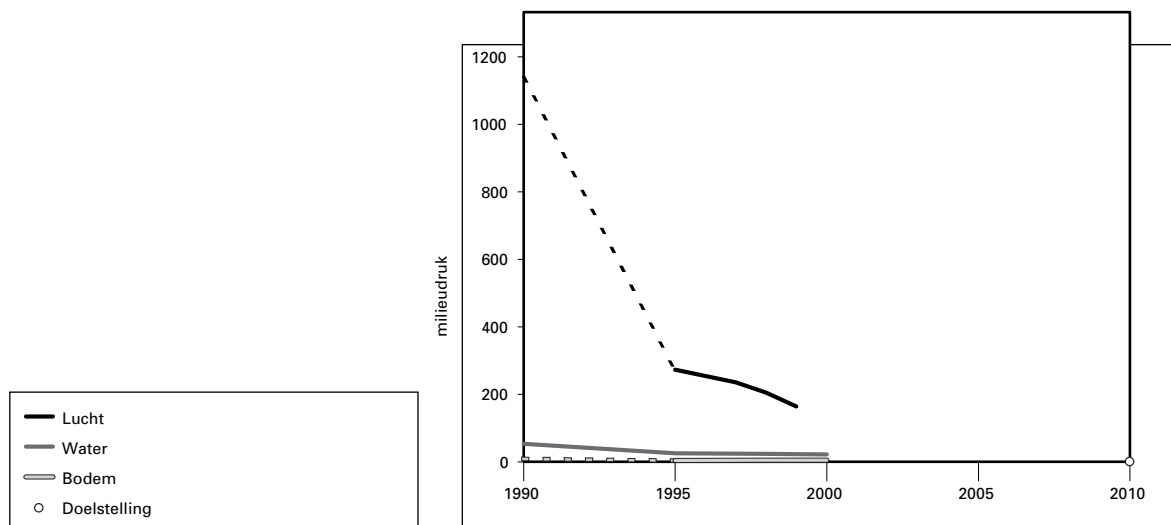
De afvalmarkt is een reeds sterk geliberaliseerde Europese markt waarin 80% van de afvalstromen in de markt van nuttige toepassing door private marktpartijen wordt gestuurd. De overige 20% omvat het storten en verbranden van afval, waarbij sprake is van een capaciteitsregulering. In het kader van de voorbereiding van het LAP is in 2001 een onderzoek uitgevoerd naar de effecten van het opengaan van de landsgrenzen voor brandbaar afval. Conclusie van dit onderzoek is dat de landsgrenzen voor het laagcalorische, dat wil zeggen door verbranden te verwijderen afval, gesloten moeten blijven zolang er nog geen gelijk speelveld met relevante andere lidstaten is gerealiseerd (vergelijkbare afvalsturing, gelijke milieueisen en afstemming tussen aanbod en verwijderingscapaciteit). Voor hoogcalorisch afval dat nuttig wordt toegepast is een vrije Europese markt mogelijk. Het onderzoek geeft een wetenschappelijke onderbouwing voor het LAP.

Er is een wetsontwerp Markt en Overheid voorbereid waarin gedragsregels worden vastgelegd voor overheidsinstanties die marktactiviteiten uitvoeren. Naast gedragsregels zijn er ook toetredingsregels opgenomen waarbij bijvoorbeeld functievermenging een criterium vormt. Het wetsontwerp is met name van belang voor de door de overheid gedomineerde afvalverwijderingsbedrijven, die ook installaties exploiteren voor de verbranding in het kader van nuttige toepassing (vrije markt).

6.3 Thema Verspreiding

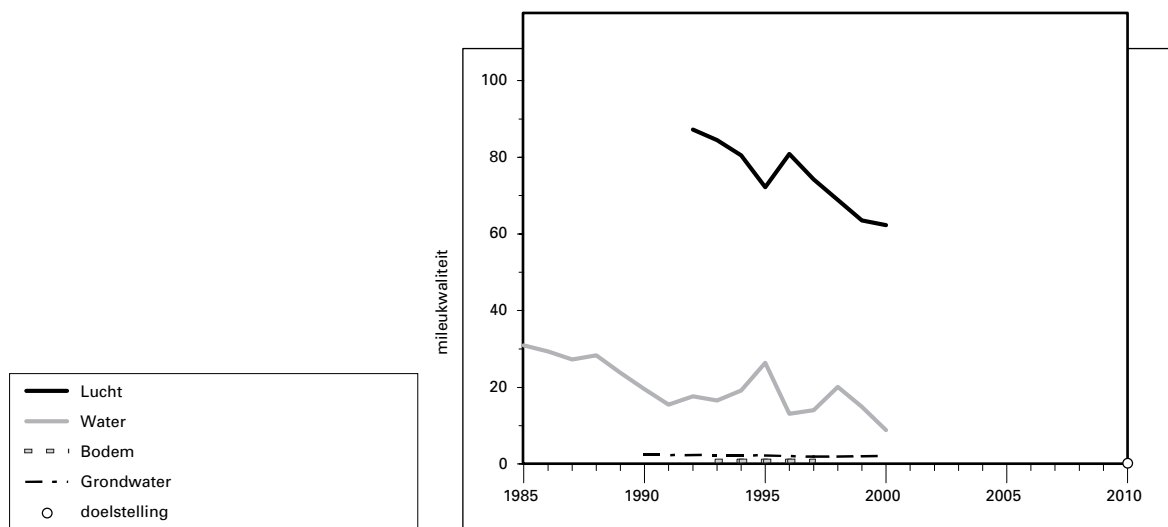
De onderstaande milieudrukindicator over het thema verspreiding (als maat voor de emissies van prioritaire stoffen) en de milieukwaliteitsindicator verspreiding (als maat voor de concentraties van prioritaire stoffen in het milieu) geven inzicht in de actuele milieusituatie.

Indicator Verspreiding milieudruk

De milieudrukindicator verspreiding is opgedeeld in een deelindicator naar lucht, water en bodem. Deze deelindicatoren zijn toegespitst op die prioritaire stoffen, die van belang zijn voor het verspreidingsbeleid. Ze geven aan in welke mate de emissies van verschillende stoffen de beleidsdoelstellingen overschrijden. De milieudrukindicator is uitgedrukt als de distance-to-target, de afstand tussen de feitelijke emissie en de doelstellingen die voor 2010 zijn bepaald. De deelindicator lucht is opgebouwd uit bijdragen van 26 prioritaire stoffen. Stoffen als NO_x , SO_2 en CO_2 zijn niet meegenomen, omdat deze in andere thema's worden meegenomen. In de periode 1990–1999 is de milieudruk voor compartiment lucht sterk gedaald. Dit komt vooral door een daling van emissies naar lucht van kwik, chroom, lood bij resp. de energiesector, afvalverwijderingsbedrijven en verkeer. Daarnaast zijn ook de emissies naar lucht van propyleenoxide, ethyleenoxide en tetrachloormethaan van de industrie gedaald. In 1999 hebben fluoriden, trichloormethaan, propyleenoxide, etheen, toluen en chroom een relatief grote bijdrage aan de milieudruk door prioritaire stoffen naar lucht. De deelindicatoren water en bodem zijn opgebouwd uit de bijdragen van zeven zware metalen: cadmium, chroom, koper, kwik, lood, nikkel en zink. Voor bodem is hierbij alleen rekening gehouden met de bijdrage door de doelgroep landbouw. De emissie van zware metalen naar de bodem daalt sinds 1990, met name door de afname van de emissie van cadmium en lood. In de periode 1990–2000 zijn de emissies van de zware metalen naar het Nederlandse oppervlaktewater aanzienlijk gedaald. In 2000 droeg nikkel voor ongeveer de helft bij aan de milieudruk op water.

Indicator Verspreiding milieukwaliteit

De milieukwaliteitsindicator geeft trends weer in de mate van streefwaarde-overschrijding van gemeten concentraties van prioritaire stoffen in lucht, water, bodem en grondwater. De dalende trend voor het compartiment lucht is hoofdzakelijk het gevolg van de dalingen bij metalen, met name lood. De milieukwaliteitsindicator voor oppervlaktewater is ontstaan van de bijdrage van de PAK's. Deze stoffen vertonen dermate uitschieters in de meetresultaten dat hierdoor het verloop van de indicator in de tijd onbetrouwbaar wordt. De MKI-grondwater is gebaseerd op de concentraties van zeven zware metalen. Over het algemeen verbeteren de mki's niet in de periode 1990–2000, m.u.v. chroom en koper; de mki voor nikkel neemt toe gedurende deze periode. De totale MKI-grondwater verandert nauwelijks en is nog ver verwijderd van de doelstelling voor 2010. Voor koper in het grondwater is de doelstelling nagenoeg bereikt en lood in grondwater bevindt zich sinds 1990 stabiel dicht bij de doelstelling. Voor bodem zijn over de laatste drie jaren geen gegevens beschikbaar.

6.3.1 Nationale dimensie Biotechnologie

Richtlijn inzake doelbewuste introductie van ggo's in het milieu

Op 15 februari 2001 is Richtlijn 2001/18 inzake de doelbewuste introductie van genetisch gemodificeerde organismen (ggo's) in het milieu vastgesteld. Dit betreft een herziening van Richtlijn 90/220. Richtlijn 2001/18 zal in 2002 in het Besluit genetisch gemodificeerde organismen Wet milieugevaarlijke stoffen (Wms) worden geïmplementeerd.

Integrale Nota Biotechnologie

Mede op verzoek van de Tweede Kamer heeft de minister van VROM op 28 september 2000 mede namens de ministers van LNV, VWS, EZ en OC&W de Integrale Nota Biotechnologie (27 428, nr. 2) aan de Tweede Kamer aangeboden. In deze Nota is een overzicht gegeven van het kabinetsbeleid inzake biotechnologie. Het Kabinet kiest er daarbij voor om de ontwikkeling van biotechnologie op een verantwoorde manier te stimuleren. Belangrijke uitgangspunten bij het beleid worden gevormd door het voorzorgsprincipe en keuzevrijheid van de consument. De toegenomen maatschappelijke belangstelling voor biotechnologie heeft

daarbij geleid tot het houden van maatschappelijke debatten over xenotransplantatie, biotechnologie en voedsel. De Integrale Nota Biotechnologie wordt tezamen met de Nota «De toepassing van genetica in de Gezondheidszorg» en de Nota «Genomics» die in het voorjaar van 2001 is verschenen, op 26 november 2001 en 10 december 2001 besproken in de Tweede Kamer. Ten behoeve van het debat heeft de Tweede Kamer een tijdelijke Commissie Biotechnologie ingesteld. De komende jaren zullen de beleidsvoornemens zoals genoemd in de Integrale Nota Biotechnologie worden uitgewerkt.

Publiek debat biotechnologie en voedsel

Het publieke debat over biotechnologie en voedsel vindt plaats in 2001. Het debat is gestart in juni 2001 en zal worden afgerond in december 2001 met een slotmanifestatie. Dit debat is geregistreerd door de Commissie Biotechnologie en Voedsel onder voorzitterschap van dr. J.C. Terlouw. Begin 2002 presenteert de Commissie haar advies aan het Kabinet. De uitkomsten van het debat zullen worden gebruikt om het beleid te evalueren en eventueel bij te stellen.

De internationale dimensie Biotechnologie komt aan de orde in deel III, hoofdstuk 2 Internationaal Milieubeleid, paragraaf 1.6 Internationale dimensie Biotechnologie.

6.3.2 Stoffen

SOMS

De eerste fase van het programma beleidsvernieuwing voor stoffen (Strategienota Omgaan Met Stoffen (programma SOMS)) is afgerond. Op 22 maart 2001 is het programma SOMS aan de Tweede Kamer aangeboden. Op 2 april 2001 heeft het bedrijfsleven inzake de beleidsvernieuwing een intentieverklaring aan de minister van VROM aangeboden. Ook is inmiddels het EU-Witboek over een nieuw Europees stoffenbeleid verschenen.

Met ingang van de tweede helft van 2001 zal de Nederlandse strategie nader uitgewerkt en geoperationaliseerd worden in het Nationaal Uitvoeringsprogramma SOMS: het verstandig, voorzichtig en met voorzorg omgaan met stoffen. De minister van VROM heeft tijdens het algemeen overleg met de vaste commissie van de Tweede kamer voor VROM op 13 juni 2001 toegezegd de Tweede Kamer voor het einde van 2001 te informeren over de criteria en beslisregels voor de indeling van stoffen in één van de vijf risicoklassen. Voorts zal de Tweede Kamer in 2003 over de voortgang van de uitvoering van de beleidsvernieuwing worden geïnformeerd. Het Europese Stoffenbeleid zal worden vernieuwd op basis van het Witboek en de Raadsconclusies. Uiteraard zal de ontwikkeling van het nieuwe Nederlandse stoffenbeleid nauw aansluiten op de Europese ontwikkelingen.

Chloor en chloormicro's

Het onderzoek naar chloormicro's is in maart 1999 gestart en zal vier jaar duren. Het doel van het chloormicro-onderzoek is een antwoord te geven op de vraag of chloormicro's nog een probleem zijn en zo ja in welke mate. Om deze vraag te beantwoorden wordt een aantal industriële emissies getest door middel van een serie chemische en biologische testmethoden. Dit onderzoek wordt gefinancierd door de ministeries van VROM en V&W en de Vereniging van Nederlandse Chemische Industrie

(VNCI). De milieubeweging levert een bijdrage in capaciteit. De Tweede Kamer zal begin 2002 geïnformeerd worden over de voortgang en (tussen)resultaten van het onderzoek door middel van een voortgangsrapportage. Een half jaar na afronding van het onderzoek zal een beleidsstandpunt chloormicro's worden opgesteld met daarin de resultaten van het onderzoek en, indien nodig, aanvullend beleid.

In het beleidsstandpunt PVC (1997) is aangekondigd dat er een beleidsstandpunt weekmakers zal worden opgesteld. Omdat de planning hiervan nauw samenhangt met de resultaten van de risicobeoordeling van vijf ftalaten in het kader van de bestaande Stoffenverordening (EEG 793/93) zal het beleidsstandpunt naar verwachting eind 2001 worden afgerond.

Asbest

Naar verwachting wordt dit najaar het ontwerp van het Productenbesluit Asbest gepubliceerd. Dit besluit zal naar verwachting medio 2002 in werking treden. Het ontwerp van het Besluit Asbestinventarisatie in niet-sloopsituaties zal naar verwachting rond de jaarwisseling worden gepubliceerd en naar verwachting in de tweede helft van 2002 in werking treden. Het Asbestverwijderingsbesluit 2001 zal naar verwachting begin 2002 in werking treden. In de onderliggende ministeriële regeling worden onder andere eisen gesteld aan de certificatiestructuur bij asbest. De sanering van de asbestbevattende wegen in Twente en de regio Harderwijk zal naar verwachting medio 2002 afgerond zijn. Dit is één jaar later dan oorspronkelijk gepland. De vertraging is onder andere een gevolg van het grote aantal aanvragen en de beperkingen die in de betreffende gebieden golden als gevolg van de uitbraak van mond- en klauwzeer.

Prioritaire stoffen

De notitie «emissiereductiedoelstellingen prioritaire stoffen», met daarin de emissiereductiedoelstellingen voor de prioritaire stoffen is verschenen in het kader van het NMP4. Hierin worden niet alleen de beleidsdoelstellingen voor 2010 (het realiseren van streefwaarden voor bodem-, water- en luchtkwaliteit) gepresenteerd, maar ook de afspraken met de doelgroepen hierover en de prognoses van de emissies van prioritaire stoffen voor 2000 en 2010.

In 2005 zal een evaluatie van het emissiereductiebeleid aan de Tweede Kamer worden gezonden. In deze evaluatie zal worden aangegeven of de in de notitie thema verspreiding verwoorde prognose ten aanzien van de emissiereducties kloppen en of de verwachtingen over de resultaten van het beleid uitkomen.

Niet-landbouwbestrijdingsmiddelen (biociden)

Eind 2001 zal de biocidenrichtlijn 98/8 geïmplementeerd worden door het ministerie van VWS. De nota naar aanleiding van het verslag is eind april 2001 naar de Tweede Kamer verzonden. Door deze wetswijziging zal de term niet-landbouwbestrijdingsmiddelen uit de Bestrijdingsmiddelenwet 1962 verdwijnen en vervangen worden door de term biociden. Het VROM Besluit milieutoelatingseisen niet-landbouwbestrijdingsmiddelen wordt aangepast ter implementatie van de milieuparagrafen in de gemeenschappelijke beginselen bij de biocidenrichtlijn. Dit nieuwe besluit zal tegelijkertijd met de wetswijziging in werking treden.

Onder niet-landbouwbestrijdingsmiddelen vallen vele verschillende productgroepen, waaronder houtverduurzamingsmiddelen. De toelating

voor creosoot is door het CTB in grote mate beperkt. Aanvullend daarop is begin 2001 bij de Europese Commissie een beroep op artikel 95 gedaan om het importverbod van met creosoot behandeld hout te bewerkstelligen. De CTB besluiten, waarbij het gebruik van koperhoudende houtverduurzamingsmiddelen in grote mate werd beperkt, zijn door het College van Beroep voor het Bedrijfsleven (CBB) in november 2000 vernietigd. Het CBB is van oordeel dat de gebruiksbeperkingen die het CTB aan zijn besluiten heeft verbonden onverenigbaar zijn met het stelsel van de Bestrijdingsmiddelenwet 1962. Dergelijke gebruiksvoorschriften mogen slechts worden gesteld indien zij voldoende duidelijkheid verschaffen over de verplichtingen waaraan de gebruiker van de middelen gehouden is. Volgens het CBB is dit niet het geval voor de CTB-besluiten over koperhoudende houtverduurzamingsmiddelen. Hierbij overweegt het CBB dat het veelal niet de gebruiker van de bestrijdingsmiddelen (in casu de houtverduurzamer) zal zijn die de bestemming van het hout zal bepalen.

Over de uitspraak van het CBB en de beleidsmatige consequenties daarvan heeft de minister van VROM de Tweede Kamer bericht bij brief van 16 januari 2001. In deze brief is onder meer weergegeven dat het CTB overweegt een nieuw besluit te nemen waarbij de toelating van koperverbindingen voor het verduurzamen van hout volledig wordt verboden. Verder is op grond van de Wet milieugevaarlijke stoffen een ontwerpbesluit voor koperverbindingen verduurzaamd hout opgesteld. Dit ontwerpbesluit voorziet in een verbod om met koperverbindingen verduurzaamd hout in te voeren, toe te passen, aan een ander voor de Nederlandse markt ter beschikking te stellen en voor handelsdoeleinden voor de Nederlandse markt voorhanden te hebben. Dit ontwerpbesluit wordt genotificeerd en zal dan naar verwachting eind 2001 in werking treden (afhankelijk van de reactie van de Europese Commissie).

Voor koperhoudende antifoulings heeft het Kabinet in mei 2000 besloten om een gefaseerde handhaving uit te voeren. Hiertoe heeft de Inspectie Milieuhygiëne in het voorjaar van 2001 een handhavingsprogramma uitgevoerd in zoetwaterhavens. Hierbij zijn verschillende overtredingen geconstateerd. In 2002 zal er wederom een programma worden uitgevoerd, waarbij ook in zoutwaterhavens gecontroleerd zal worden.

Voor antifoulings op basis van tributyltin (TBT) wordt in oktober 2001 een diplomatieke conferentie gehouden waar naar alle waarschijnlijkheid de TBT-conventie tot stand zal komen, met als zeer waarschijnlijke ingangsdatum 1 januari 2003. Indien dat niet wordt gehaald, is de verwachting dat er wel een resolutie aangenomen wordt in de Algemene Vergadering. Hierin wordt de vergadering gevraagd te bewerkstelligen dat na januari 2003 geen TBT-houdende verven meer worden aangebracht binnen haar grondgebied.

Mondiaal verdrag over het uitbannen van POP's

De «Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants (POP's)» is in mei 2001 in Stockholm ondertekend door ongeveer 80 landen. Het gaat in dit verdrag om acht bestrijdingsmiddelen (aldrin, chloordaan, DDT, dieldrin, endrin, heptachloor, mirex en toxafeen), twee industriële chemicaliën (hexachloorbenzeen en PCB's) en twee soorten bijproducten (dioxines en furanen). Met dit verdrag is een grote stap vooruit gezet op het pad van een geharmoniseerde mondiale aanpak van deze stoffen die ernstige risico's voor mens en milieu opleveren.

Er is ruim twee jaar gewerkt aan de verdragstekst door zo'n 120 landen uit de hele wereld, waaronder Nederland en de andere EU-landen. Het verdrag treedt in werking nadat 50 partijen het hebben geratificeerd.

Nederland zal naar verwachting in 2002 ratificeren. Over zowel de inhoud als voortgang van de onderhandelingen is de Tweede Kamer geïnformeerd bij brieven van 23 mei 2000 en 1 maart 2001.

Gezond en veilig

De onzekerheid rond gevaren en risico's van maatschappelijke activiteiten voor mens en milieu groeit, en dat geldt ook voor de maatschappelijke onrust die daar vaak mee gepaard gaat. Dit vraagt om een nieuwe beleidsmatige aanpak. De overheid wil daarbij mogelijke gevaren en risico's eerder signaleren, beter luisteren naar maatschappelijke signalen, beter met de burger communiceren over gevaren en risico's en eerder afdoende maatregelen nemen. Deze nieuwe beleidsmatige aanpak wordt in samenwerking met het ministerie van VWS uitgewerkt. Een notitie over de hoofdlijnen van deze aanpak wordt naar verwachting dit najaar aan de Tweede Kamer gezonden.

Wat betreft voedselveiligheid is sinds eind 2000 een interdepartementaal comité voedselveiligheid (ICV) ingesteld. Hierin hebben de ministeries van LNV, VWS en VROM zitting. Dit comité coördineert het voedselveiligheidsbeleid, inclusief het nemen van maatregelen bij incidenten, en rapporteert jaarlijks aan de Tweede Kamer.

In de Ministerraad van 13 juli 2001 is ingestemd met de voorlopige instelling van de Nederlandse Voedselautoriteit (NVA).

6.3.3 Straling en nucleaire inrichtingen

Radon

In 2001 heeft het Nederlands Normalisatie Instituut (NEN) twee meetnormen afgerond waarmee de stralingseigenschappen van bouwmaterialen kunnen worden bepaald. Tevens is een norm afgerond waarmee de stralingsprestatie van een nieuw te bouwen woning kan worden bepaald. In 2002 wordt het gewijzigde Bouwbesluit van kracht waarin grenswaarden zijn opgenomen waaraan de stralingsprestatie van een nieuwbouwwoning in het vervolg zal moeten voldoen. Doelstelling van het beleid is om het in Nederland relatief gunstige stralingsniveau te behouden en de stijgende trend straling in nieuwbouwwoningen af te buigen. Twee jaar na implementatie van de Stralingsprestatienorm zal worden geëvalueerd of deze doelstelling wordt gerealiseerd.

Niet-ioniserende straling

In 2000 heeft de Gezondheidsraad advies uitgebracht over de gezondheidseffecten van elektromagnetische velden in het lage frequentiegebied. Hieruit blijkt dat er een statistisch significante associatie bestaat tussen het wonen in de nabijheid van bovengrondse hoogspanningsleidingen en een verhoging van het voorkomen van leukemie bij kinderen. In april 2001 heeft het RIVM een aanvullende rapportage over dit onderwerp opgesteld. Hieruit blijkt dat mogelijk 0,2 à 1 van de in totaal 110 jaarlijks nieuwe leukemie gevallen bij kinderen toegeschreven kunnen worden aan de bovengrondse hoogspanningslijnen. Dit is aanleiding om verder onderzoek te doen en passende maatregelen te nemen. Gedacht wordt aan een verbreding van de zone (nu 30 meter) waarin geadviseerd wordt om zo min mogelijk te bouwen.

Het kabinetsbeleid met betrekking tot de elektromagnetische velden van hoge frequenties is geformuleerd in het Nationaal Antenne Beleid (NAB) dat in december 2000 aan het Parlement is aangeboden en inmiddels door

de Tweede Kamer is onderschreven. De gezondheidsnormen voor deze elektromagnetische velden worden opgenomen in de Wet milieubeheer. Verder is aangegeven dat de noodzaak van plaatsing van antennes op andere dan niet-woonlocaties aannemelijk dient te worden gemaakt en dat plaatsing pas gebeurt na instemming van de bewoners. Voor de grote antenne-inrichtingen is in het NAB aangegeven dat zal worden onderzocht of het bijvoorbeeld door middel van een zoneringsregeling mogelijk is om in de toekomst grootschalige problemen van verstoring van elektronische apparatuur te voorkómen. Bovengenoemd beleid zal in de komende jaren verder worden uitgewerkt en in 2003 wettelijk worden geïmplementeerd.

Afbouw Kernenergie in Nederland

De in 1997 buiten gebruik gestelde kerncentrale Dodewaard zet de voorbereidingen voort om, na afvoer van de gebruikte splijtstof-elementen, de centrale in een toestand van veilige insluiting te brengen. Na een wachttijd van 40 jaar zal de kerncentrale Dodewaard uiteindelijk geheel worden ontmanteld. De daarvoor aangevraagde vergunning is in behandeling en zal naar verwachting in het najaar van 2001 kunnen worden verleend.

Met betrekking tot de kerncentrale Borssele zijn in 2000 de inspanningen voortgezet om te bereiken dat de centrale conform de afspraak uit 1994 per 2004 buiten bedrijf zal zijn gesteld. Omdat de exploitant (NV EPZ) het bestaan van een daartoe strekkende afspraak ontkent, is de Staat een civiele procedure bij de rechtbank te 's-Hertogenbosch begonnen om NV EPZ alsnog te dwingen aan die afspraak gevolg te geven. In september 2001 wordt een uitspraak verwacht.

Omgaan met radioactief afval

In december 2000 hebben de aandeelhouders in de Centrale Organisatie voor Radioactief Afval (COVRA) een intentieverklaring getekend om de aandelen in COVRA voor 1 juli 2001 geheel aan de Staat over te dragen. Ter voorbereiding van een overeenkomst tussen de partijen heeft het ministerie van VROM opdracht gegeven tot zowel een financieel als een juridisch «due diligence»-onderzoek van COVRA.

Het eindrapport van de Commissie Onderzoek Radioactief Afval (CORA) naar terugneembare eindberging van radioactief afval is op 21 februari 2001 aan de Tweede Kamer gezonden. Na het inwinnen van advies van de stuurgroep die het onderzoek heeft begeleid, wordt een beleidsstandpunt geformuleerd.

In maart 2001 hebben 25 landen het Gezamenlijk Verdrag geratificeerd inzake de veiligheid van het beheer van bestraalde splijtstof en inzake de veiligheid van het beheer van radioactief afval. In juni 2001 is het Verdrag na drie maanden van kracht geworden. De verdragsstaten verplichten zich om aan elkaar over de status en trends in hun nationale radioactief afval beleid te rapporteren.

Transporten van bestraalde splijtstoffen

Op 12 juli 2000 zijn opnieuw vergunningen verleend voor transporten van bestraalde splijtstoffen van Petten naar COVRA in Borssele en van de kerncentrale EPZ in Borssele naar Cap la Hague (Frankrijk). Dit nadat de Raad van State eerder verleende vergunningen had geschorst. Op 10 oktober 2000 is een nieuwe vergunning verleend voor het transport van Dodewaard naar Sellafeld. Omdat de Raad van State de verzoeken om voorlopige voorziening die tegen deze vergunningen zijn ingediend heeft

afgewezen, hebben vanaf september 2000 weer transporten van bestraalde splijtstofelementen plaatsgevonden. Op 20 april 2001 is een vergunning verleend voor het transport van drie containers met bestraalde splijtstofelementen van Petten naar de Verenigde Staten. Dit transport heeft op 1 juni 2001 plaatsgevonden.

6.4 Thema Afvalverwerking

De jaarlijkse rapportage over de voortgang van het milieubeleid vindt voor het thema afvalverwerking onder andere plaats door middel van de thema-indicator verwijdering. Deze indicator geeft de hoeveelheid afval aan die volgens de minst gewenste afvalbeheerswijze (storten) is verwerkt.

Indicator Verwijdering

Bron: RIVM/A00

Na een lichte stijging in 1999 door onder andere de volledige benutting van de verbrandingscapaciteit is de hoeveelheid gestort afval in 2000 weer gedaald tot 5,1 Mton. Daarmee is het doel van 4 Mton voor 2000 dicht genaderd. Vooral de hoeveelheid gestort bouw- en sloopaafval is in 2000 fors afgenomen, wellicht als gevolg van de uitbreiding van het stortverbod voor bouw- en sloopaafval. Het stortverbod geldt naast de herbruikbare fractie vanaf 1 april 2000 ook voor de brandbare fractie van deze afvalstroom. Een groter deel van het bouw- en sloopaafval is hergebruikt.

6.4.1 Herziening Wet milieubeheer

Het wetsvoorstel tot wijziging van het hoofdstuk Afvalstoffen van de Wet milieubeheer is in november 2000 door de Tweede Kamer aangenomen. Dit wetsvoorstel dient ter implementatie van het regeringsstandpunt over het rapport van de Commissie Toekomstige Organisatie Afvalverwijdering (commissie Epema). Het voorziet in een nieuwe structuur voor het beheer van afvalstoffen in Nederland. Deze nieuwe structuur houdt in dat de sturing van de afvalverwijdering op rijksniveau wordt gebracht. Dit komt met name tot uitdrukking doordat het LAP (zie ook hieronder) wordt geïntroduceerd, en doordat de bevoegdheid om regels te stellen grotendeels op landelijk niveau wordt gebracht, een bevoegdheid die tot

dusver bij de provincies lag. Bij de behandeling in de Tweede Kamer in november 2000 is door amendering de centralisatie van het beleid nog sterker geworden in de zin dat ook de systematiek van melden en registreren van afvalstoffen en het registreren van afvalinzamelaars op landelijk niveau is gebracht. Op basis van de wetswijziging worden AMvB's en ministeriële regelingen voorbereid die gelijk met de wetswijziging, net als het LAP begin 2002 van kracht zullen worden.

Voortgang Landelijk Afvalbeheersplan

In juli 2001 is het voorontwerp beleidskader van het eerste LAP met de Tweede Kamer besproken. De uitwerking van het beleidskader in de sectorplannen voor de verschillende afvalstromen en de capaciteitsplannen voor het storten en verbranden worden als ontwerp in de inspraak gebracht en opnieuw aan de Tweede Kamer voorgelegd. Het LAP bevat het beleid voor vier jaar, met een doorkijk naar de daaropvolgende zes jaar voor het beheer van alle afvalstromen waarop de Wet milieubeheer van toepassing is. Daarnaast bevat het plan het toetsingskader ter uitvoering van de EEG-verordening overbrenging afvalstoffen (EVOA). Het plan voorziet in een integratie van het beleid voor gevaarlijke en niet-gevaarlijke afvalstoffen zoals dat nu is opgenomen in het MJP-GA II en TJPA in één document, dat als opvolger van deze plannen moet worden gezien.

6.4.2 Preventie en hergebruik

De sterke economische groei van de afgelopen jaren vertaalt zich in een forse groei van de hoeveelheid afval. Bij consumenten en de HDO-sector (handel/ diensten/ overheid) is zelfs sprake van een stijging van het afvalaanbod die gelijk op gaat met de groei van het BBP. Mede hierdoor blijft er meer te verwijderen afval over dan oorspronkelijk werd voorzien. Omdat de verbrandingscapaciteit niet voor dit grotere aanbod aan afval is toegerust, betekent dit dat er een aanzienlijke hoeveelheid brandbaar afval moet worden gestort.

Om deze trend om te buigen zijn de inspanningen erop gericht te voorkomen dat het afvalaanbod toeneemt (preventie) en dat afval van consumenten en de HDO-sector wordt hergebruikt. De aandacht gaat uit naar consumenten en de HDO-sector, omdat het afval dat momenteel wordt gestort en verbrand voor het grootste deel uit deze sectoren afkomstig is. In 2001 heeft het Afval Overleg Orgaan (AOO) een intensiveringsprogramma voor gescheiden inzameling en preventie van huishoudelijke afvalstoffen vastgesteld. Kenmerken van dit programma zijn maatwerk bij de gescheiden inzameling op het niveau van wijken of steden, monitoring en benchmarking alsmede voorlichting. Provincies vervullen bij de uitvoering van dit programma een belangrijke faciliterende rol. Om gemeenten te stimuleren, is een bijdrageregeling ingesteld op grond waarvan zij een deel van de kosten voor activiteiten op dit vlak vergoed kunnen krijgen.

Uitvoeringsstrategie preventie

Om afvalscheiding bij bedrijven verder te bevorderen hebben de gezamenlijke overheden het Uitvoeringsprogramma «Met preventie naar duurzaam ondernemen» opgesteld. Het Uitvoeringsprogramma heeft een brede invalshoek en heeft zowel betrekking op afvalpreventie, afvalscheiding en op energie- en waterbesparing bij bedrijven.

Verpakkingen

De uitvoering van het convenant Verpakkingen ligt, zo blijkt uit de rapportage van oktober 2000 van de Onafhankelijke Commissie Verpakkingen, op koers. De hoeveelheid gestort en verbrand verpakkingsafval lag in 1999 op 939 kton (doelstelling 940 kton); het hergebruikspercentage bedroeg 63% (doelstelling 65%).

Het ligt in het voornemen om voor de periode na afloop van het huidige convenant (31 december 2001) een nieuw convenant te sluiten. Een belangrijk onderdeel van het nieuwe convenant vormt de aanpak van het probleem van zwerfafval. Over de maatregelen die op dit punt genomen moeten worden, is op hoofdlijnen overeenstemming bereikt tussen de minister van VROM en het betrokken bedrijfsleven. Onder meer zal een retourpremie worden ingesteld voor kleine drankverpakkingen van kunststof en blik. Verder zal het bedrijfsleven een intensief programma («nationaal offensief zwerfafval») uitvoeren gericht op bewustwording en voorlichting.

6.4.3 Gescheiden inzameling

Wit- en bruingoed

Het in 1999 en 2000 ingevoerde systeem voor inzameling en verwerking van respectievelijk groot en klein wit- en bruingoed is redelijk succesvol. De inzamelrespons voor de grote apparaten is in 2000 sterk gestegen en ligt op een hoog niveau. Voor de kleine apparaten is het een bemoedigende start. De respons voor groot witgoed is in de praktijk aanzienlijk hoger dan het in de tabel aangegeven cijfer omdat groot witgoed (o.a. wasmachines en fornuizen) vanwege de waarde van het metaal ook buiten het door producenten en importeurs opgezette systeem wordt hergebruikt.

	koel/vries (aant.)	groot witgoed (aant.)	tv (aant.)	computers (ton)	klein wit- en bruingoed	totaal
1999	460.000	136.000	192.000	2.650	387	33.436
2000	572.000	285.000	303.000	6.519	6.450	68.183
respons 2000	95%	24%	59%	57%	25%	

Gescheiden inzameling bedrijfsafval en kca

In 2000 is de «welles/nietes-lijst» voor klein chemisch afval (kca) aangepast; dat is de lijst waarop staat welke producten wel of niet als kca gelden. De introductie van de nieuwe lijst is vergezeld gegaan van voorlichting vooral op lokaal niveau. De aanpassing van de lijst vormde een onderdeel van het door het AOO vastgestelde programma «Gescheiden inzameling van kca». Doel van dit programma is de inzamelresultaten de komende jaren te verhogen van 60% naar 90%.

6.4.4 Internationaal Afvalstoffenbeleid

Onderscheid nuttige toepassing en definitieve verwijdering

De Milieuraad heeft de Europese Commissie verzocht om het onderscheid nader in te vullen tussen enerzijds nuttige toepassing en anderzijds definitieve verwijdering bij het verbranden van afvalstoffen. Sinds 1996

wordt een voorstel van de Europese Commissie afgewacht. Nederland heeft in afwachting hiervan voorlopige eigen criteria gesteld, die ook in het LAP zullen worden verwerkt.

De Europese Commissie bereidt voorstellen voor om de Europese Verordening Overbrenging Afvalstoffen (EVOA) aan te passen aan de ontwikkelingen die in de laatste jaren hebben plaatsgevonden. Bij deze aanpassing wordt ook gezien of verbeteringen kunnen worden aangebracht ten aanzien van de knelpunten bij de procedures die in de afgelopen jaren zijn onderkend.

Implementatie Richtlijn betreffende de verbranding van afval

Eind 2000 is de EU-Richtlijn betreffende de verbranding van afval (Richtlijn 2000/76/EG) in werking getreden. De emissie-eisen die hierin zijn opgenomen, zijn zowel van toepassing op specifieke afvalverbrandingsinstallaties (zoals AVI's en DTO's) als op installaties die afvalstoffen bij- of meestoken (zoals elektriciteitscentrales en cementovens). De richtlijn sluit aan op de momenteel in Nederland geldende emissie-eisen voor AVI's en DTO's. De richtlijn moet op 1 januari 2003 zijn geïmplementeerd.

Verdrag van Basel

In 2002 zal de 6^e Conferentie van Partijen (CoP6) van het Verdrag van Basel (1989), worden gehouden. De conferentie gaat in op de beheersing van de grensoverschrijdende overbrenging van gevaarlijke afvalstoffen. De voorbereidingen hiervoor zijn reeds gestart. Bijzondere aandacht zal worden gegeven aan het bevorderen van een milieuhygiënisch verantwoord verwerking van afvalstoffen in de meest betrokken landen en aan de naleving van de verdragsverplichtingen.

Scheepsafvalstoffen

In juli 2000 heeft Nederland het Scheepsafvalstoffenverdrag voor de binnenvaart geratificeerd. Op 8 februari 2001 is het Scheepsafvalstoffenbesluit gepubliceerd. Behalve dat er nog enkele ministeriële regelingen moeten worden opgesteld staat Nederland thans niets in de weg voor de inwerkingtreding van het Verdrag. Voorwaarde voor de inwerkingtreding is echter dat alle betrokken landen de daarvoor benodigde voorzieningen hebben getroffen.

Sloopschepen

De gecoördineerde inzet van de ministers van V&W en VROM heeft ertoe bijgedragen dat het onderwerp sloopschepen op de internationale agenda is gekomen. In 2001 is vervolgens in internationaal verband onderzoek gedaan om technische richtlijnen te kunnen opstellen voor het slopen van schepen en om voorwaarden te kunnen stellen voorafgaand aan het slopen. Daarnaast worden de mogelijkheden verkend om een verantwoorde sloop van schepen te bevorderen met behulp van financiële instrumenten, die in internationaal verband tot stand moeten komen.

Richtlijn autowrakken

Op 18 september 2000 is de EU-Richtlijn 2000/53/EG betreffende autowrakken vastgesteld. Deze richtlijn moet op 21 april 2002 zijn omgezet in Nederlands recht. Dit zal gebeuren in het Besluit beheer autowrakken. De

voorpublicatie van dit besluit zal in augustus dan wel september 2001 plaatsvinden.

Implementatie van Eural (Europese afvalstoffenlijst)

Begin 2001 heeft de Europese Commissie besloten tot de aanpassing van de Europese afvalstoffenlijst (afgekort Eural). Bij het besluit zijn de Europese lijst van gevaarlijke afvalstoffen (HWL) en de Europese afvalstoffencatalogus (EWC) samengevoegd tot één lijst, die daarmee een opsomming bevat van gevaarlijke en niet-gevaarlijke afvalstoffen. De implementatiedatum is vastgesteld op 1 januari 2002.

In 2002/2003 zal de implementatie leiden tot een aanpassing van de meldingensystematiek. Deze wordt thans voorbereid. Het ministerie van VROM betreft de actoren in het veld in een open proces bij het zoeken naar oplossingen voor knelpunten en antwoorden op vragen die in de praktijk ontstaan als gevolg van de overgang van het Besluit aanwijzing gevaarlijke afvalstoffen naar de Eural.

Havenontvangstvoorzieningen

Eind 2000 is de EU-Richtlijn 2000/59 Havenontvangstvoorzieningen voor scheepsafval en ladingresiduen gepubliceerd. De termijn van tenuitvoerlegging is vastgesteld op 24 maanden.

Al enige tijd geleden zijn de voorbereidingen voor de implementatie van deze richtlijn gestart. Recent is een studie afgerond naar de wijze waarop de indirecte financiering van inzameling en verwerking van scheepsafvalstoffen gestalte zou kunnen krijgen. De uitwerking daarvan zal, tezamen met de andere instrumenten uit de richtlijn, in 2001 gereedkomen. De op basis van deze voorstellen te nemen besluiten en de overige aspecten van de Richtlijn zullen in 2001 juridisch worden uitgewerkt, in hoofdzaak via een aanpassing van de Wet voorkoming verontreiniging door schepen.

In 2001 is een rapport met de uitwerking van de aanbevelingen van de Commissie Hoogland en het inspectieonderzoek Gevaarlijk afval verwerkende bedrijven verschenen. In dit rapport wordt een aantal aanbevelingen gedaan ten aanzien van in de vergunningen van verwerkingsbedrijven op te nemen voorschriften. Deze voorschriften hebben met name betrekking op de acceptatievoorwaarden, het verwerkingsbeleid, de administratieve organisatie en de interne controle en de voorwaarden voor het mengen van afvalstoffen. Het rapport is voor commentaar voorgelegd aan de betrokken organisaties. In de tweede helft van 2001 zal een besluit worden genomen omtrent de implementatie van de aanbevelingen. Deze implementatie zal in 2002 in belangrijke mate zijn beslag moeten krijgen.

6.4.5 Energiewinning uit afvalstoffen

Een optimaal beheer van afvalstoffen levert een belangrijke bijdrage aan het klimaatbeleid. Het storten van met name organische afvalstoffen leidt tot aanzienlijke emissies van methaan. Dit is een van de redenen waarom het beleid erop gericht is, het storten van afvalstoffen zoveel mogelijk te beperken. Om de CO₂-uitstoot te beperken is preventie de meest effectieve maatregel.

Voor afval waarvan het ontstaan niet kan worden voorkomen en dat niet kan worden hergebruikt is het beleid erop gericht de energie-inhoud zo goed mogelijk te benutten. Hiervoor worden drie sporen gevolgd. Het eerste is het stimuleren van het gebruik van afvalstoffen als brandstof. Dat

kan gebeuren in de vorm van het meestoken of bijstoken in bijvoorbeeld elektriciteitscentrales of cementovens of in de vorm van verbranding in installaties die speciaal zijn bedoeld voor de verwerking van hoogcalorisch afval. Deze beleidslijn wordt in het LAP nader uitgewerkt. Een tweede spoor is het verbeteren van het energetisch rendement bij de bestaande afvalverbrandingsinstallaties. Een derde in het LAP aan te kondigen spoor is bezien of een energieprestatie maat (EPM) voor installaties waar afvalstoffen nuttig worden toegepast als brandstof een haalbare weg is.

Om in Nederland de oorspronkelijke intentie van de Kyoto-doelstellingen voor CO₂-reductie te realiseren, wordt in 2001 een convenant afgesloten tussen de ministeries van VROM en EZ en de Nederlandse kolencentrales. Zie ook in dit deel van het Milieuprogramma, hoofdstuk 5 Tegengaan klimaatverandering en emissie, paragraaf 5.4.2 Basispakket. Het energetisch rendement van de huidige AVI's ligt, enkele uitzonderingen daargelaten, rond de 22%. In een in 1999 afgesloten convenant tussen het Rijk en de afvalverbranders is het doel gesteld om in 2002 een rendementsverbetering van de AVI's te hebben gerealiseerd, resulterend in een extra energieproductie van 5,3 PJ ten opzichte van de energieproductie door AVI's van 23 PJ in 1997.

7. HANDHAVING

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk komen achtereenvolgens de volgende onderwerpen aan bod. In paragraaf 7.2 gaat het om Nationale samenwerking; samenwerking en integratie van de VROM-inspecties, de Landelijke Coördinatiecommissie Milieuwethandhaving, de Kernfysische Dienst en het Milieu Inlichtingen en Opsporingsteam. Daarna komt de internationale samenwerking aan de orde in paragraaf 7.3 en worden de internationale netwerken, IMPEL, INECE en de MoU's behandeld. Vervolgens komen de UNEP Guidelines aan bod. De ministeriële conferentie in Kiev van 2003 komt aan de orde in deel III, hoofdstuk 2 Internationale milieuzaken, paragraaf 2.5 Bilaterale en regionale samenwerkingen. De UNEP Guidelines en de ministeriële conferentie in Kiev doelen beide op een versterking van de handhaving van het milieubeleid.

7.2 Nationale samenwerking

Samenwerking en integratie VROM-Inspecties

Handhaving speelt bij de uitvoering van nota's en wetten een belangrijke rol. Het Inspectoraat-Generaal VROM, dat per 1 januari 2002 wordt opgericht door samenvoeging van de drie VROM-Inspecties en de Dienst Recherchezaken (DRZ) zal deze taken op zich nemen. De Bijzondere Opsporingsdienst (BOD) van VROM zal deel uitmaken van het Inspectoraat-Generaal VROM.

Het Inspectoraat-Generaal VROM kent in de regio een indeling in «overheden» en «bedrijven». De eerste groep heeft een gebiedsgerichte indeling; de tweede een themagerichte (afval, stoffen en producten, veiligheid en risico's). In met name de eerste groep vindt de synergie tussen de drie oude VROM-Inspecties plaats door middel van geïntegreerde toezichtsactiviteiten bij provincies en gemeenten op de beleidsvelden wonen, ruimtelijke ordening en milieu. Ook zal er integrale advisering plaatsvinden vanuit de toezichtsrol ten aanzien van nieuwe planinstrumenten zoals Stad en Milieu en provinciale omgevingsplannen. Het Inspectoraat-Generaal VROM zal in 2002 handavingsacties uitvoeren gericht op de veiligheidsvoorzieningen en de ruimtelijke inpassing van risicovolle bedrijfstakken. De succesvolle aanpak van het Milieu Inlichtingen en Opsporingsteam (MIOT) zal in de BOD worden gecontinueerd en zal leiden tot een aantal zelfstandig verrichte opsporings-onderzoeken. In samenwerking met de drinkwaterbedrijven zal een start worden gemaakt met het toezicht op naleving van de herziene Waterleidingwet, ook in het kader van de legionella-problematiek.

De handhaving van de bouwregelgeving zal worden geïntensiveerd. Op gedoogsituaties zal scherp worden toegezien en waar mogelijk zal hiertegen worden opgetreden.

De reeds ingezette aanscherping van het toezicht op mede overheden zal worden voortgezet. Ook de handhaving Wet RO zal onverminderd de aandacht krijgen, waarbij de nadruk zal worden gelegd op de rijksthema's en op de beginselplicht tot handhaving door de gemeenten.

Nationale samenwerking tussen de handavingspartners

Per provincie zijn bestuursovereenkomsten opgesteld om samenwerking tussen de handhavende partners te verbeteren, waaraan alle betrokken partners zich committeren. De in de bestuursovereenkomsten

afgesproken handhaving zal er voor zorg moeten dragen dat de doelen van handhaving worden gerealiseerd. Deze zijn ten eerste een goede naleving en daarmee een zoveel mogelijke beperking van risico's voor veiligheid, gezondheid en milieu. Ten tweede de terugkoppeling naar het beleid voor een betere uitvoering en handhaving van wet- en regelgeving. In januari 2001 hebben 99% van de handhavingspartners de doelstellingen van de bestuursovereenkomsten onderschreven. Qua proces vordert de uitvoering van de bestuursovereenkomsten. De infrastructuur voor samenwerking wordt in 2001 afgerond. De komende tijd zal in het teken staan van daadwerkelijk uitvoeren van de gezamenlijke handhavingsprogramma's. Uiteindelijk zal de verbetering van de effectiviteit van de milieuwethandhaving worden gemonitord.

Landelijke Coördinatiecommissie Milieuwethandhaving

In het Landelijke Coördinatiecommissie Milieuwethandhaving (LCCM) wordt op strategisch niveau de handhavingscapaciteit in Nederland gecoördineerd en onderling afgestemd. De afstemming van de concrete handhavingsacties in LCCM-verband beperkt zich tot de gezamenlijke prioriteiten – de overige afstemming vindt plaats op regionaal en/of provinciaal niveau binnen het raamwerk van de bestuursovereenkomsten. De werkwijze rond de gezamenlijke prioriteiten (hanteren landelijke handboeken, gezamenlijke aanpak, monitoring van resultaten) moet een uitstralingseffect hebben naar de reguliere handhavingsactiviteiten zodat de effectiviteit en de efficiency van de handhavingsinspanningen vergroot kunnen worden.

Voor 2002–2004 zijn de prioriteiten: veiligheid gericht op specifieke categorieën bedrijven (LPG besluit, vuurwerkbesluit, CPR-15–1 richtlijn en emplacementen); handhaving buitengebied en bouwstoffenbesluit. De resultaten van de gezamenlijke handhavingsprioriteiten moeten worden gekwantificeerd, waarbij door de LCCM de doelen en indicatoren worden vastgesteld en de gegevens door de regionale servicepunten milieuwethandhaving bij de betrokken partners worden ingezameld. Het verbeteren van de kwaliteit van de kwantitatieve monitoringsgegevens zal de komende periode (2002–2003) bij de verschillende partners nog een verbeterslag moeten ondergaan.

Beleidsvoornemens juridisch instrumentarium

Op handhavingsgebied is ook een aantal juridische instrumenten in ontwikkeling ter verbetering van de handhaving in de periode 2002–2004. De belangrijkste ontwikkelingen bij de verbetering van het juridisch instrumentarium zijn de volgende:

- Wetsvoorstel verbetering handhavingsbevoegdheden: dit wetsvoorstel beoogt een betere en duidelijker toedeling van bestuurlijke handhavingsbevoegdheden op het terrein van het hoofdstuk Afvalstoffen in de Wet milieubeheer, de Wbb en de Wms.
- Wetsvoorstel organisatie, uitvoering en coördinatie van de milieuwethandhaving: dit wetsvoorstel beoogt voorzieningen te treffen om de structurele en landsdekkende samenwerking van de milieuwethandhavers te kunnen verzekeren.
- Aanpassing hoofdstuk 18 van de Wet milieubeheer met een wetsvoorstel over een verplichte milieudoorlichting.
- Onderzoek naar milieustrafrecht: in overleg met het ministerie van Justitie zal worden nagegaan of de artikelen 173a en 173b van het Wetboek van Strafrecht nog beter kunnen bijdragen aan de

- bescherming van het milieu en of een herformulering eventueel noodzakelijk is.
- Strafrechtelijke transacties in handen van bestuursorganen: in 2000 is het Transactiebesluit Milieudelicten in werking getreden. Een aantal bestuursorganen krijgt met dit besluit de mogelijkheid om bij bepaalde – doorgaans eenvoudige – milieudelicten een transactie voor te stellen aan overheden binnen de daartoe gestelde grenzen en onder toezicht van het OM. In december 2000 is het project bestuurlijke Transacties Milieudelicten gestart, waarin via een zestal pilots geëxperimenteerd kan worden met een strafrechtelijk handavingsinstrument. De proefprojecten lopen door tot 1 mei 2003.
 - Verbetering van de rechtspositie van derden bij de handhaving. Door de Universiteit Utrecht is onderzoek gedaan naar de gevolgen van het voorontwerp 4^e tranche Awb voor de bestuurlijke milieuhandhaving. Het betreft met name de voorgestelde geldschuldenregeling (relevant voor het kostenverhaal van toegepaste bestuursdwang en de invordering van verbeurde dwangsommen).

Kernfysische dienst

De Kernfysische Dienst (KFD) is in 2000 overgegaan van het ministerie van SoZaWe naar het ministerie van VROM. De primaire taken van de KFD zijn toezicht op nucleaire installaties en de stralingshygiëne bij deze installaties. Deze taken vertalen zich naar frequente inspecties op de locaties, bewerken van de internationale regels van het International Atomic Energy Agency (IAEA) naar de Nederlandse situatie, beoordelen van wijzigingen, storingsevaluatie, advisering vergunningverlening en deelname aan het Nationaal Plan Kernongevallenbestrijding (NPK). Deze taken worden uitgeoefend voor alle levensfasen van de installaties: van de conceptbeoordeling van nieuwbouwactiviteiten (bij voorbeeld COVRA) tot het toezicht op de ontmanteling van de kerncentrale Dodewaard. Daarnaast heeft de KFD een aantal internationale verplichtingen zoals in het kader van het Verdrag inzake Nucleaire Veiligheid en bij hulpverlening/kennisoverdracht naar collega toezichthouders in Oost-Europa. De volgende maatschappelijke ontwikkelingen zullen in de periode 2002–2004 een steeds grotere rol gaan spelen en het werkveld van de KFD beïnvloeden: invloeden van de liberalisatie van de elektriciteitsmarkt; afnemende nucleaire expertise in Nederland veroorzaakt door beoogde sluiting van de kerncentrale Borssele; versterking van de Europese rol inzake gemeenschappelijke inzichten over nucleaire veiligheid; toetreding tot de EU van landen met kerncentrales van Sovjet-ontwerp.

Milieu Inlichtingen en Opsporingsteam

Het Milieu Inlichtingen en Opsporingsteam (MIOT) is sinds begin 2000 operationeel. Het MIOT houdt zich bezig met de uitvoering van strafrechtelijk onderzoek naar ernstige milieu-overtredingen en de uitvoering van verkennende onderzoeken of diepte en ketenonderzoeken. Daarnaast voert zij speciale acties uit bij incidenten en bouwt zij een informatiepositie op.

Het MIOT beschikt daartoe over brede bevoegdheden op zowel bestuursrechtelijk als strafrechtelijk vlak. Het MIOT wordt actief in die situaties waar sprake is van ernstig gevaar voor veiligheid, gezondheid of milieu.

In het eerste jaar van haar bestaan heeft de nadruk van de werkzaamheden van het MIOT gelegen op het onderwerp «vuurwerk». Enerzijds is een belangrijk deel van de capaciteit ingezet ter ondersteuning van het

strafrechtelijk onderzoek naar de oorzaak van de ramp in Enschede, anderzijds gaf het MIOT leiding aan het onderzoek naar de juistheid van classificatie van professioneel vuurwerk in Nederland. Ook in 2001 en verdere jaren zal vuurwerk een aandachtspunt blijven.

In de tweede helft van 2000 is naast het MIOT ook de Landelijke Milieugroep (LMG) bij het Korps Landelijke Politiediensten operationeel geworden. Beide teams werken inmiddels waar mogelijk samen. Prioritaire thema's waaraan het MIOT werkt zijn: externe veiligheid van gevaarlijke stoffenopslagen (vuurwerk, gevaarlijke afvalstoffen), verwijdering van gevaarlijke afvalstoffen in relatie tot de voedselketen en de asbestverwijderingsketen. Tevens is het MIOT betrokken bij de uitvoering van een strafrechtelijk onderzoek naar zware criminaliteit dat door de LMG wordt voorbereid.

In het kader van het Inspectoraat Generaal VROM gaat het MIOT deel uitmaken van de nieuw te vormen VROM-Opsporingsdienst.

7.3 Internationale samenwerking

De activiteiten op internationaal gebied hebben tot doel het versterken van de handhaving van wetten, regels en beleidsnota's op het VROM-beleidsterrein. Nederland positioneert zich internationaal heel bewust als «Gateway to Europe» op breed economisch terrein. Het belang van internationaal werk zal de komende jaren verder groeien. Op het gebied van internationale regelgeving en verdragen zal verder gewerkt moeten worden ten einde tot een steeds betere afstemming en harmonisatie van toezicht en handhavingspraktijken te komen. Van binnen en buiten het ministerie zal men een beroep op het Inspectoraat-Generaal VROM blijven doen om een bijdrage te leveren aan het bevorderen van internationale afstemming en het participeren in internationale handhavingsfora.

Het opbouwen en onderhouden van netwerken op landelijk, Europees of mondiaal niveau vergt veel tijd en aandacht. De belangstelling vanuit Oost-Europa voor handhaving, gestimuleerd door de wens om toe te kunnen treden tot de EU, is groot. De vele samenwerkingsprojecten met Oost Europese Inspectiediensten op bilateraal, IMPEL of Accession Countries (AC)-IMPEL niveau beginnen hun vruchten af te werpen. Regelmatig wordt een beroep op Nederlandse inspecteurs gedaan om praktische medewerking te verlenen aan Oost-Europese inspectie-opdrachten.

Ook buiten de AC leeft de belangstelling voor toezicht en handhaving. In het werkprogramma 2001–2003 van de 12 New Independent States (NIS), wordt specifiek aandacht gevraagd voor de versterking van de handhaving en toezicht van milieuwetgeving. Gezamenlijke grensoverschrijdende projecten leiden tot vergroting van kennis en begrip en internationale politieke erkenning, zoals bijvoorbeeld de in IMPEL kader opgestelde «Minimum Criteria for Inspections». De Europese Commissie erkent het belang van de implementatie van milieuwetgeving. In de concept-versie van het zesde Environment Action Programme (2000 – 2009) wordt de verbetering van de implementatie van bestaande wetgeving als strategische prioriteit benoemd, waarbij IMPEL wordt aangewezen als een ondersteunende organisatie bij dit proces.

De bestrijding van internationale milieucriminaliteit staat steeds vaker op de internationale agenda. Binnen organisaties als Interpol en de World Customs Organisation zijn hiervoor speciale termen als «Green Interpol» en «Green Customs» geformuleerd. Beide initiatieven hebben er toe geleid dat er meer aandacht is voor training en opleiding met betrekking tot de coördinatie van handhavingstaken van bilaterale en multilaterale

verdragen binnen de nationale politieorganisaties van de aangesloten lidstaten.

Schaalvergroting en internationalisering van de handel in afval, stoffen en producten vragen om een internationale aanpak, zowel voor de handhaving als voor het opsporen van internationale milieucriminaliteit. Voor afval bestaat al sinds 1992 het IMPEL/TFS-netwerk (Transfrontier Shipment of waste), voor stoffen en producten is vanaf 1999 het Chemical Legislation European Enforcement Network (CLEEN) opgezet. Beide netwerken zijn in eerste instantie bedoeld voor verbetering van de internationale handhaving op het gebied van internationaal afvaltransport en van stoffen en producten. Binnen de VN (UNEP Guidelines bijvoorbeeld), de Wereldbank of de OECD begint het onderwerp handhaving ook steeds duidelijker op de agenda te komen. Vertegenwoordigers van deze organen als ook Non Gouvernementele Organisaties hebben zitting in het «Executive Planning Committee» van het International Network for Environmental Compliance and Enforcement (INECE) en dragen op deze wijze bij aan het vergroten van internationaal draagvlak voor en kennis over handhaving en toezicht.

IMPEL

Binnen IMPEL is eind juni 2001 gediscussieerd over de toekomstige koers van dit informele Europese Handhavingsnetwerk. Gesproken is over onder andere de reikwijdte van de organisatie, de informele status, de projectenkeuze en het opstellen van een meerjarenplan. In lijn met de Europese Commissie zal de samenwerking tussen IMPEL en AC-IMPEL verder worden geïntensiveerd. Nederland speelt binnen IMPEL een belangrijke rol door haar kennis en ervaring op handhavingsgebied. Nederland zal echter, daar waar mogelijk, participeren in door meerdere lidstaten gedragen projecten en zich inzetten voor het breder bekend maken van IMPEL en haar activiteiten binnen en buiten de inspectiekringen.

Nederland heeft zijn belangstelling geuit om na de eerste IMPEL Handhavingsconferentie in Villach, (oktober 2000), een tweede IMPEL-handhavingsconferentie te organiseren in eigen land, met als thema: de «Inspecteur in het Veld». De tweede conferentie zal in 2003 gehouden worden, hetgeen voldoende voorbereidingstijd geeft en tevens een goede voorbereiding vormt voor het Nederlands EU/IMPEL voorzitterschap in de tweede helft van 2004.

In IMPEL/TFS verband wordt in de komende jaren gewerkt aan de totstandkoming van een meerjarenprogramma voor de handhaving van de EVOA. Er worden gezamenlijke handhavingsprojecten vastgesteld en uitgevoerd. Ook de ontwikkeling van handhavingsinstrumenten en het gefaseerd uitbreiden van een wereldwijd communicatienetwerk op het gebied van de handhaving van internationaal afvalvervoer maakt hiervan deel uit.

Daarnaast wordt het IMPEL/TFS-netwerk, dat nu voornamelijk bestaat uit vertegenwoordigers van de bevoegde gezagen in Europa, uitgebreid met meer landen en andere organisaties zoals politie, douane en andere controle-instanties. Met name Oost Europese landen en de toetredende landen tot de Europese Unie zijn bij deze uitbreiding gewenst. Ook wordt intensieve samenwerking gezocht met Interpol bij het bestrijden van internationale milieucriminaliteit en met het secretariaat van het Verdrag van Basel (het verdrag is geïmplementeerd in de EVOA). Bij voorkeur worden gezamenlijke handhavingsprojecten met de betrokken organisaties uitgevoerd.

Wil INECE binnen afzienbare tijd toe groeien naar een samengaan met UNEP, dan vergt dit proces continu aandacht en inzet. Nederland speelt een actieve rol binnen INECE. Het komende jaar zal veel tijd en aandacht besteed worden aan de organisatie van de zesde Wereldhandhavingsconferentie die plaatsvindt in het voorjaar van 2002 in San José, Costa Rica.

Invulling geven aan MoU's

De Inspectie Milieuhygiëne richt zich op die MoU's van landen die binnen afzienbare tijd hopen toe te treden tot de Europese Unie en waarmee al een bepaalde samenwerking bestaat, te weten: Polen, Hongarije, Tsjechië en Slowakije. De verplichtingen binnen de MoU's op Inspectieterrein zijn zeer ruim omschreven. Sommige MoU's leiden een sluimerend bestaan, aan anderen wordt actiever invulling gegeven, geheel afhankelijk van de inzet van onze Oost-Europese counterpart op dat moment. Door actief zelf een cursusprogramma te ontwikkelen, kan de Inspectie Milieuhygiëne haar eigen invulling aan de bestaande MoU's geven. Deze inzet is te prefereren boven het jaarlijks afwachten of en hoe er een beroep op de Inspectie binnen MoU verband zal worden gedaan.

UNEP Guidelines

De UNEP Guidelines on Compliance and Enforcement zullen eind 2001 worden afgerond. Dit is tijdens de UNEP Governing Council in Nairobi, in februari 2001.

DEEL III

DWARSDOORSNIJDENDE ONDERWERPEN

1. INLEIDING

Deel II van dit Milieuprogramma behandelde de rol van de burgers, overheden, doelgroepen en milieuthema's.

In dit derde deel komen een drietal dwarsdoorsnijdende onderwerpen aan bod. Dwarsdoorsnijdende onderwerpen zijn onderwerpen die te maken hebben met verschillende milieuthema's en verschillende actoren.

De volgende dwarsdoorsnijdende onderwerpen worden in aparte hoofdstukken behandeld:

- Internationale milieuzaken;
- Wetenschap en Technologie;
- Financiële en economische instrumenten.

2. INTERNATIONAAL MILIEUBELEID

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat het internationale milieubeleid centraal. In dat kader worden ontwikkelingen en acties beschreven die voortvloeien uit de internationale prioriteiten uit het NMP3. Daarbij is een onderverdeling gemaakt in de volgende onderwerpen:

- de relatie tussen milieu en handel (paragraaf 2.2);
- de relatie tussen milieuverdragen en andere verdragen (paragraaf 2.3);
- behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit (paragraaf 2.4);
- bilaterale en regionale samenwerking Midden- en (Zuid-)Oost-Europa, Indonesië en China (paragraaf 2.5);
- internationale dimensie biotechnologie (paragraaf 2.6);
- het Europees beleid op verschillende terreinen (paragraaf 2.7).

Voor de periode 2002–2005 zal het Kabinet zich inzetten voor een brede ontwikkelingsronde in de Wereldhandelsorganisatie (WTO).

2.2 Relatie milieu en handel

Van 9 tot en met 13 november 2001 zal in Doha, Qatar, de Vierde Ministeriële Conferentie van de WTO worden gehouden. De EU streeft er naar, tijdens deze conferentie de Nieuwe Ronde van handelsliberalisering te lanceren. Dat lukte niet tijdens de Derde Ministeriële Conferentie in 1999. Ditmaal streeft de EU naar een zogenaamde brede Ronde, waarbij «Milieu & Handel» een belangrijk onderwerp op de agenda is. De gedachte achter dit streven is dat handelsliberalisering geen doel op zich is maar als middel dient om duurzame ontwikkeling te bereiken.

Tegelijkertijd dient de EU de lessen van Seattle niet uit het oog te verliezen. Daar hebben ontwikkelingslanden zich immers voor het eerst binnen de WTO als machtsblok doen gelden en is duidelijk geworden dat een Nieuwe Ronde alleen mogelijk is met de steun van deze landen. Om die reden is het van groot belang dat de EU duidelijk om maakt het thema milieu niet als vorm van verkapt protectionisme te gebruiken.

De eerste maanden van 2001 hebben overigens een voorzichtige verbetering in de vooruitzichten voor een Nieuwe Ronde laten zien. De EU heeft eind 2000 een strategiedocument uitgebracht waarin ze heeft aangegeven «ontwikkeling van ontwikkelingslanden» als centraal doel te stellen voor de Nieuwe Ronde en waarin ze een grotere mate van flexibiliteit ten opzichte van standpunten van andere landen toont. De exacte invulling voor de periode 2002–2005 is afhankelijk van de uitkomsten van de bijeenkomst in Qatar.

2.3 Relatie tussen milieuverdragen en andere verdragen

Met betrekking tot milieuverdragen staan diverse vraagstukken centraal. Het betreft een betere samenhang tussen Multilateral Environmental Agreement (MEA's) en andere internationale verdragen (handelsverdragen), de synergie en verbeterde samenwerking tussen MEA's onderling en tot slot versterking van nalevingsprocedures binnen milieuverdragen.

Betere samenhang tussen MEA's en andere internationale verdragen

Als het gaat om de relatie tussen MEA's en handelsverdragen, dan is er behoefte om de samenhang tussen deze rechtsstelsels te verduidelijken. Met dat doel worden er door UNEP en door de WTO de nodige stappen gezet om de coherentie tussen de rechtsstelsels te bevorderen en

potentiële conflicten te vermijden als het gaat om het realiseren van duurzame ontwikkeling. Nederland zal actief aan deze discussie bijdragen zowel op het niveau van de High Level meetings als binnen de reguliere kaders van de WTO/CTE-bijeenkomsten in Genève.

Onderlinge versterking en synergie van milieuverdragen

Nederland helpt bij de onderlinge versterking en samenwerking van milieuverdragen met verschillende doelstellingen zoals bijvoorbeeld het Biodiversiteitsverdrag (CBD), het Woestijnbestrijdingsverdrag, het Klimaatverdrag, Ramsarverdrag (dat betrekking heeft op wetlands) en andere milieuverdragen. Nederland bevordert zo veel mogelijk de synergie tussen de bescherming van biodiversiteit, CO₂-opslag in planten en verhoging van de bodemvruchtbaarheid. Duurzaam beheer en landgebruik moeten meewegen in klimaatbeleid. Nederland zal de voordelen van deze benadering inbrengen binnen de relevante verdragen. Inmiddels is in een Letter of Intent tussen Nederland en het secretariaat van het CBD aangegeven dat er verdere samenwerking zal plaats vinden op het terrein van CBD en het Klimaatverdrag (UNFCCC). In voorbereiding is een Letter of Intent die bedoeld is om een nauwere samenwerking te bereiken tussen Nederland en het secretariaat van het Verwoestijningsverdrag (CCD) en die gericht is op het benutten van synergie met andere milieuverdragen.

Versterking van nalevingsprocedures

Nederland zal, vanuit de EU en met gelijkgezinde landen, werken aan een betere manier om de naleving van milieuverdragen te bevorderen en geschillen over milieuverdragen op te lossen. Versterking van nalevingsprocedures is een essentieel en effectief instrument om de implementatie en naleving van milieuverdragen te ondersteunen, te verbeteren en veilig te stellen. Bovendien leveren nalevingsprocedures een belangrijke bijdrage aan het voorkomen van geschillen. Nalevingsprocedures moeten:

- het mogelijk maken om nalevingsproblemen in een vroeg stadium te onderkennen;
- de onderliggende oorzaken van die problemen inzichtelijk maken;
- hiervoor effectieve oplossingen bieden;
- een platform bieden om, naast de individuele belangen van verdragspartners, ook de (milieu)belangen van de internationale gemeenschap te versterken en te waarborgen.

De Nederlandse inzet is erop gericht, dergelijke nalevingsprocedures in milieuverdragen op te nemen en verder te ontwikkelen. Ook zal Nederland de mogelijkheid onderzoeken om voor verschillende verdragen met gerelateerde onderwerpen een gezamenlijke nalevingsprocedure (joint compliance procedure) te ontwikkelen. Daarnaast moeten het gebruik van en de toegang tot traditionele procedures van geschillenbeslechting een impuls krijgen. Nederland zal ernaar streven dat op internationaal niveau de aandacht uitgaat naar het wegnemen van de procedurele en politieke drempels die het gebruik en de toegang belemmeren.

2.4 Behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit

Inmiddels zijn de voorbereidingen in volle gang voor CoP6-CBD, die zal plaatsvinden van 8 tot en met 27 april 2002 in Den Haag. Hoofdtthema's van de conferentie zijn:

- biodiversiteit van bossen;
- de problematiek van exoten;

- de verdeling van voordelen die voortvloeien uit het gebruik van genetische bronnen.

Tijdens CoP6 zal ook een Ministeriële Meeting worden georganiseerd, waarop enkele van de hoofdthema's zullen worden besproken. Nederland geeft prioriteit aan adequate besluitvorming op deze dossiers, maar ook aan de totstandkoming en aanvaarding van een strategisch plan voor het CBD, en aan voortgang waar het gaat om de werkprogramma's inzake agrobiodiversiteit en (economische) stimuleringsmaatregelen.

Mede met het oog op het streven naar een succesvolle CoP6 heeft het ministerie van VROM in januari 2001 een samenwerkingsovereenkomst gesloten met het secretariaat van het CBD, in aanvulling op de reeds bestaande samenwerkingsovereenkomst van het ministerie van LNV. In de nieuwe overeenkomst wordt ondersteuning toegezegd op drie relevante dossiers: de samenhang tussen de verschillende multilaterale milieu-verdragen (met name UNFCCC, CBD en CCD), biosafety en economisch instrumentarium.

In Pan-Europees kader zal Nederland bevorderen dat voorafgaand aan CoP6 een brede conferentie wordt georganiseerd. Deze bijeenkomst zal plaatsvinden in februari 2002 in Hongarije. Tijdens die conferentie worden de voornaamste dossiers voor CoP6 besproken, en komt ook de voortgang aan de orde van de Pan-Europese Biodiversiteit en Landschapsdiversiteitsstrategie. Indien op 8 januari 2002 minimaal vijftig landen het Biosafety Protocol hebben geratificeerd, dan zal de eerste bijeenkomst van Partijen bij het Biosafety Protocol worden gekoppeld aan CoP6 bij het CBD. Nederland zal mede gelet op een mogelijk MOP-1, op zo kort mogelijke termijn het Biosafety Protocol ratificeren en in Europees kader aandringen op een tijdige ratificatie van de EU en andere lidstaten. Een verdere uiteenzetting van het Nederlandse beleid ten aanzien van ggo's en de inzet van Nederland in de internationale uitwerking van het Biosafety-protocol is te vinden in paragraaf 2.6 Internationale dimensie Biotechnologie.

In een aantal beleidsnota's, waaronder NMP4 en Natuur voor mensen, mensen voor natuur (NvM), zijn beleidsvoornemens geformuleerd die zich richten op internationaal behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit. Deze beleidsvoornemens zijn geconcretiseerd in het uitvoeringsprogramma Biodiversiteit Internationaal, dat in het najaar 2001 aan de Tweede Kamer zal worden aangeboden. In dit programma zal worden aangegeven welke activiteiten Nederland in het buitenland zal ondersteunen.

Uitgangspunten voor het programma zijn ondermeer de ecosysteembenadering en de sectorale benadering zoals die zijn uitgewerkt voor het ontwikkelingssamenwerkingbeleid.

Ook in het nationale beleid zal de uitwerking van de beleidsvoornemens uit het NMP4 en de nota NvM hoge prioriteit krijgen. Daarbij gaat het concreet om ondermeer het opstellen van plannen van aanpak voor duurzaam gebruik van biodiversiteit in verschillende economische sectoren. Het plan is om in 2003 op deze wijze een plan van aanpak Agrobiodiversiteit af te ronden. In dat plan zal ondermeer aandacht besteed worden aan het belang van biodiversiteit voor een reeks van productieondersteunende natuurlijke processen (bestuiving, ziekte- en plaagregulatie). Ook zal concreet beleid voor de biodiversiteit van de bodem worden uitgewerkt.

Bodembiodiversiteit is ook een van de centrale aandachtspunten in het 6^e MAP actieprogramma van de Europese Unie. Dit 6^e MAP vormt het kader voor het Europese beleid met betrekking tot biodiversiteit, tezamen met de EU-biodiversiteitsstrategie en de daarbij horende sectorale actie-

plannen voor landbouw en visserij. Nederland zal aandringen op een voortvarende implementatie van de plannen en een adequate monitoring. Met betrekking tot de relatie met het klimaatdossier heeft het technisch-wetenschappelijk adviesorgaan van de CBD in maart 2001 aan het IPCC verzocht een rapport op te stellen over de wederzijdse relaties tussen biodiversiteit en klimaat. Het betreft de effecten van klimaatverandering op biodiversiteit, van biodiversiteitsverlies op klimaat en de synergie van verschillende beleidsmaatregelen onder beide verdragen. Het IPCC is van plan hierover een technical paper uit te brengen.

Met de vierde en laatste bijeenkomst van het UN Intergovernmental Forum on Forests (IFF) is een fase in het mondiale bossendebat afgesloten. Helaas is geen overeenstemming bereikt over knelpunten in de belangrijke thema's zoals handel en milieu (waaronder certificering), financiering van duurzaam bosbeheer, overdracht van milieuvriendelijke technologieën en een juridisch bindend instrument. Wel is een akkoord bereikt over een zogenoemd International Arrangement on Forests. Op grond daarvan wordt het mondiale bossenoverleg voortgezet in het nieuw in te stellen United Nations Forum on Forests (UNFF) met een secretariaat en de instelling van het Collaborative Partnership on Forests (CPF), dat beschouwd kan worden als de opvolger van de Interagency Task Force on Forests.

Het UNFF zal zich vooral toeleggen op het uitvoeren van de actievoorstellen van het Bossenpanel en Bossenforum en het monitoren van die uitvoering. Op de eerste bijeenkomst in juni 2001 is het werkprogramma en het actieprogramma besproken.

De regering wil zich concentreren op implementatie van de gemaakte afspraken, alvorens nieuwe initiatieven zonder meer te steunen. Daarbij heeft Nederland met name gekozen voor de onderwerpen duurzaam bosbeheer, bosbescherming en de ontwikkeling van nationale bossenprogramma's. Nederland zal erop blijven aandringen dat aan de genoemde knelpunten aandacht wordt besteed. Wel dient er voor gezorgd te worden dat de discussie over deze knelpunten de discussie over andere zaken niet blokkeert.

Tijdens de vergadering van de Internationale Tropisch Hout Organisatie in november 2000 is het volgende besloten:

- er is een besluit genomen over de blijvende gebondenheid aan de doelstelling dat al het verhandelde tropisch hout afkomstig moet zijn uit duurzaam beheerde bossen. Erkend is tevens dat deze in 1994 afgesproken zogenoemde jaar 2000-doelstelling dit jaar niet wordt gehaald;
- de poging van de producentenlanden (onder aanvoering van Maleisië) om de ITTO te (laten) ontwikkelen tot een certificerende of accrediterende organisatie is door de groep van consumentenlanden tegengehouden. Binnen de groep van consumentenlanden is overeenstemming bereikt over de inzet in de onderhandelingen over het thema certificering en over een nieuwe ontwerptekst;
- de consumentenlanden hebben het initiatief genomen om een besluit te nemen over de bestrijding van illegale houtkap. Dit initiatief is door Brazilië principieel afgewezen. Mede doordat er geen overeenstemming kon worden bereikt in de onderhandelingen over illegale houtkap, werd besloten de onderwerpen certificering en illegale houtkap naar de volgende vergadering van de ITTO te verschuiven.

In het proces op weg van de derde naar de vierde Pan-Europese Bosbeschermingsconferentie zijn belangrijke stappen gedaan om te

komen tot een Pan-Europees beleid ten aanzien van beschermde bosgebieden. De ontwikkeling van dit beleid geschiedt in nauwe samenwerking met de Pan-Europese ministersconferentie Environment for Europe en dient als de Pan-Europese bijdrage aan het bossenwerkprogramma van het CBD. Actiepunten zijn het opstellen van indicatoren voor bosesystemen op nationaal en sub-nationaal niveau, het ontwikkelen van kennis van de effecten van verschillende beheersystemen op de biologische diversiteit in bossen, het verder ontwikkelen van operationele richtlijnen voor duurzaam bosbeheer en het toetsen van methodes om de biologische diversiteit van bossen op waarde te schatten. Tenslotte is de invloed van activiteiten van andere sectoren op de biodiversiteit in bossen een belangrijk aandachtspunt. Nederland zal blijven aandringen bij de Europese Commissie op het verder ontwikkelen van initiatieven om certificering van bossen te stimuleren en te bevorderen dat duurzaam geproduceerd hout uit die bossen wordt gebruikt. Andere verplichtingen die voortvloeien uit de strategie zijn met name het in samenwerking met het Pan-Europees proces verder ontwikkelen van criteria voor biologische diversiteit in bossen in het kader van de gemeenschappelijke Biodiversiteitsstrategie.

De EU-verordening betreffende maatregelen om het behoud en duurzaam beheer van tropische bossen te bevorderen is verlengd en is een van de instrumenten om de EU-strategie Bossen en Ontwikkeling uit te voeren. De activiteiten onder de verordening zijn gericht op het versterken van het bosbeleid en het bosbeleid te integreren in het ontwikkelingsbeleid, het waarderen van bosdiensten en -producten, de duurzame productie en het bevorderen van het gebruik van bosproducten. Dit gebeurt ondermeer door capaciteitsversterking, ontwikkeling van nationale en internationale bosbeleidskaders, het bevorderen van bosbehoud en van duurzaam bosbeheer. Het bevorderen van brede participatie en van particulier ondernemerschap is hierbij van belang.

Tussen de EU-lidstaten wordt onderhandeld over een voorstel voor een EU Gedragscode voor samenwerking onder de EU-landen bij de ondersteuning van de bossensector in ontwikkelingslanden. De Gedragscode zal in mei in de Ontwikkelingsraad aan de orde komen. In deze Gedragscode wordt een norm voor ondersteuning van de bossensector gezet, die voortvloeit uit IPF/IFF-voorstellen en de gemaakte afspraken in de Commissie voor Duurzame Ontwikkeling.

Bevordering gebruik van duurzaam geproduceerd hout

Momenteel ligt bij de Eerste Kamer een initiatiefvoorstel van mevrouw Vos tot wijziging van de Wet milieubeheer inzake duurzaam geproduceerd hout. Doelstelling van het initiatiefvoorstel is het gebruik van aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout te stimuleren door hout dat in Nederland op de markt wordt gebracht te voorzien van een label. Tijdens de behandeling van het kabinetsstandpunt in de ministerraad van 29 juni 2001 is afgesproken dat gewacht wordt met verzending van een kabinetsreactie op dit wetsvoorstel aan de Eerste Kamer. Eerst zal politiek overleg worden gevoerd met de Europese Commissie over bevordering van duurzaam geproduceerd hout. Daarna wordt een besluit genomen over het al dan niet bekrachtigen van het initiatiefvoorstel, indien dat voorstel door de Eerste Kamer wordt aanvaard.

In 1997 heeft de regering een nota uitgebracht waarin (vrijwillige) «minimumeisen» voor duurzaam bosbeheer als richtlijn voor beoordeling van buitenlandse certificaten zijn opgenomen. Inmiddels is een evaluatie

van de toepassing van de minimumeisen voor houtcertificering afgerond. Het doel van deze evaluatie is tweeledig. Ten eerste moet duidelijk worden hoe de minimumeisen momenteel in Nederland worden toegepast. Ten tweede wordt bekeken in hoeverre de toepassing van de minimumeisen bijdraagt aan het behalen van de doelstelling dat al het hout dat in Nederland verhandeld en gebruikt wordt afkomstig is uit landen/gebieden waar een bosbeleid wordt gevoerd. Tezamen met de evaluatie is in juli 2001 een beleidsreactie van de staatssecretaris van het ministerie van LNV aan de Tweede Kamer aangeboden.

2.5 Bilaterale en regionale samenwerking

Midden- en (Zuid-)Oost-Europa

Met Polen, Hongarije, Tsjechië, Slowakije, Roemenië, Bulgarije, Litouwen, Rusland en Oekraïne heeft het ministerie van VROM op het gebied van milieubeheer overeenkomsten gesloten voor samenwerking. De samenwerking concentreert zich op de invoering van het «acquis communautaire (EU)». Daarbinnen gelden voor Nederland drie prioriteiten:

1. inspectie en handhaving van milieuregels;
 2. inspraak en toegang van de burger tot milieugegevens (Verdrag van Aarhus);
 3. energiebesparing en «Jl» in het kader van het Klimaatverdrag.
- Door de counterpart worden daar soms prioriteiten (zoals afvalbeheer) aan toegevoegd.

Grotere projecten zijn aanbesteed en uitgevoerd onder de Nederlandse programma's voor samenwerking met Midden- en Oost-Europa onder beheer van EZ/Senter (PSO) en BuZa (Matra). Daarbij richt het programma PSO zich meer op commerciële projecten en de private sector, terwijl Matra zich richt op uiteenlopende niet-overheid organisaties en op deelname van de burger aan besluitvormingsprocessen.

Onder het Subsidieprogramma Internationale Samenwerking Milieubeheer (VROM) zijn enkele kleinere projecten tot stand gekomen: onder meer een project van de Stichting Milieukontakt Oost-Europa (Amsterdam), het Regionaal Milieucentrum Szentendre (nabij Boedapest), de VN/ECE (Genève) en de OESO (Parijs).

Eind 2000 zijn voorbereidingen getroffen voor het aangaan van samenwerkingsovereenkomsten met Turkije en Kroatië. In deze beide landen ligt in eerste instantie de nadruk op waterbeheer. Met Georgië bestaan ad-hoc contacten op het gebied van afvalbeheer en milieu-effect rapportage.

Het ministerie van VROM is momenteel ook betrokken bij een regionale samenwerking in het kader van het Stabiliteitspact voor de Balkan. Het «Regional Environmental Reconstruction Programme» mikt op herstel en wederopbouw van natuur en milieu in alle Zuidoost-Europese landen. Hierbinnen ligt de nadruk op projecten die oorlogsschade herstellen en die regionale samenwerking en deelname van de burger aan het besluitvormingsproces bevorderen. De betrokkenheid van het ministerie van VROM bij dit programma heeft geresulteerd in de afronding van drie onderzoeken naar de milieuschade, die onder meer ten gevolge van de conflicten in de regio ontstaan is en acute aandacht verdient.

Daarnaast is in april 2001 binnen dit programma een groep, door Nederland gefinancierde, projecten van start gegaan op het gebied van handhaving (inspectienetwerk voor de Balkan), NGO-informatienetwerken, ondersteuning van de media op het gebied van milieu, implementatie van (internationale) milieuwetgeving en projectvoorbereiding.

De samenwerking met Rusland en Oekraïne vindt voornamelijk plaats in het kader van de programma's van multilaterale organisaties als VN/ECE, OESO en EU.

Het ministerie van VROM draagt naar vermogen bij aan de uitvoering van het milieuprogramma van de Economische Commissie voor Europa (VN/ECE) dat zich onderscheidt in drie richtingen:

1. het strategisch programma «Environment for Europe» met elke drie à vier jaar een Ministeriële Conferentie; de eerstvolgende is in Kiev in mei 2003. Nederland zal ten behoeve van deze Top de voorbereiding leiden van richtsnoeren op het gebied van de handhaving en naleving van milieuregels. Inmiddels is hiervoor een internationale werkgroep opgericht, onder voorzitterschap van het ministerie van VROM. Tevens is de voorbereiding gestart voor protocollen op het gebied van strategische milieu-effect rapportage, respectievelijk emissieregistratie en civiele aansprakelijkheid bij milieurampen. In overleg met de WHO Europe wordt nader besloten over de wenselijkheid van een verdrag op het gebied van transport, milieu en gezondheid;
2. een programma voor periodieke toetsing van het milieubeleid van de verschillende Oost-Europese landen («environmental performance reviews»). Tot nu toe is voor 14 landen een dergelijk onderzoek voltooid;
3. de uitvoering van milieuverdragen voor de Europese regio (VN/ECE) zijn ten opzichte van het vorige Milieuprogramma niet gewijzigd.

Indonesië

In september 2000 heeft de minister van VROM een bezoek gebracht aan Indonesië. Tijdens dat bezoek heeft de minister een nieuw, VROM-breed MoU getekend met zijn collega's van Milieubeheer en Huisvesting en Regionale infrastructuur. Daarbij is tevens afgesproken dat in de beginperiode prioriteit aan de volgende drie onderwerpen gegeven zou worden: de integrale aanpak van problemen rond de Ciliwung-rivier nabij Jakarta, het klimaatbeleid en de milieuwetgeving in relatie tot decentralisatie. Over dat laatste onderwerp is een succesvolle workshop verzorgd waarin een Nederlandse delegatie kennis heeft overgedragen aan Indonesische collega's. Voor de overige onderwerpen dient nog een plan van aanpak te worden opgesteld.

China

Met China heeft Nederland sinds 1988 een speciale samenwerking op milieugebied. Kernpunten daarin zijn projecten over milieuwetgeving en de handhaving daarvan en projecten om schone(re) productiemethoden en schone producten te bevorderen. Momenteel wordt bekeken in welke mate China en Nederland kunnen gaan samenwerken in 2001 en 2002 op het gebied van informatie-uitwisseling en training bij de uitvoering van milieuwetgeving.

Een begin van informatieverstrekking en samenwerking bestaat nu bij het vervangen van het ozonlaagaantastende pesticide methylbromide. Het gebruik daarvan wordt vervangen door niet-schadelijke teeltmethoden in de land- en tuinbouw. Met name deze onderwerpen zullen speciaal worden vermeld in een geactualiseerd MoU tussen China en Nederland. Nederland is actief deelnemer in de China Council for International Co-operation on Environment and Development, die over een jaar zijn derde fase zal ingaan. In dit adviesorgaan van de Chinese regering hebben deelnemers zitting uit het internationale bedrijfsleven, het bankwezen en de overheid van verschillende landen. Ook het RIVM is in

dat kader actief betrokken bij de advisering aan de Chinese overheid, onder andere over de mogelijkheden tot reductie van CO₂-emissies.

2.6 Internationale dimensie Biotechnologie

Algemeen beleid

Het beleid voor biotechnologie en in het bijzonder ggo's is erop gericht de mogelijke risico's, verbonden aan de toepassingen met ggo's voor mens en milieu, zo klein mogelijk te maken. Het beleid met betrekking tot ggo's is geïmplementeerd in het Besluit ggo Wet milieugevaarlijke stoffen. Deze regelgeving en het bijbehorende beleid is grotendeels gebaseerd op twee Europese richtlijnen, te weten:

- 90/219 voor het zogenaamde ingeperkt gebruik van ggo's binnen laboratoria en procesinstallaties;
- 90/220 voor de introductie van ggo's in het milieu. Onder introductie in het milieu worden zowel veldproeven als toelatingen van ggo's op de markt verstaan.

Ontwikkelingen EU en internationaal beleid

In december 1998 is een wijziging aangenomen van Richtlijn 90/219/EU voor het ingeperkt gebruik van ggo's, die in hoofdlijnen al met de huidige Nederlandse regelgeving wordt uitgevoerd. In de loop van 2001 vinden nog enige tekstuele verduidelijkingen in de regelgeving plaats.

Op 15 februari 2001 is door het bemiddelingscomité van artikel 251, lid 4, van het EG-Verdrag overeenstemming bereikt tussen de Raad en het Europese Parlement over de gemeenschappelijke ontwerp tekst inzake de wijziging van de Richtlijn 90/220. Een belangrijke wijziging, waarover een akkoord is bereikt, is dat in de tekst van de richtlijn expliciet het voorzorgsbeginsel is verankerd. Daarnaast is op verzoek van het Europese Parlement een voorschrift opgenomen met betrekking tot de instelling van publieke registers waar op de markt toegelaten ggo-gewassen worden geteeld. De gewijzigde richtlijn zal uiterlijk in 2002 worden geïmplementeerd in het Besluit ggo opdat met de uitvoering van de alle wijzigingen zo spoedig mogelijk kan worden gestart.

Een belangrijk onderwerp uit de gewijzigde Richtlijn 90/220 dat nog uitgewerkt moet worden, is de «labelling» en «traceability» van ggo's. Er bestaat al een de facto moratorium dat een aantal Europese landen (met tezamen een blokkerende minderheid) sinds 24 juni 1999 hanteert bij de markttoelatingen van ggo's. Bij de wijziging van de richtlijn hebben diverse Europese landen aangegeven dat zij dit moratorium zullen handhaven totdat nadere regels zijn uitgewerkt met betrekking tot de labelling en traceability van ggo's. Over deze regels vindt nog overleg plaats met de overige lidstaten en wordt ook in WTO-verband nog verder gediscussieerd.

In deel II, hoofdstuk 6 Beheersing milieurisico's van stoffen, afval en straling komt in paragraaf 6.3.1 de Nationale dimensie Biotechnologie aan bod.

Biosafety Protocol

De Tweede Kamer is geïnformeerd over de resultaten van de onderhandelingen over het zogenaamde Biosafety Protocol (26 800 XI, nr. 60). Het protocol is tijdens CoP5 in Nairobi door de minister van VROM ondertekend namens de Nederlandse regering. Nederland heeft ten aanzien van de implementatie naar voren gebracht dat «information sharing» en

«capacity building» van groot belang zijn voor de werkzaamheid van het Biosafety Protocol.

In december 2000 vond in Montpellier in Frankrijk de eerste bijeenkomst plaats van het Intergovernmental Committee for the Cartagena Protocol on Biosafety (ICCP-1) ter voorbereiding van de inwerkingtreding van het Biosafety Protocol. Er zijn regionale standpunten uitgewisseld, maar bovendien is besloten het secretariaat van het Protocol te mandateren tot het opzetten van het Biosafety Clearing House mechanisme (BCH): een informatie-uitwisselingssysteem voor grensoverschrijdend transport van ggo's en regelgeving op dit terrein. Tijdens de ICCP-2 van begin oktober 2001 in Montreal zullen alle onderwerpen van de eerste bijeenkomst opnieuw aan bod komen. Daarnaast komen ook andere onderwerpen die al voor ICCP-2 gepland waren aan bod. Daaronder bevinden zich een aantal gevoelige onderwerpen, zoals aansprakelijkheid, compensatie voor eventuele schade en identificatie. Het is van belang dat tijdens de ICCP-2 grote voortgang wordt geboekt, zodat het Biosafety Protocol na de inwerkingtreding goed kan functioneren.

Tijdens de MOP-1 zal op basis van het Biosafety protocol de CoP6/MOP-1 in ieder geval besluiten moeten nemen over:

- de toepasselijke procedures en mechanismen om besluitvorming door de Partijen van import te vergemakkelijken (Artikel 10.7);
- de modaliteiten van de werkwijze van het BCH. Daarbij moeten ook de resultaten betrokken worden die zijn verkregen uit de pilot fase met het BCH (Artikel 20, 4^e lid);
- een proces voor de uitwerking van passende internationale voorschriften en procedures op het gebied van aansprakelijkheid en schadeloosstelling voor schade die voortvloeit uit de grensoverschrijdende verplaatsing van veranderde levende organismen. Daarbij wordt een analyse gemaakt van en rekening gehouden met de lopende ontwikkelingen binnen het internationale recht op dit gebied. Het streven is om dit proces binnen vier jaar af te ronden (Artikel 27, liability and redress);
- samenwerkingsprocedures en institutionele mechanismen om de naleving van de bepalingen van dit protocol te bevorderen en gevallen van niet-naleving aan de orde te stellen (Artikel 34: Compliance).

Een verdere uiteenzetting over het biodiversiteitsverdrag is te vinden in paragraaf 2.4 Behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit.

2.7 Europees beleid

Tijdens de VROM-begrotingsbehandeling 2001 op 19 oktober 2000 in de Tweede Kamer is door de minister van VROM op een vraag van Kamerlid Klein Molekamp toegezegd dat gerapporteerd wordt over het Europees beleid op een aantal milieuterreinen, zoals luchtkwaliteit en verzuring; waterbeheer; afvalbeleid; en energiebeleid.

In de hierna volgende paragrafen wordt kort ingegaan op de ontwikkelingen op Europees milieubeleid. Daarna wordt achtereenvolgens ingegaan op de genoemde milieuterreinen. Bij deze milieu terreinen wordt een relatie gelegd met doelstellingen die geformuleerd zijn in het NMP3 en worden doelstellingen voor de komende jaren weergegeven.

2.7.1 Ontwikkelingen Europees Milieubeleid

Verdrag

Sinds het Verdrag van Amsterdam is er op een groot aantal gebieden, met name ook op het gebied van milieubeleid, sprake van besluitvorming door

de Europese Raad en het Europese Parlement gezamenlijk, de zogenaamde co-decisie procedure. De samenwerking met en de invloed van het Europees Parlement zijn hiermee op deze terreinen aanzienlijk versterkt en daardoor is het eerder gesignaleerde «democratische tekort» gedeeltelijk ongedaan gemaakt. De ervaring leert inmiddels dat deze samenwerking regelmatig bij kan dragen tot een aanscherping van de uitkomst van besluitvorming.

De regeringsleiders hebben op 11 december 2000 overeenstemming bereikt over een nieuw EU-verdrag «Verdrag van Nice. Met dit Verdrag van Nice zal de weg vrijgemaakt worden om de twaalf kandidaat-lidstaten uit Midden- en Oost-Europa te verwelkomen binnen de EU. Er zijn afspraken gemaakt over de nieuwe stemverhouding in de Europese Raad, de omvang en samenstelling van de Europese Commissie en het Europees Parlement en de versoepeling van de voorwaarden voor nauwere samenwerking.

Een ander onderwerp op de agenda is de verschuiving van unanimitéits-besluitvorming naar besluitvorming met gekwalificeerde meerderheid. Op dit punt is helaas nauwelijks vooruitgang geboekt. Op een aantal terreinen is nog altijd sprake van besluitvorming op basis van unanimitéit. Met name na de uitbreiding van de EU zal besluitvorming daardoor moeilijker te bereiken zijn. Het gaat hier om fiscale milieumaatregelen, evenals milieumaatregelen die van invloed zijn op de ruimtelijke ordening, het kwantitatieve waterbeheer en de bodembestemming (met uitzondering van afvalbeheer) en maatregelen die van aanmerkelijke invloed zijn op de keuze van een lidstaat tussen de verschillende energiebronnen en de algemene structuur van de energievoorziening (artikel 175, lid 2).

Uitbreiding

Met het Verdrag van Nice zal de weg vrij gemaakt worden om de twaalf kandidaat-lidstaten uit Midden- en Oost-Europa te verwelkomen binnen de EU. De uitbreiding van de EU is van groot politiek belang. In Nice is de «road map» goedgekeurd, een strategie om de onderhandelingen met de meest gevorderde kandidaten in 2002 af te ronden. Nederland heeft zich steeds op het standpunt gesteld dat de kandidaat-lidstaten zo snel mogelijk moeten kunnen toetreden. Het lijkt erop dat deze opvatting ook steeds meer binnen de EU heerst. Zeker nu de ontwikkelingen op onder andere economisch-, transport- en landbouw gebied in de kandidaat-lidstaten elkaar snel opvolgen (ook als de kandidaat-lidstaten niet toetreden zullen deze ontwikkelingen zich doorzetten), is het noodzaak dat zij zo snel mogelijk toetreden tot de EU. Op deze manier kan beter rekening gehouden worden met de milieusituatie in relatie tot die ontwikkelingen.

De kandidaat-lidstaten hebben vooral hulp nodig bij het implementeren van dat deel van de Europese milieuwetgeving (het milieu-acquis) dat veel investeringen vergt. Meer dan in de EU zijn er in de kandidaat-lidstaten nog veel ongerepte natuurgebieden en worden er relatief weinig bestrijdingsmiddelen en meststoffen gebruikt in de landbouw. Op sommige terreinen worden ook strengere milieunormen gehanteerd dan in de EU. Gewaakt moet worden voor een verslechtering van die gunstige situatie.

Externe integratie

Milieubeleid door overheden kan slechts in beperkte mate bijdragen tot het behalen van milieudoelstellingen. De aanpassingen die nodig zijn,

bijvoorbeeld op het vlak van landbouw, energievoorziening, vervoer, gebruik van hernieuwbare hulpbronnen en landgebruik, moeten voornamelijk tot stand gebracht worden in desbetreffende sectoren. De beleidsdoelstelling die hierbij aansluit, integratie van milieubescherming in andere beleidsterreinen, is reeds opgenomen in artikel 6 van het Verdrag van Amsterdam. Tijdens de Europese Raad in Cardiff in 1998 is geprobeerd dit artikel een praktische invulling te geven door de verschillende betrokken sectorraden te verzoeken strategieën en programma's voor te bereiden, gericht op het integreren van milieuoverwegingen in hun respectievelijke beleidsterreinen. Dit proces moet worden ondersteund door een werkelijke milieubeoordeling van nieuwe beleidsvoorstellen van de Europese Commissie, door middel van de totstandkoming van een milieutoets op deze voorstellen, alsmede door verdere inspanningen op het gebied van het definiëren van indicatoren voor het meten van de voortgang. Tijdens de Europese Raad van Göteborg, in juni 2001, zijn de verschillende integratiestrategieën gepresenteerd en is afgesproken dat deze verder zullen worden ontwikkeld met het oog op een zo spoedig mogelijke uitvoering ervan zodat tegen de voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad in 2002 het resultaat van die werkzaamheden kan worden gepresenteerd.

6^e MAP, «Milieu 2010: Onze toekomst. Onze keuze»

De doelstellingen van het EU-milieubeleid worden sinds de jaren zeventig in actieprogramma's gepresenteerd. Het huidige programma, het 5^e MAP, liep eind 2000 af. De Europese Commissie heeft haar mededeling betreffende het 6^e MAP en het voorstel voor het besluit tot vaststelling van het 6^e MAP aangenomen op 24 januari 2001.

Met het 5^e MAP «Towards Sustainability», zijn nieuwe (milieu)maatregelen genomen en is het tot een bredere verbintenis gekomen voor de integratie van milieu in andere sectoren. De algemene evaluatie van het programma concludeerde dat, er vooruitgang is geboekt bij het terugdringen van de vervuilingniveaus op sommige terreinen, maar dat bepaalde problemen blijven bestaan. De evaluatie stelt dat het milieu verder zal worden aangetast, tenzij:

- meer vooruitgang wordt geboekt bij de tenuitvoerlegging van milieuwetgeving in de lidstaten;
- milieuoverwegingen sterker worden geïntegreerd in het economische en sociaal beleid dat tot belastende activiteiten voor het milieu leidt;
- belanghebbenden en burgers zich meer betrokken voelen bij inspanningen ter bescherming van het milieu;
- een nieuwe impuls wordt gegeven aan maatregelen gericht op het aanpakken van een aantal ernstige en hardnekkige milieuproblemen alsmede van een aantal problemen die thans ontstaan.

Deze context heeft de strategische richting gegeven aan het 6^e MAP. Het programma legt de belangrijkste prioriteiten en doelstellingen voor het milieubeleid vast voor de komende vijf tot tien jaar en zet uiteen welke maatregelen moeten worden genomen. Daarbij is gekozen voor een strategische benadering en voor de nadere uitwerking van vier prioriteitsgebieden.

Voor de strategische benadering zijn vijf elementen gekozen: implementatie van bestaande milieuwetgeving, integratie van milieu in andere beleidsterreinen, samenwerking met de markt, samenwerking met de individuele burgers, aandacht voor beslissingen aangaande planning en beheer op het gebied van ruimtelijke ordening.

Daarnaast zijn vier prioriteitsgebieden aangewezen: klimaatverandering, natuur en biodiversiteit, milieu en gezondheid, en duurzaam gebruik van natuurlijke hulpbronnen en afvalbeheer. In juni 2001 is hierover een gemeenschappelijk standpunt bereikt. In de aanloop naar dit gemeenschappelijk standpunt heeft Nederland, met andere lidstaten, gepleit voor een nadere concretisering van de doelstellingen. Met het gekozen strategische karakter van het programma zal een nadere concretisering ondermeer plaatsvinden in de nog te volgen thematische actieplannen die in het programma staan aangekondigd.

2.7.2 EU-richtlijnen

Het beleid van de EU op het gebied van de bescherming van het milieu en de natuurlijke hulpbronnen heeft sinds de jaren tachtig gestaag aan belang gewonnen. Reden daarvoor is dat de bedreigingen van milieuschade en uitputting van natuurlijke hulpbronnen nog steeds niet onder controle zijn. Meer actie is derhalve noodzakelijk op nationaal en vooral Europees niveau. Een aantal thema's is daarbij van bijzonder belang:

- luchtkwaliteit en verzuring;
- waterbeheer;
- afvalbeleid;
- energiebeleid.

Hieronder zullen deze thema's kort worden behandeld, waarbij zal worden ingegaan op de ontwikkeling in de EU in de afgelopen jaren, op de behaalde resultaten en op de doelstellingen voor de komende jaren.

2.7.3 Thema: Luchtkwaliteit en verzuring

Verzurende stoffen worden over grote afstanden door de lucht getransporteerd, waarbij landsgrenzen uiteraard geen rol spelen. Dit maakt verzuring tot een internationaal probleem. Een deel van de depositie in Nederland is afkomstig uit het buitenland. Andersom is Nederland zelf ook verantwoordelijk voor de export van verzurende stoffen. Voor de periode 1999–2002 wordt gesteld dat Nederland netto-exporteur is, vooral als het gaat om NO_x (bijna zes maal meer export NO_x import). De verhouding tussen import en export is sindsdien niet veel veranderd. De verhoudingen liggen voor NO_x globaal als volgt. Van alle Nederlandse emissies gaat 90% naar het buitenland en slaat 10% op Nederlands grondgebied neer als zure depositie. Van de totale zure depositie die op Nederlands grondgebied neer slaat is circa 40% afkomstig van buitenlandse bronnen. Voor SO_2 en NH_3 zijn deze verhoudingen respectievelijk 66%/33% en 32% en NH_3 50/50% en 86%.

Europees beleid inzake verzuring en grootschalige luchtverontreiniging

De EU Milieuraad heeft in december 1997 de EU-strategie voor de bestrijding van verzuring (inclusief eutrofiëring) aangenomen. Het lange termijn doel van deze strategie is om de kritische depositiewaarden voor zuur niet te overschrijden. Gezien de technische moeilijkheden en de kosten voor het bereiken van de milieudoelstellingen op lange termijn, heeft de Raad ervoor gekozen te werken met tussentijdse doelstellingen. Mede op basis van deze verzuringsstrategie wordt er in de EU gewerkt langs drie sporen aan het verminderen van verzuring, eutrofiëring en ozon op leefniveau. De drie sporen zijn:

- nationale emissieplafonds;
- brongerichte EG-richtlijnen;
- EG-richtlijnen voor de luchtkwaliteit.

Tot op heden werden de drie genoemde sporen met verschillende snelheden en zonder herkenbare samenhang doorlopen, omdat het de Europese Commissie ontbrak aan een thematische strategie hiervoor. Om meer samenhang te brengen in enerzijds het tot stand brengen en herzien van de NEC-richtlijn en anderzijds de richtlijnen voor bronnen en de luchtkwaliteitsrichtlijnen, heeft de Europese Commissie in het tweede kwartaal van 2001 het programma Clean for Europe (CAFE) gestart. Gelet op de problematiek van de luchtverontreiniging is het voor Nederland noodzakelijk om actief aan het Europese programma deel te nemen.

NEC-richtlijn

Het eerste hierboven genoemde spoor, het vaststellen van nationale emissieplafonds, gaat uit van het zogenaamde «bubble concept» op nationaal niveau. Het Europese Parlement en de Raad hebben 26 juni 2001 een akkoord bereikt in de conciliatieprocedure over de NEC-richtlijn (voor NO_x , SO_2 , VOS en NH_3) en de richtlijn Grote Stookinstallaties (LCP). Beide besluiten zullen rond 1 oktober 2001 van kracht worden.

De onderhandelingen met het Europees Parlement hebben ertoe geleid dat de nationale emissieplafonds voor Nederland in 2010 maximaal 50 kton SO_2 , 260 kton NO_x , 185 kton Vluchtige Koolwaterstoffen en 128 kton NH_3 bedragen.

Alle emissieplafonds van alle landen gezamenlijk zouden ertoe moeten leiden dat op het grondgebied van de EU de overschrijding van de kritische depositieniveaus voor zuur in 2010 met ten minste 50% zal zijn teruggebracht (t.o.v. 1990) en dat het aantal dagen met overschrijding van de WHO-waarde voor volksgezondheid voor ozon (120 micro/m^3) en de drempelwaarde voor natuur (AOT40) met respectievelijk 2/3 en 1/3 verminderd zal zijn.

Voor de meeste plafonds uit deze NEC-richtlijn geldt evenwel dat deze niet streng genoeg zijn om het gezamenlijke EU-doel te bereiken. In 2004 wordt deze richtlijn geëvalueerd om te bezien of de geformuleerde tussentijdse milieudoelstelling en emissieplafonds alsnog met elkaar in overeenstemming kunnen worden gebracht.

De implementatie van de richtlijn vindt voor een belangrijk deel plaats in 2002 en bestaat er uit dat in de Wet milieubeheer wordt vastgelegd wie verantwoordelijk is voor de monitoring. Daarnaast moet bij de Europese Commissie een plan van aanpak worden ingediend waarin staat hoe Nederland de nationale emissieplafonds denkt te gaan realiseren. Zoals aangegeven in het NMP4 vormt de optelsom van alle emissie-taakstellingen per sector de nationale emissiedoelstellingen, die er op hun beurt weer borg voor staan om de nationale emissieplafonds uit de NEC-richtlijn te halen. Emissiehandel in NO_x en VOS zijn belangrijke instrumenten om de emissietaakstellingen te realiseren. De voortgang in het realiseren van emissiedoel- en taakstellingen zal jaarlijks worden nagegaan. Ook de milieukwaliteit zal jaarlijks worden gemonitord. Op deze manier blijft tijdige bijsturing van het beleid mogelijk. Bovendien wordt zo voldaan aan de internationale rapportageverplichting in het kader van het VN/ECE Göteborg Protocol en de NEC-richtlijn. In oktober 2000 heeft de minister van VROM toegezegd de verantwoording, die inzicht geeft in de doorwerking van het klimaatbeleid binnen de verschillende sectoren, jaarlijks te actualiseren. Dit jaar is de geactualiseerde verantwoording opgenomen in bijlage 4 van het Milieuprogramma. In deze bijlage komen tevens de rijksuitgaven ten behoeve van het klimaatbeleid aan de orde. Hiermee wordt voldaan aan de toezegging in deel I van de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid, om jaarlijks een overzicht op te nemen van de voor het klimaatbeleid belangrijke uitgaven die in het

voorafgaande kalenderjaar door de verschillende departementen zijn gedaan. De rapportage wordt eveneens aan de Tweede Kamer aangeboden. De rapportage wordt voorbereid door het RIVM, maar onder verantwoordelijkheid van het ministerie van VROM uitgebracht. De eerste rapportage komt uit in het najaar van 2002.

Op initiatief van Nederland is er overigens ook op aangedrongen, op korte termijn met een richtlijn te komen ter beperking van de uitstoot van VOS in producten. Daarbij gaat het onder andere om cosmetica, verf, haarlak, lijm. Alleen via zo'n productenrichtlijn kan een aantal lidstaten dat reeds stappen op dit terrein had genomen (zoals Nederland), in de toekomst verdergaande reducties realiseren om zo de EU-doelstelling te kunnen halen.

Brongerichte EG-richtlijnen

Het tweede van de hierboven genoemde sporen is het klassieke spoor waarbij door middel van specifieke richtlijnen normen worden gesteld aan specifieke categorieën van bronnen. Enkele belangrijke richtlijnen die in de afgelopen tot stand zijn gekomen zijn de LCP-richtlijn, IPPC-richtlijn en het Auto-olie programma. Deze komen hieronder achtereenvolgens aan bod.

LCP-richtlijn (richtlijn grote stook installaties)

De richtlijn grote stookinstallaties maakt onderdeel uit van de EU-verzursingsstrategie en behelst met name emissie-eisen voor NO_x, SO₂ en fijn stof voor bepaalde installaties. De conciliatie tussen het Europees Parlement en de Raad heeft niet geleid tot wezenlijke aanscherping van de emissienormen voor SO₂, NO_x en fijn stof. In breder verband worden de emissies echter aangepakt via de NEC-richtlijn. Deze richtlijn stelt nationale emissieplafonds voor SO₂, NO_x, VOS en NH₃ in 2010, voor alle bronnen en emittenten te samen.

Integrated Pollution and Prevention Control (IPPC)-richtlijn en emissies

Onder de werkingssfeer van de IPPC-richtlijn zijn de eerste BAT-referentiedocumenten (Best Available Technology) gereed gekomen. Deze BAT-documenten hebben een harmoniserende werking op industriële emissies in Europa. Nederland heeft de afgelopen jaren een forse inspanning geleverd om bij te dragen aan een goede en ambitieuze kwaliteit van de BAT-documenten. De emissie-reducerende effecten zullen (in bescheiden mate) in zowel Nederland als in het buitenland merkbaar zijn.

Auto-olie programma

Voor de periode 1999–2002 zijn in het NMP3 de te verwachten effecten van het Auto-olie programma opgenomen, waarover in de Milieuraad van juni 1997 overeenstemming was bereikt. Het Auto-olie programma bevat een pakket van maatregelen voor voertuigen en brandstoffen, gericht op de vermindering van verkeersemisies, om daarmee te voldoen aan de gestelde luchtkwaliteitsdoelstellingen. Het programma resulteerde in enkele richtlijnen waarbij brandstofkwaliteits- en voertuigemissienormen werden ingesteld die vanaf 2000 van toepassing zijn.

Het hierop volgende Auto-olie programma II is een technisch programma van werkzaamheden dat gezamenlijk door verscheidene Commissiediensten en een brede groep stakeholders werd uitgevoerd om beleids-

opties te beoordelen voor het bereiken van luchtkwaliteitsdoelstellingen. Het accent lag hierbij vooral op de reductie van de emissies van het wegvervoer. Het Auto-olie programma II is eind 2000 geëvalueerd. In 1998 is de richtlijn voor personenauto's aangenomen (waar ook de in onderhandeling zijnde richtlijn koude start onder valt). De vrachtwagen-richtlijn is goedgekeurd in 1999. De Richtlijn motorvoertuigen op twee of drie wielen wordt op dit moment ook binnen de EU behandeld. Het effect na 2005 op vermindering van verkeersemisies is als gevolg van deze richtlijnen positiever dan onder het NMP3 werd verwacht. Daar tegenover staat de nog steeds toenemende groei van het (vracht)verkeer.

Luchtkwaliteitsrichtlijnen onder de Kaderrichtlijn Luchtkwaliteit

De eerste dochterrichtlijn met streef- en grenswaarden en alarmdrempels voor SO₂, NO_x en fijn stof is op 19 juli 1999 in werking getreden. De tweede dochterrichtlijn voor benzeen en CO is inmiddels ook in werking getreden (13 december 2000). Op 8 maart 2001 is een gemeenschappelijk standpunt bereikt tussen de EU lidstaten over de ozon richtlijn, de derde dochterrichtlijn (publicatieblad EG C126 van 26 april 2001).

Voorts zijn er nog dochterrichtlijnen in voorbereiding voor PAK, cadmium, arseen, nikkel en kwik (allen op grond van de kaderrichtlijn luchtkwaliteit). Het is echter nog niet zeker of voor al deze stoffen ook werkelijk EU-kwaliteitsnormen worden gesteld.

- Eerste dochterrichtlijn
De implementatie van deze richtlijn is weliswaar tijdig, maar niet zonder problemen afgerond. Dit komt doordat gebleken is dat in bepaalde wijken langs drukke autowegen de normstelling voor 2010 haast onvermijdelijk overschreden gaat worden. Andere landen kampen met identieke problemen. De EU-evaluatie van deze dochterrichtlijn wordt in 2002 afgerond.
- Derde dochterrichtlijn
De derde dochterrichtlijn heeft betrekking op de ozonconcentraties op leefniveau. De bestaande richtlijn wordt aangepast en het besluitvormingsproces bevindt zich medio 2001 in de fase van tweede lezing door het Europees Parlement. Hoofdelementen van de richtlijn zijn:
 - lange-termijndoelstellingen, streefwaarden, een informatie- en alarmdrempel voor ozon in de buitenlucht ter vermindering en voorkoming van schadelijke effecten op mens en milieu;
 - gemeenschappelijke methoden en criteria voor de vaststelling van de concentraties van ozon en precursorstoffen;
 - adequate en toegankelijke informatie over ozonconcentraties, toegankelijk voor de bevolking;
 - een verbetering van de luchtkwaliteit via structurele maatregelen en eventueel tijdelijke maatregelen.

In 2002 wordt de richtlijn geïmplementeerd. Deze implementatie zal veel minder problematisch zijn dan die van de eerste dochterrichtlijn. De rede daarvoor is, dat de derde richtlijn weliswaar bepaalt dat lidstaten zich tot uiterste moeten inspannen om aan de normstelling te voldoen, maar deze richtlijn geeft aan dat dit het geval is als de emissieplafonds uit de NEC-richtlijn worden gehaald.

Wel zal in 2002 het Besluit luchtkwaliteit milieubeheer moeten worden aangepast en wellicht ook de configuratie Landelijk Meetnet Luchtkwaliteit. Bij het opstellen van de nieuwe smogregeling die per 1 maart 2001 van kracht is geworden is al rekening gehouden met het van kracht worden van de Europese ozonrichtlijn.

De waterconsumptie in de Europese Unie is sinds het begin van de 20^e eeuw verzevenvoudigd. De beschikbaarheid van zoetwater staat nog altijd onder druk als gevolg van menselijke activiteiten (huishoudens, industrie, landbouw). Hierbij moet worden bedacht dat er zich in de beschikbaarheid van water en de kwaliteit ervan grote verschillen kunnen voordoen in de tijd en per regio.

Teneinde een duurzaam beheer van waterkwaliteit en waterkwantiteit tot stand te brengen, zijn en worden in EU-kader een groot aantal, voornamelijk wetgevende maatregelen genomen. Hiermee is in de jaren zeventig een begin gemaakt, waarbij de maatregelen zich in eerste instantie richtten op het behalen van waterkwaliteitsdoelstellingen voor specifieke watertypes en watergebruiken, zoals bijvoorbeeld de Richtlijn Oppervlaktewater/1975, de Richtlijn Viswateren/1978 en de Richtlijn Drinkwater/1980. Via deze eerste golf van Europese wetgeving is veel vooruitgang geboekt bij de aanpak van de verontreiniging afkomstig van specifieke bronnen (zogenoemde puntbronverontreiniging).

Het is echter veel moeilijker gebleken een oplossing te vinden voor diffuse verontreiniging, zoals het wegspoelen van meststoffen en bestrijdingsmiddelen uit landbouwgrond. Eind jaren tachtig richtte de EU zich dan ook op deze bronnen, resulterend in onder andere de Nitraatrichtlijn/1991 en de Richtlijn behandeling stedelijk afvalwater/1991.

Begin jaren negentig werd het duidelijk dat er een meer algemene aanpak voor het Europese waterbeheer diende te komen, waarbij de verbrokkelde wetgeving zou worden geïntegreerd. Het initiatief voor deze meer integrale aanpak was met name van Nederland afkomstig. Na uitgebreide consultaties diende de Europese Commissie in 1997 het voorstel in voor een ontwerp-Kaderrichtlijn Water die zou moeten zorgdragen voor een algehele samenhang van het waterbeleid. Deze kaderrichtlijn werd in de zomer van 2000 aangenomen en gepubliceerd in december 2000. De richtlijn heeft tot doel:

- de kwaliteit van de aquatische ecosystemen te beschermen en te verbeteren;
- duurzaam gebruik van water te bevorderen op basis van de bescherming van beschikbare waterbronnen op lange termijn;
- bij te dragen aan afzwakking van de gevolgen van overstromingen en perioden van droogte.

De kaderrichtlijn gaat uit van een stroomgebiedenbenadering en neemt ecologische waterkwaliteit als invalshoek. In Nederland gaat het daarbij om de (internationale) stroomgebieden de Rijn, de Maas, de Schelde en de Eems. Over de afbakening van de stroomgebieden vindt onder andere overleg met de buurlanden plaats.

De kaderrichtlijn strekt zich niet alleen uit tot zoet oppervlaktewater, maar heeft ook betrekking op ook diep en ondiep grondwater en kustwateren.

Tijdpad/Toekomstige ontwikkelingen

Hoofddoel van de kaderrichtlijn is het bereiken van een goede waterkwaliteit in de Europese stroomgebieden binnen zestien jaar na de inwerkingtreding. In 2003, drie jaar na de inwerkingtreding van de kaderrichtlijn, moeten de lidstaten alle nodige wettelijke en bestuursrechtelijke maatregelen hebben genomen om aan de richtlijn te kunnen voldoen.

De kaderrichtlijn is een complexe richtlijn, die in Nederland noodzaakt tot aanpassing van onder meer de Wet op de Waterhuishouding, de Wet

milieubeheer en de Wet Bodembescherming. Een plan van aanpak hiertoe is op dit moment in de maak. Alvorens de kaderrichtlijn kan worden geïmplementeerd, zullen nog vele aspecten dienen te worden uitgewerkt. Daartoe wordt nationaal overleg gevoerd, alsmede in EU-kader en op stroomgebiedenniveau.

Binnen acht jaar na inwerkingtreding van de kaderrichtlijn dient voor elk (internationaal) stroomgebied een beheersplan gereed te zijn om geraadpleegd te worden door het publiek.

Lijst met prioritaire stoffen

In januari 2001 presenteerde de Europese Commissie, ter uitwerking van het gestelde in art.16 van de Kaderrichtlijn Water, een voorstel voor een lijst van 32 stoffen die elk een aanzienlijk risico vormen voor dan wel via het aquatisch milieu (de zogeheten prioritaire stoffen). Het gaat daarbij om stoffen waarvoor op Europees niveau een aanpak moet worden bepaald.

Tijdens de Milieuraad van 7 juni 2001 is een gemeenschappelijk standpunt bereikt over de Beschikking inzake de lijst met prioritaire stoffen water-beleid. Aangezien die tekst tevens de amendementen van het Europees Parlement bevatte, werd dit besluit daarmee reeds in eerste lezing afgerond. De Europese Commissie zal binnen twee jaar met voorstellen komen voor beheersmaatregelen en kwaliteitsnormen, waarmee een verdere stap wordt gezet in het verbeteren van de waterkwaliteit, mede uitwerking gevend aan de kaderrichtlijn.

2.7.5 Thema: Afval

Voor het thema verwijdering van afval is de Nederlandse doelstelling voor de periode 1999–2002 (op grond van het NMP3) preventie, recycling en verbranding met energie terugwinning. Daarnaast wordt in het NMP3 gesteld dat Nederland zich zou inzetten voor het harmoniseren van emissienormen, het introduceren van minimumstandaarden bij het bewerken van afvalstoffen en het monitoren van de uitvoering van deze onderwerpen.

De kaderrichtlijn afval bestaat al sinds 1975. De maatregelen die in Europees verband worden genomen zijn veelal specifieke richtlijnen die voortkomen uit deze kaderrichtlijn. Het gaat om de volgende maatregelen. De gevolgen van de Richtlijn storten (april 1999, implementatie per juli 2001) beginnen steeds duidelijker te worden. De doelstelling dat uiteindelijk in 2016 niet meer dan 35% van het organisch afval mag worden gestort, heeft voor de meeste lidstaten grote gevolgen. Afval zal daar anders behandeld moeten worden: niet langer storten maar scheiden/recyclen, composteren en verbranden.

In de afvalverbrandingsrichtlijn, die is vastgesteld en geïmplementeerd wordt per 1 januari 2003 is een stap voorwaarts gemaakt met aanscherping van emissies waaronder die van dioxines en NO_x. Ook hier geldt dat de aanscherping voor de Nederlandse emissies nauwelijks betekenis heeft, maar voor de meeste lidstaten betekent het om een duidelijke aanscherping. Dit heeft uiteraard positieve gevolgen voor de Europese luchtkwaliteit in het algemeen. De richtlijn leidt bovendien tot veel grotere harmonisatie van de emissies naar de lucht.

Zowel de Richtlijn autowrakken (2000) als de ontwerprichtlijn elektr(on)isch afval moeten leiden tot meer recycling. In deze richtlijnen is, mede naar Nederlands model, gekozen voor het beginsel van producentenverantwoordelijkheid. Dit houdt in dat de producenten (mede)verantwoordelijk worden voor de kosten en organisatie van

inzameling en het bereiken van de recyclingsdoelstellingen. Daarnaast wordt als kwalitatieve preventie de toepassing van bepaalde gevaarlijke stoffen verboden of ingeperkt. De verordening afvalstatistiek heeft een verbetering van de afvalmonitor op Europees niveau tot doel.

De reeds genoemde Richtlijn storten (1999) en de Richtlijn verbranden (2000) zijn een stap op weg naar harmonisatie van emissienormen, en vormen tevens minimumnormen voor de be- of verwerking van afvalstoffen. De Richtlijn autowrakken en de ontwerprichtlijn elektr(on)isch afval geven minimumnormen voor inzameling en recycling. Er is echter nog veel te doen op het gebied van minimumstandaarden in Europa. Omdat grensoverschrijdend transport van afvalstoffen – voorzover de stoffen nuttig worden toegepast – in beginsel vrij is binnen de EU, is het realiseren van Nederlandse afvalbeleidsdoelen steeds meer verweven met het beleid dat in de andere lidstaten wordt gevoerd.

De doelstellingen die voor de periode 1999–2002 in NMP3-kader geformuleerd zijn, zijn nog steeds van toepassing: harmoniseren van emissienormen, introduceren van minimumstandaards, monitoren van de ontwikkelingen.

Deze doelen zullen ook de richting bepalen van de Nederlandse inzet bij de aankomende aanpassingen van de Richtlijn inzake batterijen en accu's en de Europese verordening inzake overbrenging van afvalstoffen (EVOA).

2.7.6 Thema: Energie

In de strategie voor de integratie van milieuaspecten en duurzame ontwikkeling in het energiebeleid van december 1999, heeft de Energieraad in zijn streven naar duurzame ontwikkeling de nadruk gelegd op een aantal prioritaire actiegebieden.

Hieronder wordt per aandachtsgebied kort ingegaan op de ontwikkeling in de afgelopen periode.

Ontwikkeling van de interne markt

Ondanks de vorderingen van de implementatie van de bestaande liberaliseringsrichtlijnen voor elektriciteit en gas is er nog geen sprake van één geïntegreerde markt. Op 13 maart 2001 heeft de Europese Commissie een geheel van nieuwe maatregelen voorgesteld voor de voltooiing van de interne markt. De doelstelling van het Commissievoorstel is het volledig openstellen van de markten voor elektriciteit en gas in 2005.

Een duurzame vergroting van het marktaandeel van hernieuwbare energiebronnen

Op 10 mei 2000 heeft de Europese Commissie een voorstel voor een richtlijn goedgekeurd inzake de bevordering van elektriciteitsproductie uit hernieuwbare energiebronnen. Doel van het voorstel is een raamwerk te scheppen en de toegang tot de interne elektriciteitsmarkt te vereenvoudigen. In december 2000 werd een gemeenschappelijk standpunt bereikt. Thans vindt de tweede lezing door het Europees Parlement plaats. In december 2000 heeft de Europese Commissie nieuwe communautaire richtsnoeren inzake staatssteun voor milieubescherming aangenomen. Op grond van deze richtsnoeren kunnen lidstaten steun verlenen op het gebied van energiebesparing en hernieuwbare energie. In voorbereiding is een richtlijn met betrekking tot biofuels.

Een grotere energie-efficiency en -besparing

In april 2000 is de Europese Commissie gekomen met een actieplan voor energie-efficiency in de EU. Momenteel wordt gewerkt aan de implementatie. In dat kader heeft de Europese Commissie in mei 2001 een voorstel gedaan voor een richtlijn betreffende de energieprestaties van gebouwen. Eveneens in mei 2001 is de overeenkomst met de VS van kracht geworden inzake het voeren van een gemeenschappelijk energielabel voor kantoor apparatuur (Energystar). In voorbereiding is een kaderrichtlijn met betrekking tot efficiency standaarden voor huishoudelijke apparatuur, naast de bestaande met betrekking tot de energielabels. Eveneens in voorbereiding is een richtlijn met betrekking tot de bevordering van WKK.

Internalisering van de externe ecologische kosten en baten

Belasting vormt hier het sleutelinstrument voor de internalisering. De Europese Raad heeft tot nu toe geen overeenstemming bereikt over een energieheffing.

Onderzoek, ontwikkeling en demonstratie en het op de markt brengen van nieuwe en geavanceerde technologie

Energiebesparing en duurzame energie vormen een belangrijk onderdeel van het huidige kaderprogramma onderzoek van de EU. Op 21 februari 2001 heeft de Europese Commissie een voorstel gedaan voor een nieuw kaderprogramma voor de periode 2003–2006, waarbij energievraagstukken bij de duurzame ontwikkeling centraal staan.

Intensievere samenwerking en coördinatie tussen lidstaten in het bijzonder tot de verplichtingen in verband met het Kyoto protocol en Bijdragen tot de ontwikkeling van flexibele mechanismen

In juni 2000 heeft de Europese Commissie een begin gemaakt met het Europese klimaatveranderingsprogramma (ECCP). Binnen het ECCP worden maatregelen voorbereid om broeikasgasemissies terug te dringen. In dat verband wordt een richtlijn verwacht met betrekking tot emissiehandel. De ECCP-werkzaamheden vinden plaats in het kader van een breed opgezet proces van overleg waarbij de Europese Commissie, de lidstaten, het bedrijfsleven en de NGO's betrokken zijn.

De externe dimensie; met inbegrip van het uitbreidingsproces

Ook bij het uitbreidingsproces wordt aandacht besteed aan energie-efficiency en duurzame energie. Dankzij vroegtijdige samenwerking via de communautaire programma's kunnen kandidaat-lidstaten toegang tot informatie en technologie.

In de Energieraad van 14 mei 2001 heeft de Raad een resolutie aangenomen in het kader van bovengenoemde strategie.

Daarbij is aan de Europese Commissie verzocht met nieuwe voorstellen te komen op de volgende gebieden:

- energie-efficiency (in het kader van het actieplan);
- WKK;
- duurzame energie;
- het kaderprogramma energie;
- emissiehandel;
- best practices;

- handel in elektriciteit met derde landen met betrekking tot openstelling markt en milieunormen;
- evaluatie van bestaande wetgeving met betrekking tot duurzame ontwikkeling;
- verder ontwikkelen van indicatoren;
- toepassing van Kyoto-mechanismen;
- evaluatie van energiesubsidies.

De Europese Commissie heeft aangegeven oog te hebben voor de verlangens van de Raad, maar moet zelf prioriteiten stellen in verband met beschikbare menskracht en middelen (en natuurlijk ook het recht van initiatief).

In het groenboek «Op weg naar een Europese strategie voor een continue energievoorziening» (29 november 2000) worden energiebesparing en duurzame energie als belangrijke instrumenten genoemd om de import afhankelijkheid te verminderen. De Europese Commissie heeft aangekondigd met nieuwe initiatieven te zullen komen.

3. WETENSCHAP EN TECHNOLOGIE

3.1 Inleiding

Bij het streven naar duurzame ontwikkeling spelen wetenschap en technologie een belangrijke rol. Voor de periode 2002–2005 richt het Kabinet zich met name op het bevorderen van verschillende transities of overgangsprozessen: transities op het gebied van energiehuishouding, op het gebied van landbouw, en transities ter behoud van biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen.

Dit hoofdstuk brengt activiteiten onder de aandacht die bedoeld zijn om te stimuleren dat wetenschap en technologie-ontwikkeling bijdragen aan deze transities. Achtereenvolgens komen aan de orde: Milieugerichte subsidieprogramma's (paragraaf 3.2), Onderzoeksprogramma's (paragraaf 3.3), Wetenschap en onderwijs (paragraaf 3.4) en instrumenten ter stimulering van de Marktintroductie van technologie (paragraaf 3.5).

3.2 Milieugerichte subsidieprogramma's

GAVE

De stand van zaken rond het project GAVE komt aan de orde in deel II, hoofdstuk 5 Tegengaan klimaatverandering en emissies, paragraaf 5.4.4. Vernieuwingspakket.

EET

Het subsidieprogramma Economie, Ecologie, Technologie (EET) subsidieert strategisch onderzoek gericht op de middellange en lange termijn, waarbij zowel het bedrijfsleven als kennisinstellingen hun kennis en kunde moeten inzetten. Het programma is erop gericht duurzame technologische doorbraken te realiseren. De ministeries van OC&W, EZ en VROM zijn hierbij betrokken.

In de zesde tender in 2000 zijn 19 projecten gehonoreerd, waarvan 11 meerjarige EET-projecten en acht Kiemprojecten. In de adviesronde van de zevende tender zijn 65 adviesaanvragen ingediend. In de kwalificatieronde zijn 36 subsidieaanvragen in behandeling genomen, 18 EET-projecten en 18 Kiem-projecten. Deze zijn in 2001 door de adviescommissie EET van een advies voorzien. Het gepubliceerde subsidieplafond in de zevende tender is 60 mln gulden (27,2 mln euro). Dat is inclusief de ophoging van 10 mln gulden (4,5 mln euro) uit het Regeerakkoord. Het budget voor de zesde tender is niet opgehoogd omdat de kwaliteit van de niet-gehonoreerde projecten hier geen aanleiding toe gaf.

In de zesde tender zijn vier vervolgprojecten gehonoreerd. Het budget beslag was ongeveer 30 % van het beschikbare budget 47,5 mln gulden (21,5 mln euro). In de kwalificatieronde van de zevende tender zijn vijf vervolgprojecten ingediend. De gevraagde subsidie was 26 mln gulden (11,8 euro). Zoals eerder vermeld vindt de afhandeling plaats in 2001. Voor de achtste tender zijn begin 2001 36 adviesaanvragen ingediend, waarvan negen vervolgprojecten. In februari 2001 is de Horizonverkenning van EET uitgekomen. Het algemene oordeel over het programma EET was positief. De Horizonverkenning schetst een beeld van veranderingen op het gebied van duurzaamheid en technologie-ontwikkeling. Het programma is hiervoor toegerust en grote aanpassingen worden niet noodzakelijk geacht.

Begin 2002 vindt een evaluatie van het programma plaats. Daarbij worden

de effectiviteit van EET en de efficiëntie van de uitvoering van het instrument geëvalueerd.

Programma Milieu & Technologie

Het subsidieprogramma Milieu & Technologie (ProMT) stimuleert de praktische toepassing van milieugerichte technologie en steunt de bedrijven bij het uitvoeren van de convenanten en integrale milieutaakstellingen. Daarnaast wordt de marktintroductie van nieuwe technologie bevorderd. In 2000 zijn 60 projecten ondersteund voor een totaalbedrag van circa 12 mln gulden (5,4 mln euro). Voor het verspreiden van de opgedane kennis zijn brochures gemaakt op het gebied van de metalectro-industrie, de bodembescherming en de procesvernieuwing. Er is een aanvang gemaakt met de internationalisering van het programma.

Zesde Kaderprogramma EU

De Europese Commissie heeft een voorstel voor een besluit door het Europees Parlement en de Raad ingediend voor een meerjaren kaderprogramma voor activiteiten op het gebied van onderzoek, technologische ontwikkeling en demonstratie voor de jaren 2002–2006.

Het programmavoorstel kent drie hoofdlijnen, te weten: integratie van onderzoek (28.141 mln gulden (12.769,8 mln euro)), structureren van de Europese onderzoeksruimte (6.721 mln gulden (3.049,8 mln euro)) en het versterken van de grondslagen van de Europese onderzoeksruimte (992 mln gulden (450,1 mln euro)).

Binnen het onderdeel integratie van onderzoek zijn de aanknopingspunten te vinden voor wetenschap en technologie die ondersteunend kunnen zijn voor een duurzame ontwikkeling. Deze onderzoeksgebieden zijn onder meer genomica en biotechnologie voor de gezondheid, voedselveiligheid en risico's voor de gezondheid, duurzame ontwikkeling en veranderingen in het aardsysteem, burgers en governance in de Europese kennismaatschappij en het anticiperen op de wetenschappelijke en technologische behoeften van de EU.

Specifieke programma's moeten worden uitgewerkt en de verwachting is dat na goedkeuring door Raad en het Europees Parlement de eerste tenders begin 2002 worden opengesteld.

3.3 Onderzoeksprogramma's

Stimulerings- en onderzoeksprogramma Milieu en Economie

Dit programma is gericht op fundamenteel onderzoek op het terrein van milieueconomie en op het verbeteren van de relatie tussen dit onderzoek en het beleid. Het betreft hier een samenwerkingsverband tussen diverse ministeries, universiteiten en de NWO.

In een tussentijdse evaluatie is in 2000 de eerste tranche van het programma over het algemeen positief beoordeeld. Dit resultaat bracht de genoemde partners ertoe de financiële middelen beschikbaar te stellen om de al voorziene tweede tranche in te gaan. Daarbij beoogt de programmacommissie onderzoekers te stimuleren om programma's voorstellen in te dienen voor onderwerpen die in de eerste tranche niet of ondervertegenwoordigd waren. Daarnaast is er ook ruimte om (onderdelen van) programma's uit de eerste tranche in de tweede tranche uit te diepen. Over eventuele overlap met GAMIN zal door de voorzitters te zijner tijd afstemmingsoverleg gevoerd gaan worden.

Op 1 oktober 1998 is het Stimuleringsprogramma Biodiversiteit van start gegaan en in 1999 zijn de eerste onderzoeksvoorstellen goedgekeurd. Het Stimuleringsprogramma Biodiversiteit richt zich op nieuwe kennis over het duurzaam gebruik en behoud van biodiversiteit. Daarvoor is geïntegreerd onderzoek nodig waarbij naast biologische ook ruimtelijke, juridische, sociale en economische aspecten van biodiversiteit worden bestudeerd. Hoofddoelstelling is de vraag hoe maatschappelijke activiteiten zo kunnen worden ingericht dat enerzijds de biodiversiteit in stand wordt gehouden en anderzijds de functies van biodiversiteit zo optimaal mogelijk worden benut.

In het programma worden de volgende vijf thema's onderscheiden: operationalisering van de doelen voor behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit; ontwikkeling van instrumenten voor scenario-analyses; beheer en gebruik; regulatiefuncties van ecosystemen; maatschappijwetenschappelijke aspecten van biodiversiteit.

Het programma heeft een budget van circa 13 mln gulden (5,9 mln euro) en wordt gefinancierd door de NWO en de ministeries van LNV, OC&W en VROM.

In 2000 is specifiek aandacht besteed aan de maatschappijwetenschappelijke vragen in het programma, waarvoor onderzoeksvoorstellen zijn geselecteerd. In 2001 zal worden nagegaan op welke termijn en op welke thema's een nieuwe ronde zal worden uitgeschreven. De looptijd van het programma is van 1999 tot 2004.

Stimuleringsprogramma Systeemgericht Ecotoxicologisch Onderzoek

Het stimuleringsprogramma Systeemgericht Ecotoxicologisch Onderzoek is een NWO-programma dat gefinancierd wordt door interdepartementale stimuleringsgelden. Betrokken ministeries zijn LNV, VROM, OC&W en V&W. In dit programma wordt onderzoek gedaan naar de mogelijke risico's voor ecosystemen van chronische en diffuse verontreinigingen bestaande uit een combinatie van stoffen in lage concentraties («de chemische sluier»).

De looptijd van het programma is van 1999 tot 2005. De resultaten van dit stimuleringsprogramma hebben beleidsrelevantie voor onderwerpen zoals landinrichting, grondverwerving, natuurontwikkeling en dijkversterking.

Programma Duurzame waterstof van de NWO

De NWO heeft het initiatief genomen tot een onderzoeksprogramma «Duurzame waterstof». Dit programma beoogt kennis te ontwikkelen op het gebied van productie, opslag en verbranding van waterstof. De ontwikkelde kennis kan een belangrijke bijdrage leveren aan de transitie naar een duurzame energievoorziening en emissiearme mobiliteit. Aanvankelijk lag het in de bedoeling dit programma reeds in de tweede helft van 2000 rond te hebben, maar het betrekken van private financiers nam meer tijd in beslag dan verwacht. Medio 2001 heeft de NWO een concreet voorstel voorgelegd aan de ministeries van EZ en VROM. De reactie hierop van de ministeries van EZ en VROM is in voorbereiding.

DTO Kennisoverdracht- en verankeringsprogramma

Het DTO Kennisoverdracht- en verankeringsprogramma (DTO/KOV) loopt september 2001 ten einde. Hiermee komt formeel een einde aan een

programma dat vanaf 1990 heeft gezocht naar mogelijkheden voor, en het bijdragen aan duurzame ontwikkeling door middel van technologische vernieuwing. Veel van het gedachtegoed van het DTO-programma is inmiddels door uiteenlopende organisaties (vooral HBO-onderwijs en onderzoeksinstituten) opgepakt. Ook zal het gedachtegoed in de vorm van transitie management worden geïmplementeerd.

DCO

De stichting Duurzame Chemie Ontwikkeling (DCO) stimuleert het tot stand komen van onderzoeksprojecten gericht op een meer duurzame chemie. In het bestuur van de stichting DCO en diverse platforms werken overheid en bedrijfsleven gezamenlijk aan de doelstelling van de stichting. Per onderzoeksproject wordt afhankelijk van het onderwerp financiering gezocht bij geïnteresseerde dan wel betrokken partijen. De afgelopen jaren heeft de stichting DCO zich onder meer gericht op meer duurzame materialen en foto-voltaïsche cellen.

GAMIN

Inmiddels is het RMNO-advies verschenen over het interdepartementaal gamma-onderzoeksprogramma op het gebied van milieu- en natuuronderzoek (GAMIN). GAMIN richt zich op de verbetering van het gebruik van strategische sociaal-wetenschappelijke kennis bij de ontwikkeling van natuur- en milieurelevant beleid. Eind 2001 of begin 2002 zal de uitvoering van het programma starten.

ICES/KIS

Nadat in 2001 een call for expressions of interest voor ICES-KIS 3 is uitgeschreven zal in januari 2002 het Kabinet thema's en speerpunten prioriteren. De kennisthema's van ICES-KIS 3 zijn: Systeeminnovatie; Informatie- en Communicatietechnologie; Competenties in de Kennismaatschappij; Geïntegreerde systemen voor multifunctioneel en kwalitatief hoogwaardig ruimtegebruik; Kennisoverdracht en MKB; Duurzaamheid: economie, technologie, ecologie en cultuur; Gezondheids-, voedings-, genen biotechnologische doorbraken; Microsysteem- en nanotechnologie.

In de periode februari 2002 tot juli 2002 loopt vervolgens de call for proposals. Naar verwachting zal het Kabinet medio 2002 beslissen over de voorstellen.

Projecten van de ICES/KIS zijn onder andere NIDO en SKB.

NIDO

In het kader van de ICES/KIS is in 1999 de stichting Nationaal Initiatief Duurzame Ontwikkeling (NIDO) opgericht. De stichting NIDO streeft ernaar sprongen in duurzame ontwikkeling te realiseren door trajecten te identificeren en aan te jagen die kunnen leiden tot verandering van productie- en consumptiepatronen. Hiervoor is over een periode van vier jaar (1999–2002) een budget van 28 mln gulden (12,7 mln euro) beschikbaar.

In de jaren 2001 en 2002 zullen per jaar vier programma's worden opgestart. De vier in 2001 opgestarte programma's («Van financieel naar duurzaam rendement», «Wonen, leven, werken», «Duurzame logistiek» en «Waarden van water») lopen in 2002 ook nog door. Binnen de opgestarte programma's worden kansrijke veranderingsprocessen geselecteerd, die

in de vorm van sprongprojecten uitgevoerd gaan worden. Het streven is per programma drie tot vijf sprongprojecten te entameren. Een van de jaarlijks op te starten programma's is geselecteerd op basis van de sprongprijsvraag. De prijs voor het winnende plan bedraagt maximaal 1 mln gulden (0,45 mln euro) te besteden aan het opzetten en uitvoeren van het programma. In 2001 wordt in ICES/KIS-kader een mid-term review uitgevoerd. Deze beoordeling zal een rol spelen in de besluitvorming over voortzetting van de stichting NIDO na 2002.

SKB

Begin 2000 is de Stichting Kennisontwikkeling en kennisoverdracht Bodem (SKB) van start gegaan. De SKB streeft naar verbetering van de beschikbaarheid van de kennis die betrokkenen nodig hebben om het maatschappelijk gewenst bodemgebruik en de bodemkwaliteit op kosteneffectieve wijze op elkaar af te kunnen stemmen. Het gaat daarbij niet uitsluitend om technologische kennis, maar onder meer ook om kennis van bestuurlijk, organisatorische processen. De SKB richt zich op de ontwikkeling van (sanerings)technologie, de procesinnovatie rond bodemkwaliteitsproblemen in het stedelijk gebied, de oplossingsgerichte concepten in het landelijk gebied, de integrale aanpak van bodem- en watersystemen en op de ontwikkeling van concepten voor duurzaam bodembeheer.

In totaal heeft de SKB daarvoor tot en met 2002 51 mln gulden (23,1 mln euro) beschikbaar.

Schoner, Stiller en Zuiniger verkeer en vervoer in stedelijk gebied

Het programma Schoner, Stiller en Zuiniger verkeer en vervoer in stedelijk gebied (SSZ) van het ministerie van V&W is erop gericht emissies in stedelijk gebied te verminderen door subsidies te verstrekken en opdrachten te geven. Zo worden technologische innovaties van schone, stille en zuinige voertuigen gestimuleerd. Basis voor het actieplan is het Meerjarenprogramma 1999–2003 SSZ, dat in juni 1999 is gepubliceerd. In dit programma staat niet alleen onderzoek centraal naar nieuwe technologieën, maar ook de toepassing van innovatieve technieken in de praktijk. Het jaarlijkse actieplan geeft het inhoudelijk kader voor subsidies en opdrachten voor projecten, die bijdragen aan het verminderen van energiegebruik en uitlaat- en geluidsemissies van voertuigen.

PIEK

Het programma PIEK van de ministeries van VROM, EZ en V&W stimuleert de ontwikkeling en de toepassing van technieken en gedrag, die het bevoorradingsverkeer en de laad- en loshandelingen in de bewoonde omgeving stiller maken. Doel is om te kunnen gaan voldoen aan de normen van het Besluit detailhandel en ambachtsbedrijven milieubeheer.

3.4 Wetenschap en onderwijs

Copernicus-handvest en het Handvest duurzaamheid HBO

Het wetenschappelijke en het hogere beroepsonderwijs werken in overleg met in het bijzonder de ministeries van OC&W en VROM aan de implementatie van het Copernicus-handvest respectievelijk het Handvest duurzaamheid HBO. De bedoeling daarvan is duurzame ontwikkeling te integreren in de opleidingen. Op internationaal, op landelijk, instellings-

breed en op het niveau van opleiding worden daartoe projecten voorbereid en uitgevoerd.

Op landelijk niveau wordt nadere invulling gegeven aan structuren en afspraken om het gewenste integratieproces te ondersteunen. In navolging van het HBO-convenant wordt voor het wetenschappelijke onderwijs gewerkt aan de verdere operationalisering van het Copernicus-handvest, onder meer om de doorwerking ervan voor de individuele onderwijsinstellingen te concretiseren. Er is een netwerkstructuur binnen het hoger onderwijs opgezet die verder wordt uitgebouwd. Belangrijke onderdelen van deze netwerkopbouw zijn de Europese Commissie duurzaam hoger onderwijs, een HBO- en WO-breed samenwerkingsorgaan, en de Stichting hoger onderwijs – een initiatief vanuit het HBO ter ondersteuning van de uitvoering van het HBO-convenant – die wordt verbreed naar het HBO en WO samen. Langzaam maar zeker krijgt de beoogde integratie van duurzame ontwikkeling in het hoger onderwijs op deze wijze gestalte.

RMNO-advies duurzame ontwikkeling in kennisinfrastructuur

De RMNO heeft tot taak de regering, in casu de ministers van EZ, LNV, OC&W, VROM en V&W, te adviseren over aangelegenheden betreffende het milieu- en natuuronderzoek op (middel-)lange termijn. Niet alleen natuurwetenschappelijk onderzoek, maar ook economisch, sociaal-wetenschappelijk en bestuurskundig onderzoek wordt tot het werkterrein van de RMNO gerekend.

De RMNO heeft in augustus 2000 een advies uitgebracht over hoe de aandacht voor duurzame ontwikkeling verder versterkt kan worden bij universiteiten, instellingen en wetenschappelijke organisaties. Hiermee geeft de RMNO een aanzet tot verdere verkenningen in het kader van sectorraden en Adviesraad voor Wetenschap en Technologie, een kader dat in het Wetenschapsbudget is aangegeven. De betrokken ministers zullen binnenkort op het advies reageren.

Verkenningcommissie Milieuopleidingen

De Verkenningcommissie Milieuopleidingen heeft een advies uitgebracht over de toekomst van de HBO-milieuopleidingen. Gelet op de ontwikkelingen in het milieubeleid en in de samenleving stelt deze commissie voor de opleidingen te verbreden. De milieuproblemen worden integraler benaderd en er komt aandacht voor duurzaamheidsvraagstukken in bredere zin, en voor proceselementen en sociale elementen van het milieubeleid.

Prijzen voor innovatie en duurzaamheid 2001

Binnen de door de ministeries van VROM en OC&W georganiseerde prijzen voor innovatie en duurzaamheid 2001, zijn er inmiddels prijzen uitgereikt aan de Katholieke Universiteit Nijmegen (KUN) voor het programma Duurzame ontwikkeling en aan de Hogeschool Brabant voor het project Cirrus. Hoger-onderwijsinstellingen waren uitgenodigd te laten zien hoe zij het begrip duurzaamheid invlechten in reguliere onderwijsprogramma's. De programma's van de KUN en de Hogeschool Brabant richten zich op integraliteit en interdisciplinariteit, dus zowel op inhoudelijke als op procesmatige vaardigheden van studenten.

Binnen de categorie industriële bedrijven heeft ECOstyle de prijs gewonnen met Assortiment biologische bestrijdingsmiddelen en natuurlijke meststoffen. Binnen de categorie dienstverlenende organi-

saties heeft Achmea Schadeservice met De Groene Polis de prijs gekregen. De TU Delft heeft met het project Duurzame huishoudelijk afvalwaterzuivering de prijs ontvangen binnen de categorie Kennisinstituten. Het Jeugd Ei van Columbus 2001 is gewonnen door TNO Milieu, Energie en Procesinnovatie met het project «Hergebruik van energie en water uit bodemsanering van een voormalig gasfabriekterrein».

3.5 Marktintroductie en Technologie

Programma Energiebesparing door innovatie

In februari 2001 is het nieuwe subsidieprogramma «Energiebesparing door innovatie» gestart. Het programma is gebaseerd op het Besluit Subsidies Energiebesparing. Voorgangers van dit programma waren Tendem, Spirit en Netto. Senter voert het nieuwe programma uit. Industriële en dienstverlenende bedrijven en instellingen kunnen van de regeling gebruik maken. Subsidie is beschikbaar voor investeringen in nieuwe, energiezuinige technologie. Ook innovatieve toepassingen van bestaande technologie vallen onder het programma. Projectvoorstellen worden door een onafhankelijke adviescommissie beoordeeld. Er zijn (vooralsnog) twee tenders uitgeschreven. De eerste tender was open tot medio april 2001 met een budget van 15 mln gulden (6,8 mln euro) en de tweede tender is open van 17 april tot en met 14 september 2001 met een budget van 20 mln gulden (9,0 mln euro). Verder ondersteunt het nieuwe programma haalbaarheidsstudies en projecten voor kennisoverdracht. Deze worden behandeld in volgorde van binnenkomst. Hiervoor is 1 mln gulden (0,45 mln euro) beschikbaar.

Subsidieregeling Referentieprojecten Milieutechnologie

Voor het MKB bestaat de Regeling referentieprojecten milieutechnologie. De regeling heeft als doel middelgrote en kleine producenten van milieutechnologie te steunen bij het plaatsen van nieuwe milieutechnologie bij een eerste afnemer. In de praktijk blijkt dat de regeling voor grote projecten onvoldoende drempelverlagend werkt. Vandaar dat de mogelijkheden voor een first-mover-faciliteit worden onderzocht.

First-Mover-Faciliteit

Het Rijk wil de marktintroductie van nieuwe milieutechnologie actief bevorderen. Aanleiding hiervoor is de constatering dat bedrijven terughoudend zijn als het gaat om investeren in nieuwe milieutechnologie. Afnemers zijn beducht voor de financiële risico's die zulke investeringen met zich meebrengen en kiezen daarom vaak voor bekende en beproefde technologieën. Hierdoor blijft veel kansrijke milieutechnologie onbenut.

Daarom is de first-mover-faciliteit in het leven geroepen. Deze is bedoeld om een deel van de financiële risico's af te dekken die een ondernemer loopt als hij als eerste een nieuwe technologie toepast. Omdat het gaat om marktintroductie van milieutechnologie kan de overheidsbetrokkenheid slechts beperkt en tijdelijk zijn.

Via een Europese aanbesteding is onderzocht of marktpartijen mogelijkheden zien voor een first-mover-faciliteit die aan alle randvoorwaarden voldoet. Het voorstel dat het beste bij de aanbestedingscriteria aansluit, is het voorstel dat producenten van milieutechnologie een onderlinge waarborgmaatschappij oprichten. Momenteel wordt met de aanbieder

invulling gegeven aan de opdracht om het concept van zo'n onderlinge waarborgmaatschappij nader uit te werken tot een volledig uitgewerkt plan.

LIFE

LIFE-Milieu geeft financiële ondersteuning aan demonstratie-projecten op het gebied van waterbeheer, schone technologie, ecodesign en integratie van ruimtelijke ordening en milieu.

De LIFE-ondersteuning is uitdrukkelijk bedoeld als brug tussen onderzoek en marktintroductie. Jaarlijks is een bedrag van circa 132 mln gulden (59,9 mln euro) beschikbaar. De bijdrage aan Nederlandse projecten bedroeg in 2000 circa 11 mln gulden (4,9 mln euro). De deelname van Nederland wordt gefaciliteerd door een uitvoeringsorganisatie, waarin Senter/EG Liaison zorgt voor de verspreiding van alle informatie en Novem de Nederlandse selectie van voorstellen verzorgt.

4. FINANCIËLE EN ECONOMISCHE INSTRUMENTEN

4.1 Inleiding

Financiële en economische instrumenten in het milieubeleid hebben in deze kabinetsperiode grote aandacht gehad. Vooral de vergroening van belastingen heeft een belangrijke rol gespeeld in het kader van de vernieuwing van het fiscale stelsel die in 2001 haar beslag heeft gekregen. Daarbij is sprake van een groot aantal maatregelen, zowel in de vorm van een belastingverzwaring voor milieubelastende activiteiten als van het fiscaal stimuleren van milieuvriendelijk gedrag. In dit hoofdstuk wordt op de belangrijkste ontwikkelingen op deze gebieden ingegaan. Hieronder komt in paragraaf 4.2 Vergroening van het belastingstelsel aan bod. Fiscale faciliteiten zijn het onderwerp van paragraaf 4.3. Tenslotte staan subsidies centraal in paragraaf 4.4.

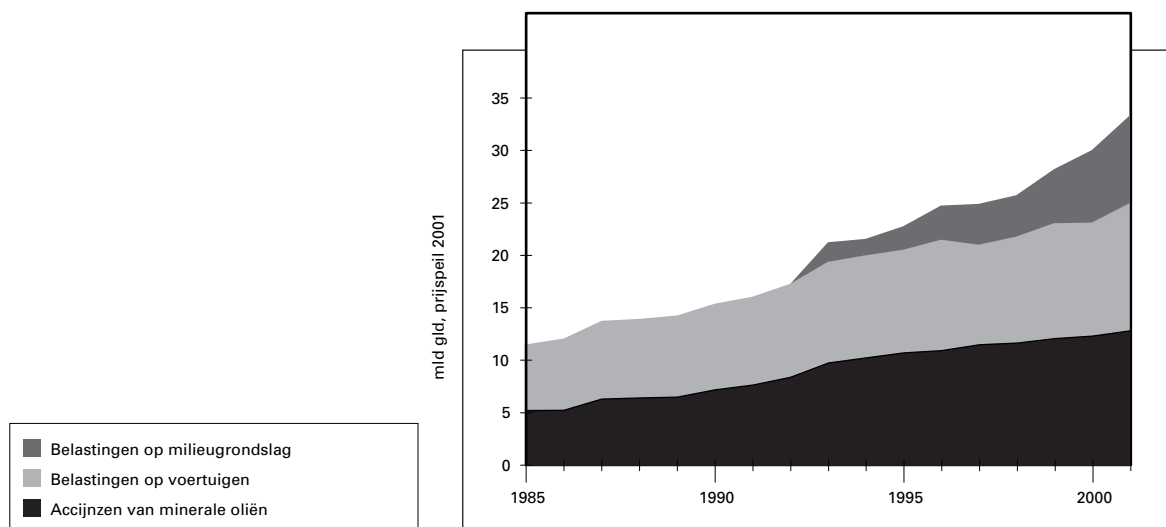
4.2 Vergroening van het belastingstelsel

Groene belastingen

Het in Nederland gehanteerde begrip groene belastingen sluit aan bij de systematiek die hiervoor in de OESO is ontwikkeld. Het gaat daarbij niet alleen om de milieubelastingen die zijn ingevoerd om een bijdrage te leveren aan het bereiken van milieudoelstellingen, maar het betreft ook andere belastingen waarvan de heffing van invloed kan zijn op het milieugebruik.

Onder de groene belastingen vallen dan ook, naast de belastingen op milieugrondslag (de belastingen op grondwater, op leidingwater, op afvalstoffen, op brandstoffen en de regulerende energiebelasting), de accijnzen van minerale oliën, de motorrijtuigenbelasting (MRB), de belasting op personenauto's en motorrijwielen (BPM) en de belasting op zware motorrijtuigen. In de Miljoenennota 2001 is de totale omvang van deze groene belastingen geraamd op ruim 33 mld gulden (15 mld euro). De belastingen op milieugrondslag bedragen daarvan ruim 8,3 mld gulden (3,8 mld euro). De groene belastingen leveren daarmee bijna 15% van het totaal van de opbrengsten van de rijksbelastingen in 2001.

Figuur 1. De ontwikkeling van de groene belastingen

Het Regeerakkoord 1998 bevatte onder meer, als onderdeel van de belastingherziening 2001, een verdergaande vergroening van het fiscale stelsel in vervolg op de in de jaren negentig in gang gezette invoering van milieubelastingen. De vergroeningsmaatregelen vormen een onderdeel van de in de belastingherziening beoogde verschuiving van directe belastingen naar indirecte belastingen. Daarnaast kunnen de vergroeningsmaatregelen, door het hoger belasten van activiteiten die het milieu aantasten, bijdragen aan het bereiken van doelstellingen van het milieubeleid doordat de kosten van het milieubeslag mede in de prijzen van goederen en diensten tot uitdrukking kunnen worden gebracht. De opbrengsten van de hogere milieubelastingen zijn enerzijds ingezet voor algemene lastenverlichting voor huishoudens en bedrijven, zoals verlaging van de loon- en inkomstenbelasting, en zijn anderzijds voor een deel gebruikt voor gerichte maatregelen, zoals uitbreiding van bestaande regelingen (VAMIL, EIA, groen beleggen) en invoering van enkele nieuwe fiscale faciliteiten (milieu-investeringsaftrek, duurzame ondernemersaftrek, energiepremies particulieren) om burgers en bedrijven te stimuleren tot milieusparend gedrag en energiebesparing. In het Regeerakkoord 1998 is afgesproken, de invoering van de verhoging van de belastingdruk op milieubelastende activiteiten in drie jaar af te ronden. In 1999, 2000 en 2001 zijn deze maatregelen in drie tranches ingevoerd.

Tabel 1. Vergroenings- en terugsluismaatregelen in drie tranches 1999–2001

Vergroenings- en terugsluismaatregelen in mln gld (euro)	1999		2000		2001		totaal over drie tranches	
	gulden	(euro)	gulden	(euro)	gulden	(euro)	gulden	(euro)
Energiebelastingen	1.110	(503,7)	1.160	(526,4)	1.230	(558,1)	3.500	(1588,2)
Extra REB i.v.m. nadere invulling 160 mln gulden overige milieubelastingen	0		0		110	(49,9)	110	(49,9)
Extra REB op elektriciteitsverbruik i.v.m. lager dan geraamde indexatie en derving BTW over milieubelastingen	0		0		127	(57,6)	127	(57,6)
Indexatie milieubelastingen	85	(38,5)	130	(59,0)	130	(59,0)	345	(156,5)
Overige milieubelastingen	255	(115,7)	359	(162,9)	30	(13,6)	644	(292,2)
waarvan heffing op storten brandbaar afval	0		150	(68,0)	0		150	(68,0)
waarvan gelijktrekken tarief zelfonttrek- kers	0		30	(13,6)	30	(13,6)	60	(27,2)
waarvan optimale brandstofmix dieselauto's	0		75	(34,0)	0		75	(34,0)
waarvan algemene waterbelasting	220	(99,8)	81	(36,7)	0		301	(136,5)
waarvan dekking amendement water	35	(15,8)	0		0		35	(15,8)
waarvan algemeen BTW-tarief op meststoffen en bestrijdingsmiddelen	0		23	(10,4)	0		23	(10,4)
BTW over energie- en milieubelastingen	155	(70,3)	169	(76,7)	231	(104,8)	555	(251,8)
Totale lastenverzwaring	1.605	(728,3)	1.818	(824,9)	1.860	(844,0)	5.283	(2.397,3)
Positieve Prikkel	- 170	(- 77,1)	- 165	(- 74,8)	- 165	(- 74,8)	- 500	(- 226,9)
Verlaging loon- en inkomstenbelasting huishoudens	- 1.155	(- 524,1)	- 1.102	(- 500,0)	1.284	(- 582,6)	- 3.541	(- 1.606,8)
Compensatie bedrijfsleven via generieke terugsluismaatregelen	- 315	(- 142,9)	- 498	(- 225,9)	- 380	(- 172,4)	- 1.194	(- 541,8)
Compensatie bedrijfsleven via specifieke terugsluismaatregelen	0		- 53	(- 24,0)	- 30	(- 13,6)	- 83	(- 37,6)
Totale lastenverlichting	- 1.640	(- 744,2)	- 1.818	(- 824,9)	- 1.860	(- 844,0)	5.318	(- 2.413,2)

Ook het belastingplan voor 2002 bevat een aantal vergroenende maatregelen, die met name liggen op de terreinen van energie, afvalstoffen en verkeer. Daarnaast wordt in het kader van het belastingplan aandacht besteed aan een vaartuijgenbelasting, een belasting op oppervlaktedelfstoffen, en de gevolgen van de liberalisering van de elektriciteitsmarkt voor de regulerende energiebelasting.

Werkgroep vergroening fiscale stelsel II

In mei 2000 is de Werkgroep vergroening van het fiscale stelsel II ingesteld door de staatssecretarissen van Financiën en LNV en de ministers van VROM, EZ en V&W. De taak van deze werkgroep is, na te gaan welke nieuwe mogelijkheden binnen het fiscale stelsel op milieugebied kunnen worden ingezet, in vervolg op de in de lopende kabinetsperiode gerealiseerde fiscale maatregelen.

Bij brief van 29 september 2000 heeft de staatssecretaris van Financiën de Vaste Commissie van Financiën van de Tweede Kamer geïnformeerd over het programma en de werkwijze van de werkgroep. De werkgroep had als voornaamste opdracht het ontwikkelen van praktisch realiseerbare, door Nederland zelfstandig in te voeren, mogelijkheden voor verdere vergroening van het fiscale stelsel in een volgende kabinetsperiode en voor de langere termijn. De onderwerpen die de werkgroep heeft behandeld liggen op de terreinen van energie, mobiliteit, ruimtegebruik en wonen en producten, emissies en processen. Daarnaast is de werkgroep gevraagd voorstellen te doen voor de wijze waarop in de toekomst de effectiviteit van milieubelastingen zou kunnen worden geëvalueerd.

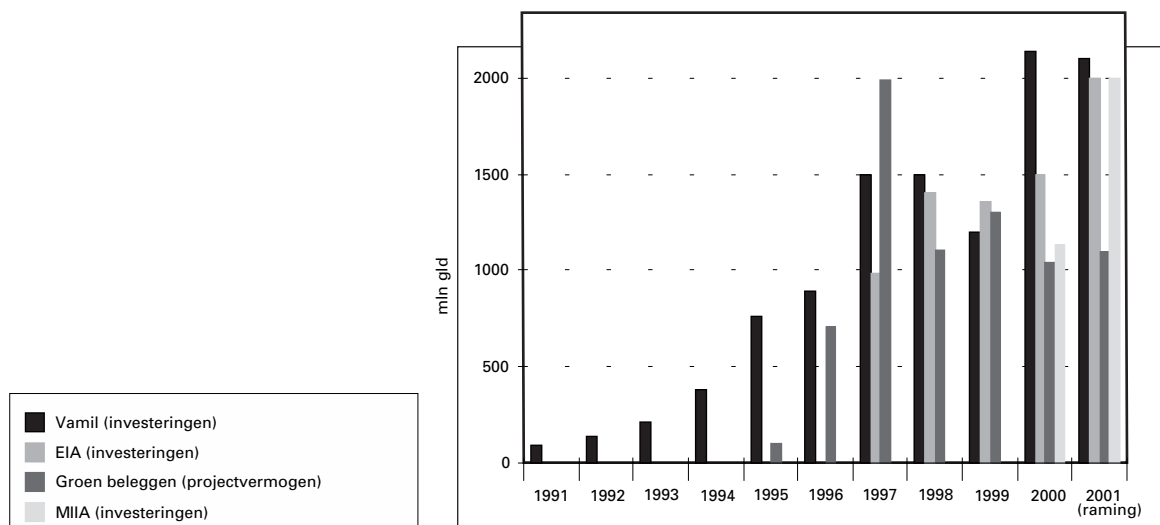
De werkgroep heeft een uitgebreide lijst van maatregelen onderzocht en daarover in juli 2001 een rapportage uitgebracht.

4.3 Fiscale faciliteiten

De vergroening van het belastingstelsel in Nederland kent twee aspecten. Enerzijds is er het zwaarder belasten van bepaalde, vanuit het milieu ongewenste activiteiten. Anderzijds wordt met behulp van fiscale maatregelen economisch voordeel verschaft bij milieuvriendelijk gedrag. Het stimuleren van dit milieuvriendelijk gedrag geschiedt door verschillende instrumenten in te zetten die elk gericht zijn op specifieke problemen.

In figuur 2 zijn de jaarlijkse investeringen en projectvermogens weergegeven die gemoeid zijn met de verschillende fiscale faciliteiten.

Figuur 2. Fiscale faciliteiten op milieugebied: jaarlijkse investeringen/ projectvermogen

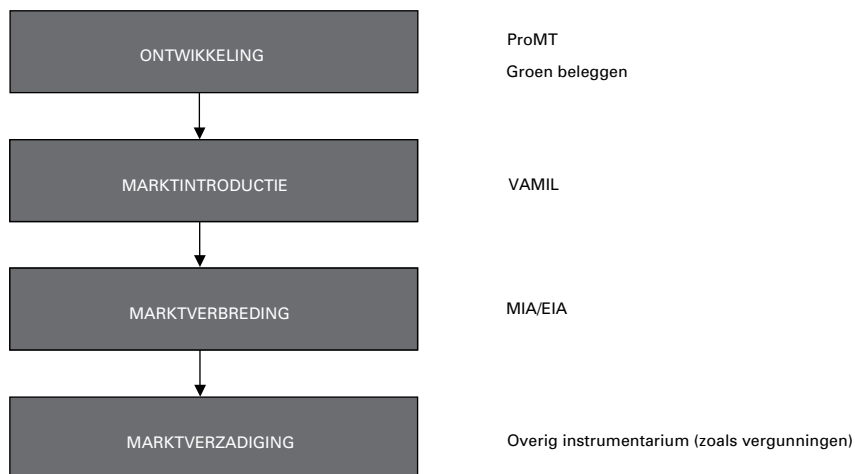
Willekeurige Afschrijving Milieu-investeringen

De regeling Willekeurige afschrijving milieu-investeringen (VAMIL) is een instrument dat gericht is op de marktintroductie en de marktverbreding van nog niet gangbare technologie die kan bijdragen tot de vermindering van de milieuproblemen. De regeling is ingebed in de inkomstenbelasting en in de vennootschapsbelasting en is derhalve gericht op belastingplichtige ondernemers.

Voor de regeling komen die investeringen in aanmerking die op de zogenoemde Milieulijst staan vermeld. Omdat de regeling niet gericht is op de brede stroom van milieutechnologie, maar op de «voorhoede», is een regelmatige aanpassing van de lijst aan de technische voortgang en aan de beleidsprioriteiten gewenst. Daarom wordt de Milieulijst jaarlijks aangepast, waarbij de lijst ook wordt afgestemd op de andere stimuleringsinstrumenten, zoals die er zijn voor technische ontwikkeling (ProMT), verbetering van de arbeidsomstandigheden werkklimaat (Farbo) en de diverse instrumenten op het gebied van energiebesparing en milieuverbetering (EIA, MIA en Groen beleggen).

In het onderstaande schema wordt de plaats waar het accent van de diverse instrumenten ligt in de technologie-cyclus weergegeven. In de praktijk vindt cumulatie van instrumenten plaats waar er relatief hoge kosten verbonden zijn aan de nog niet gangbare technologie, zoals duurzame energie.

Figuur 3. Plaats van diverse economische instrumenten in de technologische ontwikkelingscyclus

De VAMIL richt zich op vrijwel het gehele milieuveld van water, bodem, lucht, energie, afvalstoffen en geluid. In het afgelopen jaar werd de regeling eveneens opengesteld voor bedrijfswagens en bussen die voldoen aan de nieuwste toekomstige Europese eisen op het gebied van de uitstoot van uitlaatgassen (Luchtemissie EURO 3). De kerngegevens over het jaar 2000 zijn opgenomen in de onderstaande tabel.

Tabel 2. Verdeling van de investeringen binnen de VAMIL in 2000

	Aantal meldingen	Aangemeld Investeringsbedrag mln gulden (euro)	
Water	1.806	105	(47,6)
Lucht	3.606	857	(388,9)
Bodem	1.844	56	(25,4)
Afvalstoffen	974	106	(48,1)
Geluid	2.951	322	(146,1)
Energie	13.028	687	(311,7)
Totaal	24.222	2.135	(968,8)

Bij deze tabel dient te worden opgemerkt dat bepaalde investeringen toegerekend worden aan een sector maar dat door de eisen die gesteld worden aan de bedrijfsmiddelen eveneens belangrijke effecten in andere milieusectoren kunnen optreden. De belangrijkste investeringen waren Groen Label-kassen, bedrijfsauto's met lage emissies en warmtekracht-installaties.

Jaarlijks wordt voor de VAMIL een jaarverslag gepubliceerd waarin de realisaties binnen de regeling in meer detail worden weergegeven.

Energie-investeringsaftrek

De Energie-investeringsaftrek (EIA) vormt met de VAMIL het belangrijkste instrument om energie-investeringen bij bedrijven te bevorderen. De werking van de regeling is relatief breed en strekt zich uit tot vrijwel alle energie besparende opties en tot de duurzame energie. De regeling wordt

ook op jaarlijkse basis aangepast aan de beleidsprioriteiten en aan de technische ontwikkelingen.
De onderstaande tabel laat zien wat het investeringsbedrag en het budget van de EIA was in de afgelopen jaren.

Tabel 3. Investeringsbedrag en budget van de EIA

	Investerings mln gulden (euro)		Budget mln gulden (euro)	
1997	981	(445,2)	135	(61,3)
1998	1.400	(635,3)	180	(81,7)
1999	1.360	(617,1)	220	(99,8)
2000	1.500	(680,7)	330	(159,7)
2001	2.000	(907,6)	410	(186,0)

In de voorgaande jaren is het budget van de regeling flink toegenomen ten gevolge van de terugsluis van de opbrengst verhoging van de regulerende energie belasting. De energiebesparing die gekoppeld is aan de maatregel wordt geraamd op 850 kton CO₂.

Groen beleggen

Met de regeling Groen beleggen wenst het Kabinet projecten te stimuleren op het gebied van milieu, natuur, biodiversiteit, energiebesparing en duurzame energie. De regeling strekt zich uit over de binnenlandse projecten, projecten op de Nederlandse Antillen en Aruba, projecten in Centraal- en Oost-Europese landen en projecten in een aantal ontwikkelingslanden. Een speciaal onderdeel van de regeling richt zich op duurzaam gebouwde woningen (de «groene hypotheek»). De toepassing van de faciliteit op duurzaam gebouwde woningen blijft vooralsnog gehandhaafd.

De regeling Groenprojecten (Groen beleggen) wordt doorlopend aangepast aan de ontwikkelingen op het gebied van technologie en beleid. Zodoende is de regeling tot op heden vrijwel jaarlijks aangepast. Bij de introductie van het nieuwe fiscale stelsel en van de ministeriële regelingen is aangegeven dat een verdere vergroening van de maatregel zal geschieden. Een interdepartementale werkgroep is bezig geweest hier nader vorm aan te geven en dit heeft geresulteerd in een notitie die onlangs naar de Tweede Kamer is gestuurd. Overigens is het Kabinet voornemens om in het kader van de milieudrukcompensatie middelen beschikbaar te stellen voor de voortzetting van de Groene hypotheek. In tabel 4 is het bedrag weergegeven waarvoor in het jaar 2000 Groenverklaringen zijn afgegeven. In een Groenverklaring wordt vastgesteld wat op enig moment de maximale omvang mag zijn van het bedrag dat voor een bepaald project geleend wordt onder toepassing van de faciliteit.

Tabel 4. Aantal afgegeven Groenverklaringen en projectvermogens in 2000 en in de periode 1995–2000

	2000		1995–2000	
	aantal verklaringen	projectvermogen mln gulden (euro)	aantal verklaringen	projectvermogen mln gulden (euro)
Natuur, landschap	3	136 (61,7)	27	746 (338,5)
Biologische landbouw	94	87 (39,5)	638	607 (275,4)
Groen label kassen	77	344 (156,1)	180	661 (299,9)
Agrificatie	0	0	1	4 (1,8)
Biomassa	1	17 (7,7)	5	119 (54,0)
Windenergie	36	108 (49,0)	277	728 (330,4)

	2000		2000		1995–2000		1995–2000	
	aantal verklaringen	projectvermogen mln gulden (euro)	aantal verklaringen	projectvermogen mln gulden (euro)	aantal verklaringen	projectvermogen mln gulden (euro)	aantal verklaringen	projectvermogen mln gulden (euro)
Zonnecellen	4	3	(1,4)		24	14	(6,4)	
Zonnecollectoren	0	0			8	2	(0,9)	
Waterpompen	5	5	(2,3)		13	19	(8,6)	
Aquifers	2	1	(0,5)		10	13	(5,9)	
Stads- en afstandsverwarming	6	70	(31,8)		44	1.185	(537,7)	
DUBO (groene hypotheek)	54	203	(92,1)		317	615	(279,1)	
Overige projecten	13	64	(29,0)		110	1.604	(727,9)	
Totaal	324	1.044	(473,7)		1.654	6.317	(2.866,5)	

Over het afgelopen jaar is een uitgebreid jaarverslag verschenen waarin verder wordt ingegaan op de realisaties in het afgelopen jaar. In het verslag wordt tevens ingegaan op de milieueffecten die gepaard gaan met de inzet van Groen Beleggen.

Wat betreft de projecten in het buitenland was er één aanvraag. Het betrof een elektrificatie van een twintigtal dorpen in Mali met behulp van 1700 zonnepanelen. Het projectvermogen bedroeg ongeveer 3 mln gulden (1,3 mln euro).

Milieu-investeringsaftrek

De Milieu-investeringsaftrek (MIA) is met terugwerkende kracht in werking getreden per 1 januari 2000. De maatregel is er op gericht, investeringen in milieutechnieken in brede zin te stimuleren. Binnen de regeling ligt er een belangrijk accent op de landbouwsector. Voorts zal er specifieke aandacht worden besteed aan overige broeikasgassen, fijn stof en dergelijke. De maatregel werkt evenals de Willekeurige afschrijving met een limitatieve opsomming van bedrijfsmiddelen die in aanmerking komen voor de faciliteit.

Ook deze lijst wordt jaarlijks aangepast aan de technische ontwikkelingen. Bij de opzet van de regeling is gestreefd naar een eenvoudige administratieve procedure, waarbij aangesloten is op de procedure zoals die voor de Willekeurige afschrijving wordt gehanteerd.

De belangrijkste gegevens over het jaar 2000 zijn gegeven in de onderstaande tabel.

Tabel 5 Verdeling van de investeringen binnen de MIA in 2000

	Aantal meldingen	Investeringsbedrag mln gulden (euro)	
Water	1 224	79	(35,8)
Lucht	2 508	686	(311,3)
Bodem	2 027	90	(40,8)
Afvalstoffen	544	83	(37,7)
Geluid	1 868	198	(89,8)
Totaal	8 191	1 138	(516,4)

De belangrijkste bedrijfsmiddelen onder de faciliteit waren Groen label stallen/kassen, milieuvriendelijke landbouwtractoren, en maatregelen om het gebruik van bestrijdingsmiddelen te beperken. Van de realisaties binnen de regeling is een jaarverslag gepubliceerd met meer gedetailleerde gegevens.

De invoering van de Duurzame Ondernemingsaftrek voor biologische landbouw en eventuele andere vormen van duurzame landbouw is vertraagd in verband met Europeesrechtelijke aspecten. Met de Europese Commissie zijn de besprekingen over deze regeling nog gaande.

4.4 Subsidies

Milieuschadelijke subsidies

Bij brief van 22 juni 2000 is de Tweede Kamer geïnformeerd over de aanpak van het Kabinet van de door het Rijk verstrekte milieuschadelijke subsidies. Milieuschadelijke subsidies zijn daarin omschreven als subsidies die worden verstrekt voor een bepaald doel, zoals een gewenste inkomensverdeling of het bevorderen van de werkgelegenheid, maar die als neveneffect hebben dat het milieu er meer door wordt belast dan in vergelijking met de situatie wanneer de subsidie niet wordt gegeven. Op basis van uitgevoerd onderzoek is gebleken dat zowel een aantal zogenaamde directe rijkssubsidies als indirecte fiscale subsidies potentieel milieuschadelijk zijn.

Over de brief, de daarin vervatte voornemens en de gekozen aanpak is in februari 2001 overlegd met de Tweede Kamer. Een door de Europese Commissie gestart onderzoek naar de door de lidstaten verstrekte milieuschadelijke subsidies is tevens aan de orde gesteld. De conclusie was dat het wenselijk is dat ook de via de Europese Commissie zelf gegeven subsidies systematisch nader worden onderzocht op hun eventuele nadelige neveneffecten voor het milieu. Het is lastig om subsidies los te zien van alle mogelijke andere regelingen voor specifieke sectoren. Vandaar dat tevens de mogelijkheden worden gezien van methodologisch onderzoek naar milieu-effecten van indirecte subsidies per sector, zoals bijvoorbeeld landbouw, mobiliteit, energie en toerisme.

BIJLAGEN

AC	Accession Countries
ACEA	Association des Constructeurs Européen d'Automobile
ADB	Asian Development Bank
AMvB	Algemene Maatregel van Bestuur
ANWB	Algemene Nederlandse Wielrijders Bond
AOO	Afval Overleg Orgaan
AVI	Afvalverbrandingsinstallatie
BAEI	Besluit Aanleg Energie Infrastructuur
BANS	Bestuursakkoord Nieuwe Stijl
BAT	Best Available Technique
BBP	Bruto Binnenlands Product
BDIV	Beleidsplan Drink- en Industriewatervoorziening
BEES	Besluit Emissie Eisen Stookinstallaties
BEVER	Beleidsvernieuwing bodemsanering
BGW	Bodemgebruikswaarden
BHC	Biosafety Clearing House
BOD	Bijzondere Opsporingsdienst
BOVAG	Bond van Garagehouders
BPM	Belasting personenauto's en motorrijwielen
BREF	BAT Reference documents
BSE	Besluit subsidies energiebesparing
BZ/OS	Ministerie van Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking
CAFÉ	Clean for Europe
CBB	College van Beroep voor het Bedrijfsleven
CBD	Biodiversiteitsverdrag
CCD	Verwoestijningsverdrag
CDM	Clean Development Mechanism
CE	Centrum voor Energiebesparing
CER	Certified emission reduction
CH ₄	Methaan
CLEEN	Chemical Legislation European Enforcement Network
CML	Centrum voor Milieustudies van de Rijksuniversiteit van Leiden
CO ₂	Kooldioxide
CoP	Conferentie der Partijen
CORA	Commissie Radioactief Afval
COVRA	Centrale Organisatie voor Radioactief Afval
CPB	Centraal Plan Bureau
CPF	Collaborative Partnership on Forests
CRF	Common Reporting Format
CTB	Commissie voor Toelating van Bestrijdingsmiddelen
DCMR	Dienst Centraal Milieubeheer Rijnmond
DCO	Duurzame Chemie Ontwikkeling
DRZ	Dienst Recherchezaken
DTO	Draaitrommeloven
DuBo	Duurzaam Bouwen
EAS	European Acceptance Scheme
EBRD	European Bank for Reconstruction and Development
ECE	Economische Commissie voor Europa (van de Verenigde Naties)
EET	Subsidieprogramma Economie, Ecologie, Technologie
EHS-gebieden	Ecologische Hoofdstructuur gebieden
EIA	Energie Investeringsaftrek

EMA	Energie-efficiëntie- en Milieu-Adviesregeling
EMA	Europees Milieu Agentschap
EP	Europees Parlement
EPA	Energieprestatieadvies
EPA-U	Energieprestatieadvies Utiliteitsbouw
EPA-W	Energieprestatieadvies Woningbouw
EPC	Energieprestatie-eisen voor de nieuwbouw
EPL	Energieprestatie op locatie
EPM	Energieprestatie maat
EPN	Energieprestatienorm voor nieuwbouw
EPR	Energie Premie Regeling
ERU	Emission reduction unit
ERUPT	European reduction unit purchasing tender
ET	Emission Trading
EURAL	Europese afvalstoffenlijst
EV	Externe Veiligheid
EVOA	Europese verordening overbrenging afvalstoffen
EWC	European waste catalogue
EZ	Ministerie van Economische Zaken
GAMIN	Gamma Milieu- en Natuuronderzoek
GAVE	Gasvormige en Vloeibare emissiedragers
GC-scenario	Global competition scenario
GEF	Global Environment Facility/Fund
ggo's	Genetisch gemodificeerde organismen
GIDO	Gemeenschappelijk Initiatief realisatie Duurzame Ontwikkeling
GSB	Grote Stedenbeleid
HBO	Hoger Beroeps Onderwijs
HCFK	Onvolledig gehalogeneerde chloorfluor-koolwaterstoffen
HDO	Handel/Diensten/Overheid
HFK	Onvolledig gehalogeneerde fluorkoolwaterstoffen
HM	Zware metalen
HNR	Het nieuwe rijden
HUM	Handhavingsuitvoeringsmethode
HWL	Europese lijst van gevaarlijke afvalstoffen (Hazardous waste list)
IADB	Inter American Development Bank
IAEA	International Atomic Energy Agency
IABD	Inter American Development Bank
IBO	Interdepartementaal Beleidsonderzoek
ICES/KIS	Interdepartementale Coördinatiecommissie voor Economische Structuurversterking/Kennisinfrastructuur
ICT-traject	Informatie- en communicatie technologie
ICV	Interdepartementaal Comité Voedselveiligheid
IFC	International Finance Corporation
IFF	Intergovernmental Forum on Forests
IG	Inspectoraat-Generaal
IMH	Inspectie Milieuhygiëne
IMPEL	werkgroep Implementation and Enforcement of Environmental Law
INECE	International Network for Environmental Compliance and Enforcement
IPO	Interprovinciaal Overleg
IPPC	Integrated Pollution Prevention and Control
IPSV	Innovatie Programma Stedelijke Vernieuwing

IR	Individueel Risico
ISV	Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing
ITTO	Internationale Tropisch Hout Organisatie
IVC	Interdepartementaal Comité Voedselveiligheid
JI	Joint Implementation
KCA	Klein chemisch afval
KCB	Kerncentrale Borssele
KDF	Kernfysische Dienst
KLPD	Koninklijke Landelijke Politiedienst
KOV	Kennisoverdracht- en Verankeringsprogramma
KWA	Kaderrichtlijn Water
LAP	Landelijk Afvalbeheersplan
LCA	Levenscyclusanalyse
LCCM	Landelijke Coördinatiecommissie Milieuwethandhaving
LCP	Large Combustion plant («grote stookinstallatie»)
LIFE	l'Instrument Financier pour L'Environnement
LMG	Landelijke Milieugroep
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
LPG	Liquified petroleum gas
LTO	Land- en Tuinbouw Organisatie
MAP	Milieu Actie Plan
MAP (5 ^e en 6 ^e)	Milieuactieprogramma
MB	Milieubalans
MDW	Marktwerving, deregulering en wetgevingskwaliteit
MEA	Multilateral Environment Agreement
MER	Milieu Effect rapportage
MIA	Milieu Investeringsaftrek
MIBU	Milieuvriendelijke technieken in bussen
MIG	Modernisering Instrumentarium Geluidbeleid
MINAS	Minerale Aangiftesysteem
MIOT	Milieu Inlichtingen en Opsporingsdienst
MJA	Meerjarenafspraak
MJPG	Meerjarenplan Gewasbeschermingsmiddelen
MJP-GA	Meerjarenplan gevaarlijke afvalstoffen
MKB	Midden en Kleinbedrijf
MKZ	Mond- en klauwzeer
MOP	Meerjarenontwikkelingsprogramma
MOP	Meeting of the parties
MoU	Memorandum of Understanding
MRB	Motorrijtuigen belasting
N ₂ O	Lachgas
NAB	Nationaal Antenne Beleid
NEC	National Emission Ceilings
NEC-richtlijn	National Emission Ceiling-richtlijn
NEN	Nederlands Normalisatie Instituut
NeR	Nederlandse emissierichtlijn
NGO	Non Governmental Organisation
NH ₃	Ammoniak
NIDO	Nationaal Initiatief Duurzame Ontwikkeling
NIRIS	Niet Industriële Restwarmte Infrastructuur Regeling
NIS	New Independent States
NME	Nota Milieu en Economie
NMP3	Nationaal Milieubeleidsplan 3
NMP4	Nationaal Milieubeleidsplan 4
NNI	Nederlands Normalisatie Instituut
NNM	Nieuw Nationaal Model

NO ₂	Stikstofdioxide
No _x	de groep van stikstofdioxiden (NO ₂ , NO ₃ enz)
NRB	Nederlandse Richtlijn Bodembescherming
NSDO	Nationale Strategie Duurzame Ontwikkeling
NSG	Nederlandse Stichting Geluidhinder
NSW	Near Shore Windpark
NVA	Nederlandse voedselautoriteit
NvM	Natuur voor Mensen, mensen voor natuur
NVVP	Nationaal Verkeers- en Vervoersplan
NWO	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
OC&W	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (OESO)
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OECD)
OM	Openbaar Ministerie
OV-bedrijven	Openbaarvervoer bedrijven
PAK	Polycyclische aromatische koolwaterstoffen
PBV	Plan Bodembeschermde Voorzieningen
PCF	Prototype Carbon Fund
PFK	Perfluorkoolwaterstoffen
PIOB	Programma Intensivering Ondersteuning Bevoegd gezag
PJ	Petajoule (10 tot de 15 ^e joule)
PKB	Planologische Kernbeslissing
PM ₁₀	fijn stof
pmz	productgerichte milieuzorg
POP	Persistente organische stoffen
PPS	Publiek Private Samenwerking
ProMT	Programma milieutechnologie
PRTR	Pollutant Release and Transfer Register
PSO	Programma voor samenwerking Oost Europa
PTB	Persistente Toxische en Bio-accumulatieve stoffen
PUP	Provinciaal uitvoeringsprogramma
RAI	Nederlandse vereniging Rijwiel en Automobiellndustrie
RDF	Refuse Derived Fluel
REB	Regulerende energiebelasting
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
RIZA	Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling
RMC	Rijksmilieuhygiënische Commissie
RMNO	Raad voor Ruimtelijk, Milieu- en Natuuronderzoek
ROB	Reductieplan Overige Broeikasgassen
ROM-gebieden	Ruimtelijke ordening en milieu-gebieden)
RROM	Raad voor Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
SDL	Stimulans Duurzame Landbouw
SEPH	Servicepunt milieuwethandhaving
SER	Sociaal Economische Raad
SF ₆	Zwavelhexafluor
SGB	Subsidieregeling Gebiedsgericht Beleid
SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer
SKB	Stichting kennisontwikkeling en kennisoverdracht bodem

SMOM	Subsidieregeling Maatschappelijke Organisaties en Milieu
SNM	Stichting natuur en milieu
SO ₂	Zwavel dioxide
SOMS	Strategienota Omgaan met Stoffen
SP	Schoner produceren
SPN	Straling prestatie norm
SRKL	Structuurschema Regionale en Kleine Luchthavens (programma) Schoner, Stiller en Zuiniger verkeer en vervoer in stedelijk gebied
SSZ	
TAC	Technical Adaptation Committee
TBT	Tributyltin
TELI	Tender Energiebesparing huishoudens met Lage Inkomens
TFEET	Taskforce on Emission Estimation Techniques
TFEI	Taskforce on Emission Inventories
TJP-A	Tienjarenplan afvalstoffen
TMS	Transactie Modal Shift
TNL	Toekomst van de Nationale Luchthaven
TNO	Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek
UN	Verenigde Naties
UNDP	UN Development Programme
UNEP	UN Environment Programme
UNFCCC	UN Framework Convention on Climate Change
UNFF	United Nation Forum on Forest
UvW	Unie van Waterschappen
V&W	Ministerie van Verkeer en Waterstaat
VAMIL	Regeling Vrije afschrijving milieu-investeringen
VEWIN	Vereniging van Exploitanten van Waterleidingbedrijven in Nederland
VINEX	Vierde nota ruimtelijke ordening extra
VN	Verenigde naties
VNCI	Vereniging van Nederlandse Chemische Industrie
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VNP	Vereniging van de Nederlandse Petroleum Industrie
VOH	Vergunning op hoofdzaken
VOK	Vervolg Onderzoeksprogramma Klimaatverandering
VOM	Vergunning op maat
VOS	Vluchtige organische stoffen
VROM	Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
VU	Vrije Universiteit
VVAV	Vereniging van afvalverwerkers
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Wbb	Wet bodembescherming
Wbm	Wet belasting op milieugrondslag
WEB	Wergroep Emissiemonitoring Broeikasgassen
WHO	World Health Organisation
WKK	Warmte/krachtkoppeling
Wm	Wet milieubeheer
Wms	Wet milieugevaarlijke stoffen
WRO	Wet Ruimtelijke Ordening
WTO	World Trade Organisation
Wvo	Wet verontreinigde oppervlaktewateren
Wvvs	Wet voorkoming verontreiniging door schepen
ZOAB	Zeer open asfalt beton

De relevante beleidsacties die voortkomen uit de Nota Milieu en Economie (boegbeelden en perspectieven) staan niet in deze tabel. Deze zijn te vinden in de bijlagen 5 en 6.

Relevante beleidsacties	Wie is de eerst verantwoordelijke?	Wat is het doel?
Stad en Milieu	VROM	Verbeteren van de leefbaarheid in de steden
Duurzaam consumeren: uitvoeren van domeinverkenningen en afspraken over inspanningsverplichtingen met maatschappelijke organisaties	VROM	Verminderen van de milieubelasting door consumptie
Stichting Milieukeur	VROM	Vergroten aanbod duurzame producten
Ammoniakbeleid (inclusief IAV)	VROM en LNV ¹	50 kton NH ₃ depositie in 2010
MINAS	LNV	Terugdringen mineralenverliezen
Gewasbeschermingsmiddelenbeleid	LNV	Verminderen van de afhankelijkheid van gewasbeschermingsmiddelen
AMvB Glastuinbouw	VROM	Integrale Milieutaakstelling 2010 cf. afspraken in het convenant
Programma Schoner Producenten	EZ	Stimuleren van milieuvriendelijk produceren door het MKB
Convenanten industrie	VROM	Realiseren NMT-doelen industrie
Productgerichte milieuzorg	VROM	Continue milieuverbetering van producten en diensten bij bedrijven
Stimuleringsproject Ecodesign	EZ	MKB ervaring laten opdoen met milieugerichte productontwikkeling
Brongericht beleid verkeer en vervoer	VROM en V&W ²	Schoner maken van voertuigen
Prijsbeleid verkeer en vervoer (MRB en BPM)	FIN	Stimuleren van milieuvriendelijk rijgedrag; optimale brandstofmix
SRKL	V&W	Structuurschema Regionale en Kleine Luchtvaart
NVVP	V&W	Vastleggen hoofdlijnen verkeer en vervoerbeleid
Beleidsprogramma 2000–2004 DuBo	VROM	Verweven van duurzaam bouwen in de activiteiten van overheden, bouworganisaties en de sector
Energie uit afval	VROM	Leveren van een bijdrage aan doel van 10% duurzame energie in 2020
Herziening Waterleidingwet	VROM	Algehele herziening Waterleidingwet (inclusief de implementatie van de EG-Drinkwaterrichtlijn)
BDIV	VROM	Waarborgen van de openbare watervoorziening
Water in de stad	VROM	Integrale benadering van water in het stedelijk gebied, gericht op samenwerking
Indirecte lozingen	VROM	Beheersen indirecte lozingen
Inzameling en transport afvalwater	VROM	Duurzaam omgaan met afvalwater
Uitvoeringsnota Klimaat I	VROM/EZ/V&W/LNV	Het bereiken van een emissieniveau van gemiddeld 231 Mton CO ₂ -equivalenten per jaar in 2008 t/m 2012
Uitvoeringsnota Klimaat II	VROM/EZ	Gemiddeld 25 Mton reductie CO ₂ -equivalenten per jaar in 2008 t/m 2012
Subsidie voor NO _x	VROM	Stimuleren bedrijven tot het investeren in NO _x -reducerende technieken
NO _x emissiehandel	VROM	Reductie tot 55 kton NO _x bij grote bedrijven in industrie, raffinaderijen en energiesector
KWS 2000	VROM	50% emissiereductie VOS afgerond
Evaluatie verzuringsdoelstellingen	VROM	Formuleren onderling samenhangende set van doelstellingen voor zowel de milieukwaliteit als de emissies. In het NMP4 opgenomen; afgerond.
Chloor en chloormicro's	VROM	Vaststellen of en in welke mate chloormicro's uit de chloorketen in het milieu terechtkomen
Niet landbouw bestrijdingsmiddelen	VWS	Verminderen gebruik niet landbouwbestrijdingsmiddelen
Beleidsvernieuwing voor stoffen	VROM	Uitwerking en implementatie van de strategie omgaan met stoffen
Bouwstoffenbesluit	VROM	Regels aan het gebruik van steenachtige bouwmaterialen in en op de bodem en oppervlaktewater
Uitvoering BEVER	VROM	In 25 jaar de bodem in Nederland functiegericht saneren tegen 35% tot 50% lagere kosten
Uitvoeringsprogramma met preventie naar duurzaam ondernemen	VROM	Preventie van afval, besparing van grondstoffen, energie en water, transportpreventie en afvalscheiding
Landelijk afvalbeheersplan	VROM	Beperken van de hoeveelheid te verwijderen afval door preventie en nuttige toepassing
Gescheiden afvalinzameling	VROM	Toename hergebruik afval
Storten van afval	VROM	Verminderen van gestort afval
Convenant verpakkingen	VROM	Verminderen hoeveelheid verpakkingen en verhogen van de mate van hergebruik/nuttige toepassing

Relevante beleidsacties	Wie is de eerst verantwoordelijke?	Wat is het doel?
Visiedocument geluid	VROM	Herziene doelstelling ernstige geluidshinder en opzetten nieuw beleidskader voor geluid
MIG	VROM	Nieuw bestuurlijk juridisch kader geluidshinder
Externe veiligheid	VROM	Het terugbrengen tot een verwaarloosbaar risico
Transportveiligheid inclusief vervoer gevaarlijke stoffen	V&W	Het terugbrengen tot een verwaarloosbaar risico
Subsidieregeling Gebiedsgericht beleid	VROM	Financiering van gebiedscontracten
Mainport Rotterdam	V&W	Creëren van ruimte voor economische activiteiten in het Rotterdamse haven-gebied
Groene Hart	VROM	Versterken groene kwaliteit en aandacht voor de sociale en economische vitaliteit van het gebied
ROM-gebieden	VROM	Integreren van ruimtelijke ordening en milieubeleid
Bossen en biodiversiteit internationaal	LNV	Bescherming, duurzaam beheer en ontwikkeling van bossen en behoud biodiversiteit internationaal
Relatie milieu en economie internationaal	VROM	Vernieuwing beleidsvisie internationale dimensie milieu en economie
Toetreding EU	BuZa	Toetreding van kandidaat landen tot de EU
MoU's	VROM	Samenwerking op milieugebied
Vergroening belastingstelsel	FIN	Verschuiving naar milieubelastingen, milieubeslag beter in prijzen van producten en diensten tot uitdrukking brengen
Fiscale faciliteiten en subsidies	FIN	Belonen milieuvriendelijk gedrag
LCCM	VROM	Verbeteren samenwerking handhavingsinstanties
DTO/KOV	VROM	Overdragen werkwijze DTO aan anderen
NIDO	VROM	Identificeren en realiseren van innovatietrajecten
NWO-onderzoeksprogramma	VROM	Een op duurzaamheid georiënteerd onderzoeksprogramma
ProMT	VROM	Stimuleren van de ontwikkeling en de toepassing van milieuvriendelijke technologie
Subsidieregeling Referentieprojecten Milieutechnologie	EZ	Marktintroductie van nieuwe milieutechnologie versnellen
EET	EZ	Het realiseren van technologische doorbraken
EU-richtlijnen	VROM	Implementatie
Duurzaam Inkopen	VROM	Vergroening van het inkoopbeleid door overheden

¹ Bij de formulering en uitwerking van het ammoniakbeleid werken de ministeries van LNV en VROM zeer nauw samen.

² Wat betreft het brongericht beleid is nader overleg nodig tussen beide ministeries om duidelijkheid te krijgen over de verantwoordelijkheidstoedeling.

BIJLAGE 3
**MILIEU-UITGAVEN RIJK, NAAR DEPARTEMENT, EN FISCALE
FACILITEITEN
(x mln gulden/euro, prijspeil begroting 2002)**

VROM	2002		2003		2004		2005	
	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro
<i>Strategische beleidsontwikkeling en monitoring</i>								
Nationaal initiatief voor Duurzame ontwikkeling	9,0	4,1						
Bijdrage RIVM	67,3	30,5	67,3	30,5	67,3	30,5	67,8	30,8
Apparaat DGM	3,0	1,3	3,0	1,3	3,0	1,3	3,0	1,3
<i>Verbeteren integrale milieu-kwaliteit op lokaal niveau</i>								
Vaststelling gewenste lokale milieu-kwaliteit	0,9	0,4	0,9	0,4	0,9	0,4	0,9	0,4
Uitvoering gebiedsgericht milieubeleid	57,7	26,2	50,4	22,9	50,1	22,7	50,1	22,8
Uitvoering bodemsanering	292,5	132,7	353,9	160,6	366,0	166,1	502,2	227,9
Geluidsreductie	147,6	67,0	74,0	33,6	73,3	33,2	78,7	35,7
Waarborgen externe veiligheid	4,7	2,1	6,7	3,0	2,7	1,2	2,7	1,2
Onverdeeld programma	44,4	20,2	42,6	19,3	34,3	15,6	30,5	13,8
Onverdeeld apparaat	14,1	6,4	13,5	6,1	13,5	6,1	13,5	6,1
<i>Verbeteren nationale milieukwaliteit</i>								
Duurzaam bodembeheer	11,5	5,2	0,5	0,2	0,5	0,2	0,5	0,2
Optimale waterketen	0,7	0,3	0,7	0,3	0	0	0	0
Duurzame landbouw	0,8	0,3	15,8	7,2	26,0	11,8	23,4	10,6
Onverdeeld programma	23,9	10,8	23,3	10,6	23,5	10,6	24,0	10,9
Onverdeeld apparaat	12,2	5,5	12,1	5,5	12,1	5,5	12,1	5,5
<i>Tegengaan klimaatverandering en emissies</i>								
Internationale samenwerking milieu	12,5	5,7	12,5	5,7	12,7	5,7	12,7	5,7
Vermindering uitstoot broeikasgassen	356,8	161,9	229,6	104,2	232,5	105,5	228,7	103,8
Vermindering uitstoot verkeer en binnenvaart	28,6	13,0	38,4	17,4	35,8	16,2	31,1	14,1
Duurzame samenleving	53,2	24,1	44,8	20,3	45,3	20,5	45,7	20,7
Vermindering algemene uitstoot industrie	16,9	7,7	10,5	4,8	15,6	7,1	18,3	8,3
Vermindering milieudruk producten	17,9	8,1	12,7	5,8	17,2	7,8	12,2	5,5
Onverdeeld programma	18,7	8,5	25,9	11,7	27,3	12,4	28,7	13,0
Onverdeeld apparaat	25,5	11,6	25,4	11,5	25,3	11,5	25,3	11,5
<i>Beheersen milieurisico's van stoffen, afval en straling</i>								
Beheersen milieurisico's van stoffen	8,5	3,9	7,9	3,6	7,9	3,6	8,0	3,6
Beheersen milieurisico's van afvalstoffen	41,9	19,0	37,4	17,0	37,1	16,8	37,7	17,1
Beheersen milieurisico's van straling	1,5	0,7	1,5	0,7	1,5	0,7	1,7	0,8
Beheersen milieurisico's van GGO's	0,9	0,4	0,9	0,4	0,9	0,4	0,9	0,4
Onverdeeld programma	15,8	7,2	15,0	6,8	17,6	8,0	17,8	8,1
Onverdeeld apparaat	13,9	6,3	13,7	6,2	13,7	6,2	13,7	6,2
<i>Algemeen</i>								
Onverdeeld programma	1,9	0,9	1,9	0,9	2,0	0,9	1,6	0,7
Departementsleiding, control expert-diensten en overige staf	34,4	15,6	28,9	13,1	29,2	13,2	30,1	13,7
Postactieven	3,5	1,6	3,5	1,6	3,2	1,4	3,2	1,4
Totaal VROM	1.342,6	609,3	1.175,0	533,2	1.197,8	543,5	1.326,8	602,1
LNV	2002		2003		2004		2005	
	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro
Effectgericht natuurbeleid, LNV	20,6	9,3	20,6	9,3	20,6	9,3	20,6	9,3
Wetenschappelijk onderzoek ¹	2,0	0,9	2,0	0,9	2,0	0,9	2,0	0,9
MER + RMNO, art 13.05	2,2	1,0	2,2	1,0	2,2	1,0	2,2	1,0
Mestverwerking, overige kosten	93,3	42,3	33,6	15,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Mestverwerking, BH en AID	134,5	61,0	125,4	56,9	117,6	53,4	111,2	50,5
Milieu-investeringen	31,3	14,2	40,8	18,5	41,8	19,0	46,5	21,1
Milieuonderzoek LNV ¹	20,0	9,1	20,0	9,1	20,0	9,1	20,0	9,1
Milieuvoorlichting ¹	7,0	3,2	7,0	3,2	7,0	3,2	7,0	3,2
Stimuleringskader, art 12.02	47,8	21,7	41,3	18,8	37,3	16,9	22,7	10,3

LNV	2002		2003		2004		2005	
	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro
Uitwerking Nota Milieu en Economie	3,4	1,6	1,3	0,6	4,7	2,1	0,0	0,0
Totaal LNV	362,0	164,3	294,2	133,5	253,1	114,8	232,2	105,4

¹ geëxtrapoleerd getal gebaseerd op raming 2000.

V&W	2002		2003		2004		2005	
	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro
Uitvoeringskosten Senter	8,3	3,8	4,5	2,0	3,2	1,5	3,2	1,5
Interne milieukosten	1,5	0,7	1,5	0,7	1,5	0,7	1,5	0,7
Antarctica	0,8	0,4	0,8	0,4	0,8	0,4	0,8	0,4
Ruimtevaartactiviteiten	18,0	8,2	17,4	7,9	17,4	7,9	17,4	7,9
Stimulering schone bussen	11,7	5,3	10,5	4,8	11,4	5,2	11,7	5,3
Het nieuwe rijden	5,6	2,5	4,0	1,8	2,0	0,9	1,0	0,5
Nota Milieu en Economie	5,0	2,3	5,0	2,3	5,0	2,3	5,0	2,3
Hybride voertuigen	0,4	0,2	0,4	0,2	0,4	0,2	0,4	0,2
Bodemsanering NS-percelen	20,0	9,1	20,0	9,1	20,0	9,1	20,0	9,1
Milieu en mainport	2,1	1,0	1,7	0,8	1,7	0,8	1,7	0,8
Nieuw stelsel normen	8,0	3,6	8,0	3,6	8,0	3,6	8,0	3,6
Vliegtuiglawaai	84,9	38,5	94,5	42,9	4,5	2,0	4,5	2,0
Toezicht milieunormen	1,5	0,7	1,5	0,7	1,5	0,7	1,5	0,7
Onderzoek en Ontwikkeling-Milieu	3,5	1,6	3,5	1,6	3,5	1,6	3,3	1,5
B&M	8,8	4,0	7,9	3,6	8,1	3,7	5,8	2,6
Scheepvaart en milieu	1,9	0,9	1,8	0,8	1,8	0,8	1,8	0,8
Onderzoek en Ontwikkeling-Milieu	0,0	0,0	1,0	0,5	1,0	0,5	1,0	0,5
Onderzoek KNMI	24,4	11,1	24,4	11,1	24,4	11,1	24,4	11,1
<i>Infrafonds</i>								
Emplacementen	25,0	11,3	20,0	9,1	20,0	9,1	20,0	9,1
Wet verontreiniging oppervlakte water ¹	69,7	31,6	70,5	32,0	70,6	32,0	69,8	31,7
Herstel en Inrichting ¹	24,0	10,9	24,0	10,9	24,0	10,9	24,0	10,9
Sanering waterbodems ¹	57,2	26,0	50,1	22,7	42,8	19,4	45,8	20,8
Herstel en Inrichting ¹	18,2	8,3	29,2	13,3	50,5	22,9	51,5	23,4
Bodemsanering – overige projecten	54,4	24,7	11,1	5,0	5,7	2,6	0,0	0,0
Totaal V&W	454,9	206,4	413,3	187,5	329,9	149,7	324,2	147,1

¹ de uitgaven voor RIZA zijn ondergebracht in deze artikelen.

EZ	2002		2003		2004		2005	
	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro
Onderzoek CBS (afdeling)	7,5	3,4	7,5	3,4	7,5	3,4	7,5	3,4
Milieuprojecten ¹	7,5	3,4	6,4	2,9	4,8	2,2	4,2	1,9
First Mover	6,2	2,8	9,0	4,1	11,8	5,4	13,9	6,3
Milieutechnologie	1,5	0,7	0,8	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
EET	75,0	34,0	67,3	30,5	68,5	31,1	87,0	39,5
TOK ²	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
StiREA ³	1,2	0,5	1,0	0,5	1,0	0,5	1,0	0,5
Internationaal ⁴	20,0	9,1	20,0	9,1	20,0	9,1	20,0	9,1
Energiebesparingstechnologie	204,8	93,0	237,2	107,6	227,4	103,2	227,6	103,3
Duurzame Energie	128,0	58,1	146,7	66,6	154,8	70,3	148,5	67,4
Energievoorzieningonderzoek ⁵	0,9	0,4	0,6	0,3	0,2	0,1	0,0	0,0
ECN ⁶	51,0	23,1	51,0	23,1	51,0	23,1	51,0	23,1
CO ₂ -reductieplan	48,6	22,0	78,8	35,7	104,2	47,3	122,5	55,6
Energiebesparing/duurzame energie ⁷	10,2	4,6	8,3	3,8	5,3	2,4	7,8	3,5
Onderzoek en Ontwikkeling energie ⁷	3,5	1,6	2,8	1,2	2,6	1,2	2,1	1,0
Totaal EZ	565,9	256,8	637,3	289,2	658,9	299,0	693,0	314,5

¹ Referentieprojecten en PBTS-milieutechnologie zijn samen gevoegd.

² De TOK-regeling is opgegaan in een groter geheel wat niet meer specifiek voor milieu-uitgaven bestemd is.

³ Circa 2% van totale raming voor StiREA.

⁴ De realisatie voor 2000 voor milieu binnen het totale PSO-programma (incl. ODA-gedeelte van BuZa) komt op 41 mln gulden uit. De meerjaren-cijfers voor milieu binnen het totale PSO-programma komen uit op 35 mln gulden.

⁵ Excl. Hoge Flux Reactor (HFR).

⁶ Excl. VUT en Kernenergie (circa 17 mln gulden structureel)

⁷ Betreft de uitfinanciering van oude (in het verleden aangegane) verplichtingen.

BUZA	2002		2003		2004		2005	
	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro
<i>Milieuprogramma's</i>								
Landenprogramma's met betrekking tot milieu	395,7	179,5	423,7	192,3	443,7	201,3	463,7	210,4
Internationale milieubijdragen								
– Bijdrage GEF/Montreal Fund	43,1	19,6	44,7	20,3	33,7	15,3	78,6	35,7
– Bijdrage VN-programma								
UNEP	6,0	2,7	6,0	2,7	6,0	2,7	6,0	2,7
– Verwoestijningverdrag	0,3	0,1	0,3	0,1	0,3	0,1	0,3	0,1
– Subsidie Milieu	80,0	36,3	80,0	36,3	80,0	36,3	80,0	36,3
Natuur- en milieueducatie (NME)	2,0	0,9	2,0	0,9	2,0	0,9	2,0	0,9
<i>Gedeeltelijke bijdrage aan milieu</i>								
IFAD	2,6	1,2	2,1	0,9	2,1	0,9	2,1	0,9
Wereldbank Partnershipprogramma	21,5	9,7	21,5	9,7	21,5	9,7	21,5	9,7
Bijdrage UNDP	33,0	15,0	33,0	15,0	33,0	15,0	33,0	15,0
Europees Ontwikkelingsfonds	13,5	6,1	13,5	6,1	13,5	6,1	13,5	6,1
MATRA	17,5	8,0	19,3	8,8	19,3	8,8	19,3	8,8
MATRA pre-accessie ¹	7,8	3,5	8,6	3,9	8,6	3,9	8,6	3,9
<i>Overig</i>								
Programma Kleine Projecten	1,0	0,4	1,0	0,4	0,9	0,4	0,9	0,4
Medefinancieringsprogramma ²	90,7	41,2	90,9	41,3	93,7	42,5	96,7	43,9
SNV	23,4	10,6	23,4	10,6	23,4	10,6	23,4	10,6
Samenwerking met internationale instituten	3,6	1,6	3,8	1,7	4,0	1,8	4,1	1,9
Overige activiteiten met een milieu-dimensie	185,0	83,9	200,0	90,8	225,0	102,1	250,0	113,4
Wederopbouw ZO-Europa	15,0	6,8	13,0	5,9	10,0	4,5	8,0	3,6
POBB	–	–	–	–	–	–	–	–
Totaal BuZa	941,7	427,3	986,6	447,7	1.020,5	463,1	1.111,5	504,4

¹ De milieu-uitgaven voor MATRA en MATRA pre-accessie zijn schattingen op basis van het verloop van de meerjarige doorkijk waarbij het aandeel milieu gelijk wordt gehouden.

² Deze cijfers kunnen nog wijzigen naar aanleiding van de MEV cijfers.

OC&W	2002		2003		2004		2005	
	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro
Economie, Ecologie en Technologie	22,5	10,2	22,5	10,2	22,5	10,2	22,5	10,2
Bijdrage via NWO	6,1	2,8	7,0	3,2	6,6	3,0	6,6	3,0
Totaal OC&W	28,6	13,0	29,5	13,4	29,1	13,2	29,1	13,2

Uit de reguliere middelen die vanuit OC&W naar de instellingen gaan, besluiten die instellingen in de gehele onderwijskolom en het onderzoeksbestel voor een groot deel zelf over reallocatie van die middelen. Met die OC&W-middelen worden vele inspanningen verricht.

Overige	2002		2003		2004		2005	
	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro
KLU Programma geluidsisolatie luchtvaartwet	8,8	4,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Centrale Organisatie – Beleidsrelevant milieumaatregel gerelateerd onderzoek	1,0	0,5	PM	PM	PM	PM	PM	PM
Centrale Organisatie Doelsubsidie Milieu	0,4	0,2	0,4	0,2	0,6	0,3	0,5	0,2
Alle krijgsmacht delen en de centrale organisatie								
– bodemonderzoek	2,6	1,2	1,0	0,5	0,8	0,3	0,6	0,3
– bodemsanering	21,0	9,5	30,6	13,9	28,9	13,1	26,4	12,0
Beleidsintensivering milieu (Centrale organisatie begrotingsart. 1.25)	15,0	6,8	20,0	9,1	20,0	9,1	20,0	9,1
Apparaatskosten EZ	3,2	1,5	3,2	1,5	3,2	1,5	3,2	1,5
Apparaatskosten LNV	19,7	9,0	19,7	9,0	19,7	9,0	19,7	9,0
Apparaatskosten V&W	32,9	14,9	32,9	14,9	32,9	14,9	32,9	14,9
Apparaatskosten overige ministeries	16,3	7,4	16,3	7,4	16,3	7,4	16,3	7,4
Overige milieu-uitgaven Nederlandse Antillen	13,2	6,0	13,2	6,0	13,2	6,0	13,2	6,0
Doelsubsidie TNO	5,3	2,4	5,3	2,4	5,3	2,4	5,3	2,4
Handhaving, (milieu-) politie/justitie	96,6	43,8	96,6	43,8	96,6	43,8	96,6	43,8
Totaal Overige	236,0	107,1	239,2	108,5	237,4	107,7	234,7	106,5

Fiscale faciliteiten	2002		2003		2004		2005	
	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro
Energie-investeringsaftrek ¹	460,0	208,7	460,0	208,7	460,0	208,7	460,0	208,7
Groen beleggen ¹	55,0	25,0	55,0	25,0	55,0	25,0	60,0	27,2
Persoonsgebonden aftrekpost groen beleggen ¹	50,0	22,7	55,0	25,0	55,0	25,0	60,0	27,2
Milieu-investeringsaftrek ¹	125,0	56,7	130,0	59,0	135,0	61,3	140,0	63,5
VAMIL regeling ¹	140,0	63,5	130,0	59,0	130,0	59,0	130,0	59,0
Compensatie extra milieudruk 1 ^{ste} tranche	200,0	90,8	200,0	90,8	200,0	90,8	200,0	90,8
Compensatie extra milieudruk 2 ^{de} tranche	315,0	142,9	305,0	138,4	310,0	140,7	315,0	142,9
Totaal	1.345,0	610,3	1.335,0	605,8	1.345,0	610,3	1.365,0	619,4

¹ Ontleend aan Miljoenennota 2001, tabel 4.6.1.

1. Inleiding

In oktober 2000 heeft de minister van VROM de Tweede Kamer een notitie verzonden inzake Verantwoording van het klimaatbeleid (Kamerstukken II 2000–2001, 27 442, nr. 1). Toegezegd is de verantwoording, die inzicht geeft in de doorwerking van het klimaatbeleid binnen de verschillende sectoren, jaarlijks te actualiseren om zodoende antwoord te kunnen krijgen over de vraag of en in welke mate het ingezette klimaatbeleid effect heeft. Dit jaar is de geactualiseerde verantwoording opgenomen (als paragraaf 2) in deze bijlage van het Milieuprogramma. De verantwoording bouwt voort op de «Tussenstandnotitie Klimaatbeleid», die de Tweede Kamer op 23 mei 2001 heeft ontvangen, door naast de beleidsprestaties nu ook de feitelijke emissieontwikkeling in 2000 in de verschillende sectoren in kaart te brengen. In paragraaf 2 wordt waar mogelijk een associatie gemaakt tussen de feitelijke emissieontwikkeling en het gevoerde beleid. In paragraaf 3 komen de rijksuitgaven ten behoeve van het klimaatbeleid aan de orde. Hiermee wordt voldaan aan de toezegging in deel I van de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid, om jaarlijks een overzicht op te nemen van de voor het klimaatbeleid belangrijke uitgaven die in het voorafgaande kalenderjaar door de verschillende departementen zijn gedaan. Waar mogelijk zijn de uitgaven uitgesplitst naar sector en maatregel en is een emissiereductie-effect (vooraf) berekend.

2. Verantwoording over beleid

De verantwoording over het klimaatbeleid in deze paragraaf geeft wat betreft CO₂ een beeld van de ontwikkelingen in de zes sectoren uit de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid deel I en van de ontwikkelingen bij de overige vijf broeikasgassen (methaan, lachgas en drie fluorproductgroepen). Het gaat hier alleen om een weergave van de ontwikkelingen in het jaar 2000. Begin 2002 zal de eerste evaluatie van het klimaatbeleid plaatsvinden. De evaluatienotitie zal vóór 1 april 2002 naar de Tweede Kamer worden gezonden.

Emissiecijfers

Voor elke sector is de feitelijke ontwikkeling van de CO₂-emissie weergegeven van 1990 tot en met 2000. Deze cijfers, die zijn gecorrigeerd voor temperatuursinvloeden, en de toelichting erop zijn ontleend aan de Milieubalans 2001 van het RIVM. Per sector wordt alleen de directe CO₂-emissie weergegeven en niet de indirecte emissie van het elektriciteitsgebruik. Deze laatste emissie wordt, voor zover afkomstig van in Nederland gevestigde installaties, aan de sector energie toegerekend. Omdat een deel van het beleid gericht is op de elektriciteitsvraag, wordt in de tekst per sector aangegeven hoe het elektriciteitsgebruik zich volgens de CBS-energiestatistieken ontwikkelt.

In de Milieubalans 2001 zijn de emissiecijfers van broeikasgassen voor de periode 1990–1999 gecorrigeerd voor een aantal nieuwe inzichten. De nieuwe cijfers liggen voor de hele periode (dus ook voor de referentie-jaren 1990 en 1995) aanzienlijk lager dan de oude cijfers. Bij CO₂ gaat het om een verlaging van de emissiecijfers met 1 Mton voor 1990 tot 6 Mton in 1998 (voor 1999 was deze aanpassing vorig jaar al gemaakt). De achtergrond van deze verbetering ligt in de energiestatistieken van het CBS¹

¹ Voorheen werd het verschil tussen de twee waarnemingsmethoden van het Nederlandse energiegebruik (enerzijds winning+import-export van energiedragers en anderzijds de som van het gebruik van de energieafnemers) als aparte post opgenomen in de CBS energiestatistieken (het zogenaamde «statistisch verschil»). Nu heeft het CBS op grond van de twee methoden één cijfer voor het totale energiegebruik vastgesteld en daarmee is de post statisch verschil weggewerkt. De nieuwe cijfers liggen lager dan de oude cijfers omdat van een deel van het statistisch verschil is vastgesteld dat het geen binnenlands energiegebruik betrof.

Bij de overige broeikasgassen zijn de grootste bijstellingen doorgevoerd bij de N₂O-emissies uit de salpeterzuurindustrie (– 4 Mton CO₂-equivalent door metingen i.p.v. berekeningen) en N₂O-emissies uit het wegverkeer (– 1 Mton CO₂-equivalent door nieuwe metingen). De wijzigingen in de cijfers die dienen als referentie voor het Nederlandse Kyoto-doel van -6% (1990 voor CO₂, CH₄ en N₂O en 1995 voor PFK's, HFK's en SF₆) betekenen dat ook het emissiedoel voor 2010 lager komt te liggen. Tot nu toe werd uitgegaan van een emissiedoel van 206 Mton CO₂-equivalent in 2010, volgens de herziene emissiecijfers ligt dit doel op circa 199 Mton CO₂-equivalent.

Toetsingslijn

Behalve de feitelijke ontwikkeling wordt per sector ook een tweetal toekomstprojecties weergegeven, waarmee de feitelijke ontwikkeling kan worden vergeleken. Allereerst is als toekomstprojectie een emissieontwikkeling aangegeven die is afgeleid van het Global Competition (GC) scenario zoals opgenomen in de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid deel I¹. Ten tweede is er een toetsingslijn geconstrueerd door een rechte lijn te trekken tussen de feitelijke emissie in 1998 (het laatste jaar waarin het beleid uit de Uitvoeringsnota nog niet in werking was) en het sectoraal emissieniveau dat op grond van GC wordt bereikt met het beleid volgens de Uitvoeringsnota². Beide projecties zijn indicatief gecorrigeerd voor de herziening van de emissiecijfers³. Het Kabinet zal bij de evaluatie van het klimaatbeleid begin 2002 aangeven wat de consequenties van de herziene cijfers zijn voor het binnen- en buitenlandse deel van het klimaatbeleid. Bij de evaluatie zal gebruik gemaakt worden van een nieuwe referentieraming broeikasgassen 2001–2010, die momenteel opgesteld wordt door ECN en RIVM.

Kanttekeningen bij de gekozen aanpak

Bij de grafieken die in deze notitie worden gepresenteerd moet een aantal kanttekeningen geplaatst worden:

- het GC-scenario is gebaseerd op een groot aantal aannamen over toekomstige ontwikkelingen van onder andere economische groei, energieprijzen, technologische ontwikkeling en de ontwikkelingen in specifieke sectoren. Als deze ontwikkelingen in de werkelijkheid anders uitpakken betekent dit dat de feitelijke emissieontwikkeling verandert ten opzichte van zowel het GC-scenario als ook de geconstrueerde toetsingslijn. De toetsingslijn is namelijk bepaald door per sector de emissiereductie volgens de Uitvoeringsnota klimaatbeleid deel I af te trekken van het GC-niveau. In deze notitie worden ontwikkelingen die afwijken van het GC-scenario slechts benoemd als ze een grote invloed hebben op de emissies, zoals in het geval van de sterk gestegen elektriciteitsimport. Bij het eerste ijkmoment in 2002 zal nader ingegaan worden op de mate waarin de feitelijke en verwachte ontwikkelingen afwijken van het GC-scenario. Hierbij zal de genoemde nieuwe referentieraming van de emissies in 2010 een overzicht geven van de actuele ontwikkelingen;
- het verschil tussen het GC-scenario en de feitelijke ontwikkeling geeft geen antwoord op de vraag naar het kwantitatieve effect van het klimaatbeleid. Behalve de genoemde externe invloeden speelt hierbij een rol dat het effect van veel beleid al meegenomen is in het GC-scenario. Bovendien doet de gehanteerde lineaire extrapolatie om toetsingspunten te bepalen geen recht aan het gegeven dat effecten van veel maatregelen pas na een aantal jaren te verwachten zijn;

¹ Omdat het GC-scenario alleen een emissiewaarde voor het jaar 2010 kent, is de emissieontwikkeling vormgegeven door gemakshalve een rechte lijn te trekken tussen de emissie in 1995 (het startjaar van GC) en de emissie volgens GC in 2010. Er is gekozen voor het GC-scenario dat in de Uitvoeringsnota klimaatbeleid deel I is gebruikt als referentie om de reductie per sector te bepalen.

² Het berekende emissieniveau is berekend als het emissieniveau voor de sector volgens het GC-scenario minus de effecten van de maatregelen zoals weergegeven in de Uitvoeringsnota klimaatbeleid deel I.

³ De waarden voor 2010 voor het GC-scenario en voor het berekende emissieniveau volgens de Uitvoeringsnota klimaatbeleid deel I zijn beide evenveel naar beneden bijgesteld als het 1995-niveau. Het gaat in het totaal voor alle broeikasgassen voor alle sectoren om een bijstelling van – 9 Mton t.o.v. de oude cijfers, waarbij de verdeling over de sectoren volgt uit de aanpassingen van het 1995-niveau. De aanpassingen zijn het grootst voor de overige broeikasgassen en voor CO₂ in de landbouw en industrie. Bij deze aanpak zijn de effecten van de maatregelen uit de Uitvoeringsnota klimaatbeleid deel I constant verondersteld en blijft het totaal van de binnenlandse maatregelen 25 Mton CO₂-equivalent.

- ook zonder beleid zou een ontwikkeling in de energie-efficiency plaatsvinden, dit is de zogenaamde autonome ontwikkeling. Deze doet zich bijvoorbeeld voor doordat economische groei leidt tot vernieuwing van productiecapaciteit en de daarmee gepaard gaande efficiency verbeteringen;
- veranderingen in de energie-intensiteit binnen sectoren kunnen zich voordoen doordat er binnen de sector structurele verschuivingen plaatsvinden. Als een sector bestaat uit een deel energie-intensieve bedrijven en een deel energie-extensieve bedrijven en het aandeel van de tweede neemt toe ten koste van de eerste, dan is er op sector-niveau sprake van verbetering van de efficiency. Met beleid heeft dit niets te maken en bovendien doet zich op bedrijfsniveau geen verbetering van de efficiency voor. Dit verschijnsel wordt het structuur-effect genoemd.

Gegeven deze kanttekeningen kan uit de grafieken niet méér afgeleid worden dan hoe de emissie zich ontwikkelt in verhouding tot het GC-scenario uit de Uitvoeringsnota klimaatbeleid deel I en in verhouding tot de toetsingslijn.

Ten aanzien van de individuele instrumenten geldt een tweetal kanttekeningen:

- allereerst geldt de fundamentele kanttekening dat nooit exact vastgesteld kan worden wat er zou zijn gebeurd als het instrument niet zou zijn ingezet. Een effect kan dus niet anders dan geschat worden.
- Daarnaast geldt dat de instrumenten elkaar in belangrijke mate overlappen. Bepaalde investeringen kunnen voor meerdere financiële stimuli in aanmerking komen. Bovendien kunnen die investeringen ook onderdeel vormen van afspraken in MJA of benchmarkkader. Welk effect het gevolg is van een bepaald instrument is niet eenduidig en betrouwbaar vast te stellen.

Beleidsinzet

Behalve de grafische weergave van de feitelijke emissieontwikkeling en van de toekomstprojecties, worden voor alle sectoren ook de beleidsinzet van de overheid en de prestaties van de sector in beeld gebracht. Hierbij wordt bijvoorbeeld specifiek aangegeven de mate waarin een sector gebruik maakt van het stimuleringsbeleid van de overheid (fiscale regelingen zoals de Energie-investeringsaftrek, de VAMIL, Groen beleggen en van de tenders binnen het CO₂-reductieplan). Tot slot wordt per sector indien relevant ingegaan op (veranderende) externe omstandigheden.

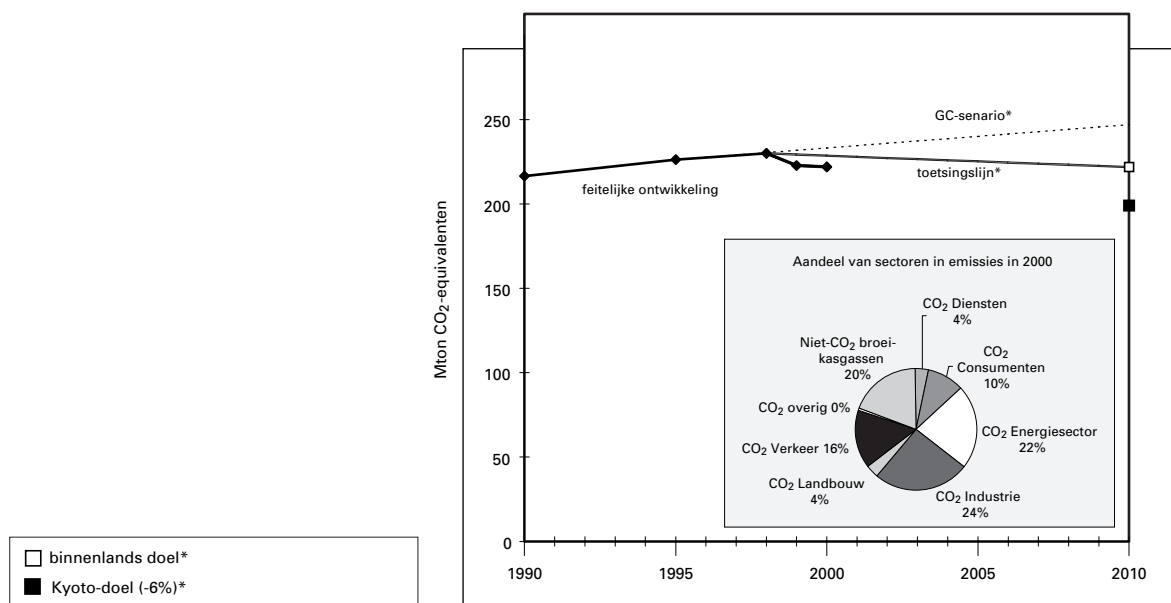
Totale emissie van broeikasgassen in Nederland

In de onderstaande figuur wordt de ontwikkeling van de totale emissie van broeikasgassen in Nederland sinds 1990 weergegeven en wordt voor 2000 de verdeling van de emissies over de verschillende sectoren gepresenteerd. Tussen 1990 en 1995 steeg de totale broeikasgasemissie met ongeveer 5%. Van 1995 (het basisjaar van het GC-scenario) tot 1998 liep de totale Nederlandse emissie van broeikasgassen vrijwel gelijk aan het (indicatief herziene) GC-scenario. Tussen 1998 en 2000 trad een daling van de totale emissies van circa 3% op. Deze daling wordt vooral veroorzaakt door lagere emissies van de overige broeikasgassen en door de drukkende werking van veel hogere elektriciteitsimport op de CO₂-emissies, die in 2000 nagenoeg even hoog waren als in 1998. De totale broeikasgasemissie lag in 2000 een aantal megaton onder de geconstrueerde toetsingslijn. De emissie in 2000 was precies even groot

als het berekende binnenlandse emissiedoel voor 2010 (dat zoals gezegd indicatief is aangepast aan de herziene emissiecijfers voor de referentie-jaren 1990 en 1995).

Totale emissie van broeikasgassen in Nederland (temperatuur gecorrigeerd)

(alle met * gemarkeerde gegevens zijn indicatief aangepast aan de herziening van de emissiecijfers 90–98 en worden mogelijk herzien bij de evaluatie van het klimaatbeleid begin 2002)

Financiële beleidsinstrumenten

In de navolgende paragrafen wordt per sector onder andere aangegeven in welke mate gebruik is gemaakt van de verschillende financiële regelingen voor de stimulering van hernieuwbare energie en energiebesparing. Onderscheid wordt gemaakt tussen de sectoren industrie (inclusief raffinaderijen), energie (inclusief afvalverwerking), verkeer en vervoer, consumenten, diensten (inclusief handel en overheid) en landbouw. In de afzonderlijke rapportages van de regelingen wordt bij een overzicht per sector over het algemeen uitgegaan van het bedrijf dat de aanvraag indient. In deze notitie is gepoogd om de bedragen toe te rekenen aan de sector waar de daadwerkelijke emissiereductie plaatsvindt. Dit betekent bijvoorbeeld dat alle stimulering voor de productie van elektriciteit uit hernieuwbare bronnen aan de energiesector is toegerekend ook al gaat het bijvoorbeeld om windmolens die door agrariërs zijn geplaatst. De emissiereductie zal in zo'n geval namelijk tot uitdrukking komen in de energiesector waar minder elektriciteit geproduceerd wordt op basis van fossiele bronnen.

Hieronder is weergegeven welke informatie per regeling is opgenomen:

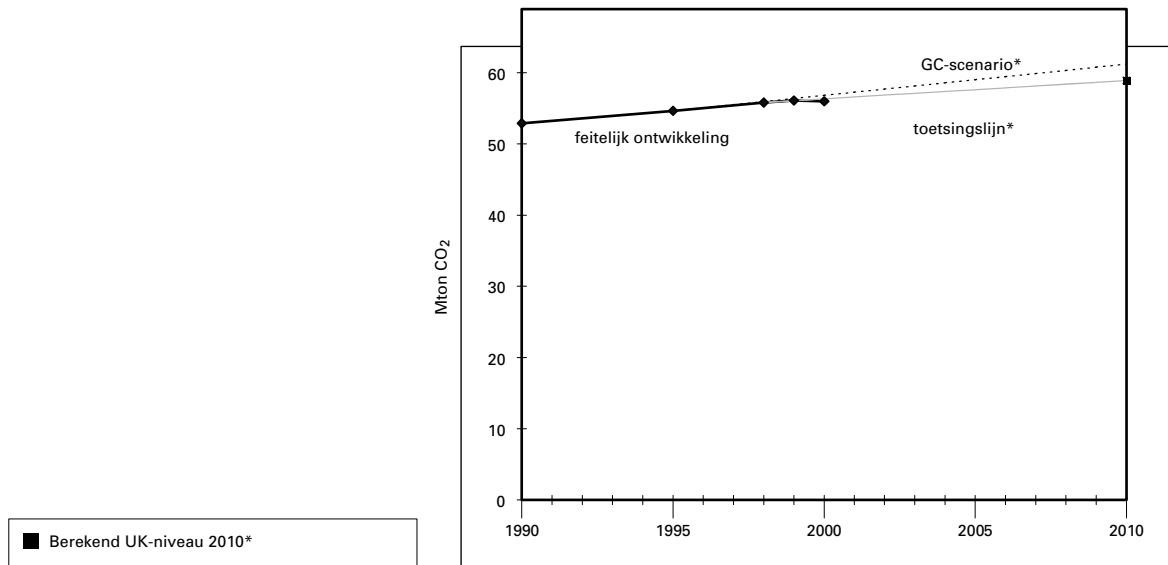
- voor de fiscale regelingen EIA en VAMIL zijn de in 2000 aangemelde investeringen aangegeven. Hierbij moet opgemerkt worden dat alle investeringen in hernieuwbare energie en energiebesparing die in aanmerking komen voor de VAMIL, ook in aanmerking komen voor de

- EIA (het omgekeerde is niet het geval). De bedragen voor deze regelingen overlappen elkaar dus. Het voordeel voor de investeerder vanwege de EIA bedraagt circa 15% van de gemelde investering terwijl het voordeel van de VAMIL circa 5% bedraagt. Het voordeel is (op lange termijn) gelijk aan de inkomstenderving voor de Staat;
- voor Groen beleggen zijn de in 2000 erkende projectvermogens aangegeven. Deze kunnen deels overlappen met de EIA en de VAMIL. Groen beleggen geeft de investeerder een rentevoordeel van circa 1 á 1,5 %-punt per jaar, wat neerkomt op 7 á 8% over de hele afschrijvingsperiode;
 - voor het CO₂-reductieplan zijn de investeringen in de periode t/m 2011, de overheidsbijdrage en de verwachte CO₂-reductie weergegeven. Hierbij is de stand van zaken op 12 juli 2001 gehanteerd. Ook voor deze projecten is het in sommige gevallen mogelijk om aanspraak te maken op de overige (fiscale) regelingen;
 - voor de regelingen voor hernieuwbare energie in de REB zijn de betreffende bedragen voor 2000 weergegeven. Het betreft hier het nihil tarief voor groene stroom (art. 36i lid 6 van de Wet belastingen op milieugrondslag, WBM), de afdrachtskorting voor hernieuwbare energie (art. 36o) en voor AVI's (art. 36r). De productiemiddelen die ingezet zijn bij de productie van hernieuwbare energie (bijvoorbeeld windmolens) kunnen eerder aanspraak gemaakt hebben op de bovengenoemde regelingen;
 - de regeling voor WKK in de REB is pas in 2001 in werking getreden en over 2000 worden daarom geen cijfers gerapporteerd;
 - voor de stimulering van energiebesparing en hernieuwbare energie en voor de EINP-regeling zijn de bedragen overgenomen uit de jaarverantwoording van het ministerie van EZ.;
 - voor de regeling Energiepremie is het totaal van de in 2000 uitgekeerde premies geschat op basis van de rapportages van de energiedistributiebedrijven, die de regeling uitvoeren.

De termijn waarop de aanspraak op een regeling leidt tot een effect op het energiegebruik en de emissies verschilt sterk. De regelingen voor hernieuwbare energie in de REB slaan op de daadwerkelijke productie in het betreffende jaar. Op EIA en de VAMIL kan een beroep gedaan worden na het aangaan van de verplichting tot aanschaf van het betreffende bedrijfsmiddel. Daarbij geldt de eis dat het bedrijfsmiddel binnen drie jaar in gebruik genomen moet worden. Bij projecten die vallen onder de regeling voor Groen beleggen bestaat de verplichting om binnen drie jaar te bouwen. Het CO₂-reductieplan is gericht op emissiereductie via allerlei projecten, waarvan de realisatie zich kan uitstrekken tot in sommige gevallen 2010.

Tabel 1 aan het eind van deze paragraaf geeft een overzicht van de gegevens zoals die bij de verschillende sectoren zijn opgenomen.

(alle met * gemarkeerde gegevens zijn indicatief aangepast aan de herziening van de emissiecijfers 90–98 en worden mogelijk herzien bij de evaluatie van het klimaatbeleid begin 2002)

Ontwikkeling van de CO₂-emissie

De directe CO₂-emissie binnen de sector Industrie, inclusief de raffinaderijen, is in de periode 1990–2000 gegroeid met 6%. In 2000 was de CO₂-emissie van de sector even hoog als in 1999. Ook de levering van elektriciteit aan de industrie (exclusief raffinaderijen en cokesfabrieken) was in 2000 met 34 TWh vrijwel gelijk aan de levering in 1999 (voorlopige cijfers CBS Statline).

Beleidsinzet en prestaties van de sector

Het overheidsbeleid voor deze sector kent de volgende onderdelen:

- vanaf 1990 is met een groot aantal industriële sectoren een meerjaren-afspraken (MJA) gesloten gericht op verbetering van de energie-efficiency. Bedrijven die niet meedoen of onvoldoende resultaat boeken kunnen worden aangepakt via de milieuvergunning (overheidscirculaires in 1994 en 1999);
- voor grote energiegebruikers bestaat sinds medio 1999 het benchmark-convenant, waarbij toetredende bedrijven toezeggen dat ze wat betreft energie-efficiency uiterlijk in 2012 tot de wereldtop zullen behoren;
- voor de overige bedrijven bestaat de mogelijkheid om toe te treden tot de 2^e generatie MJA;
- ter ondersteuning van provincies en gemeenten is het Programma Intensivering Ondersteuning Bevoegd Gezag (PIOB) geïntroduceerd. Het doel is om de relatie tussen de convenanten en de milieuvergunning te verbeteren en te bevorderen dat bedrijven die niet meedoen aan convenanten voorschriften krijgen opgelegd via de milieuvergunning.

De door de sector geleverde prestaties zijn:

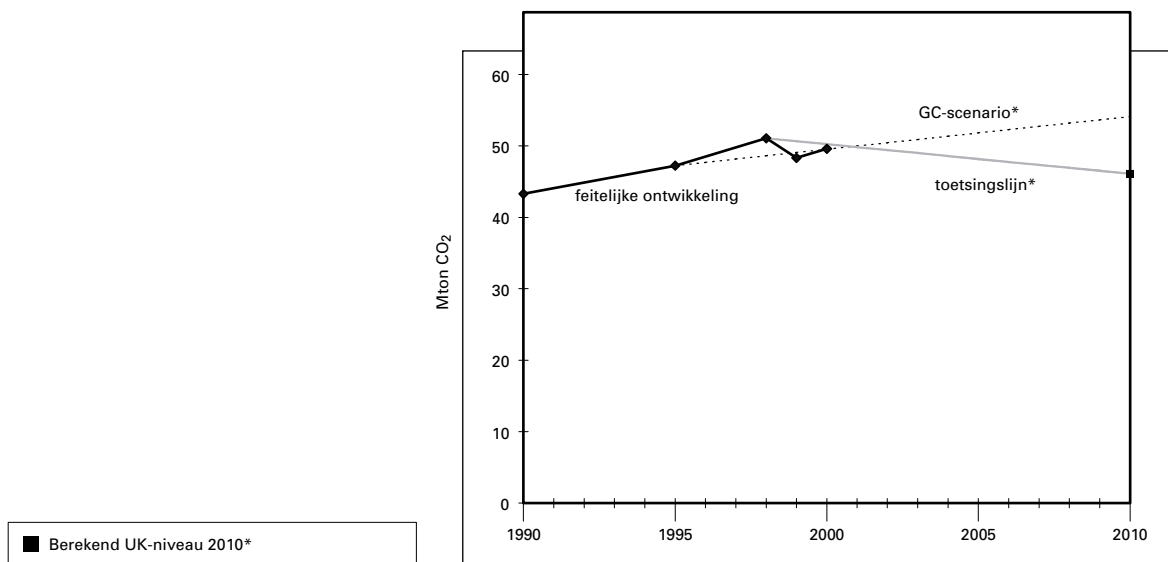
- over de periode 1989–2000 is in de industriële sectoren met een (1ste generatie) MJA een totale efficiencyverbetering van 22% gerealiseerd. Dit is meer dan de doelstelling van 20%;
- door de toepassing van warmtekrachtkoppeling in de industrie wordt jaarlijks 6 à 7 Mton CO₂ minder uitgestoten dan met gescheiden opwekking het geval zou zijn;
- vóór 1 januari 2001 zijn 225 inrichtingen toegetreden tot het benchmark-convenant. Zij beslaan gezamenlijk circa 93% van het totale energiegebruik (exclusief gebruik van energie als grondstof) van potentiële benchmarkbedrijven. Dit is meer dan de 80% waarop gerekend was;
- in 2000 is voor 618 mln gulden (280,4 mln euro) aan investeringen in de industrie aangemeld voor de EIA, hiervan werd voor 313 mln gulden (142 mln euro) ook aanspraak gemaakt op de VAMIL;
- in het CO₂-reductieplan waren op 12 juli 2001 projecten opgenomen in de industrie met een totale investering in de periode tot en met 2010 van 538 mln gulden (244,1 mln euro), een overheidsbijdrage van 73 mln gulden (33,1 mln euro) en een verwachte CO₂-reductie van 0,6 Mton per jaar.

Beoordeling

De CO₂-emissie in de industrie lag de afgelopen twee jaar vlak onder het GC-scenario en liep vrijwel gelijk aan de toetsingslijn. In de periode tot 2010 is nog een bescheiden groei mogelijk van de emissies tot het niveau dat overeenkomt met de (indicatief herziene) berekeningen in de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid deel I. De effecten van het Benchmark-convenant moeten de komende jaren geleidelijk tot uitdrukking komen in de emissiecijfers.

Energiesector, CO₂-emissie (temperatuur gecorrigeerd)

(alle met * gemarkeerde gegevens zijn indicatief aangepast aan de herziening van de emissiecijfers '90-'98 en worden mogelijk herzien bij de evaluatie van het klimaatbeleid begin 2002)

De energiesector omvat de winning van aardolie en gas, de centrale en decentrale productie van elektriciteit, energiedistributie en de afvalverwijdering. De productie van elektriciteit heeft verreweg het grootste aandeel in de CO₂-emissie van deze sector. In 1999 trad aanzienlijke daling op in de CO₂-emissie van de energiesector door een sterke stijging in de elektriciteitsimport die leidde tot een lagere binnenlandse productie. Met name de kolencentrales produceerden in 1999 minder. In 2000 is deze daling deels tenietgedaan. De import kon niet verder stijgen door capaciteitsbeperkingen in het koppelnet met het buitenland. De stijging van de binnenlandse elektriciteitsconsumptie leidde daardoor tot een even grote stijging van de binnenlandse productie. In 2000 was de CO₂-emissie van de energiesector 3% hoger dan in 1999 en 15% hoger dan in 1990.

Beleidsinzet en prestaties sector

Het overheidsbeleid voor de sector kent de volgende onderdelen:

- begin juni 2000 is met de eigenaren van de kolencentrales overeenstemming bereikt over de inhoud van een beleidsafpraak op hoofdlijnen over CO₂-emissiereductie. De afspraak is afgelopen jaar omgevormd tot een convenant (het zogenaamde «kolenconvenant») waarover momenteel afrondende besprekingen worden gevoerd. De afspraak houdt een reductie in van de CO₂-emissie van kolencentrales van 6 Mton voor elk van de jaren in de budgetperiode 2008–2012. Deze reductie zal de komende jaren geleidelijk bereikt worden en in de budgetperiode de volle omvang bereiken;
- het stimuleringsbeleid voor hernieuwbare bronnen, met name via de afdrachtskorting en het nihilstarief voor groene stroom binnen de REB. Per 1 juli 2001 is de markt voor groene stroom binnen de categorie gebonden klanten vrij gemaakt en is daaraan gekoppeld een systeem van verhandelbare groencertificaten geïntroduceerd.

De door de sector geleverde prestaties zijn:

- de beleidsafpraak «CO₂-reductie en kolencentrales», zie hierboven;
- in 2000 werd voor 328 mln gulden (148,8 mln euro) aan investeringen aangemeld voor de EIA, hiervan werd voor 109 mln gulden (49,4 mln euro) ook aanspraak gemaakt op de VAMIL. Deze bedragen zijn inclusief alle investeringen in duurzame elektriciteitsopwekking zoals windparken. Via de EIMP werd voor 34 mln gulden (15,4 mln euro) aan investeringen in duurzame energie gestimuleerd;
- een totaal vermogen van 192 mln gulden (87,1 mln euro) aan projecten in de energiesector werd in 2000 voorzien van een groenverklaring (Groen beleggen);
- op 12 juli 2001 was in het CO₂-reductieplan voor een totaalbedrag van 2,7 miljard gulden (1,23 miljard euro) aan investeringen opgenomen die zullen leiden tot een reductie van de jaarlijkse emissie van de energiesector van 1,4 Mton. Hiervoor is in totaal een subsidie van 247 mln gulden (112 mln euro) geëncmitteerd;
- in 2000 werd op basis van art. 36a van de WBM 81 mln gulden (36,7 mln euro) uitgekeerd aan producenten van duurzame elektriciteit voor de productie van circa 2203 miljoen kWh elektriciteit. Aan afvalverbrandingsinstallaties werd in 2000 op grond van art 36r WBM 25 mln gulden (11,3 mln euro) uitgekeerd voor de productie van duurzame elektriciteit;
- in 2000 werd voor 319 miljoen kWh elektriciteit («groene stroom») het

nihiltarief (art. 36i, lid 6) gehanteerd. De bijbehorende inkomstenderving is geschat op 22 mln gulden (9,9 mln euro). Deze schatting is gebaseerd op de aanname dat alle groene stroom is afgenomen door consumenten met een gemiddeld elektriciteitsgebruik. In werkelijkheid is een deel afgenomen door afnemers met een hoger gebruik die een lager REB-tarief betalen;

- in 2000 werd door de inzet van duurzame energie in totaal het gebruik van 39 PJ fossiele energie vermeden, 4 PJ meer dan in 1999. Het aandeel duurzame energie in de totale energievoorziening bedroeg in 2000 1,3%. De grootste bijdragen kwamen van bio-energie (m.n. afvalverbranding en verbranding en vergisting van biomassa) en van windenergie.

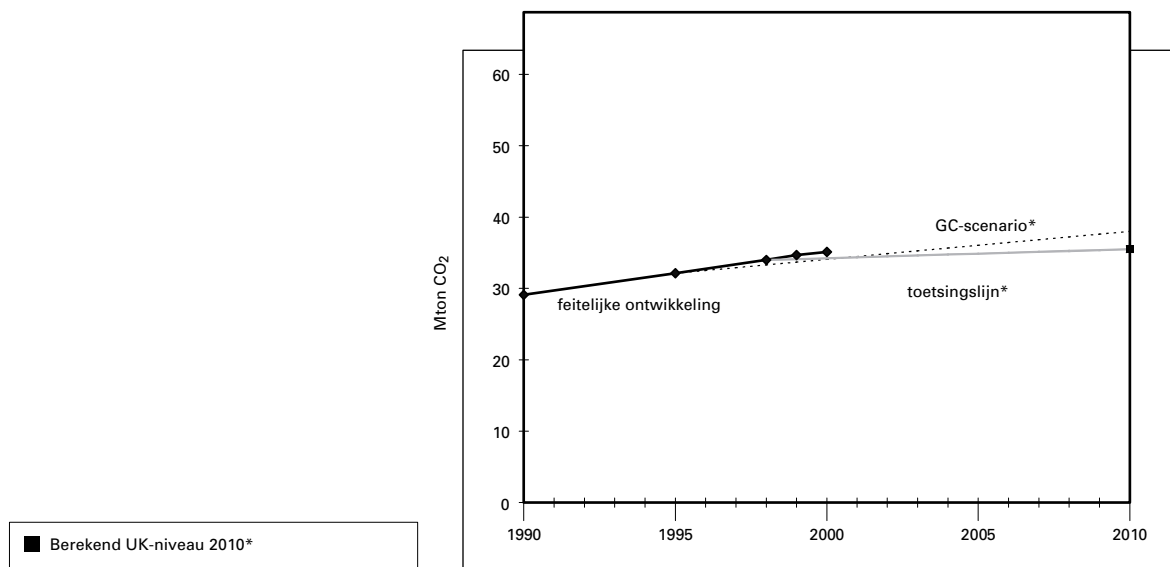
Beoordeling

De CO₂-emissie van de energiesector lag in 2000 zowel op de lijn van het GC-scenario als op de toetsingslijn. Bepalend voor de ontwikkeling van de CO₂-emissie in de komende jaren zijn de ontwikkeling van het elektriciteitsgebruik in de andere sectoren, de elektriciteitsimport en de resultaten die bereikt worden binnen de afspraak met de kolencentrales en bij het verhogen van het aandeel hernieuwbare energie in de energievoorziening.

In 2000 was het aandeel duurzame energie 1,3% van de totale energievoorziening. De doelstelling voor 2020 is 10%, met een tussendoelstelling van 5% in 2010. Er is een overlap van de reductie door het bereiken van het tussendoel in 2010 en het kolenconvenant. In de Uitvoeringsnota klimaatbeleid deel I is een overlap van maximaal 2 Mton CO₂ verondersteld. Nu de inhoud van het convenant duidelijk is, blijkt de overlap in praktijk groter te zijn. Dit punt zal nader uitgewerkt worden bij de evaluatie van het klimaatbeleid begin 2002.

Verkeer en vervoer, CO₂-emissie (temperatuur gecorrigeerd)

(alle met * gemarkeerde gegevens zijn indicatief aangepast aan de herziening van de emissiecijfers '90-'98 en worden mogelijk herzien bij de evaluatie van het klimaatbeleid begin 2002)

De CO₂-emissie van de verkeerssector was in 2000 ruim 20% hoger dan in 1990. De groei was in 2000 met 1% iets lager dan in de voorgaande jaren. De emissie ligt echter nog steeds zowel boven de toetsingslijn als boven het GC-scenario.

Het RIVM stelt in de Milieubalans vast dat de prijseffecten van heffingen op motorbrandstof in de afgelopen periode grotendeels tenietgedaan zijn door de inkomensgroei. In de periode 1986–1999 is de reële prijs van motorbrandstoffen nauwelijks gestegen terwijl het BBP met 60% steeg. In 2000 is door de stijging van de wereldolieprijzen de reële prijs wel aanmerkelijk gestegen en ook meer dan het BBP. Het is nog te vroeg om vast te stellen of geringere groei van de CO₂-emissie in 2000 te maken heeft met deze prijsstijging. Het (relatief geringe) elektriciteitsgebruik in de verkeerssector was in 2000 met 1,6 TWh vrijwel gelijk aan dat in 1999 (voorlopige cijfers CBS Statline).

Beleidsinzet en prestaties sector

Het overheidsbeleid voor de sector kent de volgende onderdelen:

- EU-afpraak met autoproducenten inzake de uitstoot van CO₂ van nieuwe personenauto's (in 2008 gemiddeld 140 g/km);
- ter implementatie van een EU-richtlijn voor etikettering van het brandstofverbruik en de CO₂-uitstoot van nieuwe personenauto's werd op 18 januari 2001 in Nederland het energie-etiket voor nieuwe personenauto's ingevoerd;
- in het Belastingplan 2002 is een voorstel opgenomen om per 1 januari 2002 de aankoop van zuinige auto's fiscaal te stimuleren door aankooppremies op zuinige auto's. Deze stimulering is gekoppeld aan de etikettering;
- het spitstarief (voorheen rekeningrijden) zal worden verwerkt in een geavanceerde kilometerheffing die onder andere differentiatie naar schaarste (tijd- spits en dal-, plaats, en milieukeurmerken) mogelijk maakt. Het Kabinet heeft besloten dat in 2004 wordt begonnen met de invoering van de kilometerheffing. Doel van de kilometerheffing is de bereikbaarheid te verbeteren en positieve effecten te genereren op de milieuprestaties van het voertuigenpark;
- fiscale behandeling van woon-werkverkeer, zakelijke en dienstreizen en autokostenbijtelling. Op grond van de nieuwe Wet inkomstenbelasting 2001 is vanaf 1 januari 2001 een aantal maatregelen van kracht, die de wijze van vervoer in het woon-werkverkeer in een voor milieu en mobiliteit gunstige zin kunnen beïnvloeden respectievelijk een rem kunnen zetten op het privé-gebruik van de auto van de zaak;
- in-car instrumenten. Per 1 mei 2000 is een regeling in werking getreden waarmee vrijstelling van de BPM – voor een forfaitair bedrag – gegeven wordt voor nieuwe personenauto's die zijn uitgerust met één of meer instrumenten die zuinig rijden bevorderen;
- in een demonstratieproject wordt bij bestelwagens snelheids- en toerentalbegrenzers toegepast en gedurende één jaar het brandstofverbruik, het onderhoud, de schades en de bekeuringen bijgehouden;
- in het kader van het Novem-programma Het Nieuwe Rijden wordt 25 mln gulden (11,3 mln euro) ingezet voor acties die brandstofbesparing via gedragsverandering beogen (waaronder het verhogen van de bandenspanning);
- in februari 2000 heeft het ministerie van V&W in de Staatscourant het Subsidieprogramma Transportpreventie gepubliceerd, gericht op projecten die het vervoer van goederen verminderen of voorkomen;

- project «Korte ritten». Voor de verschillende ritmotieven zullen acties worden gestart die erop gericht zijn autogebruik voor korte ritten terug te dringen en alternatieve vervoerwijzen te bevorderen. De acties zijn in 2000 opgestart en zullen eind 2001 worden afgerond;
- de Subsidieregeling CO₂-reductie verkeer en vervoer zal naar verwachting najaar 2001 in werking treden. Via deze regeling komt ca 51 mln gulden (23,1 mln euro) beschikbaar ten behoeve van projecten die daadwerkelijke CO₂-reductie bewerkstelligen op het terrein van weg- en railverkeer en binnenvaart;
- als onderdeel van het vernieuwingspakket wordt gewerkt aan het realiseren van de demonstratie van nieuwe, schone Gasvormige en Vloeibare Energiedragers (het GAVE-programma).

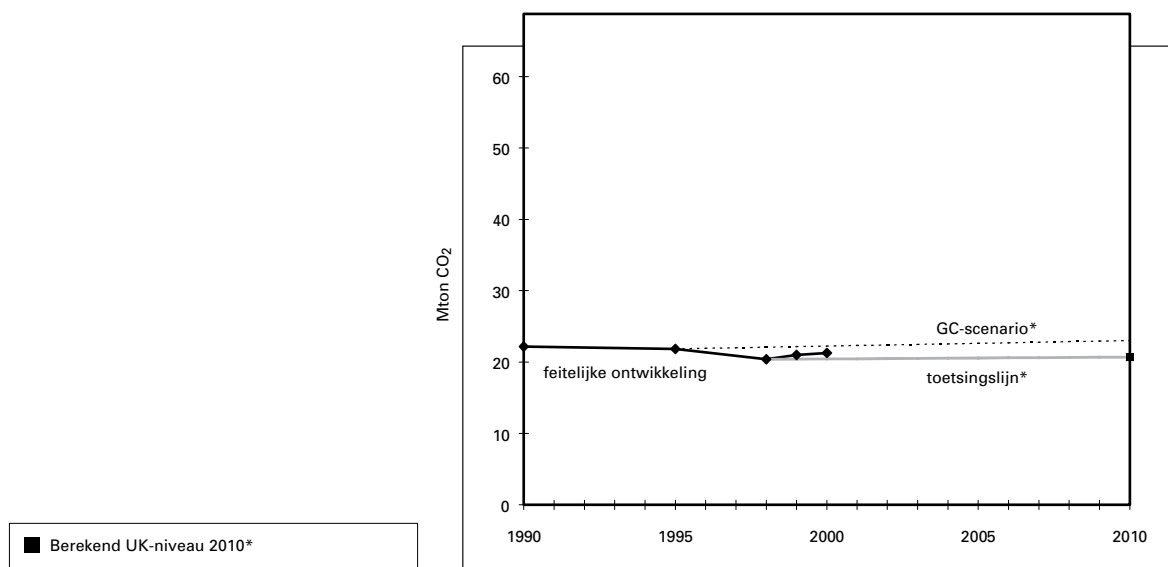
De door de sector geleverde prestaties zijn:

- in 2000 is voor 63 mln gulden (28,6 mln euro) aan investeringen in de verkeerssector aangemeld voor de EIA en daarvan 32 mln gulden (14,5 mln euro) ook voor de VAMIL;
- vanuit het CO₂-reductieplan is t/m 2000 ca 7 mln gulden (3,1 mln euro) uitgegeven voor projecten die CO₂-reductie in de verkeerssector bewerkstelligen;
- met de Nederlandse Spoorwegen is een meerjarenafspraak gesloten over energie-efficiencyverbetering.

Beoordeling

De CO₂-emissie van de verkeerssector blijven gestaag stijgen. De emissie lag de afgelopen jaren zowel boven de toetsingslijn als boven het GC-scenario. Ten opzichte van het in de Uitvoeringsnota klimaatbeleid deel I berekende niveau voor 2010 is geen groei van de emissie meer mogelijk. Bij de evaluatie van het klimaatbeleid begin 2002 zal de vraag aan de orde komen of te verwachten effecten van het ingezette beleid voldoende zullen zijn om de groei in verkeer en vervoer in de periode tot 2010 te compenseren.

(alle met * gemarkeerde gegevens zijn indicatief aangepast aan de herziening van de emissiecijfers '90-'98 en worden mogelijk herzien bij de evaluatie van het klimaatbeleid begin 2002)

Ontwikkeling CO₂-emissie

De CO₂-emissie in de sector Consumenten betreft de lokaal optredende emissies die worden bepaald door het energiegebruik voor verwarming en warm water. De CO₂-emissie ten gevolge van energiegebruik voor elektrische huishoudelijke apparaten en in de vorm van autobrandstoffen is ondergebracht bij de sectoren Energie respectievelijk Verkeer. De ontwikkeling van de CO₂-emissie in de sector Consumenten volgt de laatste jaren een pad dat iets lager ligt dan het GC-scenario. Opvallend is wel dat het gasgebruik en bijbehorende CO₂-emissie door huishoudens in 1999 en 2000 toenam na jaren van gestage daling. Voor deze toename bestaat nog geen verklaring en gelet op de onzekerheidsmarges in de data kan nog niet gesproken worden van een trendbreuk. Het elektriciteitsgebruik van huishoudens steeg in 2000 volgens voorlopige CBS-cijfers met ongeveer 1% tot 21,5 TWh.

Beleidsinzet en prestaties sector

Het overheidsbeleid voor de sector Consumenten bevat de volgende onderdelen:

- de energiekosten binnen de sector worden relatief sterk beïnvloed door de REB. De tarieven van de REB zijn de afgelopen jaren sterk verhoogd;
- voor nieuwbouw van woningen geldt de EnergiePrestatieNorm. Na de zomer zal aan de staatssecretaris van VROM advies worden uitgebracht over het aanscherpen van de norm;
- voor bestaande bouw is sinds 2000 het EPN in de markt gezet;

- labeling, normstelling en convenanten gericht op het stimuleren van zuinige apparaten;
- verder gelden vanaf 2000 de Energiepremies. Het effect van EPA en de Energiepremies wordt pas de komende jaren zichtbaar. Het effect van energiepremies op elektrische apparaten wordt overigens niet bij de sector consumenten maar bij de energiesector zichtbaar.

De geleverde prestaties vanuit de sector Consumenten zijn:

- in opdracht van het ministerie van EZ is onderzoek gedaan naar de effectiviteit van de REB¹. In het onderzoek wordt geconcludeerd dat de REB een bescheiden doch aantoonbaar effect heeft gehad op het gasverbruik van huishoudens in Nederland. Het effect van de REB op het elektriciteitsverbruik blijkt aanzienlijk groter. Het gasverbruik nam in de periode 1996–1999 af met gemiddeld 35 m³ per huishouden per jaar als gevolg van de REB, vergeleken met een situatie zonder REB. Het elektriciteitsverbruik nam in dezelfde periode af met gemiddeld 181 kWh per huishouden per jaar als gevolg van de REB vergeleken met een situatie zonder REB;
- in 2000 werd voor circa 13.000 zonneboilers subsidie toegekend (via de subsidieregeling actieve zonthermische systemen) met een totaalbedrag van 7 mln gulden (3,1 mln euro) inclusief uitvoeringskosten;
- in 2000 werd voor projecten in de woningbouw groenverklaringen afgegeven voor een totaal vermogen van 273 mln gulden (123,8 mln euro);
- in 2000 zijn circa 23.000 EPA's uitgevoerd, terwijl de doelstelling 21.000 was;
- In 2000 werd in totaal ongeveer 100 mln gulden (45,3 mln euro) aan energiepremies uitgekeerd.

Beoordeling

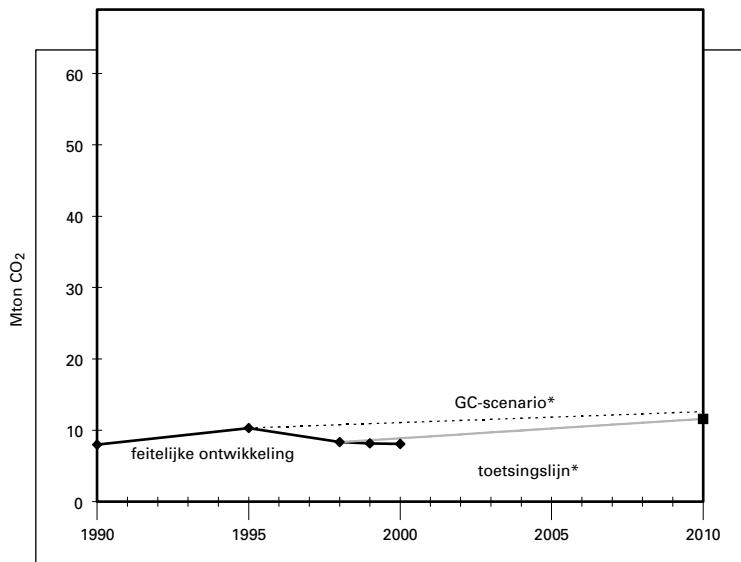
De afgelopen twee jaar lag de CO₂-emissie van Consumenten tussen de toetsingslijn en het GC-scenario. De komende jaren zal het effect zichtbaar moeten worden van het EPA en de energiepremies.

Handel, diensten en overheid, CO₂-emissie (temperatuur gecorrigeerd)

(alle met * gemarkeerde gegevens zijn indicatief aangepast aan de herziening van de emissiecijfers '90-'98 en worden mogelijk herzien bij de evaluatie van het klimaatbeleid begin 2002)

¹ Berkhout, P.H.G., A. Ferrer-i-Carbonell en A.C. Muskens (2001), *Het effect van de REB op huishoudelijk energieverbruik*, in opdracht van het ministerie van EZ, SEO, Amsterdam.

■ Berekend UK-niveau 2010*

Bij de sector Handel, diensten en overheid (HDO) gaat het om de directe CO₂-emissie, dat wil zeggen de emissies ten gevolge van aardgasverbruik voor verwarming en warmwaterbereiding. De ontwikkeling van de CO₂-emissie in de HDO-sector lag de afgelopen twee jaar onder de toetsingslijn en ook onder het niveau dat voor 2010 berekend is inclusief het beleid in de Uitvoeringsnota klimaatbeleid deel I. De elektriciteitslevering aan de dienstensector steeg in 2000 met ongeveer 7%¹.

Beleidsinzet en prestaties sector

Het overheidsbeleid voor deze sector kent de volgende onderdelen:

- het energiegebruik van de sector valt grotendeels onder de REB;
- energiebesparing en duurzame energie worden gestimuleerd via fiscale regelingen (EIA, VAMIL, Groen beleggen) en voor non-profit instellingen via de EINP. Verder kan de sector profiteren van het CO₂-reductieplan;
- voor nieuwbouw geldt de EPN;
- voor bestaande bouw wordt in 2000/2001 het EPA voor de utiliteitsbouw geïntroduceerd (beoogde emissiereductie 1 Mton CO₂ per jaar). Het effect van dit instrument zal pas de komende jaren zichtbaar worden.

De door de HDO-sector geleverde prestaties zijn:

met de volgende deelsectoren zijn meerjarenafspraken over energie-efficiencyverbetering gesloten: middelbaar- en hoger beroepsonderwijs, koel- en vrieshuizen, intramurale gezondheidszorg, banken, KLM, Schiphol, universiteiten, grootgrutters, verzekeraars en natwasserijen:

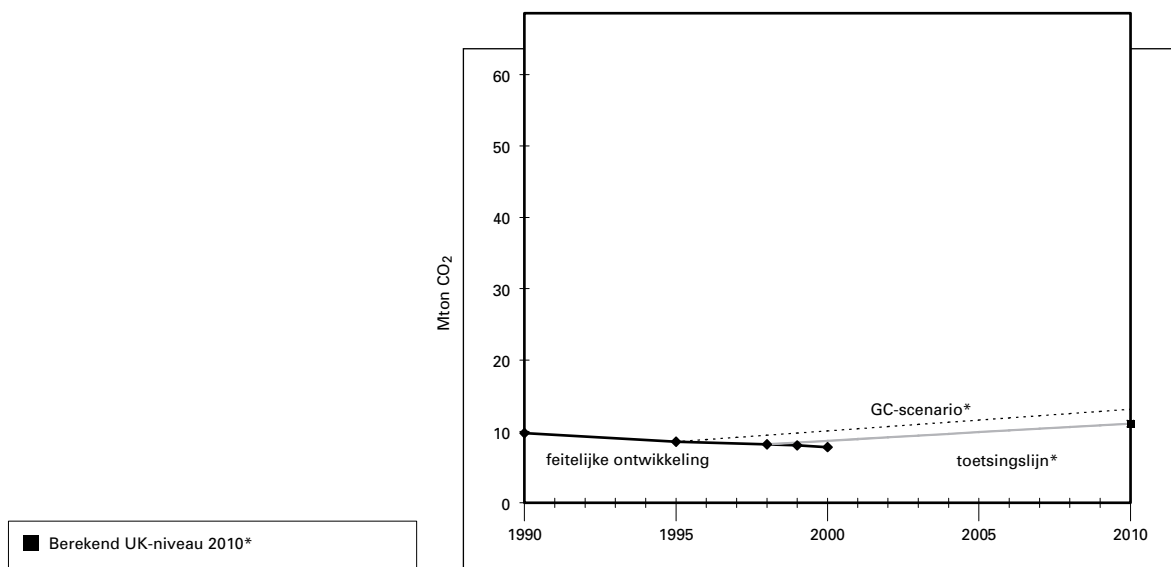
- in 2000 is voor 114 mln gulden (51,7 mln euro) aan investeringen in deze sector aangemeld voor de EIA. In 2000 werd voor een investeringsbedrag van 274 mln gulden (124,3 mln euro) aan energiebesparing subsidie aangevraagd in het kader van de EINP-regeling. Van de investeringen waarvoor aanspraak gemaakt is op de EIA, werd voor 86 mln gulden (39 mln euro) ook aanspraak gemaakt op VAMIL;
- in de HDO-sector is in 2000 voor een totaal vermogen van 6 mln gulden (2,7 mln euro) aan groenprojecten erkend;
- in het CO₂-reductieplan waren op 12 juli 2000 projecten in de HDO-sector opgenomen met een totale investering in de periode tot en met 2010 van 600 mln gulden (272,2 mln euro), een overheidsbijdrage van 56 mln gulden (25,4 mln euro) en een verwachte CO₂-reductie van 0,5 Mton per jaar.

Beoordeling

De directe CO₂-emissie van de dienstensector lag de afgelopen jaren onder de toetsingslijn. Aandachtspunt is het sterk stijgende elektriciteitsgebruik van de sector.

¹ Dit voorlopige cijfer op CBS Statline is inclusief de landbouw. De elektriciteitslevering aan de landbouw is veel kleiner dan aan de dienstensector (ongeveer circa 3 TWh voor landbouw en circa 30 TWh in voor diensten). Deze cijfers zijn exclusief zelf opgewekte elektriciteit (WKK).

(alle met * gemarkeerde gegevens zijn indicatief aangepast aan de herziening van de emissiecijfers '90-'98 en worden mogelijk herzien bij de evaluatie van het klimaatbeleid begin 2002)

Ontwikkeling CO₂-emissie

De CO₂-emissies van de landbouw zijn met name afkomstig van de glastuinbouw. De directe CO₂-emissies in de landbouw lagen de afgelopen jaren aanzienlijk lager dan het GC-scenario en in 2000 zelfs onder de toetsingslijn. Het gunstige beeld uit de grafiek betekent overigens niet dat het gemakkelijk zal zijn om het energie-efficiencydoel uit het GLAMI-convenant (65% efficiencyverbetering in 2010 ten opzichte van 1980) te realiseren. De grafiek geeft immers een beeld van de absolute emissie (mede bepaald door de areaalomvang en teeltkeuze), terwijl het convenant een teeltspecifieke efficiencyeis stelt (onafhankelijk van de areaalomvang). Recent evaluatieonderzoek laat zien dat het halen van dat efficiencydoel vergaande inspanningen zal vergen. Dit wordt mede veroorzaakt door de liberalisering van de energiemarkten, waardoor elektriciteitsstarieven zijn gedaald en voor aardgas een andere tariefstructuur gaat gelden. Beide ontwikkelingen leiden ertoe dat energiebesparing minder aantrekkelijk wordt (waaronder restwarmte en sommige toepassingen van WKK).

Beleidsinzet en prestaties sector

Het overheidsbeleid voor deze sector kent de volgende onderdelen:

- het sectorale doel voor energie-efficiency in de glastuinbouw uit het in 1997 gesloten GLAMI-convenant wordt vertaald naar energienormen in een AMvB en daarmee naar een prestatie die de individuele tuinder moet leveren (per gewas een afnemend energieverbruik per m²). Het komend jaar zal het Besluit Glastuinbouwbedrijven in werking moeten treden waarin onder meer gewasnormen voor energiegebruik per individuele tuinder worden opgenomen. De individuele tuinders krijgen zoveel mogelijk flexibiliteit om hun prestatie te kunnen leveren.

Dit betekent dat zij om het efficiencydoel te kunnen bereiken, ook gebruik mogen maken van hernieuwbare energiebronnen en eventueel aangekochte CO₂-credits die ontleend zijn aan een CO₂-opslagbuffer-project dat in voorbereiding is;

- energiebesparing en duurzame energie worden gestimuleerd via fiscale regelingen (EIA, VAMIL, Groen beleggen) en voor non-profit instellingen via de EINP. Verder kan de sector profiteren van het CO₂-reductieplan en van de fiscale regeling voor WKK;
- aan het Convenant Glastuinbouw en Milieu draagt de overheid (ministerie van LNV) bij met een specifiek uitvoeringsprogramma vooral gericht op energieonderzoek (innovatie en herstructurering met gebruik van restwarmte) ten bedrage van ongeveer 10 mln gulden (4,5 mln euro) per jaar. Daarnaast draagt de overheid met ongeveer 1 mln gulden per jaar (0,4 mln euro) bij aan overige, kleinere agrarische sectoren met een Meerjarenafspraak energiebesparing (bloembollen en paddestoelen).

De door de landbouwsector geleverde prestaties zijn:

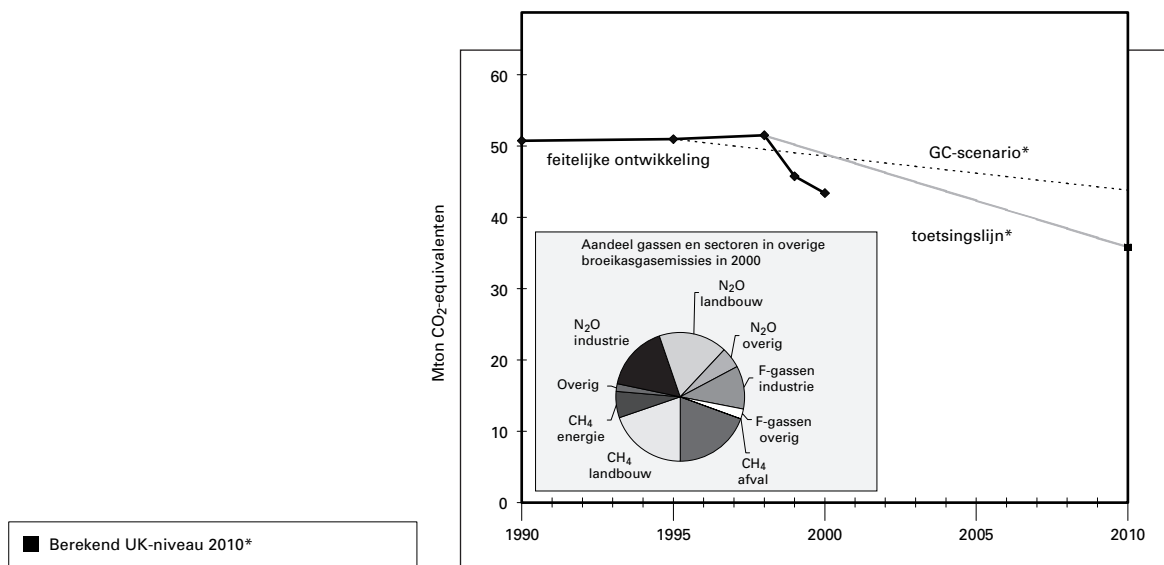
- in 2000 is voor 383 mln gulden (173,8 mln euro) aan investeringen in deze sector aangemeld voor de EIA, daarvan werd voor 134 mln gulden (60,8 mln euro) ook aanspraak gemaakt op VAMIL;
- in de landbouwsector is in 2000 voor een totaal vermogen van 344 mln gulden (156,1 mln euro) aan groenprojecten erkend, waarvan het grootste deel voor rekening komt van groenlabelkassen;
- in het CO₂-reductieplan waren op 31 december 2000 projecten in de landbouwsector opgenomen met een totale investering in de periode tot en met 2010 van 361 mln gulden (163,8 mln euro), een overheidsbijdrage van 11 mln gulden (4,9 mln euro) en een verwachte CO₂-reductie van 0,1 Mton per jaar.

Beoordeling

De CO₂-emissies uit de Landbouw stijgen niet zo hard als aangenomen in het GC-scenario, tegelijkertijd zal het halen van de doelen van het GLAMI-convenant nog de nodige inspanningen vergen.

Overige broeikasgassen

(alle met * gemarkeerde gegevens zijn indicatief aangepast aan de herziening van de emissiecijfers '90-'98 en worden mogelijk herzien bij de evaluatie van het klimaatbeleid begin 2002)

Ontwikkeling van de emissies

De totale emissie van de overige broeikasgassen (methaan (CH₄), lachgas (N₂O), en de fluorverbindingen PFK's, HFK's en SF₆) is volgens de herziene emissiecijfers de afgelopen twee jaren aanzienlijk gedaald.

De CH₄-emissie uit afval laat al jaren een dalende trend zien door winning van stortgas en doordat het afvalbeleid leidt tot minder stort en een lagere organische fractie. De CH₄-emissie bij winning en distributie van aardgas daalt al sinds 1990 sterk.

Bij de fluorverbindingen is een aanzienlijke reductie bereikt door maatregelen bij een klein aantal bedrijven: de installatie van een naverbrander bij de productie van HCFK's en procesaanpassingen bij één van de twee producenten van primair aluminium.

Beleidsinzet en prestaties sector

In het basispakket van de Uitvoeringsnota klimaatbeleid deel I zijn wat betreft de overige broeikasgassen twee typen projecten te onderscheiden. De volgende projecten zijn met een reductie-inschatting in het basispakket opgenomen:

- N₂O-emissies van autokatalysatoren. Er is een onderzoek uitgevoerd naar de werkelijk omvang van de emissies, waarbij bleek dat de huidige emissies veel lager zijn dan in de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid deel I is vermeld. In de herziene emissiecijfers is de emissie van N₂O van wegverkeer 0,6 Mton CO₂-equivalent, terwijl deze in de oude cijfers ongeveer 2 Mton CO₂-equivalent was. De aangekondigde extra beleidsinzet is daarmee overbodig;
- PFK-emissies bij de aluminiumproductie (1,2 Mton CO₂-equivalent reductie in 2010). Bij één bedrijf is de voorziening gerealiseerd, bij het andere is deze opgenomen in het bedrijfsmilieuplan;
- HFK als procesemissie (2,5 Mton CO₂-equivalent reductie in 2010). De installatie is inmiddels in bedrijf genomen (reductie bij volledige bedrijfsvoering is 6 Mton, waarvan 2,5 ten opzichte van het GC-scenario). De totale Nederlandse HFK-emissie was in 2000 ruim 5 Mton CO₂-equivalent lager dan in 1998;
- HFK's en PFK's als alternatief voor (H)CFK's en halonen (4 Mton

CO₂-eq. reductie in 2010). Met de doelgroepen worden afspraken voorbereid om de emissies te reduceren. Het gaat hier om de sectoren die zich bezig houden met koeling, schuimproductie, brandblus-, oplos- en reinigingsmiddelen en aerosolen. In de eerste fase wordt vastgesteld in welke hoeveelheden de HFK's en PFK's worden gebruikt en in welke toepassingen. Vervolgens kunnen de reductiedoelstellingen worden vastgelegd en de beleidsinstrumenten worden gekozen.

Verder bevat het basispakket reductiemogelijkheden die nog in onderzoek zijn. Het gaat hier vooral om de emissies van N₂O en CH₄ in de landbouw; van SF₆ in de sterkstroomtechniek, van PFK's en SF₆ in de halfgeleider-industrie, en van CH₄ in de olie- en gaswinning en bij afvalstorten. Bij elk van deze projecten wordt gewerkt aan het verbeteren van de emissiecijfers en aan het ontwikkelen van kosteneffectieve reductiemogelijkheden. De doelgroepen spelen in deze projecten een actieve rol.

De financiële stimulering van maatregelen voor overige broeikasgassen gebeurt voorlopig geheel via het ROB. Als maatregelen uit ontwikkeld zijn, is het mogelijk om de stimulering onder te brengen in de bestaande regelingen zoals de MIA en de VAMIL. Daarnaast kunnen in de vierde tender in het kader van het Besluit Subsidies CO₂-reductieplan, die medio 2001 opengesteld wordt, ook projecten ingediend worden gericht op reductie van overige broeikasgassen.

Beoordeling

De emissie van de niet CO₂-broeikasgassen lag de afgelopen twee jaar aanzienlijk onder het GC-scenario en de toetsingslijn. Dit komt vooral door aanzienlijke reducties van fluorgasemissies bij een klein aantal bedrijven en door de dalende methaanemissies als gevolg van het afvalbeleid en de krimpende veestapel. De komende jaren moeten ook de reducties bij de gebruikstoepassingen van HFK's en PFK's zichtbaar worden in de emissiecijfers.

Tabel 1 Overzicht van de financiële stimulering voor de reductie van broeikasgasemissies (mln gulden, euro)

Regeling	Kental	CO ₂ industrie		CO ₂ energie		CO ₂ landbouw		CO ₂ verkeer		CO ₂ Diensten		CO ₂ huishoudens		overige broeikasgassen		Totaal	
		gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro
1. EIA	Aangemelde investeringen in 2000	618	280,4	328	148,8	383	173,8	63	28,5	114	51,7	X	X	X	X	1 506	683,3
2. EINP	Aangemelde investeringen in 2000	X	X	34	15,4	X	X	X	X	271	122,9	X	X	X	X	305	138,4
3. VAMIL	Investeringen in 2000	313	142	109	49,4	134	60,8	32	14,5	86	39	X	X	X	X	815	369,8
4. Groen beleggen	Projectvermogen in 2000	0	0	192	87,1	344	156,1	0	0	6	2,7	273	123,8	X	X	815	369,8
5. Energiepremie ¹	Uitgekeerde premies in 2000	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	100	45,3	X	X	100	45,3
6. CO ₂ -reductieplan ²	Aangemelde investeringen (t/m 2011 in mln gulden)	538	244,1	2 651	1 202,9	361	163,8	204	92,5	600	272,2	0	0	X	X	4 354	1 975,7
	Gecommitteerde subsidie (t/m 2011 in mln gulden)	73	33,1	247	112	11	4,9	48	21,7	56	25,4	0	0	X	X	435	197,3
7. REB art. 360 (duurzame energie), art. 36i lid 6 (nihilartief) en art. 36r (AVI's)	Verwachte CO ₂ -reductie (Mton/jaar)	0,6	0,2	1,4	0,6	0,1	0,05	0,05	0,02	0,5	0,23	0	0	X	X	2,7	1,2
8. Stimulering energiebesparing (EZ-begroting) ⁴	Bedragen in 2000	X	X	125 ³	56,7	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	125	56,7
9. Stimulering duurzame energie (EZ-begroting) ⁶	Uitgaven 2000	58	26,3	3	1,3	6	2,7	7	3,1	-- ⁵	2,2	39	17,7	X	X	114	51,7
10. Reductieplan Overige Broeikasgassen (ROB)	Uitgaven 2000	0	0	59	26,7	0	0	0	0	0	0	4	1,8	X	X	63	28,5
	Uitgaven in 2000	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	3,3	1,5	3,3	1,5
11. REB art. 36t (WKK) ⁷	Bedragen in 2000	0	0	0	0	0	0	0	X	0	X	X	X	X	X	0	0

¹ Schatting op basis van kwartaalrapportages van de energiebedrijven

² Voor het CO₂-reductieplan is de stand van zaken per 12 juli 2001 weergegeven.

³ Inkomstenderving in 2000 door afdrachtskorting voor duurzame energie (art 36o REB) bedroeg 81 mln gulden, door de afdrachtskorting voor AVI's (art 36r REB) 25 mln gulden. In 2000 viel 319 miljoen kWh onder het nihilartief voor duurzame energie (art 36i REB). De bijbehorende inkomstenderving is geschat op 22 mln gulden. Deze schatting is gebaseerd op de aanname dat alle groene stroom is afgenomen door consumenten met een gemiddeld elektriciteitsgebruik.

⁴ Het gaat hier om onderdelen van artikel 09.01 (Energiebesparingstechnologie) van de begroting van het ministerie van EZ.

⁵ De dienstensector is meegenomen onder huishoudens.

⁶ Het gaat hier om onderdelen van artikel 09.02 (Duurzame Energie) van de begroting van het ministerie van EZ.

⁷ De bijzondere regeling stimulering installaties voor WKK (art. 36t) was in 2000 nog niet van kracht. De regeling is van kracht per 1-1-2001.

3. Rijksuitgaven ten behoeve van klimaatbeleid

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de middelen die in de uitgavenbudgetten van de betrokken ministeries beschikbaar zijn voor klimaatbeleid. Het betreft hier de middelen die het vorige Kabinet additioneel beschikbaar heeft gesteld via de begrotingen voor 1997 en 1998 (tweemaal 750 mln gulden, 340,3 mln euro)) en de middelen die via het Regeerakkoord uit 1998 en via het NMP3 beschikbaar zijn gekomen. De tabel bevat dus niet de middelen die reeds regulier beschikbaar zijn ten behoeve van het beleid gericht op energiebesparing en duurzame energie zoals die via de begroting van het ministerie van EZ lopen. In de toelichting op de tabel wordt per categorie de stand van zaken beschreven.

Tabel 2: Beschikbare middelen voor klimaatbeleid, 1998 t/m 2011, uitgavenbudgetten (mln gulden, euro)

	Totaal		EZ		LNV		V&W		VROM		FIN		Toelichting
	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro	
CO₂-reductieplan													
Projecten, 1 ^e tranche	80,3	36,4	77,1	34,9			3,2	1,4					A
EZ-regeling, 1	54,5	24,7	54,5	24,7									B
EZ-regeling, 2	144,7	65,6	144,7	65,6									C
EZ-regeling, 3	107,3	48,6	107,3	48,6									D
EZ-regeling, 4	150,0	68,0	150,0	68,0									E
Wind near shore	60,0	27,2	60,0	27,2									F
Houtmodificatie	11,9	5,4	11,9	5,4									G
Div. verkeersprojecten	5,2	2,3					5,2	2,4					H
NIRIS	120,7	54,7							120,7	54,7			I
NIRIS 2	90,0	40,8									90,0	40,8	J
Waterstof/CO ₂ -opslag	30,0	13,6	30,0	13,6									K
V&W-regeling	21,6	9,8					21,6	9,8					L
Nog te verdelen/uitvoeringskosten/overig project	61,3	27,8									61,3	27,8	
Subtotaal CO₂-reductieplan	937,5	425,4	635,5	288,3	0,0	0,0	30,0	13,6	120,7	54,7	151,3	68,6	
Resterende klimaatmiddelen													
Joint Implementation	100,0	45,3	100,0	45,3									M
Energiebesparingsnota	155,0	70,3	145,0	65,8					10,0	4,5			N
CO ₂ -vastlegging in bossen	30,0	13,6			30,0	13,6							O
Verkeer en vervoer	70,0	31,7					70,0	31,7					P
Schone energiedragers	35,0	15,8							35,0	15,8			Q
Cie. Verhandelbare Emissierechten	5,0	2,2							5,0	2,2			R
Innovatieve Technieken	12,5	5,6							12,5	5,6			S
Rijkshuisvesting													
Energie-etikettering personenauto's	5,0	2,2							5,0	2,2			T

	Totaal		EZ		LNV		V&W		VROM		FIN		Toelich-ting
	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro	gulden	euro	
Reductieplan overige broeikasgassen	150,0	68,0							150,0	68,0			U
Subtotaal resterende middelen	562,5	255,2	245,0	111,1	30,0	13,6	70,0	31,7	217,5	98,7			
Middelen uit het regeerakkoord													
Joint Implemen- tation	975,0	442,4	975,0	442,4									M
Clean Develop- ment Mechanism	1.625,0	737,3							1.625,0	737,3			V
Investerings- impuls duurzame energie	400,0	181,5	400,0	181,5									W
NMP3-middelen													
Ondersteuning vergunningverle- ners	20,0	9,0							20,0	9,0			X
Communicatie Klimaatbeleid	15,0	6,8							15,0	6,8			Y
Reductieplan overige broeikasgassen	135,0	61,2							135,0	61,2			U
Overige middelen													
NOP II	45,1	20,4							45,1	20,4			Z
BANS klimaat- convenant	125,0	56,7							125,0	56,7			Aa
Totaal (per ministerie)	4.840,1	2.196,3	2.255,5	1.023,5	30,0	13,6	100,0	45,3	2.303,3	1.045,2	151,3	68,6	

Toelichting op de tabel

A. 1ste tranche CO₂-reductieplan

- **EZ-projecten**
De eerste tranche bestaat uit omvangrijke investeringsprojecten die individueel bij de Europese Commissie zijn aangemeld. Een aantal van deze projecten is helaas niet doorggegaan. De projecten biomassa-korrels, biomassa Lelystad en Flexergie zijn gerealiseerd. De (vooraf berekende) CO₂-reductie die met deze projecten samenhangt bedraagt 114 kton per jaar, tegen een gemiddelde kosteneffectiviteit van 53,20 gulden (24,1 euro) per ton.
- **LNV-projecten**
Alle vier CO₂-agrificatieprojecten (3 uit eerste tranche, 1 uit reserve/nog te verdelen) zijn inmiddels afgefallen. De aanvragers zijn er niet in geslaagd vóór eind 2000 aan de overheid duidelijkheid te verschaffen over realisatie van de projecten. Belangrijke redenen hiervoor zijn vooralsnog onvoldoende samenwerking tussen en binding van ketenpartners, inclusief afnemers, en onvoldoende ontwikkelde technologie en technieken.
- **V&W-projecten**
Het project «Verleggen versgrenzen», waarmee vervoer over de weg

(van verse producten naar Oost-Europa) is vervangen door energie-zuiniger railvervoer, is afgerond in vereenvoudigde vorm: de projectkosten bedragen uiteindelijk 3,2 mln gulden (1,4 mln euro). De essentie van het project is gerealiseerd, echter naar nu verwacht wordt met minder CO₂-reductie. Het resterende budget van circa 6,7 mln gulden (3 mln euro) wordt ingezet bij voor de Subsidieregeling CO₂-reductie verkeer en vervoer en dit bedrag is daarom onder L. opgenomen.

B. Eerste tender EZ-regeling

Voor de eerste ronde van de EZ-regeling geldt dat een zo hoog mogelijke reductie van CO₂ het belangrijkste criterium is voor het verkrijgen van subsidie. Daarnaast zijn innovatie (veelbelovende technologieën) en herhaalbaarheid ook criteria. De EZ-regeling bestaat uit zes deelprogramma's met elk eigen beoordelingscriteria:

- benutten industriële restwarmte;
- warmtepompen en geavanceerde warmtekracht;
- duurzame energie;
- drogen, bakken, smelten en membranen;
- procesintegratie energie-intensieve industrie;
- bouw en hout.

In de eerste tender van de EZ-regeling zijn 16 van de 49 in behandeling genomen aanvragen gehonoreerd. De (vooraf) berekende CO₂-reductie van de gehonoreerde projecten bedraagt 431 Kton per jaar. Het totaal gesubsidieerde bedrag is 54,5 mln gulden (24,7 mln euro), tegen een gemiddelde kosteneffectiviteit van circa 12 gulden (5,4 euro) per ton.

Tabel 3 Verdeling van de gehonoreerde projecten over sectoren

Sector	aantal projecten
bosbouw en dienstverlening	1
vervaardiging van machines en apparaten	1
industrie	0
energiebedrijven	7
overige zakelijke en milieudienstverlening	6
particulieren	1

C. Tweede tender EZ-regeling

In de tweede tender van de EZ-regeling zijn 39 in behandeling genomen aanvragen gehonoreerd. De (vooraf) berekende CO₂-reductie van de gehonoreerde projecten bedraagt 1249 kton per jaar. Het totaal gesubsidieerde bedrag is 144,7 mln gulden (65,6 mln euro), tegen een gemiddelde kosteneffectiviteit van ca 10 gulden (4,5 euro) per ton.

Tabel 4 Verdeling van de gehonoreerde projecten over sectoren

Sector	aantal projecten
bosbouw en dienstverlening	1
vervaardiging van machines en apparaten	6
industrie	13
energiebedrijven	15
overige zakelijke en milieudienstverlening	4
particulieren	0

D. Derde tender EZ-regeling

Voor de derde tender die heeft opengestaan van april tot oktober 2000 was 125 mln gulden (56,7 mln euro) beschikbaar. De derde tender is maart 2001 afgesloten. In deze tender zijn 40 aanvragen gehonoreerd. De (vooraf berekende) CO₂-reductie van de gehonoreerde projecten bedraagt 983 kton per jaar. Het totaal gesubsidieerde bedrag is 107,3 mln gulden (48,7 mln euro), tegen een gewogen gemiddelde kosteneffectiviteit van circa 10 gulden (4,5 euro) per ton.

Tabel 5 Verdeling van de gehonoreerde projecten over sectoren

Sector	aantal projecten
bosbouw en dienstverlening	1
vervaardiging van machines en apparaten	0
industrie	2
energiebedrijven	29
overige zakelijke en milieudienstverlening	8
particulieren	0

E. Vierde tender EZ-regeling

Het is de bedoeling om de tweede helft van 2001 een vierde tender te openen met een budget van 150 mln gulden (68 mln euro). Veranderingen ten opzichte van de vorige tenders zijn onder meer dat er geen sprake meer zal zijn van afzonderlijke deelprogramma's en dat de tender niet beperkt zal zijn tot CO₂. De overige broeikasgassen komen ook voor ondersteuning in aanmerking. De grens voor kosteneffectiviteit bedraagt voor alle aanvragen 20 gulden (9 euro) per ton CO₂-equivalent. Verder wordt de regeling aangepast aan de nieuwe Communautaire kaderregeling inzake staatssteun ten behoeve van het milieu.

F. Wind near-shore

De ministers van EZ en VROM hebben in 1998 het initiatief genomen een locatie aan te wijzen voor een demonstratieproject near shore windpark (NSW). Met dit project kan ervaring en kennis worden verkregen, zodat over enige jaren grote windparken verder op zee (off shore) in bedrijf kunnen worden gesteld. De Ministerraad heeft begin 2001 een definitief besluit genomen over de locatie voor NSW. Dit is aangeboden aan de Tweede Kamer. Voor het realiseren van het demonstratiepark NSW is 60 mln gulden (27,2 mln euro) subsidie gereserveerd. Het park zal mogelijk in 2003 in bedrijf genomen worden.

G. Houtmodificatie

De subsidieregeling Houtmodificatie CO₂-reductieplan is gericht op reductie van CO₂-emissie door het gebruik van innovatief bewerkt hout in plaats van materialen die tijdens de productie een hoge CO₂-emissie kennen. In het kader van de regeling Houtmodificatie zijn twee tenders uitgeschreven. In deze tenders zijn 4 aanvragen gehonoreerd voor een totaal subsidiebedrag van 11,9 mln gulden (5,4 mln euro). Deze projecten zijn goed voor een (vooraf berekende) CO₂-reductie van 39,5 kton per jaar. De gewogen gemiddelde kosteneffectiviteit van de gehonoreerde projecten is circa 30,4 gulden (13,8 euro) per ton.

H. Diverse verkeersprojecten

Ruim 5 mln gulden (2,2 mln euro) subsidie is verleend aan een hoogwaardige openbaar vervoer (bus) verbinding in Eindhoven, waarmee onder andere substitutie zal plaatsvinden van autoverkeer door energiezuiniger busvervoer. Hiervan is in totaal inmiddels circa 4 mln gulden (1,8 mln euro) uitgegeven.

I. NIRIS

In het kader van de Regeling Niet-Industriële Restwarmte Infrastructuur (NIRIS) werd gewerkt aan de uitvoering van de 1^e tranche projecten. De tabel hierna geeft inzicht in de (financiële) voortgang van de projecten.

Tabel 6 Uitvoering subsidieregeling Niet-Industriële Restwarmte Infrastructuur per 31 december 2000
(uitgaven in gulden, euro 1000)

A	B	C	D		E		F	G	
Kosten-effectiviteit vermeden CO ₂ -uitstoot (gulden/ton)	Aantal toegekende en daadwerkelijk gestarte projecten	Raming totale hoeveelheid vermeden CO ₂ -uitstoot (ton/jaar)	Prognose uitgavenbeloop 2000 t/m december 2000		Cumulatief werkelijk uitgavenbeloop t/m december 2000		Voortgang project-uitvoering NIRIS per 31-12-2000	Bijgestelde prognose cumulatief uitgavenbeloop t/m juni 2001	
			gulden	euro	gulden	euro		gulden	euro
0 – 10	1	48.825	1.500	680,6	0	0	0%	1.250	567,2
10 – 20	1	1.812	0	0	0	0	0%	100	45,4
20 – 30	5	280.148	1.200	544,5	970	440,2	81%	3.132	1.421,2
30 – 40	4	17.044	1.050	476,5	512	232,3	102%	1.250	567,2
40 – 50	3	37.556	1.750	794,1	0	0	0%	750	340,3
> 50	0	0	0	0	0	0	0%	0	0
Totaal	14	385.385	5.500	2.495,7	1.482	672,5	44%	6.482	2.941,4

De voortgang bleef achter op de prognose als gevolg van het feit dat een tweetal declaraties onvolledig werd ingediend, waardoor afhandeling in 2000 niet meer tot de mogelijkheden behoorde. Daarnaast diende één aanvrager uiteindelijk geen definitief subsidieverzoek in.

In het Milieuprogramma 2001–2004 (Kamerstuk II 2000–2001, 27 404, nrs. 1–2) zijn op bladzijde 182 in tabel 5 prestatiegegevens opgenomen met betrekking tot de NIRIS-regeling. Daarin wordt een overzicht gegeven van de aantallen woningen en de oppervlaktes in de utiliteitsbouw en tuinbouw die met de regeling bereikt worden. Aangezien de gegevens in die tabel ongewijzigd zijn, wordt hier volstaan met een verwijzing naar het Milieuprogramma 2001–2004.

J. NIRIS 2

De voor de glastuinbouw gereserveerde gelden van 75 mln gulden (34 mln euro) zijn verhoogd tot 105 mln gulden (47,6 mln euro). Het betreft hier de gelden die zijn vrijgevallen doordat het Cromstrijenproject niet doorgaat. Van de 105 mln gulden (47,6 mln euro) is 15 mln gulden (6,8 mln euro) beschikbaar gesteld voor de vierde tender van de EZ-regeling (zie onder e.).

K. Waterstof/CO₂-opslag

Voor het cluster «waterstof/CO₂-opslag» van het CO₂-reductieplan is een bedrag van 30 mln gulden gereserveerd voor projecten op het gebied van de productie en/of gebruik van waterstof al dan niet in combinatie met CO₂-verwijdering en opslag. Momenteel wordt er in nauw overleg met alle betrokkenen een tender opgesteld, waarop marktpartijen zich kunnen inschrijven met ideeën voor ondergrondse CO₂-opslag. Overigens dient deze CO₂ er in een later stadium weer uitgehaald te kunnen worden. Aangezien het demonstratieprojecten betreft, is een deel van het geld gereserveerd voor veiligheidsstudies, monitoring en communicatie. Naar verwachting zal begin 2002 de tender worden opengesteld.

L. V&W-regeling

In juli 2001 is door de Europese Commissie goedkeuring verleend aan de Subsidieregeling CO₂-reductie verkeer en vervoer. Met deze regeling zal in totaal circa 51 mln gulden (23 mln euro) worden besteed aan projecten waarmee de uitstoot van CO₂ van verkeer via weg, water of rails verminderd kan worden. Van dit bedrag valt 21,6 mln gulden (9,8 mln euro) onder het CO₂-reductieplan en 30 mln gulden (13,6 mln euro) onder de resterende klimaatmiddelen (zie onder P.). Investerings-, exploitatie of kennisoverdracht op het terrein van CO₂-reductie zijn in principe subsidiabel.

M. Joint Implementation (JI)

Omdat JI een nieuw instrument is, zijn eerst de verschillende mogelijkheden onderzocht om via JI CO₂-credits te kopen. Dit heeft tot nog toe geleid tot deelname van het ministerie van EZ in het Prototype Carbon Fund (PCF) van de Wereldbank, en de ontwikkeling en voorbereiding van de Emission Reduction Unit Procurement Tender (ERUPT). Via het PCF verwerft Nederland niet alleen emissiereducties uit CDM- en JI-projecten die de Wereldbank aangaat, maar deelt Nederland ook in de kennis en ervaring die daarbij wordt opgedaan. Via de ERUPT koopt de Nederlandse overheid CO₂-credits die bedrijven hebben gegenereerd in JI-projecten. De eerste ERUPT-tender is 15 mei 2000 geopend. In april 2001 zijn op basis van deze eerste tender 5 contracten gesloten. Er wordt voor een totaal bedrag van 79 mln gulden (35,8 mln euro) ruim 4 Mton aan CO₂-emissiereducties in 5 jaar aangekocht (2008–2012).

N. Energiebesparingsnota

Van de resterende klimaatgelden wordt 155 mln gulden (70,3 mln euro) besteed aan maatregelen in de sfeer van energiebesparing. Een bedrag van 10 mln gulden (4,5 mln euro) is overgeheveld van het ministerie van EZ naar het ministerie van VROM ten behoeve van het PIOB. Het resterende bedrag is inmiddels grotendeels uitgegeven via Novem-projecten en programma's die betrekking hebben op de thema's woningbouw en diensten (57 mln gulden, 25,8 mln euro), verkeer en vervoer (3 mln gulden, 1,3 mln euro), en agrarische sector (10 mln gulden, 4,5 mln euro) en wordt uitgegeven aan programma's industrie (65 mln gulden, 29,5 mln euro) en lange termijn onderzoek besparings-technologie (10 mln gulden, 4,5 mln euro). In het Actieprogramma Energiebesparing uit 1999 heeft het Kabinet op activiteitsniveau beschreven hoe de in de Energiebesparingsnota verkende intensivering van het energiebesparingsbeleid een impuls krijgt.

Daarin is naast structurele en fiscale middelen het bedrag van 145 mln gulden (65,8 mln euro) aan eenmalige middelen ingezet voor de beschreven activiteiten. Op de voortgang van het energiebesparingsbeleid zal nader worden ingegaan in het Energierapport 2002, dat naar verwachting in maart 2002 zal worden uitgebracht.

O. CO₂-vastlegging in bossen

De volle 30 mln gulden (13,6 mln euro) zal aan de boscertificaten worden besteed. De eerder ingediende bosprojecten waarvoor 5 mln gulden (2,2 mln euro) was gereserveerd, hebben geen van alle de toets van de «second opinion» doorstaan. Er zijn geen andere projecten ontwikkeld. In 2000 is als voorschot aan Groenfonds 7 mln gulden (3,1 mln euro) betaald. Het geld is overgemaakt onder de voorwaarde dat de rente besteed wordt aan de boscertificaten. De daarbij behorende prestatie indicatoren kunnen nog niet worden aangegeven omdat de start van het systeem is vertraagd. In 2001 zijn de eerste certificaten verkocht. Tot nu toe zijn alleen voorbereidingskosten betaald door het Groenfonds, die per saldo ten last komen van de certificaten. De cumulatieve uitgaven tot en met 2000 zijn 9 mln gulden (4 mln euro).

P. Verkeer en Vervoer

Van de 70 mln gulden (31,7 mln euro) is 15 mln (6,8 mln euro) verleend aan het in 1995 gestarte project Transactie, dat hierdoor onder de naam Transactie/Modal Shift (TMS) kan worden voortgezet in de periode 1999/2006. Via de gelijknamige subsidieprogramma's werden en worden relatief kleine bedrijfsgerichte projecten uitgevoerd, waarbij de CO₂-reductie wordt gerealiseerd door kilometerreductie en brandstofbesparing in het wegvervoer en door modal shift. De deelnemende bedrijven bestaan zowel uit verladers met of zonder eigen vervoer als uit wegvervoerders en logistieke dienstverleners.

Daarnaast is 25 mln gulden (11,3 mln euro) verleend aan «Het Nieuwe Rijden» (HNR) dat zich richt op gedragsverandering van bestuurders van voertuigen, resulterend in een zuiniger rijgedrag.

Ten behoeve van TMS en HNR is in 2000 0,7 mln gulden (0,3 mln euro) respectievelijk 2,6 mln gulden (1,1 mln euro) uitgegeven.

De resterende 30 mln gulden (13,6 mln euro) zal worden uitgegeven via de onder I. genoemde Subsidieregeling CO₂-reductie verkeer en vervoer. Bij de besteding blijft uitgangspunt dat per gereduceerde ton CO₂ maximaal 100 gulden (45,3 euro) aan subsidie wordt verstrekt. Voor 70 mln gulden (31,7 mln euro) betekent dit bij een levensduur van 15 jaar en 6% discontovoet een reductie van tenminste circa 0,07 Mton CO₂ per jaar. Voor de hierboven genoemde projecten TMS en HNR lijkt de gerealiseerde kosteneffectiviteit inmiddels aanmerkelijk gunstiger uit te vallen, tot enkele tientallen guldens per gereduceerde ton CO₂.

Q. Schone energiedragers

Voor het programma voor nieuwe, schone Gasvormige en Vloeibare Energiedragers (GAVE) is in 1997 een bedrag van 35 mln gulden (15,8 mln euro) gereserveerd. De eerste inventariserende fase heeft 4 mln gulden (1,8 mln euro) gekost. Het resterende bedrag van 31 mln gulden (14 mln euro) wordt ingezet voor het vervolg waarvan het doel is om aansprekende demonstratieprojecten te realiseren. De betreffende tenderregeling is medio 2001 gepubliceerd.

R. Commissie Verhandelbare Emissierechten

De Commissie Emissieplafonds en Verhandelbaarheid is ingesteld en heeft haar werkzaamheden gestart. Voorbereidend werk voor een experiment met verhandelbare reducties is gedaan. Mede naar aanleiding van het SER-advies is de verdere uitwerking van het experiment in handen gelegd van de Commissie. Er is een overzicht gemaakt van ontwikkelingen in EU-lidstaten op het gebied van verhandelbare CO₂-emissies.

S. Innovatieve Technieken Rijkshuisvesting

Er is een selectie gemaakt van innovatieve technieken en concepten en er is nagegaan welke huisvestingsprojecten er de komende jaren zijn, waarin de technieken en concepten kunnen worden toegepast. De eerste projecten zijn nu in voorbereiding.

T. Energie-etikettering personenauto's

In januari 2001 is energie-etikettering van personenauto's verplicht geworden. In Nederland wordt op het etiket ook de relatieve zuinigheid vermeld. Auto's van vergelijkbare grootte worden met elkaar vergeleken op hun brandstofverbruik en krijgen daarmee een zuinigheidscategorie toegewezen. Geschat wordt dat op den duur de CO₂ uitstoot met 50 Kton per jaar kan worden verminderd.

U. Reductieplan Overige Broeikasgassen

De uitvoering van het programma Reductie Overige Broeikasgassen (ROB) verkeert volgens planning nog in de opbouwfase: momenteel zijn er dertien projecten gedefinieerd. Voor vrijwel ieder project is een werkgroep actief, waarin doelgroepen, overheid, bevoegd gezag en andere sleutelfiguren werken aan drie taken:

1. het verbeteren van de emissiecijfers, zodat ze voldoen aan de internationaal gestelde (en te stellen) eisen;
2. het genereren van (technologische) oplossingen;
3. het ontwikkelen van voorstellen voor beleid.

In 2000 is in veel werkgroepen voortgang geboekt in de eerste taak (nulmetingen, meetcampagnes, afspraken over boekhouding en rapportage, totaal in 2000 3 mln gulden (1,3 mln euro) verplicht). Van de Subsidieregeling ROB is het gehele budget ad 7 mln gulden (3,1 mln euro) toegekend aan 29 subsidieprojecten die gespreid zijn over alle categorieën (fundamenteel onderzoek, haalbaarheidsstudies, ontwikkeling, demonstratie- & toepassingsprojecten en kennisoverdracht). Om de beleidsprestaties van het ROB te monitoren worden voorlopig een tweedeling aangebracht tussen opdrachten voor onderzoek en monitoring enerzijds en subsidies voor onderzoek, ontwikkelen en demonstratie anderzijds. Het kengetal «steun bij invoering van maatregelen» is voorlopig; zodra er besluiten genomen zijn over de implementatiefase zal dit kengetal verder ontwikkeld worden. De volgende tabel beoogt inzicht te geven in de financiële voortgang van het programma en wordt jaarlijks geactualiseerd.

Tabel 7 Overzicht financiële voortgang van het ROB (mln gulden, euro)

Jaar	Uitvoerings- gericht onderzoek en monitoring		Subsidiebudget RD&D		Aantal subsi- dies ver- wacht	Wer- kelijk aantal inge- diend	Aantal Subsi- dies Toege- kend	Totaal toegekend bedrag	Gemid- deld sub- sidieper- centage	Steun bij in- voering van maat- regelen	Reductie- doelstel- ling	Gereali- seerde reductie
	gulden	euro	gulden	euro				gulden	euro		(Mton CO ₂ -eq)	(Mton CO ₂ -eq)
1999	2,8	1,2	0,5	0,2	1	10	10	2,0	0,9	50%	n.v.t.	8,2
2000	5,6	2,5	7,0	3,1	50	44	29	7,0	3,1	60%	n.v.t.	8,2
2001	4,0	1,8	7,0	3,1	50		50			60%	2,0	8,2
2002	3,0	1,3	7,0	3,1	50		50			55%	4,0	8,2
2003	2,0	0,9	7,0	3,1	50		35			50%	4,0	8,2
2004	1,0	0,4	7,0	3,1	40		25			40%	8,0	8,2
2005	1,0	0,4	7,0	3,1	40		25			40%	12,0	8,2

De post onderzoek en monitoring (opdrachten) is opgenomen om de volgende reden. Het ROB is een relatief jong werkterrein. Deelprojecten starten in de initiatieffase, waarin de overheid feitelijk de enige probleem-eigenaar is. Er is dan nog geen sprake van subsidies. De overheid verstrekt opdrachten tot uitvoering van activiteiten. In de ontwikke-lingsfase van projecten wordt het probleemeigenaarschap gedeeld met de betreffende doelgroepen, die dan wel subsidies gaan aanvragen. Als het ROB zich ontwikkelt volgens de verwachtingen, wordt in de komende jaren de behoefte aan opdrachten kleiner en die aan subsidiebudget groter. De verhouding tussen deze twee posten geeft dus aan of het programma zich in de gewenste richting ontwikkelt.

V. Clean Development Mechanism

Krachtens het Kyoto-protocol dient Nederland de gemiddelde jaarlijkse emissie van broeikasgassen in de periode 2008–2012 te reduceren met 6% ten opzichte van het basisjaar 1990/95. De helft van de inspanning die nodig is om dit niveau te bereiken (een totale reductie van 125 Mton CO₂-equivalent over een periode van 5 jaar) wordt door Nederland in het buitenland, met behulp van de Kyoto-mechanismen JI, CDM en ET gerealiseerd.

Prestaties

Nederland heeft er voor gekozen het buitenlandse deel van haar Kyoto-doelstelling via JI en CDM te realiseren. Met deze instrumenten is tot op heden in zeer beperkte mate ervaring opgedaan. Concrete doelstellingen per instrument zijn derhalve nog niet geformuleerd.

Projecten waarin VROM via haar uitvoerders middels de aankoop van reductiecertificaten (CERs) participeert zullen pas na ingebruikstelling van de te plaatsen installaties e.d. de eerste CERs genereren. Naar verwachting zal dit op zijn vroegst in 2003 het geval kunnen zijn. Een eerste evaluatie van de besteding van CDM-gelden zal dan ook pas in 2004 kunnen plaatsvinden.

Bij de besteding van de op de VROM-begroting geplaatste gelden voor de aankoop van CO₂ kredieten via het CDM-instrument (2001: 200 mln gulden (90,7 mln euro); 2002: 300 mln gulden (136,1 mln euro)) wordt een driesporen aanpak gevolgd.

Multilaterale spoor

De Wereldbank heeft aangegeven voor een totaal bedrag van US\$ 155 mln 25 Mton CO₂-equivalenten in de periode 2001 t/m 2012 te kunnen realiseren. De International Finance Corporation (IFC) heeft te kennen gegeven over deze periode voor een totaalbedrag van US\$ 40 mln, 10 Mton CO₂-equivalenten te kunnen aankopen. Begin 2002 zullen mogelijk met de Asian Development Bank (ADB), de European Bank for Reconstruction and Development (EBRD), de Inter-American Development Bank (IDB) en het United Nations Development Programme (UNDP) CO₂ aankoopovereenkomsten kunnen worden gesloten. Hierbij wordt vanwege de hierboven genoemde onzekerheid van de CO₂-markt tentatief uitgegaan van een totaal opbrengst van 30 Mton CO₂ in de periode 2002–2012.

Bilaterale spoor

In 2001 is via Senter een internationale tender voor de aankoop van CO₂ kredieten uitgeschreven. Indien een evaluatie van deze tender daartoe aanleiding geeft zal een volgende tender worden gepubliceerd. Met beide tenders wordt gestreefd naar een aankoop van 10 Mton CO₂-equivalenten voor in totaal 55 mln euro (circa 121 mln gulden).

Private financiële spoor

Mogelijk zal tezamen met het ministerie van EZ in 2002 een internationale tender gericht op private financiële instellingen worden gepubliceerd. Momenteel vindt overleg plaats met de banken over de nadere invulling van de tender.

Prestaties 2002

Aankoop van CO₂-kredieten (50 Mton) via het CDM-instrument (2001: 200 mln gulden (90,7 mln euro), 2002: 300 mln gulden (136,1 mln euro)) met een driesporen aanpak:

- Multilaterale spoor – overeenkomsten met Internationale Financiële Instellingen;
 - Bilaterale spoor – via Senter uitvoering van een internationale tender voor de aankoop van CO₂-kredieten;
 - Private financiële spoor – mogelijk met het ministerie van EZ zal een regeling dan wel een internationale tender voor de aankoop van CERs/ERUs worden gepubliceerd gericht op private financiële instellingen.
-

W. Investeringsimpuls Duurzame Energie

Zie *Duurzame Energie in Uitvoering, Voortgangsrapportage 1999* (Kamerstukken II 1999–2000, 25 276, nr. 7), met name bijlage 2 (*Financieel Overzicht*) en het *Jaarverslag over 2000* van het ministerie van EZ (Kamerstukken II 2000–2001, 27 700, nr. 30).

X. Ondersteuning vergunningverleners

In 2000 zijn de mogelijkheden tot intensivering van het klimaatbeleid door gemeenten en provincies geïnventariseerd. Binnenkort kan worden overgegaan tot ondertekening van het klimaatconvenant met provincies en gemeenten als uitwerking van het Bestuursakkoord Nieuwe Stijl (BANS). Ter ondersteuning van andere overheden in verband met aandacht voor energie in de milieuvergunningverlening is 13 mln gulden (5,9 mln euro) aan de afzonderlijke provincies toegezegd. Daarnaast werd

2 mln gulden (0,9 mln euro) aan het IPO ter beschikking gesteld. Een gedeelte van deze toezeggingen was eerder voor latere jaren geraamd.

Y. Communicatie Klimaatbeleid

In 2000 is een nieuwe communicatiestrategie ontwikkeld, die tot doel heeft om de betrokkenheid van het publiek bij Klimaatverandering te vergroten. Deze communicatiestrategie is geïmplementeerd in de nieuwe publiekscampagne «Klimaatverandering, wat doen we er aan», die tijdens CoP6 van start is gegaan. De kosten van de campagne bedroegen 1,5 mln gulden (0,6 mln euro).

Z. NOP II

Het Nationaal Onderzoeksprogramma Mondiale Luchtverontreiniging en Klimaatverandering (NOP-II) wordt in 2001 afgerond. Er wordt een vervolg op het NOP-II geformuleerd, met de werktitel Vervolg Onderzoeksprogramma Klimaatverandering (VOK).

Aa. BANS-klimaatconvenant

Met gemeenten en provincies zal door het Kabinet in 2001 het BANS-klimaatconvenant worden afgesloten teneinde de rol van provincies en gemeenten in het bereiken van emissiereductie van broeikasgassen te verzwaren. In 2002 zal een subsidieregeling met een omvang van 15 mln gulden (ca 6,8 mln euro) worden opgezet voor de apparaatskosten van gemeenten en provincies bij de uitvoering van klimaattaken. Daarnaast zal in 2002 een klimaatprogramma opgesteld worden om gemeenten en provincies met adviezen en instrumenten te ondersteunen bij het formuleren en uitvoeren van klimaatbeleid (omvang 10 mln gulden (4,5 mln euro). Verwacht worden circa 100 gemeentelijke CO₂-reductieplannen en circa 8 provinciale CO₂-reductieplannen. Over de voortgang in de uitvoering van het klimaatconvenant en de uitvoering van de subsidieregeling wordt in 2002 gerapporteerd.

OVERZICHT VAN DE VOORTGANG VAN BOEGBEELDEN EN GENERIEK OVERHEIDSBELEID UIT DE NOTA MILIEU EN ECONOMIE (NME)

De activiteiten uit de NME zijn in drie pakketten verdeeld: boegbeelden, perspectieven en generiek overheidsbeleid.

Boegbeelden zijn de (gezamenlijke) acties van het bedrijfsleven en de overheid die het beoogde veranderingsproces versnellen. Deze acties/projecten kunnen de functie van voorbeeld, inspiratiebron en katalysator vervullen. De boegbeelden zijn verdeeld in drie clusters van maatschappelijke velden: «Industrie en diensten», «Landbouw en landelijk gebied» en «Verkeer, vervoer en infrastructuur».

Deze bijlage bevat een integraal overzicht van alle boegbeelden en generiek overheidsbeleid uit de NME, waarin kort de stand van zaken wordt aangegeven, de trekker van het boegbeeld en de vindplaats in de lopende tekst van het Milieuprogramma.

Cluster Industrie en diensten

Boegbeeldtitel	Doel	Totaalbeeld	Trekker
Strategisch bedrijfsmilieumanagement	Het op weg gaan naar «duurzaam ondernemen» inbedden in het streven van bedrijven hun continuïteit te waarborgen.	Door middel van onderzoek, workshops, voorlichting, uitwerken van het concept eco-efficiency, opdoen van ervaring via pilots, zullen de ministeries van VROM en EZ samen met het bedrijfsleven, wetenschap, financiële wereld, milieubeweging en andere overheden, strategisch bedrijfsmilieumanagement tussen 2000 en 2003 verder vorm geven. <i>Kritische succesfactoren:</i> voldoende ambitieniveau bij bedrijven en het ontwikkelen van concepten en indicatoren die het bedrijfsleven aanspreken.	VROM
Benchmarking	Ondernemingen zullen tot de wereldtop behoren qua energie-efficiency.	Op 6 juli 1999 is het benchmarking-convenant ondertekend door VNO-NCW, de ministers van VROM en EZ, het IPO en een aantal brancheorganisaties. De looptijd is in principe tot en met 2012. In 2004 is een tussentijdse evaluatie. <i>Kritische succesfactoren:</i> Inmiddels is duidelijk dat het aantal toegetreten bedrijven uit de industrie ruimschoots aan de verwachtingen voldoet.	EZ
Innovatief bouwen	Verlenging van de economische en technische levensduur van gebouwen, een grotere kwaliteit van gebouwen en versterking van de prijs/prestatie-verhouding van bouwers.	Een stimuleringsprogramma voor voorbeeldprojecten op het gebied van industrieel, flexibel en demontabel (IFD) bouwen is opgesteld. Inmiddels zijn er 2 tenders geweest, welke in totaal 46 projecten hebben opgeleverd, waarvan er een aantal al afgerond zijn. In 2002 start de 3 ^e en laatste tender. <i>Kritische succesfactoren:</i> ontsluiting van de markt: bouwers moeten efficiënte en duurzame oplossingen gaan aandragen en opdrachtgevers moeten die weer benutten in bouwprojecten.	EZ

Boegbeeldtitel	Doel	Totaalbeeld	Trekker
Duurzame bedrijven-terreinen	Door stimulering van samenwerkingsprojecten op bedrijventerreinen een bijdrage leveren aan milieukwaliteit, efficiënter ruimtegebruik en verbeterde concurrentiepositie van bedrijven.	Het ministerie van EZ is maart 1999 gestart met het stimuleringsprogramma duurzame bedrijventerreinen, wat duurt tot en met 2002. <i>Kritische succesfactoren:</i> processen die moeten leiden tot de ontwikkeling van duurzame bedrijventerreinen zijn complex, vooral gezien de vele belanghebbenden, het creëren van draagvlak, de vele invloedrijke ontwikkelingen en oprichting van de noodzakelijke samenwerkingsverbanden. Het stimuleringsprogramma zal met name ondersteuning geven aan dit samenwerkingsproces.	EZ
Ondergronds ruimtegebruik	Benutten van de derde dimensie en stimuleren van meervoudig ruimtegebruik.	Het NIROV heeft een prototype (internet toepassing) voor een projectenbank gemaakt met daarin een overzicht van multifunctionele ondergrondse toepassingen. Habiforum en het COB voeren projecten uit op het gebied van meervoudig ruimtegebruik en ondergronds bouwen.	EZ
Technologie	Technologie speelt een sleutelrol bij het waarmaken van de ambities van het Nederlandse bedrijfsleven om milieu en economie beter te combineren.	De voortgang van het programma EET en van de first mover faciliteit komen aan de orde in deel III van dit Milieuprogramma, hoofdstuk 3 Wetenschap en Technologie.	EZ

Cluster Landbouw en landelijk gebied

Door het opnemen van enkele onderdelen die zijn opgenomen in het reguliere beleid enerzijds en de geringe voortgang van enkele onderdelen anderzijds is het ministerie van LNV bezig met herprioritering mede in het licht van de ramingsbijstelling. Daardoor zullen bepaalde boegbeelden niet met de voorgenomen ambitie kunnen worden uitgevoerd. In het najaar van 2001 zal duidelijk worden op welke wijze (met welke prioriteiten en ambitie) de verdere uitvoering binnen nieuwe kaders zal plaatsvinden.

Boegbeeldtitel	Doel	Trekker
Integrale aanpak milieu in de voedingsmiddelenketen	Bijdrage leveren aan de verduurzaming van de voedingsmiddelenketen.	LNV
Gebruik van agro-grondstoffen in lijn en verf	Bevorderen van gebruik (hernieuwbare) agrogrondstoffen in plaats van synthetische/ petrochemische grondstoffen.	LNV
Toerisme en recreatie als groene coalitiepartner van natuur en milieu	Handen en voeten geven aan win-win kansen via het uitbrengen van een Beleidsagenda Milieu, Toerisme en Recreatie.	VROM
Integrale aanpak milieu in de land- en tuinbouw	Milieu wordt gezien als een vanzelfsprekend onderdeel van de bedrijfsvoering.	LNV
Natuur en markt: functie-combinaties en financiering	Impuls geven aan het realiseren van duurzame functiecombinaties in het landelijk gebied.	LNV
Integrale aanpak beperking ongewenste bijvangsten in de zeevisserij	Extra maatregelen treffen ter voorkoming van ongewenste bijvangsten gekoppeld aan een milieuvriendelijk merk.	LNV
Sterkere relatie financiële dienstverlening en duurzame ontwikkeling	Integratie van milieu in de afwegingen die binnen financiële dienstverlening wordt gemaakt bij het aanbieden van haar diensten.	LNV

Cluster Verkeer, Vervoer en Infrastructuur

Boegbeeldtitel	Doel	Totaalbeeld	Trekker
Personenvervoer	ketenmobiliteit: het verbeteren van de bereikbaarheid en leefbaarheid van met name bestemmingslocaties door het beter combineren van auto met het openbaar vervoer en de fiets.	In 2001 vinden d.m.v. het programma Keten-mobiliteit 35 onderzoeken en experimenten plaats die betrekking hebben op de verbetering van ketenmobiliteit in Nederland. Op basis van de ervaringen zullen opschalingacties worden ondernomen. <i>Kritische succesfactoren:</i> service niveau van openbaar vervoer en betrouwbaarheid en de mate van inzet van prijsbeleid.	V&W
Goederenvervoer	Het verkrijgen van draagvlak voor maatregelen inzake milieubeleid in de bedrijfstak wegvervoer.	In het najaar 2001 wordt een proef uitgevoerd met snelheidsbegrenzers in bestelwagens. In het voorjaar 2001 wordt de nulmeting uitgevoerd. Na afronding van de proef vindt een evaluatie plaats. <i>Kritische succesfactoren:</i> inzicht bij het bedrijfsleven dat milieumaatregelen veelal ook economische voordelen kunnen bieden.	V&W
Goederenvervoer	Het voorkomen van de behoefte aan goederenvervoer: transportpreventie.	De eerste tender van het subsidieprogramma Transportpreventie is inmiddels afgerond. De gehonoreerde projecten van de tweede tender zijn thans in uitvoering. In totaal zijn circa 40 projecten gehonoreerd. Door V&W is een Plan van Aanpak opgesteld voor de volgende fase van het project, die zal zijn gericht op kennisoverdracht, ketenanalyse en communicatie. De uitvoering daarvan is deels afhankelijk van het al dan niet beschikbaar komen van additionele middelen. <i>Kritische succesfactoren:</i> de kosteneffectiviteit van mogelijk beleid op dit gebied.	V&W / LNV / VROM / EZ
Kenniscentrum Verkeer en Vervoer	Optimaal benutten en bij elkaar brengen van de aanwezige kennis binnen het wetenschappelijke veld en bedrijfsleven én het verkleinen van de kloof tussen vraag en aanbod van kennis op het gebied van verkeer en vervoer.	De Stichting Connekt is opgericht op 28 januari 2000. Doel is het ontwikkelen van nieuwe kennisconcepten, die marktwerkzaam kunnen zijn, rekening houdend met eisen ten aanzien van bereikbaarheid, leefbaarheid, veiligheid en duurzaamheid. Een subsidieregeling is in de Staatscourant gepubliceerd op 28 november 2000. Er zijn 19 onderzoeks-programma's in voorbereiding, en deels zelfs al in uitvoering. <i>Kritische succesfactoren:</i> de mate van gebruik en het oordeel van het bedrijfsleven en overige instellingen over de kennisproducten.	V&W
Technologieaanpak voor een innovatief verkeers- en vervoersysteem	Het verkeers- en vervoerssysteem in de komende 15–20 jaar te veranderen.	In het kader van de uitvoering van het NVVP is door het DG Goederenvervoer een programma Nederland Innovatieland gestart. Uitgangspunt is het stimuleren van zowel fysieke als virtuele innovaties voor het goederenvervoersysteem. Het gaat dan om optimalisatie van de logistieke keten m.b.v. fysieke en ICT-based innovaties. <i>Kritische succesfactoren:</i> inzicht bij het bedrijfsleven dat innovaties kunnen leiden tot verbetering van logistieke processen en zo tot grotere economische baten leiden die de benodigde investeringen valideren.	V&W

Generiek Overheidsbeleid

Boegbeeldtitel	Doel	Totaalbeeld	Trekker
Milieugericht Overheidsaanschaffingenbeleid (MOAB)	Impuls geven aan MOAB door middel van het vervullen van een voorbeeldfunctie van de overheid als grote marktpartij.	Het programma Duurzaam Inkopen beoogt overheden te laten samenwerken bij het inkopen en aanbestedingen door de uitwisseling van praktische informatie over duurzaamheidsaspecten in eisen, voorwaarden en criteria. De informatie wordt via internet beschikbaar gesteld met als doelgroep inkopers bij de overheid. De doelstellingen voor 2000 zijn gehaald. Na het eerste jaar van het programma is opdracht gegeven tot een onafhankelijke evaluatie om aanbevelingen te doen voor de toekomstrichting van het programma na 2002. Tegelijk is er gewerkt aan het verkrijgen van bestuurlijk commitment voor de stellen van duurzaamheidseisen bij overheidsopdrachten. Gelet op de start van het actieprogramma Professioneel Inkopen en Aanbesteden door het ministerie van EZ zijn er afspraken gemaakt over de afstemming van beide initiatieven. In aanmerking genomen het vrijwillige karakter van het programma en de mogelijkheden binnen de (inter)nationale regelgeving om duurzaamheidscriteria te stellen, zal aan de organisatie van het inkopen bij de overheid nog veel aandacht geschonken moeten worden om het een belangrijk instrument te kunnen laten zijn voor beleidsuitvoering. Het versterken van de samenwerking tussen de overheidsinkopers en het verder ontwikkelen en op maat aanreiken aan hen van duurzaamheidscriteria voor de grote diversiteit aan producten krijgt thans prioriteit.	VROM
Milieu in de prijzen	Het milieubeslag van producten en diensten beter in de prijzen tot uitdrukking laten komen.	Hieronder vallen: Vergroening van het belastingstelsel, Systemen van Kostenverevening en Groene Boekhouding.	Fin / EZ / VROM
Kennis en technologie	Via het stimuleren van de ontwikkeling en toepassing van nieuwe technologie wil het Kabinet een bijdrage leveren aan absolute ontkoppeling. Kennisinfrastructuur wordt onder andere betrokken bij het uitwerken van boegbeelden.	Hieronder vallen: programma Economie Ecologie en Technologie (EET), de first mover faciliteit en het Nationaal Initiatief voor Duurzame Ontwikkeling (NIDO).	VROM/EZ/ OC&W

De activiteiten uit de Nota Milieu en Economie zijn in drie pakketten verdeeld: boegbeelden, perspectieven en generiek overheidsbeleid. Deze bijlage bevat een overzicht van de stand van zaken van de perspectieven uit de NME per cluster. Ook wordt het doel van elk perspectief vermeld en het eerstverantwoordelijke ministerie.

Perspectieven geven een wenselijke richting weer, voor de integratie van milieu en economie. Ze komen veelal voort of haken aan bij initiatieven die in de sectoren zelf zijn ontstaan. «De perspectieven zijn verdeeld in clusters van maatschappelijke velden: «Industrie en diensten», «Landbouw en landelijk gebied» en «Verkeer, vervoer en infrastructuur».

Perspectieven Industrie en diensten

Perspectief	Doel	Totaalbeeld	Trekker
Technologie	Het tot stand brengen van samenwerkingsverbanden tussen bedrijven en kennisinstellingen gericht op de ontwikkeling en implementatie van innovatieve en milieuvriendelijke producten en processen.	De voortgang van de acties die zowel onder de perspectief technologie als het boegbeeld technologie en de generieke beleidslijn technologie opgenomen zijn worden beschreven in deel III van dit Milieuprogramma, hoofdstuk 3 Wetenschap en Technologie, zoals EET, first mover, DTO/KOV.	EZ/VROM
Milieu en economie en de rol van informatie- en communicatie-technologie	Het oplossen of verminderen van milieuknelpunten door het toepassen van ICT.	Uit onderzoek is gebleken dat win-win opties voor milieu en economie afhangen van hoe ICT ingezet en georganiseerd wordt. Omdat de resultaten van dit onderzoek algemeen en zeer abstract zijn, is voor vervolg concretisering noodzakelijk. Uit een beperkte consultatieronde bleek dat er aanknopingspunten zijn voor win-win opties voor milieu en economie door inzet van ICT. Dit bleek vooral duidelijk bij de procesindustrie, waar ICT-gebruik en milieubewustzijn hoog zijn. Op dit moment loopt een onderzoek dat naar verwachting begin oktober wordt afgerond. Doel is in kaart te brengen in welk deel van de procesindustrie de win-win opties het meest helder zijn, nadere precisering van de doelgroep (M van het MKB is nu uitgangspunt) en best practices. Helder te krijgen waar de win-win opties liggen, waar mogelijk gekwantificeerd. Daarnaast wordt bekeken in hoeverre een strategische conferentie het juiste middel is om dit onderwerp te agenderen bij de doelgroep of dat een andere aanpak daar beter voor geschikt is. Eind 2000 zal besloten moeten worden op basis van de onderzoeksresultaten of en zo ja, hoe nu verder te gaan.	EZ
Product-dienstcombinaties	Vermindering van de milieubelasting in alle fasen van de levenscyclus.	In 1999 heeft het Kabinet een stimuleringsregeling van 15 mln gulden goedgekeurd voor vijf jaar voor de verdere ontwikkeling en implementatie van pmz. Om product-dienstcombinaties te stimuleren is in 2001 een handleiding gereedgekomen. Potenties van productdienst voor dematerialisatie worden onderzocht.	VROM
Financiële dienstverlening	Sterker betrekken van de factor kapitaal en de rol van kapitaalverschaffers bij de integratie van milieu en economie en in de bedrijfsvoering van bedrijven.	VROM overlegt met banken en verzekeraars over de mogelijkheid om financiële instellingen te ondersteunen bij de nadere uitwerking en implementatie van de UNEP-verklaring.	VROM

Perspectief	Doel	Totaalbeeld	Trekker
Productverbetering	Milieugericht productontwerpen op de agenda van het MKB krijgen.	Evaluatie toont aan dat bewustzijn bij het MKB is toegenomen ten gevolge van Syntens-activiteiten. Feitelijke implementatie blijft helaas nog achter. In opdracht van EZ is gekeken naar de achterliggende redenen. Verschuiving van instrumentarium wordt nu tussen EZ en VROM bediscussieerd.	EZ/VROM
Milieu biedt MKB kansen op betere bedrijfsresultaten	MKB interesseren voor en activeren tot het op economisch verantwoorde manier bijdragen aan vermindering van milieubelasting en verbeteren van energie-efficiency («milieu loont»).	Binnen het programma Schoner Producteren zijn de subsidieregelingen energie-efficiency en milieuadviezen Schoner Producteren én de subsidieregeling Voorlichting en doorlichting Schoner Producteren in werking getreden. Er zijn circa 61 projectvoorstellen ingediend en eind 2000 is voor ongeveer 28 projecten subsidie toegekend. Het programma Schoner Producteren wordt dit jaar geëvalueerd en zal naar verwachting eind september 2001 zijn afgerond.	VROM/EZ
Export van milieu-technologie	Het vergemakkelijken van de toegang tot buitenlandse milieumarkten voor het Nederlandse bedrijfsleven.	Overige activiteiten lopen volgens planning. Naast informatievoorziening, promotionele activiteiten en een betere afstemming van verschillende overheidsprogramma's is in 1995 het Export Platform Milieu opgericht: hierin werken bedrijfsleven en overheid samen aan versterking van het exportprofiel van de milieusector. Aan het Export Platform Milieu is een Taskforce Samenwerking Milieusector opgehangen waaraan 40 milieubedrijven deelnemen. Verder heeft in 1998 een milieumissie met ruim tien bedrijven Singapore bezocht. De missie heeft geresulteerd in een samenwerkingsverband op het terrein van R&D. Najaar 1999 is een bedrijvenmissie naar Taiwan gegaan. Een Taiwanees wederbezoek heeft in september 2000 plaatsgevonden waarbij o.a. matchmaking in de agenda was opgenomen.	EZ

Perspectieven Landbouw en landelijk gebied

op basis van de nota's Voedsel en Groen en Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur heeft een heroriëntatie van de perspectieven plaatsgevonden. De komende jaren worden onderstaande perspectieven verder onderzocht.

Perspectief	Doel	Totaalbeeld	Trekker
Consument en keten; van productiedenken naar ketendenken	Verbreden van milieubeleid naar beleid voor duurzame ontwikkeling gericht op de keten en de consument.	Het co-innovatieprogramma duurzame ketens zal verder worden uitgewerkt. Hierin wordt aandacht besteed aan thema's als reststromen, energie, transportpreventie, duurzame grondstoffen en milieuzorgsystemen. Tevens vindt een verkenning van de mogelijkheden voor beleid t.a.v. duurzaam «voedsel» en «groen» plaats.	LNV
Hernieuwbare grondstoffen (agrificatie)	De mogelijkheden om landbouwproducten als grondstoffen voor nieuwe industriële non-foodproducten te gebruiken verder uitbreiden en toepassen.	Op dit moment vindt een verkenning plaats naar maatschappelijk nuttige produktmarkt-combinaties technologieën op korte en lange termijn en versterking van de innovatiekracht van het agro-chemiecluster. In 2001 zal nog een onderzoek gestart worden naar de potentie van vernieuwbare grondstoffen in onder andere de grond-, weg- en waterbouw.	LNV

Perspectief	Doel	Totaalbeeld	Trekker
Duurzaam ondernemen	Milieu als een vanzelfsprekend onderdeel van de bedrijfsvoering zien.	De mogelijkheden om bedrijven te stimuleren duurzaam te produceren d.m.v. certificering en benchmarking mogelijk gekoppeld aan fiscale voordelen en/of subsidies worden onderzocht.	LNv
Duurzaam ondernemen in groen en functie-combinaties	De maatschappelijke behoefte aan groen ook in de economische waarde ervan tot uitdrukking brengen. Kosten en baten van aanleg en beheer van groen meer in één hand brengen, waarmee de bestaande marktimperfecties worden opgeheven.	Onderzoek naar het belang van en de mogelijkheden om natuurwaarden mee te nemen bij besluitvorming en het evenwichtig investeren in economie en ecologie en sociale aspecten.	LNv

Perspectieven Verkeer, vervoer en infrastructuur

Perspectief	Doel	Totaalbeeld	Trekker
Telewerken	Met telewerken wordt beoogd een bijdrage te leveren aan duurzame bereikbaarheid.	Telewerken is ontwikkeld tot een aanpak waarbij telewerken, flexibel werken en innovaties van werkvormen en kantooromgeving veelal samengaan. Het draagt bij aan een sterkere spreiding van het verkeer en daarmee aan een verbetering van de bereikbaarheid. Telewerken is aantrekkelijker gemaakt door fiscale regelgeving ten aanzien van het beschikbaar stellen van apparatuur c.q. tegemoetkoming in de kosten.	V&W
Selectieve en duurzame groei van het openbaar vervoer	Bevorderen leefmilieu door gebruik schonere technologieën in OV.	In augustus/september 2001 komt een instrument voor concessieverleners (gemeenten/provincies) beschikbaar om een onderbouwde keuze te maken voor milieuvriendelijke OV in het concessiegebied. In het HOV-project Eindhoven worden de speciaal ontwikkelde voertuigen (Phileas) voorzien van milieuvriendelijke aandrijving (LPG/accu- of LPG/vliegwiël-hybride) met uitlaat emissie op het laagst denkbare Europese normniveau (EEV's). Door de aanpassing van de MIBU-regeling (investeringssubsidie voor aanschaf van stillere, schonere en zuiniger bussen) kunnen vanaf juni 2001 ook voor bestaande bussen voorzieningen worden getroffen voor minder geluid en minder uitstoot van schadelijke stoffen door roetfilters: een effectieve maatregel om het stedelijk milieu schoner te maken (geen «roetpluimen» meer!). De verdere ontwikkeling van geavanceerde OV-systemen voor niche-toepassingen, zoals met people-movers, wordt in afwachting van een impuls met ICES-middelen, waar mogelijk specifiek gestimuleerd.	V&W
Naar een duurzame luchtvaart	Bevorderen leefmilieu door vermindering emissie.	In 1998 is geprobeerd subsidie te realiseren voor de zonal dryers van Martin Air. Het project stuitte op bezwaren van de EU. Dit heeft ertoe geleid dat veel minder subsidie is uitgekeerd. Dergelijke subsidies aan de luchtvaart liggen nog steeds moeilijk in Brussel. Dat betekent dat andere subsidie-aanvragen mogelijk niet gehonoreerd kunnen worden. Momenteel worden andere, zinvolle toepassingen onderzocht voor deze gelden.	V&W

Perspectief	Doel	Totaalbeeld	Trekker
Samenwerking in de logistieke keten	Bevorderen van leefmilieu in stedelijke gebieden.	Om te komen tot een evenwichtige opbouw en ontwikkeling op het gebied van ruimtelijke infrastructuur, economisch functioneren, leefbaarheid en maatschappelijk draagvlak in stedelijke gebieden werkt het Platform Stedelijke Distributie (PSD) in gemeenten samen met marktpartijen, overheden en burgers. Het PSD zal in het kader van de MDW-regeling in opdracht van de minister van V&W (eind 2000) tot 2003 werken aan de implementatie en verfijning van de PSD-producten.	V&W
Naast Mainport Nederland ook Brainport Nederland	Onderzoek naar de mogelijkheden van een kennisintensivering van het goederenvervoer, mede ter vermindering van de milieubelasting	De beleidsontwikkeling rond «Brainport» wordt verder uitgewerkt. De drie belangrijkste verschijningsvormen zijn: flow management, ketenregie en logistieke engineering. Op het gebied van ketenregie bestaan nog kennis-lacunes. Deze worden o.a. ingevuld via het programma Nederland Innovatieland dat onlangs gestart is op basis van de gespreks-agenda NVVP.	V&W
Naar een integrale benadering van mobiliteit	Met de ruimtelijk inrichting en vervoersysteem-ontwikkeling wordt zodanig integraal rekening gehouden met het milieu dat de mobiliteits-consequenties zo gunstig mogelijk uitvallen	Het NVVP gaat uit van een zakelijke benadering. Burgers kiezen zelf voor hun mobiliteit, maar betalen de kosten van hun keuze. Daarbij gaat het ook om de externe kosten. Milieu, natuur en de kwaliteit van de leefomgeving maken zo onderdeel uit van een integrale afweging van mobiliteit. Ruimtelijke inrichting en vervoers-systeem zijn nauw met elkaar verweven en moeten in onderlinge samenhang worden ontwikkeld. Om daarbij tegelijkertijd doelen van milieu, natuur en kwaliteit van de leefomgeving te realiseren wordt in de Vijfde Nota RO en het NVVP onder meer ingezet op het optimaal gebruik maken van het bestaand stedelijk gebied én van de bestaande infrastructuur. Op basis van het kabinetsstandpunt (Afweeg-kader inpassing infrastructuur) krijgt inpassing inmiddels aparte aandacht bij de beleids-voorbereiding. Binnen het project «verkenning nieuwe stijl» wordt de werkwijze die deze aandacht vorm moet geven verder uitgewerkt. In het Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport /projectenboek is dit nu al verankerd door aparte aandacht te geven aan de wijze van inpassing die bij projecten aan de orde is.	V&W
Anders bouwen	Het vinden van innovatieve wijzen van bouwen van infra in omgeving met conflictrijke schaarse ruimte	a. Het beleidsprogramma (2002–2004) loopt. De herijking van het beleid is voorzien eind 2001. Deze herijking is tevens gericht op beleids-uitvoering over de periode 2002 en 2003. b. Tot en met 2000 heeft V&W als bouwer van infrastructuur het programma duurzaam bouwen in de grond-, weg- en waterbouw GWW getrokken middels een programma-bureau. Momenteel richt V&W zich vooral op het duurzaam bouwen in zijn eigen Uitvoerings-organisatie (RWS) en op de acties uit het beleidsprogramma DUBO 2000–2004 waarvan het trekker of betrokkenen is. In het NVVP is opgenomen dat RWS vanaf 2004 alle vaste maatregelen uit het nationaal pakket duurzaam bouwen in de GWW toepast in al zijn werken, en vanaf 2008 ook alle variabele maatregelen.	VROM (a) V&W (b)
Duurzaam bouwen in woning- en utiliteits-bouw (a) en infrastruc-tuur (b).	Materiaal en energiegebruik in de bouw beperken		

Perspectief	Doel	Totaalbeeld	Trekker
Ondergronds goederenvervoer	Onderzoeken in welke situaties en onder welke voorwaarden ondergronds transport via buisleidingen een realistische optie is die een positieve bijdrage kan leveren aan doelstellingen op het gebied van bereikbaarheid, duurzaamheid, ruimtelijke ordening en economie.	In 2000 is het eindrapport van het project ondergronds transport en buisleidingen aan de Tweede Kamer aangeboden. De belangrijkste conclusie voor ondergronds goederenvervoer is dat het nog te vroeg is voor een grootschalige realisatie van ondergrondse dan wel ongestoorde geautomatiseerde transportsystemen. Aanbevolen wordt om eerst een pilot met zo'n systeem te realiseren. Daarbij wordt gewezen naar het project OLS Aalsmeer-Schiphol-Hoofddorp dat momenteel is aangemeld voor een ICES-bijdrage in de realisatie ervan. De kennis die hieruit voortvloeit is van belang voor het verdere besluitvormingstraject.	V&W

Deze bijlage geeft een overzicht van wet- en regelgeving die is gepland of in behandeling is. Per wet of AMvB is aangegeven wanneer deze in de Ministerraad is behandeld (of, zo mogelijk, naar verwachting zal worden behandeld), het stadium in het wetgevingstraject per 1 juli 2001, en het geplande jaar van inwerkingtreding.

Titel	Ministerraad	Stadium ¹	Streefjaar inwerkingtreding
Wetsvoorstel			
Wijziging Bestrijdingsmiddelenwet 1962 (derden uitbreiding e.a.)		Vb	2002
Wet bodembescherming: BEVER A beleidsvernieuwing (eerste tranche) en oud BEVER C		Vb	2003
Wijziging Wet bodembescherming (BEVER B) (marktwerking)		Vb	2003
Wet explosieven voor civiel gebruik (vereenvoudiging)		Vb	2003
Wet stankemissie veehouderijen in ontwikkelingsgebieden	08-06-2001	TK	2001
Wet ammoniak en veehouderij	22-06-2001	TK	2001
Wet milieubeheer en Wet economisch delicten (i.v.m. milieutoezicht door de politie) (voorstel niet indiening)	01-04-1997	RvS	2001
Wet milieubeheer (milieu-doorlichting)		Vb	2004
Wijziging Wet milieubeheer (toevoeging van bepalingen over internationale zaken) (25 991)	05-09-1997	TK	2002
Wijziging Wet milieubeheer, Wms, Wet bodembescherming (verbetering handhavings-bevoegdheden) (26 929)	19-12-1997	nota n.a.v. verslag en nvw	2002
Wijziging Wet milieubeheer hfdst. 18 (Handhavingsstructuur, organisatie, uitvoering en coördinatie van milieuhaving)		Vb	
Wetsvoorstel ZBO (SCCM) Stichting Coördinatie Certificatie Milieuzorgsystemen		Vb	2002
Wetsvoorstel verhandelbare emissiereducties		Vb	2003
Wijziging Wet milieubeheer (hfdst. 15 Financiële bepalingen)		Vb	2003
Inbouw Wms in Wet milieubeheer (nieuw hoofdstuk 9)		Vb	2003
Herziening Waterleidingwet (3 ^e tranche en uitvoering)		Vb	2003
Wet tot wijziging wettelijke taken inspectie milieuhygiëne		Vb	2003
Wijziging Waterleidingwet (tegengaan privatisering)			
Intrekking Machtigingswet IRC		Vb	zomer 2002
Wijziging Wet geluidhinder, Wet milieubeheer en div. andere wetten (modernisering instrumentarium geluidbeleid (MIG))	15-06-2001	RvS	2003
Wet houdende goedkeuring van het verdrag inzake de grensoverschrijdende gevolgen van industriële ongevallen (Helsinki)		Vb	2002
Invulling hfdst. 11 Wet milieubeheer met regeling betreffende buisleidingen voor het vervoer van gevaarlijke stoffen		Vb	2002
Wet inzake implementatie EU-richtlijn omgevingsgeluid		Vb	2002
Instelling Technische adviesraad voor gevaarlijke stoffen		Vb	2003
Wet sluiting kerncentrale Borssele		Vb	2002
Wijziging van enige wetten (Wms en Wet vervoer gevaarlijke stoffen en Rampenwet) Richtlijn 90/220		Vb	2003
Toekomst Wet milieubeheer		Vb	2002/2003/2004
Wijziging Wet milieubeheer hfdst. 7 Milieu-effectrapportage		Vb	2003
Wet tot goedkeuring en implementatie Verdrag van Aarhus		Vb	2002
Wijziging Wet milieubeheer i.v.m. EMAS-verordening	15-09-2000	TK	2002
Wijziging Wet milieubeheer STAB	10-02-2001	TK	2002
Wijziging Wet milieubeheer (smer) strategische milieubeoordeling		Vb	2004
AMvB's			
Besluit glastuinbouwbedrijven	10-11-2000	RvS	2001
Besluit landbouwbedrijven en gemechaniseerde loonbedrijven		Vb	
Besluit uitwerking saneringsdoelstelling		Vb	
Wijziging Besluit milieutoelatingseisen niet-landbouwbestrijdingsmiddelen		Vb	
Wijziging Bouwstoffenbesluit bodem- en oppervlaktewaterenbescherming		Vb	
Besluit ammoniak huisvesting veehouderij			
(emissie-eisen voor stallen)	11-05-2001	RvS	2001
Wijziging Besluit stralenbescherming Kernenergiewet (EURATOM-basisnormen)	15-06-2001	RvS	2001
Intrekking Besluit aanwijzing gevaarlijke afvalstoffen (Eural)		Vb	
Wijziging Besluit stortverbod afvalstoffen (bouwmaterialenbalans)	19-06-1998	Rvs	2001

Titel	Ministerraad	Stadium ¹	Streefjaar inwerkingtreding
Besluit aanwijzing inrichting waarvoor de vergunning ten hoogste 10 jaar geldig is (art. 8.17)		Vb	
Besluit inzamelen gevaarlijke afvalstoffen (inzamelvergunningstelsel)		Vb	
Wijziging Ivb en BAGA, BSA, Bvs (implementatie storten)	11-02-2000	Stb	2001
Wijziging Besluit asbestvrije frictiematerialen		Vb	
Wijziging Besluit vervoer splijtstoffen, ertsen en radioactieve stoffen (veiligheidsadviseur en aansluiting veiligheidsvoorschriften)		Vb	
Besluit verwijdering PCB, PCT en chlooretheen Wms		Vb	
Besluit grof huishoudelijk afval		Vb	
Aanpassing besluiten i.v.m. bouw- en sloopaafval		Vb	
Besluit melding en registratie (instructie PMV)		Vb	
Besluit reparatie afvalstoffenregelgeving		Vb	
Besluit locatie innameplicht voor detaillist		Vb	
Besluit implementatie wijzigingen bijlage bij richtlijn 76/769/EEG milieu-gevaarlijke stoffen en preparaten		Vb	
Wijziging Besluit verwijdering personenwagenbanden		Vb	
Besluit op- en overslag aan water (scheepsafvalstoffen)		Vb	
Wijziging van het Besluit organisch halogeengehalte brandstoffen		Vb	
Besluit opslag huishoudelijke afvalstoffen		Vb	
Wijziging van het Besluit wit- en bruingood			
Wijziging Besluit in- en uitvoer milieugevaarlijke stoffen (PIC-verdrag)		Vb	
Wijziging van het Kennisgevingbesluit Wms inzake productiekenisgevingen (ontwikkelingsdoelinden en de melding van tussenstoffen)	25-08-2000	RvS	2001
Besluit beheer autowrakken (implementatie richtlijn)	06-07-2001	Vp	2002
Besluit ter implementatie richtlijn verbranden afvalstoffen (biomassa en afvalverbranding)		Vb	
Besluit vervoer splijtstoffen, ertsen en radioactieve stoffen (implementatie richtlijn 2001/7) (herziening)	06-07-2001	RvS	
Wijziging Besluit vervoer splijtstoffen, ertsen en radioactieve stoffen (uitvoering basismnormen) (implementatie Euratom-richtlijn)		Vb	
Wijziging Bouwbesluit (SPN)	22-06-2001	RvS	
Schrootbesluit		Vb	2002
Wijziging Besluit kerninstallaties, splijtstoffen en ertsen (aanpassing EURATOM-richtlijn en ORS)		Vb	
Wijziging Bouwstoffenbesluit (relatie kaderrichtlijn afvalstoffen)		Vb	2002
Lozingenbesluit bodembescherming (gelijkwaardige zuiveringssystemen)	16-03-2001	RvS	
Besluit financiële zekerheid Wet milieubeheer	06-07-2001	Vp	2002
Wijziging Besluit milieueffectrapportage 1994		Vb	
Wijziging Besluit milieutoelatingseisen bestrijdingsmiddelen en bijbehorende uitvoeringsregeling		Vb	2002
Besluit lozingsvoorschriften bemalingwerken bouwactiviteiten		Vb	
Wijziging Bouwstoffenbesluit (aanpassing samenstellingseisen aan project HANS)		Vb	
Wijziging van het Besluit hygiëne en veiligheid badinrichtingen zwemgelegenheden, herstel v/e omissie	16-03-2001	Stb.	2001
Aanpassing van div. AMvB's o.g.v. wijziging wettelijke taken Inspectie Milieuhygiëne		Vb	2002
Besluit voorzieningen en installaties milieubeheer	08-10-1999	RvS	2001
Wet milieubeheer art. 8.40: Besluit jachthavens		Vb	
Ozonbesluit Wms		Vb	
Besluit met koperverbindingen verduurzaamd hout Wms	12-05-2001	Vp	2001
Reparatie eerste drie 8.40 AMvB's		Vb	
Besluit verhandelbare NO _x -reducties (kostenverevening)		Vb	2003/2004
Herziening Besluit typekeuring motorrijtuigen LUVU		Vb	
Wijziging Besluit typekeuring motorvoertuigen luchtverontreiniging		Vb	
Wijziging BEES A ter implementatie gewijzigde LPC-richtlijn		Vb	
Wijziging Besluit tankstations milieubeheer en het Besluit opslaan in ondergrondse tanks		Vb	
Besluit uitzonderingen duurzaam geproduceerd hout		Vb	
Besluit aanwijzing gebieden duurzaam geproduceerd hout		Vb	
Wijziging van het Besluit typekeuring verwarmingstoestellen luchtverontreiniging stikstofoxiden		Vb	
Asbestverwijderingsbesluit 2001 (evaluatie asbestregelgeving)	08-07-2000	RvS	
Besluit beperking milieugevaarlijke stoffen (kleiduifschieten)		Vb	
Wijziging Besluit genetisch gemodificeerde organismen (90/219)		Vb	
Oplosmiddelenbesluit omzetting EG-VOS-richtlijn Wms	16-02-2001	Stb	2001

Titel	Ministerraad	Stadium ¹	Streefjaar inwerkingtreding
Wijziging Besluit geluidsbelasting grote luchtvaart (ligplaats woonschepen)	12-04-2001	Stb 2001	
Wijziging Besluit PAK-houdende coatings i.v.m. toevoeging importverbod voor gecreosoteerd hout	08-10-1999	Vp	2001
Besluit locatiespecifieke omstandigheden bodemsanering	15-09-2000	Nr	2001
Besluit uniforme saneringssituaties		Vb	
Implementatie 2 ^e dochterrichtlijn benzeen/CO ₂		Vb	2002
Uitvoeringsbesluiten MIG		Vb	
Besluit vervoersinrichtingen		Vb	
Besluit kwaliteitseisen externe veiligheid milieubeheer		Vb	
Besluit bandenrichtlijn		Vb	
Besluit implementatie ozon-richtlijn		Vb	
Besluit risicovolle activiteiten		Vb	
Wijziging Besluit risico's zware ongevallen 1999		Vb	
Besluit bedrijvenregeling		Vb	
Besluit op grond van artikel 11.1 Wet milieubeheer met betrekking tot buisleidingen		Vb	
Vuurwerkbesluit 2000	02-02-2001	RvS	2001

Stb = Staatsblad

RvS = Raad van State

Vb = In voorbereiding

TK = Tweede Kamer

Vp = Voorpublicatie Staatscourant

BIJLAGE 8

OVERZICHT BESCHIKKINGEN

VROM verleent in het kader van de uitvoering van de hoofdstukken 8 (Inrichtingen) en 13 (Procedures voor vergunningen en ontheffingen) en paragraaf 14.1 (Coördinatie bij aanvragen om een beschikking) van Wm beschikkingen op basis van de Wm, Kernenergiewet en de Wet milieugevaarlijke stoffen. In dit overzicht staat de stand van zaken aangaande de *afgegeven* beschikkingen in de verslagperiode 1 juni 2000 tot 1 juni 2001.

Regeling	soort beschikking	aantal beschikkingen	toetsingskader hfd. 8 Wm	aantal malen termijnoverschrijding	oorzaken termijnoverschrijding	maatregelen termijnoverschrijding	aantal reacties	aantal adviezen	aantal beroepen	gebruik verplichte coördinatie-regeling
Wet Milieubeheer										
Art 8.1 lid 1, sub a+c	oprichtingsvergunning	geen	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Art 8.1 lid 1, sub b	uitbreidingsvergunning	0 (en 1 in procedure)	van toepassing	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Art 8.1 artikel 8.4	revisievergunning	1 (en 11 in procedure)	van toepassing	geen	n.v.t.	n.v.t.	2	7	geen	n.v.t.
Art. 8.26	intrekking vergunning	1	van toepassing	1	inzet post Enschede activiteiten	geen	geen	geen	geen	n.v.t.
Art 8.36 of 8.37	verklaring van geen bedenkingen	26	Meerjarenplan verwijdering gevaarlijke afvalstoffen		n.v.t.	n.v.t.	geen	geen	n.v.t.	n.v.t.
Art. 10.37	inzamelvergunningen	6								
kernenergiewet (H 13 Wm)										
Art 15 (vergunning voor handelingen met splijtstoffen en voor grote inrichtingen zoals kernenergiecentrales)	wijzigingsvergunning	2	n.v.t.	geen	n.v.t.	n.v.t.	geen	n.v.t.	geen	n.v.t.
Art 29/34 (vergunningen voor handelingen met radioactieve stoffen en het gebruik van ioniserende stralen houdende toestellen)	toepassingsvergunning	5	n.v.t.	4	Interdepartementale afstemming en capaciteitsgebrek	inhuur capaciteit	geen	geen	geen	n.v.t.
Beschikkingen vervoer in- en uitvoer	vergunning	125	n.v.t.	geen	n.v.t.	n.v.t.	geen	geen	4	n.v.t.

Regeling	soort beschikking	aantal beschikkingen	toetsingskader hfd. 8 Wm	aantal malen termijnoverschrijding	oorzaken termijnoverschrijding	maatregelen termijnoverschrijding	aantal reacties	aantal adviezen	aantal beroepen	gebruik verplichte coördinatie-regeling
Wet Milieugevaarlijke stoffen										
GGO's	vergunning ingeperkt gebruik genterapie	475 (en 64 in procedure) 2 (en 7 in procedure)	n.v.t.	52	afstemming tussen alle actoren vanwege zorgvuldige beoordeling milieuveiligheid	verbetering afstemming	1	27	geen	n.v.t.
Stoffen	veldproeven niet-ontvanke-lijkheid kennisgeving	0 (en 26 in procedure) 6	n.v.t.	geen	n.v.t.	n.v.t.	geen	geen	geen	n.v.t.
	besluit aanvullend onderzoek art. 14/15/16	5	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	geen	geen	geen	n.v.t.